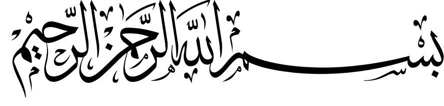
KURAN'DA KIYAMET SAHNELERİ

SEYYİD KUTUB

PDF:özgür el erdişi

1.BÖLÜM

İNSANLIK TARİHÎ BOYUNCA ÂHİRET DÜŞÜNCESİ

Şu dünya yıldızında insan ömrü kısa, bu fani âlem insanın günleri sınırlıdır. Buna mukabil insanın yaş arzusu fıtrî ve bu dünyadaki istekleri sayısız, sons dur. Ama insan ölüyor.

Ölüyor, istekleri, dilekleri içinde kalarak, muradına kavuşamadan Ölüyor. Emellerini geride koyup gidiyor. Arkasında ayrılmaktan, kaybetmekten büyük üzüntü duy c'uğu dostlarını, yakınlarını bırakıp gidiyor. Acaba bu yitirdiklerine tekrar kavuşamıyacak mı?

Bu bir!

İnsan dünyaya bakıyor; hayır ve şer çarpışmakta. Kötülük ve iyilik ya da kötü ve iyi sandığı şeyler- kapışmakta. Şer ard arda gelmekte, rezalet yağmur gibi yağmakta. Çoğu kere de şer hayra galip geliyor, rezilet faziletin üstüne çıkıyor. Ömrü pek mahdudolan fert, fi'lin aksini, hayır ve şerrin sonuçlarını göremiyor.

Halbuki bu insan, çocuk iken ya da orman kanununa göre yaşarken bunları düşünmüyordu. O zaman ne zarar \ardı, ne ziyan. İş kuvvete bağlı idi. Hayat galibin, kak kuvvetlinin idi.

İçi uyanmağa başlayınca hayrın karşılığım bulmamasından, şerrin cezasını görmemesinden üzüntüye kapıldı, bu hal onun zoruna gitti. Âdil bir ülûhiyet varlığıma iman, hayır ve şerre cezayı zaruri görür. Eğer hayır ve şerrin, karşılığı burada tam verilmiyorsa, elbette âhi-ret âleminde verilecektir. Bu iki!

Sonra dünyayı imar eden, onda istediğini yapan bu akıl sahibi insan cinsinin hayatı, hattı hareketi, herhangi bir haşere, dabbe veya sürüngenin hattı hareketi, hayatı gibi hiçbir şeyi tamam olmıyan, her şeyi ebediyete intikal den kısa, mahdud bir hayat mı olmalıdır? Hayatının böyle basit, düşük bir hayat olması, insanın gücüne gider. Böyle bir hayat yaşamasını istemez insan. Bu da üç!

îşte insanın içinden birbiri ardınca fışkıran bu kaynaklardan ahiret âlemi düşüncesi doğmuştur. Birinci kaynak insan şuuruna hayatın kıymetini gösterirken üçüncü kaynak, cinsinin kıymetini bilmesini, kevnî

kuvvetleri hesaba katmasını, kevrîî kuvvetlerin kendisi lehine işlemesini, kendisini bu kısa ferdî hayatla yok edip bitirmemesi arzusunu doğurmuş; ikinci kaynak da ona içini uyarmasını, ruhunda adalet duygusunu, rezilet ve faziletin neticelerine sağlam bir şekilde inanmasını işaret etmiştir,

işte bu kaynaklar, insanlığın ta kendisidir. Onun derinliklerinin en derininde, ufuklarının en yücesinde bulunmaktadır..

Eski Mısır, Uyanık insan zamirinde fışkıran kaynağın ilk şafağına şahid olmuş, Ölümden sonra hayır ve şer' den hesap verileceğine, kötülük ve iyilik karşılığında adaletli ceza verileceğine dair ilk inanca sahip bulunmuştur. Bugünkü mevcut bilgimize göre bu akide oradan bu mamur dünyanın sırtında bulunan başka bir yere sıçramazdan Önce iki bin yıldan fazla bir zaman geçmiştir! Milâttan önce 2600 yılı civarında (Beşinci Aile Devi rinde) _ Eğer daha önce yok ise- Mısır'da bir âhiret inan] cı vardı. Bu âhiret âleminde hayra ve şerre ceza verili yordu. O zaman bu inanç, yalnız kâhinlere ve din adam larına münhasır değildi. Millet arasında yaygındı. Bu yaygınlık gösteriyor ki, bu

inancın kökleri bu tarihteı daha önceki zamanlara kadar uzanır. Merhum Prof. Al chılkadir Hamza, kıymetli eseri «Ala Hâmişi't - Tarîhi'1-Mıs riyyi'l-Kadîm»de bu fetretten şöyle bahsediyor:

«Bu zamanda Ozirîs'e tapuulnıağa ve bu,, milli bir hal almağa başladı. Oziris ibadetimin esası şu idi; Her insan, kral olsun, ferd olsun herkes, ölümden sonra dünyada yaptığı işlerinden, bizzat Oziris'in idare ettiği ilâhî mahkeme huzurunda hesap verecektir. Bu mahkemede Qziriş'e «Tot»,[3] Anubis, [4] Horüs, [5]Ma'at»[6] ve kırk iki hakim yardım eder. Eğer mahkeme, ölünün iyiliklerinin, kötülüklerinden çok olduğuna hükmederse, o kimse- ebedî naînı (cennet) ile mükâfatlandırılır ve Oziris gibi olur. Ama mahkeme onun hayatında kötülük yaptığına hükmederse, onu vahşî hayvanlar parçahyacak, yahut ateşe atılacak veya başka, bir azaba çarptırılacaktır.» Orta Devlet zamanından kalma «Ölüler Kitabı» na dayanarak, özetle bu hesaptan şöyle bahsediyor:

«Bu muhasebeyi tasvir ediyorlardı. Ölüler Kitabına ve tabutlara mahkeme, muhakeme ve miizan resimleri çiziyorlardı. Bu mahkeme tablolarında: Oziris, değneği

ve kırbacı elinde tahtına oturmuş, yanında ilahlardan kırk iki hakim var. Bu tablodan, o zaman Mısır'ın, kırk iki bölgeye bölünmüş olduğu düşüncesi hatıra geliyor. Sanki her hakim bu bölgelerden birini temsil etmektedir. Ölü mahkeme huzuruna çıkarıldığı zaman «Anubis» onu selâmlıyor, kalbini tutuyor ve onu alıp terazinin bir kefesine koyuyor. Diğer kefeye tanrıça «Ma'at» ya da Riştha'nın, heykeli konulmuştur. Sonra tanrı «Tot», sağ elinde kalem, sol elinde kâğıt terazinin yanma geliyor, tartının neticesini yazıyor, Öziris'e takdim ediyor. «Tot» un. yanında yırtıcı «îmayît» vardır. Bu, timsah başlı, aslan vücutlu bîr hayvandır. Hüküm giyen ölüyü parçalamağa hazır bek" liyor. Bazı resimlerde mahkemenin özel bîr yerinde günahkârların atılmasına mahsus ateşler vardır. Terazideki kalb, ölünün hayatındaki amellerini temsil eder. Çünkü dünyada sahibinin yaptığı hayır ve şer her şeyi o görmüştür.»

Dünyadan âhirete göçü tavsif eden eski Mısır'a ait manzum bir hikâye metni de mevcuttur.[7] Bu hikâye-de «Sinoziris« adındaki genç, babası «Satney»e âhiret alemindeki hesap, ceza ve azap usulünü göstermek

için babasıyle birlikte âhirete göç eder. Bu göç, edefo'iyat ve dinler tarihinde âhiret âlemine yapılan ilk göçtür. Hayır ve şerrin, hesap ve cezanın; zenginlik, fakirlik ve diğer hayat görünümleriyle ilgisi bulunmadığını göstermek için tou hikâyeyi naklediyoruz:

«Satney bir gün evinin üstünden bakar, zengin bir adamın cenazesini görür. Ağhyanlar, uğurlıyanlar.. Büyük bir tören ve gösterişle Memfis'ten Cebe doğru gidiyor. Yine Satney, bir fakirin cenazesini de görür. Bir hasıra sarılmış. Ne cemaati, ne uğurhyanı, ne ağlıyam, ne de dövüneni yok. Satney oğluna bakar ve kendisinin âhirete şu fakir gibi değil o zengin gibi götürülmek istendiğini, onun gibi uhrevî bir hayat ve saadete ulaşmayı arzu ettiğini söyler. Oğlu Sinoziris ise bilâkis âhirette o zengin gibi değil şu fakirin hayatı gibi bir hayat arzuladığını söyler. Baba, çocuğun bu sözüne kızar. Genç, her ikisinin uhrevî hayatını göstermek için babasının elinden tutar, büyülü dualar okuyarak babasını Memfis dağında bir yere götürür. Ölülerin hesaba çekildiği dağa» indirir. [8]Bakarlar ki her çeşit insanla dolu yedi geniş salon var. Bunlardan üçünü

geçer, dördüncüye girerler. Buraya kısanlar girip çıkmaktadır. Bunları arkalarından «sekler kemiriyor. Başka insanlar da var. Onlar da bağları üzerinde asılı yemeğe sıçrıyorlar, erişemiyorlar.. Sıçrıyorlar, sıçrıyorlar, bir türlü ulaşamıyorlar. Bir yandan da kazıcılar, bu adamların ayaklarının altından ha bîre kazıp bunlarla başlan üzerinde bulunan yemek arasındaki mesafeyi arttırıyorlar.

«Daha sonra yedinci salona girerler. Orada iyilerin. 'ruhlarını görürler. Her birinin bulunduğu bir makamıar. Kapıda da suçlu ruhlar var. Bunlar da ayakta niyaz ediyorlar.»

«Sonra kapının altına sırtı üzerine yatırılmış bir adam görürler. Kapının ekseni de bu adamın gözüne çakılı. Kapı açılıp kapandıkça onun gözü üzerinde dönüyor. Kapı da devamlı açılıp kapanıyor ve adam ızdırap tan bağırıp duruyor.

«Daha sonra yedinci salona girerler. Orada hesap tanrıları oturmuşlar. Münâdiler (çağmalar) da birbiri ardınca ölüleri hesaba çağırmaktadırlar. Büyük tanrı Oziris, altın tahtında oturmuş, başında İM lalaklı bir taç, taun Anobis sağında, Tot solunda. Hesap meclisinin

teşekkül ettiği diğer taunlar da sağında solunda durmaktalar. Mizan da kurulmuş, günahları ve sevaplan tartıyor. Kötülüğü iyiliğinden ağır gelen kimse vahşî tmayît'in önüne atılıyor, İmayît onu parçalıyor. İyiliği, kötülüğünden ağır gelen kimse, tanrılara katılıyor ve ruhu göğe çıkıyor. İyiliği kötülüğüne denk geleni ise vahşî hayvan parçalamıyor ama taunlara da katılmıyor. Hizmete tayin ediliyor.

«Genç baktı, Oziris'in yakınında gayet güzel giyimli, kadri yüce bir adam gördü. Babasına döndü; «Özuüs'in yanında oturan şu adamı görüyor musun? işte o hasıra sanlı gördüğüm, cenazesini uğurlıyanların bulunmadığı fakirdir. Buraya getirildi, kötülükleri, iyilikleri tartıldı, ikincisi ağır geldi. Tann «Tot» onun defterine «Dünyada tam bir saadete kavuşmadı» diye yazmıştı. Ozaris o cenazesi tören ve debdebe ile kaldırılan zenginin sahip bulunduğu her şeyin buna verilmesini ve bunun tanrılar ara-. sına yükseltilmesini emretti. O zengine gelince onun da kötülükleri ve iyilikleri tartıldı, birincisi, ikincisinden ağır geldi. Bu yüzden cezaya çarptırıldı. îşte görüyorsun kapı sağ gözü üzerinde dönüyor ve elemden bağınp duruyor.»

Bu kıssa, eski Mısır'lılarm âhiret düşüncesini ve o âlemi nasıl anladıklarını göstermesi yanında, mal ve mevkiin, âhirette bir fayda sağlamıyacağım, herkesin kendi ameline göre ceza veya mükâfat göreceğini ifade etmesi bakımından da önemlidir.

Mısır'lıların uhrevî hesap hakkındaki düşüncelerini tamamlamak için, Ölüler kitabından bir başka metin verelim. Bu da cezanın terettübedeeeği hayır ve gerrin manasını tasvir etmektedir. Bunu Mory özetlemiş, merhum Abdulkadir Hamza da terceme etmiştir. Burada ölülerden biri tanrı Oziris'e yalvararak kendini savunmaktadır:

«Ben şerre bulaşmadım. Tecavüz etmedim, hırsızlık etmedim, haksız yere kimseyi öldürmedim, kurbanlara dokunmadım, yalan söylemedim, kimseyi ağlatmadım, kirlenmedim, kutsal hayvanlan kesmedim, ekili araziyi telef etmedim, namuslu kimselere iftira etmedim. Gazabın beni haktan çıkarmasına fırsat vermedim, zina etmedim, hakkı işitmekten yüz çevirmedim, kirala ve babama kötü zanda bulunmadım, suyu kirletmedim, hiçbir efendiyi kuluna kötülük etmesi için yüklenip taşımadım, yalan

yere yemin etmedim, tartıya hile karıştırmadım, emzikli çocuk-larm süt emmelerine engel olmadım, tanrıların kuşlarım avlamadım, ihtiyaç olmadıkça suya gitmedim, Rey (sulama) kanalım kapatıp başkalarını sudan mahrum etmedim, yannıası gereken ateşi söndürmedim, tannlan küçümsemek hatırımdan bile geçmedi... Ben ma'sumom, ma' somum.»

Eski Mısır'lıların naîm ve zap düşüncelerinden yukarıda bahsetmiştik. Burada şunu ilâve edelim ki, onların naîm ve azap hakkındaki düşünceleri; zikrettiklerimden ibaret değildi.

Ehram yazıtları diyor ki:

«Sevap, güç yolculuklardan sonra tanrılarla, ya da tanrı «Ra» ile beraber onun gemisinde oturmak için göğe çıkmaktır. Gökte oturma sevabma erenlere «Azizler», ya da «Mutlular» denir. Bunlar göğün doğu ya da deniz yönünde kalan doğu tarafında otururlardı. Çünkü Mısır'h-lara göre bu iki tarafta sabit yıldızlar vardı. Bunlara ebedi yıldızlar adını vermişlerdi. Göğe çıkanların oturduğu ebedî raim (cennet), bu yıldızlarda idi»

«Ehram yazıtları, naimi tasvir etmekte bu kadarlıkla yetinmenüşlerj izahata girişmişlerdir. Bu metinlere göre azizler, gökteki adalarda bulunurlar. Orada «Yemek Tarlası» adı verilen bir tarla vardır. Bu tarlada azizler

çok nefis çeşitli taze, bitmez tükenmez yemekler yerler. Orada Yaro Tarlası [9]denea bir başka tarla ve «Hayat Ağacı» denen bir ağaç vardır ki tanrılar bu tarlada' otururlar ve bu ağaçtan yerler.

«Semavî naîm, sadece bundan ibaret değildir. Banım yanında gök (Not) ve güneşi koruyan ejder; göğe çıkana, oraya kavuşunca memelerini verip emzirirler. Göğe çıkım cnla'rm memesini emince çocuk olur.

«O kimse tanrılarla beraber ekmek yer, şarap İçer. Gün geçtikçe sıhhati düzelir. Günden güne güzelleşir, bu-gün dünden güzeldir, yarın da bugünden güzel.

«Bunlar, Ehram yazıtlarının naîm (cennet) hakkındaki söylediklerinin özetidir. Ölüler kitabı ise, sevap hususunda şöyle diyor: Ölü bir salonda «Oziris» in önünde oturur. Yaro Tarlasına çıkar, ekmek ve yufka ekmekler yer. Kendisinin, öyle bir buğday ve arpa

tarlası olur İd, içindeki ekinin boyn yedi arsma, vanr. Horis adındaki hizmetcHer onun için bu ekini biçerler İd yesin. Tine bu adam «Süflî İleme girip çıkabilir, «Yaro Tarlası» nda, ya da «Yemek Tarlası» nda oturabilir. Her ikisinde de şerefli olarak eker, biçer, kendisinin kadınları olur, onlardan faydalanır, dünyada yaptığı her şeyi yapar.

«Azaba gelince: daha önce günahkârın, timsah başlı aslan vücuttu vahşî bir hayvan tarafından yendiğini, bir ateşin içine atıldığını söylemiştik. Başka bir azap sekli de var ki orada günahkâr, kabrinde açlık ve susuzluğun kucağında, güneşi görmekten mahrum olarak kalır. Bazı zamanlar Oziris'in mahkemesinde onunla beraber oturan

kırk iki hakimin yamada kılıçlar bulunur. O kılıçlarla hakimler güahkârları vururlar.

«Daha önce işaret ettiğimiz Satney ve oğlunun hikâyesi gösterir kî bu azabın başka şekilleri de vardır. Bunlar arasın dil: Açılıp kapanan bir kapının ekseninin ölünün gözüne oturtulması ve kapı açılıp kapandıkça gözüne batan eksenin verdiği ızdıraptan Ölünün kıvranması, bağırıp feryadeteıesi; azabedilen

kimselerin başları üzerine yukarıdan yemek asmak, bu adamlar yemeğe ulaşmak için sıçradıkça yemeğin uzaklaşması şeklii de bulunmaktadır.» [10]

Başka hiçbir millette âhiret düşüncesi henüz doğmadan tam bin yıl önce Mısır'da uhrevî hesaba inanç yerleşmişti. Herkesten önce Mısır'lılar âhirete inanmış ve bu inancın ancak üzerinden bin yıl geçtikten sonra bu inanç diğer milletler arasında yayılmıştır. [11] Babilliler, Keldâ-nîler, Mısırcılardan bin sene sonra âhirete inanmışlardır. Fakat onların inancında ölülerin âhiret hayatına hükmeden mutlak Adalet yoktu. Hayır ve şerrin cezası da âhi-ıette değiîdi. Ölüler «Aralo» denen, yerin altında ya da dünyanın doğu köşesinde bulunan karanlık bir yere geçiyorlardı. Burada onların mahkemesini tanrıça Alat görüyordu.

Bu konuda Mesbiro şöyle diyor:

«Ölünün hayatta yaptığı hayır ve şerrin, onun amellerini takdirde pek önemi yoktu. Amellerin takdirinde önemli olan, insanın dünyada kurbanlar, hediyeler ve mabedlere bağışlar takdim etmek

suretiyle tanrılara ve özellikle tanrıça Alatfa ilgi göstermiş olma» idi.

«Aradan bin sene daha geçti, nihayet âhiret düşüncesinin İran'da Zerdüşt dininde ve Homeros'un dayandığı Yunan efsanelerinde, Hid'in adı geçen Odesa efsanesinde meydana çıktı.»

Zerdüşt dininde, ruhun bu dünyadan sonraki hayatı göyle düşünülmektedir:

«İnsan ölünce ruhu üç gün, üç gece cismin yanında asih kalır. Cisim nimet içinde ise o da nimetlenir. azap içinde ise o da azap görür. Dördüncü günün şafak vakti ruha bir rüzgâr eser, ölü hayırlı ise güzel kokulu bir rüzgâr, şerli ise kötü kokulu bir rüzgâr. Onu alır, bir yere götürür. Ruh orada ya güzel kızlarla veya korkunç caztlarla karşılaşır. Aslmda ne birinciler hakiki kızdır, ne de ikinciler hakiki cazı. Bunlar ölünün t amellerinin aldığı şekildir. Bu, ölünün iç yüzüdür. Kendisini hesap geçidine ve son hükme sevk eden içi. Bu hesap geçidinin kapısında üç hakim bulunur. Bunlardan biri Mithra'dır. Burada bir mizan kurulur. Terazinin kefelerinden birine ölünün iyilikleri, diğerine kötülükleri konur. Kefelerden birinin kalkışına veya

inişine göre ölü hüküm giyer. Verilecek hüküm, onun hayatının istikametini tayin eder.

«Sevap ve azap teker teker her iyiliğe veya kötülüğe değil de kül olarak bütün iyilik ve kötülüklere göre tayin edileceği düşünülmektedir. İyilikler ağır gelirse bütün günahlar affedilir. Bunlardan herhangi bir günah kendi basma ne kadar büyük olsa da ona bakılmaz. Keza pişmanlık ve tevbeye de itibar yoktur. Hesapta bağışlanmanın mümkün olmadığı düşünülmektedir. Zira o hesap rahmet üzerine değil, adalet üzerine kurulmuştur.

«Tartı bittikten ve hüküm sadır olduktan sonra hesaba çekilmiş kimseye, Cehîm üzerinde maman, hayırlılara genişliyen, şerlilere de incelen, kıldan intie kılıçtan keskin olan köprü ya da Sırat'ta geçmesi emredilir.

«Sonuncular Cehîme düşerler. Karanlık, o kadar ki elle tutulacak kadar kesif bir karanlık. Bunlar Cehîme düşünce birbiri üzerine yığılırlar. Atın boynundaki saçlar gibi. Böyle olmakla beraber her biri, bu kadar kalabalık içinde yine de pek katı, bunaltıcı bir yalnızlık içindedir.

«Hayırlılara gelince onlar da nura giderler. Orada Gnlan Ahoramazda [12] karşılar. Bunlar iyi amel, iyi söz ve güzel fikir ortasından geçerek buraya gelirler. Burada Mazda'nin huzurunda ebedî mutluluk içinde yaşarlar

«Bütün bunlar, terazileri ağır eya hafif gelenler içindir. İyilikleri ve kötülükleri birbirine denk olanlar ise gökle yer arasında çok geniş bir mekâna konulurlar. Orada sıcak ve soğuğun elemini çekerler. Bütün hava değişimlerini hissederler. Daima ümîd ve korku içinde, kaldıkça daha da kararacak olan bu kötü yaşantılarının değişmesi hakkında son hükmü beklerler. Buranın en meşhur sakini «Krizaşba» dır. Bu adam, korkunç bir canavarı öldürmüştür. Bu iyilik ona yeter. Sonra da kutsal ateşi kirletmiştir. Bu kötülük de ona yeter. (Yani iyiliklerin de kötülüklerin de en büyüğünü yapmıştır.) Kötülüğü iyiliğine denk gelmiş, bu yüzden.naîm ile Cehîm arasıda kalmıştır.» [13]

Her halde okuyucu, Zerdüşt dini ile eski Mısır dininin, hayır ve şerre terettiibeden hesap, cennet, cehennem, hesap ve ceza tarza hakkındaki düşünceleri arasındaki yakın benzerliği görmekte

gecikmiyecektir. İkisi arasında o derece benzerlik var ki izaha ihtiyaç göstermiyor.

Gelelim Yunan mitolojisine. Orada da âhiretten bahsedilmektedir. Bu akide orada Milâttan önce dokuzuncu asır civarında yaşamış olduğu söylenen'«Odesa Homeros» da kendini gösterir. Süflî âlemden olan Hidz'in, Homeros' tan önce olması, Homeros'un efsanede Hidz'den faydalanmış bulunması kuvvetle muhtemeldir. Mitolojiye göre Hidz, yerin altındadır. Burası karanlık bir yerdir. İnsanlar ölür-ölmez ruhları buraya iner. Bunun başında tanrı Ploto bulunmaktadır. Tanrıçaların hiçbiri buna katılmamıştır. O da kendisinin karanlığım bölüşsün diye bahar tanrıçası Bersfonya'yı çalmıştır.

Bazı diriler, özel bir takım yollarla buraya inebilirler. Nitekim Odesa kahramanı Olis de inmiştir.

'Homeros'un ifadesinden, bu ruhların Hidz'de birer gölge halinde bulunduklarını, vücutlarım dünyada bıraktıkları, vücuda bir daha dönemiyecekleri için mücer-red eşbah haline geldiklerini anlıyabiliriz. Çünkü Olis, çok sevdiği'annesini burada tutmak istemiş fakat buna muvaffak olamamıştır. Keza bu ruhların-,

dünyadaki hatıralarım, sevgi ve tepkilerini muhafaza ettiklerini de anlıyoruz. Zira kahraman Açaks, ölümünden sonra îhil'in zırhlarım kullandığı için Olis'i azarlamıştır. Açaks, bu zırhlara sahib olmadığından dolayı Travda savaşında öldürülmüştü. îşte Açaks, süflî âlemde Olis'le karşılaşınca onun bütün razıhk istemesine rağmen Olis'e selâm vermemiştir. Olis, Îhil'in dünyada sağ olan oğlu Newptel-mus'u övünce îhil sevinmiştir.

Homeros'un Olis dilinden anlattığına göre Olis, Hidz'de tanrı Minos'u görmüş. Şöyle: Minos, elinde kamçı, tahtına oturmuş. Ölüler da'valarını ona anlatıyorlar. Pek çok ölü kalabalığı, büyük kapıcılar önünde toplanmış davalarını arzetmek için sıra bekliyorlar.

Olis'in gördüğü çeşitli azaplardan biri de şu: Olis görmüş ki zorba Titos, yüzü koyun uzanmış, dokuz dönümlük yeri kaplamış. îki yamnda korkunç birer ejder. Titos'un büyük, kanlı ciğerini ve kalın barsaklannı koparıp yemektedirler. Tanrılar tanrısının sevgilisi Latona'yı kendine cezbetmeğe çalıştığı için bu azaba

çarptırılmıştır Titos. Dünyada işlediği bir suçtan dolayı değil.

Yine Olis orada görmüş ki Tantalos, kaynar bir su içine atılmış. Çenesine kadar su içinde. Kaynar su dalgaları yüzüne çarpıyor. Bu su içinde susuzluktan bağrı yanıyor ama dilini ıslatacak bir damla su dahi bulamıyor. Başının üzerinde de meyve ağaçları. Salkımları aşağı sarkmış fakat eli yetişmiyor onlara. Bir meyva koparmak istedikçe bir rüzgâr esiyor, dalları alıp o tarafa götürüyor.

vcSifos» u da görmüş ki önünde büyük bir taş yuvarlıyor. Taşı dağın tepesine çıkaracak. Fakat tam tepeye yaklaştığı sırada taş yuvarlanıp ta cehennemin dibine düşüyor. Bu dehşetli yorgunluk içinde Sifos'un vücudundan terler boşanıyor.

Sırf tanrılar tanrısının karısı Hîra'nın keyfi için cebbar Herakl de amcası oğlu Yorizos'a itaat ve hizmet etmeğe mahkûm edilmiştir. (Herakl, tanrılar tanrısının, insanlarla birleşmesinden doğan oğludur). İşte buna kızan Hıra onu şöyle bir azaba mahkûm etmiş: «Herakl, Hidz tanrısı Ploto'nun köpeği Sirbirosla boğuşmaktadır.

Sirbiros'ım üç başı vardır. Bu, bir işkence âletidir. Tırnaklarını suçluların ruhlarına batırır.» [14]

Merhum Abdulkadir, Satney ve oğlu kıssasiyle Ode-sa'daki Olis hikâyesi arasında büyük bir benzerlik görmektedir. 'Şimdi onun düşüncelerini iktibas edelim, ondan sonra da kendi görüşümüzü ekliyelim:

1) «Homeros efsanesinde Olis, cehenneme iner,' Mısır efsanesinde de Satney ile oğlu cehenneme inerler.

2) Homeros efsanesinde Minos, elinde altım bir kamçı tutmaktadır. Mısır efsanesinde de Oziris elinde bir kamçı tutar.

3) Homeros efsanesinde ölüler davalarını Minos'a arz ederler. Mısır efsanesinde de münâdîler (çağırıcılar), davalarını Ozirisi anlatsınlar diye ölüleri çağırmaktadırlar,

4) Homeros efsanesinde ölüler, geniş kapılan olan «Hadis» evlerinde durmaktadırlar. Mısır efsanesinde de ölüler yedi büyük salonda beklerler.»

Biz bunlara şunu da ilâve edelim: Mısır efsanesinde suçlu, vahşi îmayît'in önüne atılmaktadır. Homeros efsanesinde de ejderler, ya da üç başlı

korkunç köpek suçlunun ciğerini parçalamaktadır. Mısır efsanesinde cehennemde yemek, suçlunun başının üstünde asılı bulunacak, buçlu bundan almak istedikçe yemek ondan uzaklaşacaktır. Yunan efsanesindeki cehennemde de suçlunun başı üstünde meyva ağaçları var. O uzandıkça meyvalar ondan uzaklaşıyor.

Ancak Abduîkadir, iki cehennem arasında esaslı bir fark görmektedir. O da şu: «Homeros diyor ki: Ölüler arasında Minos hükmeder. Ve Ölüler davalarını Minos'a arzede»ler. Mori ye göre - ki Mori bu düşüncesinde isabetlidir., davalar, ölümden sonra ölüler arasında çıkan anlaşmazlıklardır. Nasıl diriler arasında anlaşmazlık oluyorsa ölüler arasında da anlaşmazlık oluyor demektir. Bu, Ölülerin dünyada yaptıklarından hesaba çekilmeleri. demek değildir.»

Sonra şöyle diyor:

«O halde Homeros'un cehennemi, insanların hayatta iken yaptıklarından hesaba çekildikleri bir yer değildir; öldükten sonra kendi aralarında çıkan anlaşmazlıklardan hesap verme yeridir. Bu takdirde Homeros cehennemi, Mısır düşüncesindeki

cehennemin taşıdığı bütün ahlâkî değeri kaybetmiştir. O zaman diyebiliriz ki Homeros, Mısır düşüncesindeki Satney ve oğlu ve Ozirisin mahkemesi efsanesini alıp kısaltmış, bazı sekilerini almış ama özünü yitirmiştir.»

işte bu serdettiğiniiz mütalâalar, Homer cehenneminde sırf tanrılar tanrısının şehveti ya da karısı Hîra'nın keyfi veya diğer tanrıların zevki için suçsuz kimselerin de azaba çarptınlmasmdakî sebebi izah eden kuvvetli görüşlerdir. Bunlar, Yunan efsanelerinde şehvetlerin ve kaprislerin hakim olduğunu, ne dünya hayatında, ne de Öteki hayatta içsel durumun ve adaletin kıymeti olmadığı gösteren bir ortamla çevrelidir.

Böylece Mısır akidesi, kendinden iki bin sene sonra gelmiş bu putperest inançların çok üstünde yüce ufuklarda parlayan tek akide olarak kalmaktadır.[15]

Homeros devrinden sonra âhiret düşüncesinin İranlılarda ve Roma'Ulardaki gelişimini incelemezden önce bu düşüncenin eski Hind dinlerindeki -yerinden bahsedelim:

Halen bir kısım Hidlüerin, Seylan halkının, Japonla-rın çoğunluğunun ve birçok Çinlilerin dini olan

Hinduizmde ye. Budismde hesap ve ceza olan bir âhiret düşüncesi yoktur. Onun yerine «Nirvana» vardır. Nirvana, en büyük ruhta fani olmak demektir. Ancak bu iki dinde Nir-vana'ya ulaşma yollan değişiktir. Hinduizm'in Veda, Brahmana, Upanişad ve Vedanta adlı kitapları vardır. Soruncusu en yenisidir.

«Hindulara göre Veda, Brahmana ve Upanişad vahiy kitaplarıdır. Bunlar birbirine zıd çeşitli fikirler ihtiva eder. Orada bir taraftan tanrıların ve tanrıçaların, çoğaldığını görürken diğer taraftan tevhîd, hülûl ve vahdet-i vücud fikrini görmekteyiz. Bu, muayyen bir akideye da etten ziyade, muhtelif inançlara müsamaha eden sosyal bir düzendir. Veda'da tanrılar çoktur. Her birinin ihtisası, ve bir işi vardır. Bunların işleri birbirine karışmıştır. Çünkü muhtelif kabilelerin tanrılarıdırlar. Bu tanrılar sonunda bir bîrlis» yükselmişlerdir. (Bunların hey'eti mecmuası bir birlik teşkil eder) ki bütün yaratıklar bu birlikten fışkırmıştır ve tekrar ona dönecektir. Bu bire yükselme fikri, özellikle Upanişad'da göze çarpar ve bu yükseliş Vedanta'ya vasd olur. Vedanta'nın kelime manası, Veda'nın hatimesi «Vedanta'mn temeli şudur: Allah ve insan

nefsi bir tek şeydir. Ama insana iki ayrı şeymiş gibi gelir. Zira insan idraki bunların birliğini görecek seviyeden aşağıdadır, însan, kendindeki zat (benlik) hududunu kırmadıkça bu sapıklığında devam edecektir. [16]

Benlik hududunu kırmayı bazıları cesedden kurtulmak . şeklinde tefsir ediyorlar. Hindularm, ruhu cesedin tahakkümünden kurtarmak ve kutsal Zat'la birleşip Nirvana derecesine ulaşmak için cesede azabedip onu ağır tecrübelere koştukları meşhurdur. îşte bu hareket, bu inançtan ileri gelmektedir.

İnsan ruhu, tam nıanasiyle temizlenip cesedin tesirinden kurtularak Kutsal Zat'la birleşmedikçe Nirvana derecesine ulaşamaz.

işte tenasüh, bu gayeyi gerçekleştirmek içindir. Tenasühe-göre insan öldüğü zaman.ruhu bir hayvan veya insan vücuduna geçer. Ve 6 vücutta çeşitli azaplara duçar olur. Böyle azap çeke çeke temizlenir ve nihayet Nirva-na'ya ulaşır, tenasühten kurtulur.

Budizm'e gelince: Bu din daha yenidir. Milâddan önce 500 yılı civarında doğmuştur. Tenasühe inanmaz,' ruhu temizlemek için cesede azabetmeği gerekli görmez. İnsan ruhundan korkunç şeylerin sıkıntısını

kaldırır ve onu Allah'ın rahmetiyle doyurur. Ferde, ruh ne derece sâflaşır, tenlikten ve bedenî lezzetlerden ne derece kurtulursa o derece NirVana'ya ulaşacağını, bütün gücüyle büyük ruha yöneleceğini tebşir eder.

Budda ölürken talebesi «Enanda» ya söylediği sözlerden bu fikri anlıyoruz:

«Cesedine işaret ederek dedi ki: Bu çeşitli maddelerden meydana gelmiş karışım vücud, elbette unsurlarına çözülüp dağılacaktır. Seni hiçbirşey, ruhî mücadelene devam etmekten alıkoymasın. Yakında ısrarcı şehvetin kötülüğünden, ferdî benliğin kötülüğünden, mizah ve cehaletin kötülüğünden kurtulacaksın Enanda!»

Yine bazı tabiilerine şöyle demiştir:

«Ey rahipler, işte size ızdıraplardan acılardan yüksek olan, ızdıraplardan kurtaran hakikat: Doğum azaptır, ihtiyarlık azaptır, hastalık azaptır, ölüm azaptır, sevdiğimizden ayrılmak azaplar, arza ettiğimiz şeyi yitirmek rKaptır. Sözün kısası dünya hayatı azaptır.

«Ey rahipler işte size ızdıraplann sebebine dair hakikat: Tekrar doğumun aslı olan ihtirasta şehvet ve lez-

zet vardır. Üç türlü ihtiras vardır: Lezzet ihtirası, hayat ihtirası, toprak ihtirası.

«Ey rahipler, iste size ızdıraplann durmasına dair yüce hakikat: İhtirasın durmasiyle izdi raplar durur. Arzular, alâkalar gitmedikçe elemler durmaz. İhtirası atmak, ruhn ondan boşaltıp kartalmak, nefsin şehvetlerini yenmekle ızdırap durur.

«Ey rahipler, elemlere bir sımr koymanın yolunu gösteren hakikat şudur: Bu yolun sekiz dalı vardır: Doğru iman, doğru konuşma, doğru gidiş, doğru kazanç, doğru çalışma, doğru düşünce ve doğru teemmül.» [17]

Görülüyor ki Hinduizm ve Budizm'de, eski Mısır dininde, Zerdüşt dininde ve Yunan mitolojisinde oiduğu gibi bir âhiret âlemi fikri yoktur. Hinduizmde günahları temizlemek için tenasüh, izdıraplar, azap, şehvetlere karşı koyma, arzuları terk etme vardır. Budizmde de Büyük Ruhta, Nirvana'da. fani olmak, Allah'ın zatiyle birleşmek için benlikten sıyrılıp çıkmak vardır.

Şimdi tekrar Yunan mitolojisine dönelim; Milâddan önce besinci asırda Şair «Pindan», ikinci Olim'pia kasidesinde şöyle diyor: «Dünyadaki büyükler,

cehennemde bir hakim bulacaklardır. Bunlardan haram işler işleyenleri tanrıça Ananld muhakeme edecektir.» Fakat Vindar, bu muhasebenin ne şekilde cereyan edeceğini açıklamıyor,

Ancak bu düşünce, bu hesabın adaletli olacağına dair Mi-j sjr inancına doğru atılmış önemli bir adımdır.

Aradan yıllar geçiyor. Eflâtun (Doğumu M.Ö. 42 419) gelip şöyle diyor:

«Ölüler kendilerini muhakeme edecek olan hakim Redamant (Minos'un kardeşi) m önüne gelirler, »na yaklaşırlar. Redament her ruhu sorguya çeker fakat kimin ruhu olduğunu bilmez. Ruhu fesad ve habaset ile dolu hakikatten uzak yaşamış görürse zindana gönderir, orada Kak ettiği azabı çeksin diye.»

Sonra diyorki:

«Redamant hüküm giyenleri, temizlenmeğe kabiliyetli olup olmadıklarına göre damgalayıp nişanladıktan sonra cehenneme gönderir. Temizlik ve hakikat içinde yaşadığını gördüğü ruhu da taltif eder, mutluluk adala gönderir.» [18]

Böylece Eflâtun; Homeros'un kaybettiğini telafi et ineğe çalışıyor ve kendinden iki bin beşyüz yıl Önce zunu eden Mısır inancının kenarına yaklaşıyor.

Aradan beşyüz sene daha geçiyor. Büyük Roma şairi «Wrçil» geliyor. Milâttan önce (70-19) yıllan. On ik fasıldan müteşekkil înyada destanını yazıyor. Bunlard altı fasıl Odeşa tarzında, altısı da Homeros'un Uyada's: tarzındadır.

Altı fasıldan birinde mitoloji kahramanı îny'as, baba sı Anşiz'i görmek ve ondan kendisinin ve, çocuklarının is tikbali hakkında bilgi almak için süflî âleme gider. Bura ya bir kâhine ile beraber iner. Bu kâhine onu, ölüler diyâ rina götürür. Burada gölgeler ve ruhlar görür. Stek nehrini geçerler. Bu nehir, cehennemde yılanlar ve kor kunç hayvanlarla dolu olan bir nehirdir. Bu nehirden geçmeyi, ölülerin ruhlarım sevk eden pek üzüntülü notî «Şaron» idare eder. Sonra kâhine yoluna devam eder, Inyas da onun ardına düşer. Tamamen üzüntü ve umutsuzluk dolu bir âleme gelirler. Ölü hayalleri bu âleme gelip gitmektedir. Burada Inyas, Travda kahramanlarından birçoğunu görür... Sonunda da babasiyle karşılaşır.

Babası ona'soyu için yazılmış olan şeref ve iftiharı bildirir. [19]Werçil'in cehennemi de biraz önce işaret ettiğimiz Mısır cehenneminden mülhem olan Homeros cehenneminin aynıdır. Yalnız bazı eksiklikler ve değişiklikler vardır. 'Şimdi Yunan mitolojisini bırakıp îsrail Oğullarına geçmek ve biraz da oniarın âhiret düşüncesinden bahsetmek istiyoruz, Bugün elimizde bulunan, Yahudilerin birinci kitabı [20]Ahd-i Kadimde âhiret âleminden hiç bahsedilemez. Bütün siyaktan (sözün temasından) anladığımıza göre şerre ceza, dünyadadır. Fertler de cemiyetler de kötülüklerinin cezasını bu dünyada göreceklerdir, îsrail Oğullarının tanrısı, kendilerinden herhangibir fert veya neslin yaptığı kötülüğü daima bilir.

Fakat bu inanç hayattaki realiteye mukavemet edecek nitelikte değildir. Hayatta bazan şer cezasız kalıyor, iyilikle karşılanıyor; hayır da aksine kötülük görüyor. Neticede bu sâfiyane itikad ile hayat gerçeği arasındaki uyuşmazlık yüzünden bu inanç, îsrail Oğullarının ruhunda bir sarsıntı meydana getiriyor. Ahd-i Kadim'deki Eyyub Sifri'nde bu husus açıkça kendim göstermektedir.

Şimdi Prof. Alî Edhem'in. bu şifre dayanarak yazdığı Nazrât fî'1-Hayat wa'l-Muetama' adlı kitabından bir fasıl takdim edeceğim. Profesörün sözlerini kısaltmak] veya bunlara bir şey ilâve etmek lüzumunu «Eyyub Sifrinin on üçüncü ıshahında Eyyub, ashabirna verdiği cevapta Yüce Zartan bahsederken şöyle diyor: «O beni öldürse de yine onu arza eder kalacağım. Ancak onun önünde yollarımın doğruluğunu savunacağım» Bu! sözde tam imanla biraz inkâr birleşmekte; mutlak güven, şek ve şüphe gölgesine karışmaktadır. Ahdi Kadim'in enedebî sifirlerindenr olan ve cür'etli görüşlerle dolu bu sifirde Allah'ın verdiği dertlere, ızdıraplara sabreden Eyyub, bir zaman derdini gizlemeğe, duyguların E yutmağa çalışır, sonra kendini müdafaa İ£İn deliller sürerek kurtulmağa çalışır. Bu sifirde çok nüfuzlu .görüşler, cür'etîi sözler vardır. Burada insanın durumu şöyle izah edilir: «Kadından doğmuş, az ömürlü, çok kötülük; yapan.» Allah'tan da şöyle bahsedilir: «Araştırilamıya cak kadar büyük işler yapan sayılamıyacak kada: I; harikalar yaratan» İnsanın adalet arzusundan, haya; olaylarındaki hikmeti aramasından, varlığın haki katini öğrenme

çabasından bahseder. Bu sifir, insand çarpışan iki kuvveti tasvir eder. İnsanda, beşerî fiillerinde milletlerin hayatlarında tecellî eden ilâhî adaletin varlı ğindan duyduğu şüphe ile, kendini bu şüphenin gayyasın oa boğulmaktan kurtaracak kuvvetli iman çarpışmasın en ince ve en doğnrtasvir eden bir sifirdir bu.

«Iîu sifr, îsrail Oğullarının dinî düşüncesine şüphe girmeğe başladığını gösteren önemli bir merhale teşki edep. israil dinine göre dürüst, iyi adam dünya hayatuıd bu istikametinin, güzel ahlâkının mükâfatını göreceli iyilikten kaçıp günahlara dalan da işine uygun cezayı çe kecektir. Yani iyilik de, kötülük de dünyada karşılı bulacaktır. Fakat hayatın, yaşanan olayların, bu sâf itikadı doğrulamadiği, şerlinin cezasını çekmediği hayırlının mükâfat görmediği, aksine İmzan yaptığı iyilik ve dürüstlüğün insanı daha kötü duruma düşürdüğü görülmüştür. Artık bu mesele insan akimi uğraştırmağa ve zihinleri bulandırmağa başlamıştır. Acaba ilâhî adaletten şüphe edilebilir mi? Yahut zulüm görünen bu hayat olaylarında acaba insanın göremediği, düşünemediği çok ince bir adalet mi var? Böylece adalet düşüncesinin ufukları genişleyip

kısır görüş ve kısa akıldan gelen itirazlara da müsamaha baş göstermiştir, İşin daha korkunç tarafı, âhiret hayatı düşüncesi üzerine düşen bu gölgenin, ondan sonra bir daha kalkmamasıdır.»

Şüphesiz İsrail Oğullarında Ahdi Kadim'in yazılışından sonra uzun süren tarihleri boyunca âhiret düşüncesi gelişmiştir. Matta İncilinin Yirmi ikinci ishahmda şu ifadeyi görüyoruz:

«Kıyamet yoktur diyen Saddukîler, o gün İsa'ya gelerek sorup dediler...» Bundan anlıyoruz ki Hz. Isa zamarinda Yahudilerden bir fırka kıyametin olmadığını iddia ediyordu. Yine İsrail Oğullarından Ferîsîler ise kıyamete inanıyorlardı. Bunu da peygamberlerden bahseden Yirmi üçüncü ıshahtan öğreniyoruz. Orada peygamber Paul şöyle diyor: «Ben Ferisi oğlu Ferîsîyim. Ölülerin kıyametini (kalkacağını) ümidettiğim için muhakeme olunuyor... Çünkü Saddukiler kıyamet ve melek ile ruh yoktur derler. Fakat Ferîsîler ikisini de ikrar ederler.»

Yahudiler, Bizans valisini Paul'e karşı kışkırtıp «O miifsiddir, uslu olan Yahudiler arasında fitne uyandırmağa çalışıyor.» diyerek Paul'ü yakalamasını

istiyorlar. Paul de kendini savunmak için valiye bu sözleri söylüyor. Yirmi dördüncü ıshahta da Paul şöyle diyor:

«Ben Namusta ve Peygamberlerde yazılmış bulunan ler şeye inanmış olarak rabbime ibadet ederim. Onların beklediği şeyin olacağına inanıyorum: Yakmda iyi ve üahkâr ölülerin kıyameti olacaktır» Demek ki İsrail Oğul larından bir cemaat araşma âhiret inancı girmiştir.

Fakat bu itikadın onlara ne zaman girdiğini tayi edemiyoruz. Bu hususta ilk işareti Milâttan önce on üçün cü asırda yaşamış bulunan Eş/iya'nm Sifrinde buluyoruz! Fakat bu ibare ile mutlaka kıyamet gününün kasdedildi ğine dair kesin delil yoktur. Bu işaret, onun kehanet tar zındaki şu sözüdür:

«îşte o rab arzı boşaltıyor, Arzın yüzünü alt üst yor ve orada oturanları dağıtıyor» Ve şöyle devanı ediyor «Ve vaki olacak İd dehşet velvelesinden kaçan çukur düşecek, ve çukurun içinden çıkan tuzağa tutulacak. Çün kü yüksekteki pencereler açıldı ve dünyanın temelle titriyor. Dünya ezildikçe ezildi, dünya varıldıkça yanldıj dünya sarsıldıkça sarsıldı. Dünya sarhoş bir

adam gibi sendeliyecek, ve bir salıncak gibi sallanacak ve günahıl kendi üzerine ağır basacak ve düşecek ve bir daha kalka-mıyacak.»

«O gün rab, yüksekte olanların ordusunu yüksekte ve yerin kırallarını yer üzerinde yokhyacak. Ve esirler çukura nasıl toplanırlarsa onlar da bir araya toplanacaklar ve zindana kapatılacaklar ve çok günlerden sonra yoklanacaklar ve Ay kızaracak ve Güneş utanacak; çünkü orduların rabbi, Sioıı dağında ve Yeruşelim'de kıraUık edecek; onun ihtiyarlan karşısında izzet» [21]

Fakat bu gün, dünya günlerinden biri de olabilir. Hattâ böyle olması da kuvvetlidir. Çünkü yirmi beşinci ıshahta şöyle deniyor:

« Ogün denilir: îşte beklediğimiz ilahımız budur. Ve bizi kurtaracaktır, iste beklediğimiz rab budur. Onun kurtarışiyle mesrur olacağız, sevinç ve neş'e duyacağız. Çünkü rabbın eli bu dagdâ rahat edecek ve .gübreliğin suyunda saman çöpü nasıl çiğnenirse Moab da olduğu yerde öyle çiğnehecek. "Ve yüzen bir adam yüzmek için ellerini uzattığı gibi onun ortasında ellerini uzatacaktır. Fakat rab, onun

gururunu ellerinin hüneriyle beraber alçalta-caktır. Ve senin duvarlarının yüksek hisarını yıkıyor, al-çaltıyor ve toprağa kadar da indiriyor.»

Yirmi altıncı ıshahta:

«O gün Yahuda yurdunda şu ilâhi terennüm edilir: Kuvvetli şehrimiz var. Duvarları, burçları, kurtarışı koruyor. Kapıları açın ki emaneti koruyan saüh millet içeri girsin...»

Demek ki bugün, İsrail'in, düşmanı Moab'a galib geldiği gündür. Bu Eş'iya (Işaya)'mn Ahdi Kadimde buluran diğer kehanetler gibi haber verdiği mahallî bir gün olacaktır.

Milâddan önce ikinci asırda yaşamış olan Danyal Sifrinin on ikinci ishahmda da kıyamet gününe benzer tir güne işaret edilmektedir. Bu işaret, Eş'iya (îşâya) nm işaretinden daha çok kıyameti gösterirse de bunun da dünya günlerinden bir gün ve israil milletinin istikbaline dair verilen haberlerden bir haber olması ihtimali vardır. Danyal, rabbın kendisine vahyini hikâye ederek diyor ki:

«Ve senin kavminin oğullan için durmakta olan büyük reis Mikâel, o vakit kalkacak ve millet olalıdan

beri o zamana kadar vaki olmamış bir sıkıntı vakti olacak; o vakit senin kavmin, kitapta bulunan herkes kurtulacak ve yerin toprağında uyuyanlardan birçoğu, bunlar ebedî bayata ve şunlar utanca ve ebedî nefrete uyanacaklar.

Ve anlayışlı olanlar, gök kubbesinin parıltısı gibi, birçoğunu salâha döndürenler de yıldızlar gibi ebediyen parlayalar.»

Fakat bu, İran'da üç .kralın ve bunlardan daha zengin ve kuvvetli olan dördüncü kiralın kalkıp Yunan memleketine hücum edeceklerinden bahsede uzun bir konuşmadan sonra söylenir ve nihayet o gün gelecektir denir. Bu da gösterir ki bu ifade, açıkça kıyameti gösteren bir nass değildir. İstikbâle dair söylenen bu gibi haberlerde ölümden sonra peygamberlerin kalkıp dirilmesine dair ifadeler, çoğu kere İsrail milletinin nihayet yükseleceğine işaret sayılır, âhiret âlemine intikali göstermez.

Incilde ve Resullerin İşlerinde bulunan işaretler, netice itibariyle Yahudilerde kıyamet günü itikadının bulunduğunu isbata kâfidir, Ancak öyle görünüyor ki bu itikad Yahudilerde geç meydana çıkmıştır. Böyle

olmakla beraber Yahudiler bu noktada Mısır akidesinden müteessir olmamışlardır.

Gelelim Hristiyanlığa: Orada «Rabbm Melekûtu», Ebedî Hayatı», azap için «Cehennem», «Nâr» ve «Zulmet» vardır. Yine Hristiyanlıkta «Din günü» tabiri de geçer. O gün insan oğlu (Hz. İsa), Allah'ın melekleriyle birlikte gelecektir. Ama bunun zamanını kestiremiyoruz Kıyamet günü müdür, yoksa incil'de mevcudolduğu gibi Hz. isa'nın defninden üç gün sonra dirilip kalktığı gün mü?

Matta İncilin 16 incin ishahında şöyle deniyor: «Zira insan oğlu, babasının izzetinde onun melekleriyle beraber gelecek ve o zaman herkes kendi ameline göre ceza görecektir. Gerçeği söylüyorum ki: Bu kalkışta bîr kavim vardır İd onlar, insan oğlunun (Mesih'in), rabbinin melekûtü içinde geldiğini görmedikçe ölümü tadnıazlar.» [22]

Bu İçilin 19 uncu ıshahmda şöyle deniyor:

«İsa tilı. izlerine dedi: Size gerçeği söylüyorum ki: Iîir zenginin, göklerin melekûtuna girmesi güçtür. Ve yine size diyorum ki: Devenin iğne deliğinden geçmesi, bir

zenginin Allah'ın melekûtuna girmesinden daha kolaydır.»

Yine aynı ıfînahta: «İnsan oğlu, her şeyin yenilenmesinde, izzetinin tahtına oturacağı zaman siz ki benim ardimca gelenlersiniz, siz de İsrail'in on iki sibtına (kabilesine) hükmederek on iki taht üzerinde oturacaksınız ve benim ismim uğruna evler, ya kardeşler, ya kız kardeşler, ya baba, ya ana, ya çocuklar ve yahut karılar bırakan her adam yüz katını alacak ve ebedî hayta kavuşacaktır.» [23]

Aynı İncilin 12 inci ıshahmda şöyle deniyor: «Size diyorum: İnsanlar söyledikleri her boş söz için hüküm gününde hesap vereceklerdir.»

16 mcı ıshahmda: «Ben yine sana diyorum ki: sen I'etrus'sun. Ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım ve ölüler diyarının kapılan (cehennem kapıları^ onu yenmiyecektir. Göklerin melekûtu anahtarlarını sana vereceğim.»

18 inci ıshahmda: «Şayet elin ve ayağın sürçmene ebeb oluyor, seni düşünüyorsa onu kes at. Zira senin

için topal veya çolak olarak hayata girmek, iki ele, ya da iki ayağa sahih olarak ebedî nara atılmaktan daha iyidir.»

Markos İncilinin dokuzuncu ıshahmda bu ifacfe": şu ilâvesi de var: «Orada onların kortları ölmez, ai sönmez.»

Matta İncilinin 8 inci ıshahmda şöyle deniyor: «1 iıısu size diyorum ki doğadan ve batıdan birçokları gelecekler ve göklerin melekûtunda İbrahim, tshak ve Ya'kub oturacaklar ve melekûtun oğulları haricî zulmete (dış karanlığa) atılacaklar; orada ağlayış ve diş gıcırtısı olacak.» [24]

Bu İncilin 11 inci ıshahmda şöyle deniyor: «Sen ey Kefernahum, sen göğe kadar mı yükseltileceksin? ölüler diyarına kadar ineceksin. Çünkü sende yapılmış olan kudretli işler Sodom'da yapılmış olsaydı o, bugüne kadar dururdu. Fakat ben size derim ki: Din günü senden ziyade Sodom diyarına kolaylık olacaktır.»

26 mcı ishah: «Size diyorum İd: Ben şimdiden itibaren asmanın bu mahsulünden (şarabından) içmiyeceğim, ta babamın melekûtunda sizinle beraber taze olarak içeceğim güne kadar.»

îşte încillerde naîme, göklerin melekûtuna, azaba, cehennem ateşine veya haricî zulmete dair sadece bu kısa işaretlere rastlıyoruz. Yalnız bir defa Matta incilinin yirmifeeşinci ıshahmda azıcık bir tafsilât görmekteyiz:

«İnsan oğlu, bütün melekler kendisiyle beraber olarak izzetiyle gelince, o zaman izzetinin tahtı üzerinde oturacaktır: Bütün melekler onun önünde toplanacak çoban boyunları keçilerden ayırdığı gibi onları birbirinden ayıracaktır. Koyunları sağına ve keçileri soluna koyacaktır. O zaman kıral sağındakilere diyecektir: Gelin ey sizler babanım mübarekleri, ta âlemin yaratılışından beri sizin için hazırlanmış melekûta sahibolun. Zira ben aç idim, siz beni doyurdunuz; susamıştım, bana su verdiniz; garip kalmıştım, beni barındırdınız; çıplaktım, beni giydirdiniz; hasta idim, beni ziyaret ettiniz; zindanda idim, benim ya-ıtıma geldiniz: O zaman iyiler ona şöyle cevap verirler: Ya Rab, ne zaman biz seni aç gördük de doyurduk; yahut ne zaman seni susuz gördük de sana su verdik? Ne zaman seni garip gördük de barındırdık? Yahut ne zaman seni çıplak gördük de giydirdik? Ne

zaman seni hasta, yahut zindanda bulup yanına geldik? Kral cevaben der M: Doğrusu size derim: Siz şu küçük kardeşlerimden birine yapmakla bana yapmış oldunuz.

«Sonra solundakilere der ki: Ey mePunlar katımdan cıkm, tblis ve onun melekleri için- hazırlanmış olan ateşe gidin.- Zira ben acıktım, siz bana yedirmediniz;. susadım, bana su vermediniz; garip İsaldım, beni barmdirmaduiiz; Çıplaktım, beni giydirmediniz; hasta ve zindanda oldum, beni ziyaret etmediniz.» O zaman onlar da derler İd: Ya Rab, biz seni ne zaman aç, ya da susuz, ya da garip, ya da çıplak, ya da hasta, ya da zindanda gördük de sana hizmet etmedik? Onlara cevaben der ki: Şu küçüklerden birine bunları yapmamakla bana yapmamış oldunuz. Ve bunlar ebedî azaba iyiler de ebedî hayata giderler.»

işte kıyamet gününe, hesaba nimet ve azaba dair, elimizdeki mevcut indilerde bulunan tek tafsilat bundan ibarettir. Bugüne kadar. Hıristiyanlıktaki âhiret inancı bu kadarlıktır. Risalelerde ve şerhlerde başka hiçbir tafsilât yoktur.

Arap Yarımadasında bazı Yahudilerin ve Hristiyanların bulunmasına rağmen âhiret âlemi inancı Yarımadada yayılmamış, dolayısiyle Hz. Muhammed (A.) Kur'an getirdiği zaman öldükten sonra dirilme fikri, Araplarca son derece şiddetli inkârla karşılanmıştı:

«Küfredenler dediler ki: Siz ölün tamamen dağıldıktan sonra yeniden dirileceğinizi söyliyen bir adamı size gösterelim mi? Allah'a yalan mı uydurdu, yoksa onun bir deliliği mi var?» (Sebe': 7)

«Dediler ki: Ne varsa bu dünya hayatımızdır, başka yok. Ölürüz ve yaşarız. Bizi öldüren zamandan başka bir şey değil. Onların bu hususta bir bilgileri yoktur. Onlar sadece zannediyorlar:» (Câsiye: 24)

Kur'an onları, insanlık tarihinde hiç görülmemiş p.hiret inancının, eski Mısır'da doğmasından ta Islâmın gelmesine kadar hiçbir beşerin hayalinden geçmiyen bir âhiret inancı ufuklarına yükseltmiştir. Takdim edeceğimiz kıyamet meşhedleri, îslâmın Arapları yükselttiği bu fikrî sıçrayış hamlesinin derecesini güzel açıklıyacaktır. Onlar âhiret âlemine, cennete, cehenneme, naîm ve azaba mutlak adalete ve geniş rahmete inanmışlardır ve onların inancı, ondan önce

insanlık tarihi boyunca gelmiş geçmiş bütün uhrevî düşüncelerin hepsinden mükemmel; teamiz ve pak bir âhiret inancıdır.

Şimdi Kur'andaki bu âlemin, bu düşüncenin hikâyesini bölümler halinde tafsilâtiyle anlatmağa çalışacağız. [25]

Kur'an'da Âhîret Âlemi

Kur'an'da «Kıyamet Sahneleri», onun en bariz tasvirleriri-dendir. Kur'an'da Edebî Tasvir'de bahsettiğim, bu kitabın mukaddimesinde de oradan iktibas ettiğim.bütün tasvir özellikleri, bilhassa bu sahnelere tamamen uyar. Kur'an'm bu metodu bu sahnelerde daha açık bir şekilde kendini gösterir.

Kur'an, kıyamet sahnelerinde öldükten sonra dirilmeği, nâîm ve azabı anlatmış, bu dünyada insanlara vadettiği âhiret âlemi, sadece tavsif edilmekle kalmamış, Kur'an dilinde bu âlem, görülen bir resim, hareket eden bir canlı, bariz bir şahıs haline gelmiştir. Müslümanlar bu âlemi tam bir şekilde ya-şamışlar, sahnelerini görmüşler,' olaylarını seyretmişler bunlardan etkilenmişler. Kâh yürekleri hoplamış, kâh tüyleri ür-permış, kâh içlerine korku dolmuş, kâh

ruhlarını huzur ve güven- okşamiş, kâih onları ateşin dilleri sarmış, kâh cennetten esen hafif, tatlı rüzgâr içlerini açmış. Ve henüz o va'dedilen' gün gelmezden önce o günü bu dünyada bilmiş, görmüşler.

Bu âlem gayet basittir. İslâm inancının açıklığı gibi açıktır: Ölüm, Öldükten sonra dirilme, naîm ve azap. «Salih ameller yapanlar için nimet dolu cennet var. înkâr edenler ve Allah'ın huzuruna çıkılacağını yalanhyanlar için içi azap ve ateş dolu cehennem vardır. Orada ne iltimas, ne azaptan kurtuluş vardır, ne de hassas, adalet terazisinde kıl kadar bir yanlışlık var: «Zerre kadar hayır işliyen hayrını görür, zerre kadar şer işliyen şerrini görür.»,» «O gün ne baba oğlunun yaptığı işten ceza görür, ne de çocuk babasının yaptığından cezalanır.»

Bu âlem basit, vazıh, gerçek muhtelif şekillerde arz edilen sahnelerle süslü mükemmel bir âlem şeklinde çizilir; çeşitli durumlarda, şekillerde ve veçhelerde görünür ve ruhu saran, hayali okşayan, hissi doyuran çok yüksek bir sanat bu şekil lerle kaynaşır; bu sahnelere gölge, ışık verir ve edebiyat servetina eşi bulunmayan safhalar katar.

Biraz sonra tafsilâtiyle arz edeceğimiz bu olaylar ve şekiller ne olursa olsun muhakkak onlarda şu özellik mevcuttur: Bunlar canlılar dünyasından alınmış canlı sahnelerdir. Soyut renkler, donuk çizgiler değillerdir. ^Bunlar öyle sahnelerdir ki bunlarda buudlar ve mesafeler şuurlarla, vicdanlarla, düşüncelerle, tepkilerle ölçülür; durumlar, tutumlar, canlı insan halinde, ya da hayat giydirilmiş tabiat şahıslan halinde çizilir. Haller, tutumlar, olaylar muhtelif sahnelere ayrılarak gösterilif amma bütün sahneler bu temel Özelliğini taşır.

Bütün bu sahnelerde hiç eksik olmıyan diğer temel bir özellik de şudur: Anlatılan bu sahneler, bugün karşımızda hazır vaziyete getirilmiştir. Göz onu görür, kulak duyar, iki âîenı arasındaki fasıla çok kısalmiş hattâ bazan arada hiçbir fasıla kalmamıştır. Çoğu defa öteki dünya yaşanan dünya olur da bu dünya, maziye karışmış gibi bir hal alır, insanlar âhirette bulunur ve yaşadıkları bu dünyadaki izlenimlerini hatırlarlar, işte bu özellik, âhiret sahnelerinin tesirini artırmakta, bu sahneleri ruhta canlandırmakta, histe

onların tesirim kuvvetlendirmektedir. Bu özellik muhtelif vasıtalarla temin edilmiştir. Bir kısmını arz edelim:

Kâh olur ki, sahnenin başı dünyadadır, sonu âhirettedir.

Araya fasıla girmeden sahnenin yaşantısı devam eder. Bu âhiret hayatı sana yakından da yakın gelir. Ve insanlığın bü uzun merhaleyi gayet kısa zamanda aşarak göçüp gitmekte olduğumı sorursun.

İnsanın üzerinden, hiç anılan bir şey olmadığı bir zaman geçmedi mi? Biz inşam karışık bir nutteden yarattık. Onu deneriz, bunun için onu işitici ve görücü yaptık. Doğrusu biz ona yol gösterdik: Ya şükreder veya nankördür, inkâr eder. Biss kâfirler için zincirler, demir halkalar ve çılgın alev hazırladık. Şüphesiz iyiler, kâfur karışık bir kadehtan içerler. Bu öyle çeşmedir id Allah'ın kulları ondan içerler, onu istedikleri yere akıtırlar.» (insan suresi: 1-6)

Ve tema devam ediyor, naîm ve azap sahnelerine geçiyor.

Bu uzun merhaleleri insanın, birkaç saniyede katettîğini sanıyorsun. Bu, öyîe bir gerçektir ki insan yaratılmazdan, hiç-birşey olmazdan önce başlıyor,

cennette ve cehennemde son buluyor. Ve arada sadece^kısa birkaç olaylık bir hayat vardır.

Kâh dünya ve âhiret, ikisi de yan yafta mevcuttur. îşte şu topluluk cehennemin içinde bulundukları halde peygamberden azap getirmesini istiyorlar: «Acele azabın gelmesini senden istiyorlar. Oysa cehennem kâfirleri kuşatmıştır.»

Bazan bir olay dünyada başlıyor, âhirette tamamlanıyor:

İşte Fir'avn dünyada kevmine önderlik ediyor, cehennemde de onlara öncülük etmektedir:

Doğrusu biz, Musa'yı âyetlerimizle ve apaçık bir yetki ile Fir'avn'e ve adamlarına gönderdik. Ama onlar Fir'avn'in emrine uydular, onun peşinden gittiler. Fir'avn'ın işi de selâmette değildir. Kıyamet günü kavminin önüne geçer, onları ateşe getirir. Orası da ne kötü bir gidilecek yerdir.» (Hud: 96)

Bazan da dünya ile âhiret sahnelerini çift zikrede- Ayrı ayrı. Sanki ikisi de şimdi yan yana mevcuttur. Kâh biri, kâh öteki Öne geçer:

Yıldızlar mahvoİduğu zaman, gök yanldığı zaman, dağlar pamuk gibi atıldığı zaman, peygambere

(ümmetlerine şahidlik etmeleri içün) vakit bildirildiği zaman. Hangi güne bırakılmıştı? (Davaların ayrılacağı) fasıl gününe. Fasıl gününün ne olduğunu sana ne bildirdi? O gün yaianlayıcıîann vay haJjine. Öncekileri helak etmedik mi? Aramdan sonrakileri de onlara ka- tanz. İşte biz suçlulara böyle yaparız. Yaianlayıcıîann vay haline o gün. Sicd âdi bir sudan yaratıp belli süreye kadar sağlam

bir yere yerleştirmedik mi? Buna gücümüz yetti, hem de ne güzel güç yetireniz. Yaianlayıcıîann vay haline,o gün. Biz yer yüzünü, dirilerin ve ölülerin toplantı yeri yapmadık mı? Orada

yüksek sabit dağlar yaratıp sizi tatlı bir su iJe anlamadık mı? Yalanlayscıların vay haline o gün. «ifaydı yalanlamakta olduğunuz şeye gidin! O üç dallı gölgeye gidin. Ne gölge yapar, ne de ateşten korur o. O gölge, kaba ağaçlar gibi kıvılcım (lar) saçar. Sanki o (her kıvılcım) san bir halattır. YalaBİayıcıîarin vay haline o gün!».. (Mürselat suresi Kâh haberden inşaya (yani emre), tavsiften konuşmaya geçer, sanki sen, konuşmanın cereyan ettiği sahne karşısında imişsin gibi' gelir sana:

«Ölüm sarhoşluğu gerçekten geldi. Bu, senin kaçmakta olduğun şeydir. Sur'a üflendi, işte bu kendisinden uyarılan gündür. Her nefis, yanında bir sevk edici ve bir şahid olduğu halde gelir. «Sen, bugünden gaflette idin. Biz s.enin perdeni kaldırdık, bugün artık gözün keskindir.» Yakınındaki (şeytanı, arkadaşı) dedi: «İşte yanımdaki hazır.» «Her inatçı, inkarcı, hayra engel, mütecaviz, şüpheci, Allah ile beraber tanrılar kabul eden kişiyi cehenneme atın, onu şiddetti azaba sokun. (Kâf suresi)

Kâh dünyadan bahseder Öyle ki dünya geçmiş, mazi olmuş ihirette imişiz gibi:

Küfredenler, bölük bölük cehenneme sevkedîldiler. Oraya" çeldikleri zaman kapılan açıldı. Muhafızları onlara dedi İd: »ize rabbımizm âyetlerini okuyan ve sizi bu gününüzle karşiacağımz hususunda uyaran kendi aranızdan peygamberler mi? Dediler: Evet geldi, fakat (bîr kere) azap kelimesi Şiirlere gerçekleşmiş oldu!» (Zümer: s.)

işte böyle çeşitli ifade renkleri sahneye ayrı ayrı hariku-îde özellikler katarlar. Sahneyi gözle görülür, elle

tutulur getirirler. Şüphesiz bunun, ruhlardaki tesiri bakımından önet büyüktür.

Bu sahnelerde ve bütün Kur'an tablolarında görülen üçün-ü bir özellik de tenasuk (uyum) Özelliğidir. Kur'an'da Edebi 'asvir'de buna ait bir fasıl ayırmıştım. Orada söylediklerimiz, Kıyamet Sahneleri»ne de uyar. Bu öyle bir uyumdur ki önce annenin cüzlerinde görünür. Bu cüzler birbirleriyle uyumlu lur. Temasül, teşabüh, tedai ya da tekabül renklerinden biri e hiç aykırılık, tezad olmıyan bir hava içinde uyuşurlar. Sa-iyen bu uyum, kelimelerin musikisinde kendini gösterir. Bazı ımavüar bu musiki, kelimenin manasım da canlandırır. Ve dana bu ses, diğer kelimelerle uyuşarak sahnenin havasına tam ygun bir ahenk temin eder. Demek ki sahneye eş olan mu-iki, sahnenin havasını tamamlamakta, uyandıracağı duygu-ira münasip düşmekte ve genel gayenin tasvirinde kelimelere yardımcı olmaktadır. Üçüncü olarak bu uyum, sahnenin kelimeleriyle, manalariyle, musikisiyle, ikaiyle arzedildiği siyakla! beraber bir bütün teşkil etmesinde kendini gösterir. Sahne ister takip, ister delil getirme, ister bir kaziyyeyi

tekid, ister bir imam tesbit için sevk edilmiş olsun, her şeyiyle uyumlu bir bütündür Kur'anda kıyamet sahneleri dînî gaye için sevk edilmiştir." Kur'an'm temel gayesi budur. Fakat bunlar sanat duygusu yoliyle dinî şuura ulaşır. Sanat yoliyle dine hizmet eder. Bu uyum renklerini burada açmak istersek Kur'an'da Ede'bî Tasvir adlı eserimizde olduğu gibi uzun bir fasıl ayırmamız gerekecektir. Onun için bu kısa sözlerle yetinmek istiyoruz. Ve bu kitaptaki sahnelerin takdimine başlıyoruz. Sahnelerdeki ahengi meydana çıkarmak için bunlardan bazı örnekler üzerinde durduk ve makamın iktizasına göre nasıl bir ahenk bulunduğunu gösterdik.

Diyorum ki: Hepsinde değil, bazıları üzerinde durduk ve: bunları diğerlerinin kıyaslanacağı birer örnek yaptık. Çünkü hepsi üzerinde ayrı ayrı durmak kitabın hacmini büyüteceği gibi tekrar da meydana getirir. Okuyucu ayrıntılariyle açıklanmış bu örnekleri inceledikten sonra diğerlerim de bunlara kolayca kıyas edebilir.

Bu sahneler, kıyamet günündeki deh§et ve korkuyu tas vir ediyor. O korku ki bütün tabiatı sarar,

insan ruhunu kap lar, titretir. Canlıların iştirak etmediği hiçbir sahne yok gi bidir. Tabiat k,endi başına donuk kalmaz. Tabiat olaylarını canlılar karışır veya tabiatın kendi'si canlanır. Her korku sah nesinde muhakkak bir çeşit hayat deprenir. B?-zan sahned görünen kahramanlar, bizzat tabiatın bütün fertleridir. Bazaı da akıl sahibi insanlar, ya da muhtelif hayvanlardır. Bazan d, sahne bunlar arasmda müştereken paylaşılır. Üçü beraber safc nede rol alırlar. Bu kahramanlar sağır tabiat, dilsiz havyarlar, konuşan insanlar olur, sahnede bunlar beraber ortaya .çıkarlar ;

Güneş, dürülüp döndürüldüğü zaman» yıldızlar düşüp para-Jidığı zaman, dağlar yürütüldüğü zaman, doğurması yaklaş-ılş develer başı (bırakıldığı zaman, valisi hayvanlar biraya toplahîdiğı zaman, denizler kaynaşürildığı zaman, ruh r (bedenlerle) çifleş tirildiği zankan, diri diri toprağa gömülüş kız çocuğun hangi günahından dolayı öldürüldüğü sorul zaman, (amel) defterler (i) açıldığı zaman, gök yerinden natıldiğı zaman, cehennem alevlendirdiği zaman, cennet yak-jtınldığı zaman: Kişi dünyada ne yapıp gönderdiğini bilektir.» (Tekvir sûresi: 1-14)

Korkunun- yeri, göğü, hayvanı, insanı, küçüğü, büyüğü, ıneti ve cehennemi nasıl sardığını görüyorsun. Hepsi de işet, ürperti- ve bekleyiş içindedir.

Bazan da kıyamet sahnelerini hareket ettiren, kımıldatan kuvvet korkudur;

O vak'a vukubuldu bir, olmaz vak'asına yalan diyen Alçaltır, yükseltir. Yer bir sarsılış sarsıldığı, dağlar bir serpitfş serpildiği, hepsi toz duman haline geldiği zaman...» (Vakıa sûresi: 1-6)

Bazan bu korkuyu, bir insan gölgesi, onun davranışları, tepkileri içinde görüyoruz:.

O gün kişi liardeşlnden, amıeskıden, tabasından, eşinden ve oğuîlannâaiı kaçar. Onlardan her birinin o gün başından aş-km bir işi vardır.» (Abese: 34-37)

«Her ümmetten bir şahid ve seni de bunların hepsine şa-hid getirdiğimiz zaman nasıl? O gün inkâr edip Resûl'e isyâr edenler, isterler fei yer üzerlerine düzelsin (yerin dibine " Ier) ve Allah'tan hiçbir sözü gizliyemezler.»

«Ey insanlar, rabbımızdan korkun: Zira o kıyamet saatinin sarsması cidden dehşet bir şeydir. O gün görürsün emziren emzirdiğine oralıklı değil, gebe

karnında taşıdığı yavruyu düşürür! İnsanları sarhoş sanırsın oysa sarhoş değillerdir. Fakat Allah'ın azabı şiddetlidir» (Hacc: 1-2)

Bazan da bu büyük korkuyu tasvir eden tabiat da korkmakta insanlara katılır:

O gürültü. O gürültü nedir? O gürültü koparacak olanın olduğunu sana ne bildirdi? O gün insanlar çırpınıp dökülen pervanelere dönecek. Dağlar da atumış yün gibi olacaktır.» (Karla.)

O gün yer ve dağlar sarsılır, dağlar erimiş kum yığınına löner. Biz size üzerinize şahid bir elçi gönderdik. bir elçi gönderdiğimiz gibi. îlravn resule isyan etmişti de biz de onu vahim bir şekilde yakalamıştık. Eğer inkâr ederseniz, çocukta ihtiyar yapan, göğün dahi (korkudan) çatladığı o günün şiddetinden kendinizi nasıl kurtaracaksınız?»

Kur'an sahneleri naîm^ve azaptan önce olan hesap hailelerini tasvir etmek ister. Bunu yaparken birçok arz metotlarını kullanır. Anlatılacak halin muhtelif yönlerini ele alır.

Kâh arzı uzatır, öyle ki hesabın hiç kesilmeyip devamlı, olduğunu sanırsın. Kâh yıldırım süratiyle

gösterir, perde göze dokunur dokunmaz kaldırılır. Bu ve öteki arz usulü, ruhu şuur temeline kurulu, halin tabiatı gereği olan bir sanat esasına meb-nîdir ki, neticede bu metotlar dini gaye ile birleşir ve onun tahakkukunu sağlar.

Kâh saJhne uzanır: «İnsanların hepsi Allah'ın huzuruna çıktılar. Zayıflar kibirlilere dediler: «Biz size tabi oldu idik. Şimdi siz, Allah'ın azabından azıcık bir şeyi üzerimizden kaldı-rabiliyor musunuz? (Ötekiler) cevap verdiler: «Allah bizi hidayete eriştirseydi, biz de sizi hidayete eriştirirdik. Artık sız-lansak da sabretsek de birdir bizim için. Çünkü kaçacak yerimiz yoktur, olup bittikten sonra şeytan dedi ki: «Allah size gerçek va'detti. Ben de size vadetîm. Ama ben sözümden caydım. Esasen benim sizi zorlayacak bir kudretini yoktur:1 Sadece sizi çağırdım, siz de bana uydunuz. Artık beni ayıplamayın. Ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Zaten ben, bundan önce beni Allah'a ortak koşmanızı da kabul etmemiştim. Şüphesiz zalimler için can yakan bir azap vardır..» (İbrahim: 21-22)

«O gün zalim, ellerini ısırır, der ki: Keski resulle beraber bir yol tutsaydım. Vah bana, nolaydı, keşld falanı dost edinmiyeydim. O beni, bana gelmiş olan zikirden saptırdı. Tabii şeytan insanı yalnız ve yardımcısız bırakır.» (Furkan: 27-29 i «Herkes kazancına bağlıdır. Yalnız sağ ehli (defteri sağından verilenler) cennetlerdedirler. Suçlulardan sorarlar: Sizi Sekar'a (yakıcı ateşe; ne sürükledi?» Dediler: «Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksula yedirenlerden de olmadık. Batıla dalanlarla beraber biz de dalardık. Ceza gününü yalanlardık. Nihayet ölüm bize geldi,» (Müddessir: 38-47)

Böylece birinci sahneyi konuşma ve çekişmeye, ikinci sahneyi pişmanlık ve hasrete, üçüncü sahneyi de uzun itirafa terk ediyor.. Çünkü bu durumlar etkilenme ve etki yaprna için zaman ve uzunluk ister.

Bazan da arz kısa olur. Sahne göze görünür görünmez kaybolur:

Her nefse yaptığı amelin karşılığı tastamam verilir. O, onîarm yaptıkları her şeyi bilir.» (Zümer: 70)

«Ne zaman ki Sura üflendi, artık o gün aralarında ne nesepler vardır, ne de bundan sorarlar.» (Mü'müran: 101)

«Suçlular simalarından tanınırlar, alınlardan ve ayaklardan tutulurlar.»

Kısaltma sebepleri sahneye göre değişiklik gösterir: Bazan arz kısaltılır, zira durum, sükûn celâl ve huşu' durumudur, Çıkışma/çekişme, red, münakaşa oraya gitmez. Bazan da sahneden kesinlik kasdedildiği için tek bir cümle ile arz edilir. Ondan sonra her türlü çekişmeye son verilir. Bazan da her şeyin gayet açık olduğu anlatılmak için fazla söz söylenmez. Söze ihtiyaç olmayacak kadar açık olduğunu ifade için söz gayet kısa olur. îşte bu çeşitli sebeplerden dolayı arz kısaltılır. Bunlar arzın kısaltılmasını gerektirir.

Bu sahneler, tekrar dirildikten sonraki naîm ve azabı tasvir etmek isterler. Naîm ve azabı, bir kere duyunun dokunacağı maddî bir varlık olarak takdim eder, bir kere de ruhun an-lıyacağı manevi varlık olarak tasvir eder. Bir kere de iki çeşidi bir araya getirir.

Gözle görülür elle tutulur maddî azap şu şekilde tecessüm eder: «Onlar ki altım ve gümîîşü yığar, onları

Allah yolunda sarfetmezler, işte onları can yakan bir azap ile müjdele-O gün cehennem ateşimle o yığdıkları pullanır, sonra onunla alınları, yanlan ve sırtları dağlanır. îşte nefsiniz için yığdıklarınız. Yığmakta olduğunuzun tadını tadın.» (Tevbe: 34)

«tşte rablari hakkında tartışmaya giren iki taraf: Küfredenler için ateşten elbiseler biçilmiştir. Başlan üstünden de kaynar su dökülür. Bununla kannlardakiler ve derileri eritilir. Onlar için demir topuzlar da vardır. Ne zaman uğradıkları gamdan kurtulmak için oradan çıkmak isteseler tekrar oraya geri çevrilirler: «^Tadın yakıcı azabı!» (Hac suresi: 19-22)

Gördüğün gibi bu Öyle bir azaptır ki derilere, karınlara temas ediyor, barsakları ve cisimleri kızartıyor!

Görülen, duyulan maddî azap şu tabloda da kendini gösteriyor: «Defteri- sağdan verilenler, ne mutludur o sağcılar: Sedir ağaçlan, sallanılan sarkmış muz ağaçlan içinde, uzamış gölge altında, çağlayarak akan su başında, birçok meyva arasında. Ne tükenir, ne yasak edilir. Yüksek döşekler Üstümde. Biz o ashabı yemin için o güzelleri yeniden yarattık, bakire, şuh vs aynı yaşıtta yaptık.» (Vakia Suresi: 27-38)

«Şüphesiz korunanlar için en güzel bir gidilecek yer vardır: Kapı Sarı onlar için açılmış Adn cennetleri. Orada (koltuklara) dayanmış olarak birçok meyya ve içecek isterler. Yanlarında da gözlerini sadece eşlerine dikmiş aynı yaşta gazeller, «îşte bu, hesap günü için size vadedilenlerdir.» (Sad suresi: 49-54)

Bu da bir nimet ki, karınlar, cisimler faydalanıyor, uzuvlar ve bedenler lezzetini duyuyor.

Naîm ve azap, bazan incelir, ince bir ruhî gölge haline gelir. Yalnız ruhlara mahsus ya da yüze serpilen ruhi bir zevk veya azap. Nimet için şu örneği verelim:

«tman edip salih amel işliyenler için Rahman, sevgi yaratacaktır.» (Meryem: 96) «Allah'a ve rasûlüne itaat edenler, işte onlar AUahJuı kendilerine nimet verdiği peygamberler, /Sidt&kler, şehîdler ve salihlerle beraberdir. Onlarla arkadaşlık ne güzeldir.» (Nisa: 69)

Ruhî azap için de şu örneği verelim: «Biz sizi yakın bir azap ile uyardık. O gün kişi ellerinin yapıp Öne gönderdiğine bakar. Ve kâfir der ki:

«Ah keski ben toprak olsaydım!» (Nebe' SûretsıJ

«Görsen bir onlan Bablan huzurunda durduruldukları zaman. Rab dedi:» «Bu, gerçek değil

miydi?» «Evet, dediler, Eabbımıza andolsun ki gerçekmiş.» (Ahkaf: 34)

Ve daha böyle naîm ve azabın insan içinde, ruhunda huzur, sevgi yahut pişmanlık, 'hüsran, kendini ayıplama şeklinde tezahür eden nice sahneleri.

Bazı kere de nimet, yahut azap çeşitleri çift olur. Maddî ve manevî olanı bir arada bulunur. Maddî nimet veya azap, ruhî nimet veya azap ile karışık halde görünür. Nimet ve azap sahneleri ekseriyetle böyledir. Maddî nimet veya azabın yanında manevî nimet ve azap da vardır. Bazı örnekler verelim:

«Korunanlar, cennetlerde ve nur akımı içindedirler. Muktedir bir hükümdarın huzurunda doğruluk koltuğunda.» (Kamer: 54-55)

«Muhakkak cennet ehli, bir zevk ve neş'e içerisindedir. Onlar ve eşleri, gölgeler içinde koltuklara yaslanırlar. Onlar (için orada meyva var ve istedikleri her §ey. Rahim Kab den da sözle selâm.» (Yasin Suresi).

«O gün müminleri ve mu'mineleri görürsün ki nurları önlerinde ve yanlarında koşuyor. «Bugün size

müjdeler olsun. Altlarından ırmaklar akan bahçeler sizin.» (Hadid: 12)

Maddî .ve manevî azabm karışık olduğu azap sahnelerine de örnek yerelim:

«O zakkum ağacı günahkârların yemeğidir. Erimiş demir gibi; karınlarda kaynar, sıcak suyun kaynaması gibi. «Tutma onu, cehennemin ortasına sürükleyin, sonra başı üstünden kaynar su azabından dökün.» Tad, zira sen, evet sen güçlü şereflisin (Öyle sanıyordun). İşte bu şüphelenip durduğunuz şeydir.» (Duhan: 43-51)

«O gün onlar cehenneme bir atılışla atılırlar «İşte bu sizin yalanlamakta olduğumuz şeydir. Şimdi bu sihir mi imiş, yoksa siz mâ görmüyordunuz?» (Tur: 13-15)

«Küfredenlere gelince: Onlar için cehennem ateşi: Üzerin-ne hükmedilmez ki ölsünler. Kendilerinden cehennem azabı da hafifletilmez. îşte biz her nankörü böyle cezalandırırız. Onlar orada bağrışıp feryadedeler: Rabbimiz bizi çıkar, yapmış olduğumuz iş gibi değil iyi iş işliyelim. «Öğüt alanm öğüt alabileceği kadar bir süre sizi yaşatmadık mı? Sîze uyarıcı da geldi. tadın, zalimlerin bir yardımcısı yoktur!» (Fatir: 36-37)

Görülüyor ki maddî naîme, bir çeşit manevî ikram, zevk; maddî azaba da ruhî bir üzüntü ve ızdırap eşlik etmektedir. İkisi de ruh ve his tarafından algılanmaktadır. Böylece nimet ya da azap kat kat olmaktadır.

Nimet ve azap müşahhas bir şekilde tasvir edildiği gibi, ayrıca kelimelerin attığı bir gölge ortamı, taşıdığı işaretler vardır ki nimet ve azap vasfedilmese de bu bölge ortamı, bu işaretler ruha nimetin huzurunu yahut azabın, darlığını duyurur.

Meselâ mü'minlerin şöyle dediğini işitiyorsun:

«Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamdolsun. Şüphesiz Rabbimiz gafur, şekûrdur. O bizi kendi keremiyle asıl durulacak eve kondurdu. Burada bize yorgunluk gelmiyecek; burada bize usanç dokunmıyacak.» (Fatır sûresi: 34)

Bak, rahatın serinliğini, nimetin lezzetini, itmi'nanın verdiği iç sükûnetini huzurunu nasıl hissediyorsun. » Cehennemde surlar arkasından seslenen kâfirleri de işi-tiyorsun:

«Ey Malik, rabbın bize hükmetsin, bizi öldürsün! (Zuh-ruf: 77) Bu yalvarıştan göğüslerinin nasıl

daraldığını, azabın acısını, ateşin kızgınlığını, cehennemin yakışını, hissediyorsun. Bu da cehennemin hasıl olduğunu sana söylemese de ifadeden onun nasıl olduğu anlamanı sağlıyor.

înkâr eden, Rasule karşı gelenlerin durumunu okuyorsun «înkâr edip Rasûle karşı gelmiş olanlar, o gün isterler ki yer kendileri)? i altına alsın da dümdüz olsun.» Her ümetten bir şahid çağırıldığı, resule küfredip resule isyan edenlere şahid getirildiği zaman, o karşılaşmadaki kahredici yüz üstü kalma ve öldürücü utancın manevi hali, kelimelerin attığı gölge ve işaretlerle çizilmiştir.

Yine okuyorsun: «O gün bu azap kimden çevrilmişse Allah ona rahmet etmiştir.» (En'am: 16) Sırf çevrilmesi dahi Allah'ın rahmeti sayılan bu azabın dehşeti sana çizilmiş oluyor. A-zabm kendisi hakkında birşey söylemese de bu işaret onu anlatmaya kâfi. iste böyle sür'atli, hafif bir işaret, bir bölge gayet haşin tabloların yerini tutmaya kâfi geliyor. Artık onların uzun uzun tasvir edilmesine lüzum kalmıyor. Ondan sonra bu gölge ve işaretleri çizmek, tasvir etmek hayale kalıyor.

.Yapılan bu işaretten sonra hayal, oradaki ahvali ayrmtılariyle çizebiliyor.

Kıyamet sahnelerinin en güzellerinden biri de şirk,koşanlarla tanrıları, ya da tabi'lerîe metbuları arasında geçen o sert" münakaşa; naü'minlerle melekler yahut mü'minleıle mü'minler arasında geçen o tatlı konuşma, sohbettir. Kur'anı Kerimde bunun muhtelif desenleri var." Biz kitabın bu ek faslında sadece bazı örneklerini sunmakla iktifa edeceğiz (Tafsilatı ileride gelecektir) :

«Zulmedenler azabı gördükleri zaman gerçekten bütün kuvvetin Allah'a aid olduğunu ve Allah'ın azabı şiddetli olduğunu görselerdi! O vakit tabi olanlar, tabi olunanlardan uzak durdu. Azabı gördüler, aralarındaki bağlar kesildi. Uyanlar dediler M: Ah bir daha dünyaya gitmemiz mümkün olsaydı da şimdi onlar bizden nasıl uzak duruyorlarsa biz de onlardan öyle uzak dursayçUk! Böyleed Allah onlara, amellerini hasret olarak gösterir. Onjlar artık ateşten çıkacak değiller-dir.» (Bakara suresi: (165-166)

«Zalimler rablan huzurunda durdurulmuş, birbirlerine söz atarlarken bir görsen: Zayıf görülenler,

büyüklenenlere der ki: Eğer siz olmasaydınız, biz inananlar olurduk. Büyüklük taslıyanlar da zayıf görülenlere der İd: Yani size hidayet geldikten sonra biz mi sizi ondan çevirdik? Hayır zaten siz suçlu idiniz! Zayıf görülenler büyüklük tashyanlara der: Hayır, siz gece gündüz bizi kandırıyor, Allah'ı inkâr edip ortaklar koşmamızı emrediyordunuz. Azabı görünce içlerinden pişman oldular, inkâr edenlerin boyunlarına demir halkalar geçirdik. Yaptıklarınfdan başka bir şeyle mi cezalanıyorlar?»

(Seba' Sûresi: 31-33)

«...Yanındaki şeytan dedi: Kabbımız, ben onu azdırmadım. O zaten uzak bir sapıklık içinde idi (yoldan çok uzak sapmıştı). (Rab) dedi: Benim huzurumda çekişmeyin. Ben sizi Önce uyarmıştım.» (Kaf suresi: 27-29)

Bunlar cehennem ehli arasındaki sert çekişmeyi gösteriyor. Bir de cennet ehli arasındaki o tatlı sohbete bakalım:

«Birbirlerine döndü, soruşuyorlar: Dediler: Biz kendi ailemiz içinde bile korkuyorduk. Onun için Allah bize lütfetti de bizi kavurucu azaptan korudu. Biz bundan

önce de O'na yalvarıyorduk. O iyilik edendir, merhametlidir.» (Tur Suresi: 25-28)

«Birbirlerine döndü, soruşuyorlar: İçlerinden biri dedi ki: Berim bir arkadaşım vardı, diyordu ki: «Sen de mi öldükten sonra dirilmeyi kabul ediyorsun? Biz öldükten topra,k vs kemik olduktan sonra mı? Biz mi dirilip ceza göreceğiz?» Siz onu gördünüz müf Dedi. Baktı, onu cehennemin ortasında Kördü. Dedi ki: Tallahi sen az? daha beni de mahvedecektin. Eğer Kabbımm bana nimeti olmasaydı, ben de oraya götürü-lenierden olurdum. Nasıl mış bak? Biz ilk ölümümüzden başka bir daha Ölmiyeceğiz, azap da görmiyeceğiz öyle mi?» (Saf-fat: 50-59)

Bu harikulade güzel sahnelerden verdiğimiz bu kadarhk örnekle şimdilik yetiniyoruz. Bundan sonra her suıedeki kıyamet rahneleri, ayrı ayrı, uzun izahlarla takdim edilecektir. Bu özetle burada sahnelerin asıl karakterlerini tabiatlerini, özelliklerini, çeşitlerini ve usullerini genel bir şekilde açıklamak istedik. [26]

Kıyamet Sahneleri Kalem (Nün) Süresi [27]

«O gün bacaktan açılır, secdelere çağırılırlar ama, yapamazlar. Gözleri korkmuş, kendilerini bir zillet kaplamış. Sağlam iken de secdelere çağırdıyorlardı.»

Burada hayal için kıyamet sahnelerinin canlı bir Örneği göze çarpıyor. îşte dünyada secdeye çağırılıp da âhiret gününün olmıyacağma güvenerek çağırıya uymıyanlar. Şimdi bunlar yine çağırmıyorlar. Ama iş ciddîden ciddî. Bacak ve bilek sıvanmış. Kendilerini üzmek ve azarlamak için secdelere çağırılıyorlar. Geçmişi telâfi zamanları geçmiş artık. Secde yapamıyorlar. Ya münasip vakit geçtiğinden yapamıyorlar, ya da kendilerini kaphyan dehşet ve korku kendilerini hareketsiz hale toktuğn için secde yapamıyorlar. Korkudan bacakları birbirine dolanmış, belleri bükülmüş, ibadet huşuunu kabul etmiyorlardı, şimdi zillet huşuu altında eziliyorlar. Bu ceza onların yaptıklarına uygundur.

Buradaki korku, ruhî, manevi ve gayet etkin bir korkudur. Bunu biz korkmuş, gözleri dönmüş, üzüntü, azar ve tevbih karşısında kalan, yapabilirken yapmadıkları için simdi de yapamıyacaklan şey

kendilerinden istenen bu şahısların davranışırın saldığı gölge aralığından seziyoruz.

Burada durum öylesine canlanıyor ki Allah'ın, yalanh-yanların sözlerinden sıkıntıya düşen Resul'a dönüp şöyle dediğini görür hale geliyor insan:

«Beni bu sözü yalanlıyanlarla yalnız bırak», sana bir şey yok. Sen çekil aradan, ben onun hakkından gelirini. O, bu sözle ne kasdedildiğinden gafildir. Elinde bulunan şu geçici nimete, servete aldatıyor. Oysa o, kendisini biraz Önceki vahim sahneye çekip götüren bir tasmadan, yulardan başka bir şey değil:

«Biz onları bilmedikleri yerden yavaş yavaş çıkarır, yuvarlarız. Ve ben onların ipini uzatırım. Benim tuzağım sağlamdır.» Bunu bilecekler ama bilmeleri kendilerine hiç fayda vermiyecek bir zamanda bilecekler. «O gün bacaktan açılır, secdelere çağırılırlar, ama yapamazlar.» Korkunç sahneyi gösterdikten sonra söylenen bu kapalı tehdid, insanın ta derinliklerine işliyor, hissi titretip ibret almaya hazırlıyor. [28]

Müzemmtl SURESİ [29]

Bîz Fir'avn'e bir resul gönderdiğimiz gibi size de üzerinize salıid bir resul gönderdik. Fir'avn resule isyan

etti, biz de onu feci bir şekilde yakaladık. İnkâr ederseniz, çocukları ihtiyar yapan, (dehşetten) göğün dahi çatladığı bir günden nasıl korunacaksınız? O'nun va'di yerine getirilmiştir. Bu, bir Öğüttür. Diliyen rabbine giden yolu tutar.»

Bizim yanımızda nice ağır ağır demir halkalar ve şiddetli salgın bir ateş ve üzüntü veren bir yemek ve can yakan bir azaplar.» Bu tehdid bilhassa «Ulî'n-na'me: Servet sahibi» nin yalanlamasına karşılık olmaktadır. Üzüntü veren yemek, nimetin karşısındaki cezadır. Nimet sahipleri bun)u hakket-mişlerdir. Zira nimetlerinin, servetlerinin kadrini bilip onu kendilerine veren Allah'a şükretmemişlerdir. Sen onların tuzaklarına ,sabret, onlardan uzak dur, tepkilerine, öfkelerine hakim ol. Uzak durmak kolay mı? Bunu yapabilmek için başka bir güce, sabr-ı cemile ihtiyaç vardır. Sabret, onları bana bırak. Onların işine ben bakarım. Mühlet de versem aldırma, kısadır. O korkunç gün için benim yanımda bağlar, bukağılar vardır. Onlara vurulmak suretiyle işkence göreceklerdir. Bir yakıcı ateş de var ki onları yakıp kavuracaktır. Bir yemek vardır,

onlara sadece keder ve sıkıntı getirecektir. Bir can yakan azap vardır.

Ve sonra korkunç günün sahnesi çiziliyor:

«O gün yer ve dağlar sarsılır ve dağlar erimiş kum yığınla döner.»

İşte korkunç bir tablo. Bir dehşet ki yalnız insanda kalmıyor, bütün tabiatı ve bütün insanlığı sarıyor. Eğer gücü yeterse hayal, bütün tabiatın, yerin, dağların sarsıldığı bu korkunç sahneyi kavrasın, buiia dayansın. Biz size, sizin hidayetiniz için| çalışan, size şahid bir peygamber gönderdik. Böyle bir elçi ğöndermeiden sizi bu hale atmıyoruz: «Biz Fir' avn'e bir resul gönderdiğimiz gibi size de üzerinize şahid bir resul gönderdik. JPîr'avn resule isyan etti. Biz de onu feci bir şekilde yakaladık.»

Peki siz de o kuvvetli Fir'avn gibi yakalanmak mı istiyorsunuz? Bu dünya soir bulduğu zaman «İnkâr ettiğiniz takdirde çocukları ihtiyarlatan, dehşetinden göğün bile çatladığı bir günden nasıl korunacaksınız?»

Buradaki korkunç tabloda dehşetten gök çatlamış, arz ve dağlar sarsılmış çocuklar da ihtiyarlamıştır.' Bir korku ki sağır tabiatta,, canlı in'sanda

tablosunu çiziyor. Hayal bu canlı tabloları seyrediyor. Seyrettikçe de insanın tüyleri ürperiyor. Ve Kur'an bunu daha da pekiştiriyor: «Onun va'cti yapılmıştır:» Bunda şek ve şüphe yok. Bu, uyarma Öğüt verme ve hatırlatma içindir.

«Bu bir Öğüttür, hatırlatmadır. Dileyen rabbine doğru bir yol tutar.» Elbette Allah'a giden yol, bu çetin belâya, bu felâkete giden yoldan emindir, kolaydır, güzeldir! [30]

Müddessir Suresi [31]

O boru öttürüldü mü bir, işte o gün, çetin bir gündür. Kâfirlere kolay değUdir. Bırak bana o adamı İd kendisini tek olarak yarattım, ona uzun boylu mal, gözönünde oğullar verdim ve kendisine bir döşeyiş döşedim. Sonra kalkmış daha fazla vereyim diye göz dikmiş. Hayır çünkü o, bizim âyetlerimize karşı bir inatçı kesildi. Ben onu dimdik sarpa sardıracağım. Zira o bîr düşündü, ölçtü biçti, kahrolası nasıl da ölçtü biçti. Yine kahrolası nasıl ölçtü biçti?! Sonra baktı sonra kaşını çattı, suratını ekşitti, sonra döndü, büyüklük tasladı da dedi ki: «Bu, başka değil, sadece tesirli bir sihir. Bu başka değil, sadece bir beser sözü. Onu Sekara

yaslıyacağım. Sekar nedir bilir misin? Ne kor, ne bırakır, insanın derisini kavurur. Üzerinde on dokuz (bekçi vardır). Biz cehennemin bekçilerini hep melekler yaptık. Onların sayılarını da inkâr edenler için bir fitne kıldık. Kendilerine kitap verilmiş olanlar da iyice inansın, iman edenlerin imanını artırsın (diye böyle yaptık). Kendilerine kitap verilenler ve inananlar şüpheye düşmesinler. Kalblerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler: «Allah bu misalle ne demek istedi?» desinler. İste Allah dilediğini şaşırtır, dilediğini doğru yola iletir. Ve rabbinin ordularını kendisinden başkası bilmez. Bu, insan için bir öğütten başka bir şey değildir. Hayır hayır o aya, dönen geceye, ağaran sabaha andol-suii ki: O, beşeri uyarıcı olarak büyüklerden biridir. İçinizden ileri gitmek, ya da geri kalmak istiyen kimse için. Her nefis kazancına bağlıdır. Ancak kitabı sağından verilenler cennetlerdedir. Suçlulara sorarlar: «Sizi Sekar'a (bu yakıcı ateşe^ ne sürükledi?» Derler İd: Biz namaz kılanlardan olmadık. Yoksula da yedirmiyorduk. Batıla dalanlarla beraber biz de dalıyorduk. Ceza gününü yalanlıyorduk. Nihayet bu halde iken bize ölüm geldi.» Artık onlara şefaatçilerin şefaati fayda vermez. O

halde bunlara ne oluyor ki arslandan ürküp kaçan yabani eşekler gibi öğütten yüz çevirip kaçıyorlar?»

Bu kıyamet sahneleri, Hz. Resule, peygamberliğin güçlüklerine sabretmesini emreden âyetlerden sonra gelir: «Ey örtüye bürünen, kalk, uyar. Rabbım tekbir et, elbiseni temizle, kötü şeylerden uzak dur yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma, rabbın için sabret.»

Bu surenin, Müzzemmil Suresinden sonra gelmesi tercihe elverişlidir. Burada sabr ile emir, hemen hemen oradaki sabr ile emir gibidir. O mahiyettedir.

îlk defa burada Nakur'a nakredilmekten, yani Sura [32] üflemmekten bahsedilir. Kulağa çarpan şiddetli sesten dolayı Sur'a liflemek nakr'a benzetilmiştir [33] Bu başlayış, şu âyete zemin hazırlamaktadır: «İşte o gün, çetin bir gündür, kâfirler için kolay değildir.»

Bu ifade, azabı belirsiz, kapalı bir şekle sokmaktadır. İnsan bu müphem azabı duyunca nefeslerini tuta tuta şiddetli bir korku ile merak eder, o güç güne kafasında belirli bir şekil veremez, merak içinde ürperir kalır. Gaye insan ruhuna korkunç bir hal bırakmaktır. Asıl hedef budur. Bu hedef tahakkuk etmiştir.

Tabii ruhta yapacağını yapınca, sükûnet ve sessizlik içinde insana bu gizli korkuyu soktuktan sonra artık maliyle, mevkiiyle öğünen adamı tehdid etmenin en uygun zamanı gelmiştir. Resul o adamla o korkunç günün sahibi olan Allah arasından çekilecek, ikisini yalnız bırakacaktır:

«Benimle o yarattığımı yalnız bırak.» ilh.

Beni onunla yalnız bırak... Aman Allah'ım ne felâket! O yüce kuvvetin, şu zayıf mahlûk kargısına çıkması! Ben ona çeşitli nimetler vermiştim. Burada mahsus nimet bir bir anlatılıyor, söz uzatılıyor. Çünkü böyle olması gerekiyor.

Sonra da kalkmış daha da vermemi umuyor.» Hem şükretmiyor, nimeti verene inanmıyor, hem de O'ndan nimet istiyor. Hayır, ona artık hiçbir şey vermiyeceğim. Aksine:

Onu dimdik bir yokuşa sardıracağım» Onun burnunu yere sürtüp, sarp yokuşa dikeceğim demiyor da:

«Onu bir sarpa sardıracağım» diyor.

«Onu Sekara atacağını. Sekar nedir bilir misin? Ne kor ne bırakır, beşere susamış, deriyi kavurur. Üzerinde muhafız var.»

Böylece Sekar resmi çizilmiştir. Önce cehennemin hem korkusunu ruha salıyor: nedir bilir inisin?» Sonra resmini çiziyor: Her şeyi yakıp yutan, ıhiçbirşey bırakmıyan.. Bütün bunlardan sonra da behere susamış, ona musallat olmuş. Kaba ve haşîn bir şekilde beşere saldırıyor, korkunç alevleriyle insanların derilerini kavurup döküyor. Bu kadar da değil. Üzerinde de mütead-did bekçiler var. Öyle bekçüer ki bizim arkadaşlarımızın kuvveti nedir ki onların yanında?! Ne kendileri onlarla bağa çıkabilir, ne de aileleri, ana babaları, oğulları, bütün kavim ve kabileleri kendilerini onların ellerinden alabilir. Burada zikredilen sayı, sırf çokluğu göstermek içindir: «Rabbm askerlerini ondan başka kimse bilmez.»

Bu gösterilen Sekar tablosu, sırf Öğüt vermek, tesir yapmak, hakikati göstermek için olduğundan, bundan sonra ap açık göz önünde cereyan eden sahneler geliyor:

«Aya, dönen geceye, ağaran sabaha andolsun ki bu, büyüklerden biridir. Beşeri uyarmak içindir.» Burada histe çizilen sahnedeki ahenk: Parlak ay, dönen gece, ağaran sabah hepsi apaçık birlik teşkil eder. Bunların içinde de:

«Bu, büyüklerden biridir, beşeri uyarmak idindir.» Bu apaçık görülen şeyler, beşeri uyarmak içi nlir. Batıda gizli bir şey yoktur. O halde her insan kendisi ı;in neyi dilerse onu seçer ve seçtiğini görür.

«Sizden ileri gitmeb veya geri kalmak istiyen kimse içindir bu uyarma.»

Ve her insan kazandığından sorumludur. Rehn edilen şey gibi kazanciyle bağlıdır:

«Her insan, kazandığına rehinlenmiştir, yalnız kitabı sağından verilenler.» Onlar, da kazandıklarından sorumludurlar, onunla bağlıdırîar ama yaptıkları iş hayır iş olduğundan dolayı onlardan bağ çözülmüştür. O halde onların bu genelgeden istisna edilmeleri uygundur:

«Yalnız kitabı sağından verilenler başka.»

Burada naîm, yalnız kurtuluş ve bağdan çözülmekten ibaret değil, aynı zamanda onu nimet,

sahiplerinin hissedip suçluların hissetmemesi de ayrı bir nimettir. Bu manevi, ruhî bir nimettir. Nimet sahipleriyle suçlular ve arasındaki konuşma da bu tabloyu çizmektedir:

«Mücrimlerden sorarlar: Sizi Sekara ne sürükledi?»

Burada mücrimler hasret ve nedamet içinde uzun uzadı ya anlatmaya başlıyorlar:

«Biz namaz kılanlardan olmadık. Yoksulu da doyurmuyorduk. Batıla dalanlarla beraber biz de dalıyorduk. Ceza gününü de yalanlıyorduk. Nihayet bu halde bize ölüm geldi.»

Şimdi bunlar sadece: Biz kâfir idik deselerdi olurdu. Fakat tafsilâtlı söylüyorlar ki «Her nefis, kazancına, rehinlenmistir» sözüne uygun düşsün. Onlar, giydikleri hükmün sebeplerini hasret ve nedamet içinde uzun uzun hatırlatıyorlar. Sahnenin uzamasında diğer bir sanat gayesi var ki bu, aynı zamanda dînî gayeyi de gerçekleştirmektedir. İtiraf, müessir bir haldir. Sanat bakımında itiraf halinin uzaması etkiyi artırır. Uzar ki seyircilerin ağır, ağır ruhlarına sinsin.

Eh bu sebepler, bu âdil hükmün verilmesini gerektirmişse artık:

«Onlara şefaatçilerin şefaati ne fayda temin eder?» Bütün seyirciler, hükmün, fi'le uygunluğunda mutabık kalıyor. Öyle ya! Bütün bu arz ediş, hatırlatma ve öğüt^verme için olduğuna göre «Onlara ne oluyor ki öğütten yüz çeviriyorlar?» Onlara bu yüz çevirişin kötülüğünü göstermek için yine bir tablo Çiziliyor:

«Sanki omlar, arslandan kaçan yabanî eşeklerdir.» Kükremiş arslandan kaçan vahşi eşekler. Evet, anlatılan "bütün bu korkunç akıbeti duyduktan sonra öğüt almayıp ondan yüz çeviren, eşeklerden başka nje olabilir? İşte o vahşi eşeklerdir ki «Ahiretten korkmuyorlar!» [34]

Mesed Suresi [35]

«Ebuleheb'in elleri korusun, yok olsun. Malı ve kazandığı, kendisinden hiçbir şey savmaz. Alevli ateşe yaşlanacaktır. Karısı da. Odun taşıyıcı olarak boynunda hurma lifinden bir (le bağlanacaktır).»

Ebuleheb alevli bir'ateşe yaşlanacaktır. Karısı, odun taşıyıcı, boynu liften bir iple bağlanacaktır.

Kelimede uyum, şekilde uyum. Cehennem burada alevli bir ateş, Ebuleheb ona yaslanıyor. Odun taşıyıp Hz. Muham-med'e eziyet için onun yolu üzerine

atan karısı da. Odun alevi meydana getirir. Bu kadın, bir iple demet demet odun bağlıyor. Onun için alevli cehennemde liften dokunmuş bir ip boynuna geçiyor, onu boğuyor. Ta ki gördüğü ceza, dünyada yaptığı ameline denk olsun. Suret muhtevaya uysun: Odı ateş, alev, Ebuleheb'in cehenneme yaslanması ve odun karısının da!

Uyumun diğer bir çeşidi de kelimelerin nağmesindedir. Odun yüklerinin bağlanmasından ve boynun lifle çekilmesinden çıkan ses de kelimelerin nağmesine katılmakta, ayrı bir ahenk vermektedir. Şimdi:

okuyunuz, odun demeti bağlamaya benzer kaba, sert bir sesin Çiktığ.'nı duyacaksınız. Keza sureden de, boynun iple bağlanıp çekilmesine, boğulma havasına benzer bir ses ve genel bir teh-did duyacaksınız.

Konuyu anlatan kelimelere dağılmış musiki, anlattığı konuyu tam manasiyle canlandırmakta, konunun ifadesi için seçilmiş olan kelimelerdeki lâfzî cinas ve mürâât-i nazır, tema ve sebeb-i nüzul ile tanı bir ahenk teşkil etmektedir. Bütün bunlar, Kur'an'm en küçük surelerinden olan bir surede beş fıkra içinde

tamamlanmaktadır. İnsan manalarını araştırdığı zaman bu surenin zahirinde pek o kadar güzellik görmez gibi gelir traa vicdana yaptığı etkiye, tabloya, saldığı gölgeye, ika' ve âhenge bakıldığı zaman derhal o harika güzellik bütün çıplaklığı ile ortaya çıkıyor, pek kısa sözlerde toplanan o tablolar, işaretler ve gösteriyor. [36]

Tekvir Suresi [37]

Güneş dürülüp ışığı kalmadığı zaman yıldızlar düşüp söndüğü zaman dağlar yürütüldüğü zaman, doğurmam yaklaşmış develer başı boş bırakılmış zaman vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman denizler kaynaştırıldığı zaman nefisler çifleştirildiği (bedenlerle ruhlar «f' Sömülmü, faza sorulduğa za nahfcu, oturu öldürüldü diye, sahifeler açddiğ, zaman, gök yerinden oynatıldığı zaman, cehennem alevlendirildiği Kunan insan ne getirdiğini görür.»

Burada her şey, herkes için tam bir inkılâp sahnesi var. Her varlığı kuşatan bir ihtilâl var. Bu inkılâp ve ihtilâle yer ve gök cisimleri, vahşî hayvanlar, ehlî hayvanlar, insanîar ve işlerin durumları iştirak ediyor.

Burada her gizli açılıyor, her bilinmiyen anlaşılıyor. Bu acaip, garip günde her şey hesap vermeğe, hayır veya şer ameline göre karşılık görmeğe hazırlanıyor. Sahne, sarsıcı bir hareket, bir çalkantı ite başlıyor. Sanki yakıp yıkan haydutlar bağlarından çözülmüş de her şeyi altı üstüne çevirmeğe, saçıp dağıtmağa başlamışlar. Manzara, sakini heyecanlandırıyor, güvenliyi korkutuyor. Sahneye eşlik eden musiki de çabuk, hareketli, soluk tıkayan bir ikaa sahiptir. Bu süratli ikaiyie sahneye iştirak edip onu hayale resmetmektedir.

Devamlı ışıklarını gönderen güneşin de ziyası tutulmuş, ışınları toplanıp katlanmış. Ne ziyası kalmış, ne şuaı. Yüksekte duran o parlak yıldızların bağı çözülmüş, sönmüş dağılmış kararmışlar. Sabit olan o kocaman dağlar, incelmiş, küçülmüş, yürütülmüş. Bağlı develer salınmış, başı boş bırakılmış. Yabancı hayvanları korku sarmış. Hepsi korkudan bir araya toplanmışlar. Korkudan vadilerde bir yere toplanmaları gibi. Büyük okyanusların suları toplanmış, mecraları dolmuş. Cesetlerinden ayrılan ruhlar tekrar onlarla birleşmiş. Suçsuz olarak, muhakeme edilmeden büyük bir

vahşilikle diri diri toprağa gömülen kız çocukları, neden dolayı öldürüldükleri sorulsun ve bunun muhakemesi, münakaşası yapılsın diye diriltmişler. Yok yere bu günahsızı öldüren adam, şimdi sormadan, muhakeme etmeden öldürdüğü bu günahsızın hesabını versin. Katlanan amel defterleri açılmış. Her şey açık, okunuyor. Arz üzerinde bir perde, bir örtü olan gök parçalanmış ne Örtü kalmış, ne de gizlilik. Cehennem yakılmış, ateşle kükreyip duruyor. Cennet de hazırlanmış, döşenmiş vadedilen kimselere yaklaştırılmış. Öyle bir gün ki her şey değişmiş ve her Şey yoğun bir hazırlık içinde.

Akıl ermez tuhaf şeyler cereyan eden bu acaip günde, evet işte bu günde her nefis, getirdiği amelini görür. Orada hiçbir şey gizli, kapaklı kalmaz, her şey apaçıktır.

İnkılâp, bu surenin arzettiğl sahnenin esas damgasıdır. Bu inkılâp, vaziyetlere ve eşyaya şamil bir inkılâptır. Korkutucu bir inkılâptır bu. İnsan ruhu, tabiatiyle alışılmış şeylerden hoşlanır, güven ve huzur duyar, inkılâplardan -korkar. Ya bu inkılâp karşısında?!

Sahnenin böyle korkunç bir şekilde gösterilişi, korkuyu artırmak, isyandan önce bir bir düşündürmek gayesini güder.

Bunun için bu sahneden hemen sonra Kur'anm ve dinin Allah'tan geldiği, bunları Allah'ın meleklerinden emin bir elçinin, Allah'ın peygamberine .getirdiği hususunda tabiat olaylarına yemin etmeye lüzum görmüyor. Çünkü bunları kabul etmek için yemine lüzum yoktur, o kadar açık ve seçik şeylerdir. Bunlarda asla şek ve şüphe yoktur, inkâr eden insanın:

Bazan kaybolup gözülaniyen gezegenlere, gündüz sinip gece meydana çıkan yıldızlara, iyice kararan geceye, nefes alan sabaha yemin etmiyorum ki o, Arş sahibi yanında değerli, güçlü bir elçinin sözüdür.»

Burada kendisine yemin edilen şey, biraz Önce gösterilen şeyler cinsindendir. Tasvirî uyum açıktır. Yeminle ispatlan-' mak istenen, islâm davetinin gerçekliğidir. Bu ifade ile islâm davetinin yeminle ispatlanmağa ihtiyaç gösternıiyecek kadar gerçek ve açık olduğunu anlatmak istiyor. Ve bunu ruhun iz'an ve tasdiki için en müsait psikolojik şartlar içinde

söylüyor, öyle ki artık kasem ve tekide ihtiyaç kalmıyor. [38]

A'la Suresi [39]

«Hatırlat, eğer hatırlatmak , fayda verirse, korkan öğüt alır. Büyük ateşe yaslanacak olan azgın kişide öğütten kaçar. Sonra orada ne Ölür, ne de yaşar.»

Bu sahnede bundan önce geçmiyen yeni bir azap çeşidi var. Bu da ne öldüren, ne de yaşamağa müsaade eden usandırıcı bir azap. Bir taraftan maddî bir azaptır, diğer taraftan da manevî bir azap gölgesi salar. Görünen maddî şekli: îşte o büyük azap ve o azap içindeki ne ölen, ne de hayat tadan insanlar Saldığı manevî azap gölgesi de: Bunların yaşadığı psi-kolojik haldir: İnsan ne ölüyor ki kurtulsun, ne do doğru dürüst yaşıyor ki hayattan faydalansın. Süresiz böyle askıda kalıyor.

Böyle bir azabı tavsif etmek için uzun satırlar yazılabilir Ama ne kadar yazılsa şu üç kelimenin ifade ettiği mananın derecesine varılamaz: «Orada ne Ölür, ne de yaşar.» însanlar kendilerini ya ölü veya diri görmeğe alışıktırlar. Buradaki hal ise yepyeni bir tablodur. Bu tabloda ne ölüm var, ne hayat. Bu

azabın korkusu yavaş yavaş, fakat tesirli bir şekilde insan ruhuna işler, orada derin hayret ve ıadırap uyandırır. Ne gerçekte, ne de hayalde sonu olmayan bu halden ruh Ürperir.

Hatırlat, hatırlatma fayda verirse (fayda verse de vermese de).» Bu hali, bu azap şeklini hatırlat, Öğüt alan kalbler de bulacaksın, öğütten kaçan kalbler de. Bu kalbîere şekavet yazılmıştır. Orada ne ölürler, ne de yaşarlar. [40]

Fecr Suresi [41]

Ama yer çarpılıp paralandığı zaman, melekler saf sâf dizilmiş iken Rabbm da gelmiştir, cehennem de o gün getirilmiştir, îşte o zaman insan anlar, öğüt alır ama artık anlamanın faydası ne? (O zaman insan; der ki: Ah keski ben bu hayatım için (iyi amel yapıp) gönderseydimî Artık o gün Onnn ızabı gibi kimse azabedemez. Ve O'nun vurduğu bağı kimse tnramaz

«Ey itmi'nana eren nefs. (Rabbım) razı edici ve (Kabbtn tarafımdan) razı edilmiş olarak Rabbma dön, kul hırım arasına katıl ve cennetime gir!»

Bu sahne, büyük korku gününde kâfirlerle mü'minlerin hallerini karşılaştıran nefis örneklerden

biridir. Şu cümlelerin Çizdiği korku ortamında iki zümrenin hali nasıl belli olur: «Yer çarpılıp paralandığı zaman, melekler sâf sâf dizilmiş iken Rabbın da gelmiştir, cehennem de getirilmiştin» Bu askerî anlatımı tasvir eden bu fıkralara cehennemde o kuvvetli, şedîd lâfız yapısından taşan o sert musiki, o kaba nağme de iştirak etmektedir. Bir gün ki o gün hiç kimse Allah'ın azabı gibi asabedemiyor ve kimse Onun vurduğu bukağı gibi bukağı vuramıyor. Burada vesâk ve bundaki şiddet, yerin çarpılması ve meleklerin dizilmesiyle ahenk teşkil ediyor (dekk ve saff). însan o gün pişman oluyor ama artık zamanı geçmiştir pişmanlığın. Hatırlıyor, Öğüt alıyor ama faydası yok. Diyor ki: Ah keski bu hayatım için iyi ameller gönderseydim.

Bu dehşetli korku ortamında iman edene dönüyor: «Ey mutmain olan nefis, razı edici ve razı edilmiş olarak Bab-braa dön, kullarım araşma katıl ve cennetime gir.»

Şefkat ve okşama: ruhaniyet ve ikram içinde:

Ey nefis» ve o korku ortamında bu iefse güven, teminst: :Emin olan, güvene eren, huzura kavuşan».

Başkaları bukağılara, bağlara vurulurken buna büyük bir gönül rahatlığı veriyor :

Rabbına dön». Seninle Rabbm arasındaki bağlantı ve izafetten dolayı Rabbına dön.:Razı ve merzî olarak.» Bütün havayı rıza ve şefkatle dolduran bu insicamla söylüyor :Kullanm araşma katıl» onlarla kaynaş.

Cennetime gir.» Benim cennetim. Sahneyi çevreleyen musiki, dalgalı, yumuşak bir musikidir. O şiddetli, sert askerî musikinin karşısında bu yumuşak tatlı, okşama musikisi.

Burada karşılaştırma iki hal ve iki musiki arasındadır, ika', Kur'an'da daima tasvir araçlanndandır. Bu musiki, sahnenin havasiyle uyuşarak onu ruha geçirir. [42]

Adîyat Suresi [43]

Andolsun göğüsleri gup gup vurup koşanlara, o ürnakîariyle yerden ateş çıkaranlara, sabahleyin yağma eden, ayaklariyle toz koparanlara, böylece bîr topluluğun ortasuıa dalanlara ki muhakkak insan Rabbuıa karşı çok nankördür. Tabii O, bonu hakklyle görüyor. Doğrusu insan malı çok sever, Kabîrlerû? eşiîip

içinde bulunanların çıkarılacağı ve göğüslerde olanların devşirileceği bir zamanın geleceğini bilmez mi o Gerçekten o güa Kabları onların halini tamamen bilir.»

Bu sahnede bir tabl'o ve tablo birliği var.

Kabirlerin eşilip içindekilerin dışarı çıkarıldığı, hiçbir tahsis ve tahdid olmadan her kabrin böyle açılacağa bütün göğüslerdeki gizliliklerin tamamen meydana döküleceği günün tablosu. Göğüslerdekinin çıkmasını devşirmek diye ifade ediyor. Yani mahsul devşirmek ile. Sanki göğüslierde gizlenenler ve dünyada işlenen ameller bir ekindir göğüslere ekilmiş. Bunlar kabirler açılınca devşiriliyor.

Musiki ve nağme, kabirlerin eşilip alt üst edilmesini çalkantı manzarası ve havasını kulağımıza yansıtıyor. Eşilmiş kabirlerin ve içindeki kuvvetler dışarıya dökülmüş göğüslerin meydana getirdiği gürültülü havayı aksettiriyor bu musiki. Gup gup sesler çıkararak koşan, tırnaklariyle kıvılcımlar çakan, sabahleyin herkesten habersiz yağma eden, toz kaldıran, şiddetle topluluğun içine dalan atların meydana getirdiği manzaranın musikisi, de bu kıyamet havasına pek

uymaktadır. îş-te kıyamet havasını andıran bu şeylere yemin ederek insanın Rabbina karşı nankör olduğunu, O'nun keremini inkâr ettiğini, çok cimri olduğunu, haddi zatında menfur olan dünya malı sevgisini göğsüne topladığını, kabirlerin eşilip göğüslerde-kinin dışarıya çıkarılacağı bugünü düşünmediğini söylüyor.

Musiki, tablonun havasına son derece uygundur. Bütün sahneler tozlu, dumanlı, anı, şiddetli, patlamalıdır. Sahnelere eşlik eden musiki de aynen Öyledir. Sahne ile nağme arasında tam bir ahenk vardır. [44]

Abese Suresi [45]

O muazzam gürültü geldiği zaman: İşte o güm kişi, kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve oğullarından kaçar. O gün on'ardan her kişinin (başkasiyle ilgilenmekten) alıkoyan bir iZi vardır. Yüzler var ki o gün parıl, parıl, güleç, sevinçli; yüzler de var ki tozlanmış, karanlık bürümüş. îşte onlar kâfirler ve facirlerdir.»

as-Sâhha Öyle bir kelime ki sert, tesirli, insanın kulağını tırmahyan.bir sesi var. Ağızdan çıkınca havayı yara yara şiddetli bir gürültü ile kulağa geliyor. Bu

rahatsız edici melodi ile şu sahneye zemin hazırlanıyor: Kişinin, kendisine bağlanan her insandan kaçıp sıyrıldığı sahne: «Kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve oğullarında kaçtığı sahne.» Bunlar ki ona çözülemiyen bağlarla bağlıdırlar. Fakat bu gürültü bütün rabıtaları parçalayıp atıyor.

Sahnedeki korku tamamen ruhîdir. Ruhu korkutuyor ve onu muhitinden ayırıp kendi başına bırakıyor: Herkes kendini, kendi işini düşünüyor. Herkesin öyle bir işi var ki artık onda başka bir şeye sarfedecek ne bir düşünce ne de cehd birakıyor. Her birinin, kendini alıkoyan bir işi vardır.»

Satır arasında, satırların alacağından çok faz1 a manâlar var. Kelimelerin çevresinde halelenen gölge derin ve engindir, însan ruhunun ve duyuşun meşgul bulunma halini şu ifadeden daha veciz ve daha şümullü hangi ifade tasvir edebilir: «Onlardan her birinin kendini alıkoyan (basından aşkın) bir işi vardır.»

İnsanı kardeşiyle, annesiyle, babasiyle, eşiyle ve oğullarıyla ilgilenmekten alıkoyan bu korkunç günde bu tablonun karşısına başka bir tablo koyuyor ki iki zümrenin halini karşılaştıralım. Bu defa tabloda ak, parıl

parıl, güleç sevinçli yüzler görüyoruz. Bunlar, hayırlılar, iyilerdir. Bunun yanında da toz duman içinde kalmış, keder ve üzüntü sarmış asık, ekşi-mis suratlar var. Bunlar da kâfirler ve facirlerdir. [46]

Buruc Suresi [47]

Onlar kî mümin erkek ve kadınları fitneledi (dinlerinden çevirdiler, sonra tevbe de etmediler, onlar için cehennem azabı vardır. Yakıcı ateş de onlaradır. Onlar ki inandılar, iyi ameller işlediler; onlar için de altlarmdan ırmaklar akan cennetler vardır. Bu, büyük bir liurtuloştor.»

Bu âyetler Ashabu'l-Uhdûd kıssasını takiben gelmiştir. .Ashabu'l-Uhdûd, Necran'dan bir cemaat idi. Hıristiyan olmuşlardı. Himyer'li Yahudi Zünuvas bunlara işkence etti, hendekler açtı, içinde ateş yaktı, bu Hıristiyanlar! o ateş dolu hendeklere attı. Herkesin gözü Önünde, bunların sonlarını görsünler diye topladığı insanların gözü önünde o ateşe attı bunları. Fakat onlar yanıyor, yine de dinlerinden] dönmüyorlardı, îşte tu hali anlatan Buruc Suresi de Uhdud olayını gören cemaatin teşkil ettiği sahneye uysun diye kıyamet

günündeki büyük topluluk sahnesine yemin ile başlıyor :

Burçları olan göğe andolsım, vade dilen güne andolsun. Görene, görülene andolsun.»

Va'dedilen günün korkusunu ve o günde şahid olan ve müşahede edilen toplulukları çok göstermek için şahid ve meşhut (gören ve görülen) nekre (belirsiz) olarak getirilmiştir. Burçları olan gök de manzarayı bir kat daha korkunç yapıyor. Ve o günü büyütüyor. Semanın korkunçluğu, o günün korkunçluğuyla; kocamanlığı, o günün kocamanlığıyla ahenk temin ediyor.

Bu burçlu semaya, vadedilen .güne ve onda bulunan şahid ve meşhuda yapılan bu yemin, Uhdüd Ashabını muhakkak öldürmek için çağırdıklarını, nihayet mü'minleri öldürdükleri gibi onları da öldürdüklerini göstermek için geliyor: «İçi ateş dolu hendek sahipleri öldürüldü.»

Birinci sahne, hendeklerde ateş sahnesi olduğundan bununla ahenk temin etmek için cehennem azabının da içinde ateş olması gerekir,

Onlar için cehennem azabı vardır ve onlar için yangın azabı vardır.» Tablolardaki bu ahenk, Kur'an'ın tasvir ettiği bütün sahnelerde vardır. Hattâ ateşin karşısında altından ırmaklar akan cennetler de ayrı bir ahenk çeşididir. Ateşle ırmakla, birbirinin zıddkhrlar. Ashabu'l-Uhdud, dünyada iman güçleriyle kurtulmuşlardır. Bunlara uygun olarak mü'minlerin cennete girmesi de «Büyük kurtuluş» diye tavsif edilmiştir. [48]

Karia Suresi [49]

Karia! Nedir o Karia? Karîa'mn ne olduğunu sana ne bildirdi? O gün insanlar, ateş etrafında çırpınıp dökülen pervane gibi olur. Dağlar atılmış renkli yüne döner. O gün tartıları ağır gelen hoş bir yaşantı içerisindedir. Tartılan hafif gelenüı-se anası Hâviye'dir. Sana ne bildirdi. O nedir? Kızgın bir ateştir.»

Karia, kıyamettir. Bu isim, aniden, habersizden gürültü ile inecek şamar sesini canlandırıyor. Burada gösterilen sahne, maddî bir korku sahnesidir. Öyle muazzam bir korku ki insanlar bu kadar çok olmalarına rağmen onun gölgesinde pek cılız kalıyorlar. Uçuşan ve ışığa vurup düşen pervaneler kadar hafif, sabit

dağlar da rüzgârın kaldırıp savurduğu atılmış renkli yün gibi görünüyor. İşte bu manzarayı tasavvur ederken, kıyametin karia kelimesiyle ifade edilmesi mükemmel bir uyum teşkil etmektedir. Kelimenin attığı gölge, harflerin çıkardığı ses; insanların uçuşup düşen pervane ve dağların atılmış yün gibi göründüğü bu korkunç manzara ile uyuşsun diye Karia kelimesi seçilmiştir. (Karia, şiddetle gürültü çıkaran demektir.)

Önce birden bire habersizden kelime ortaya atılıyor, gölgesi ve nağmesi etrafa yayılıyor: peşinden korkuyu arttırmak için bir soru: Karia nedir?» Ve onun peşinden daha kapalı bir soru ile korkuyu daha da artırıyor: Karia'iun ne olduğunu sana

ne bildirdi?» însan bilmezlik ve korkunun son derecesine varınca bu defa cevap veriyor, açıklıyor ama cevap daha da dehşet, daha korkunç:

O gün insanlar, uçuşup düşen pervane gibi olur.»

Kur'an tasvirinde emsali pek çok olan «tecsîm» metoduna uyarak manevî olan amelleri tartmak için pervane gibi uçuşup düşen insanların göreceği maddî mizan konuyor:

Ama tartıları ağır gelen, hoş bir yaşantı içindedir.» Yeterli bir yaşayış, «Tartıları hafif gelen ise, onun anası Haviye'dir.»

Burada tafsilâta, giriyor. Umumiyetle Kur'an'da azap şekilleri, nimet şekillerinden daha çok ayrıntılı olarak anlatılır. Çünkü azabı anlatırken uzatmak, hisse daha iyi tesir eder, ruhta daha çok korku uyandırır. «Ummuhu; annesi», yani onun gideceği yer demektir. Gideceği yer haviye'dir yani aşağıya akan çukurdur. Zannedersem bu kelimenin burada zikredilmesi özel bir nükteden dolayıdır. Kelimenin zahirinden gelen tevehhümün doğurduğu nükte. Mzanların hafifliği ve kefesinin yüksekliğiyle gidilecek yerin çukurluğu arasındaki farkı düşündürerek bir ahenk meydana getirmektedir. Burada bu iki şey arasındaki yükseklik ile alçaklık karşılaştırıîmıştır.

Anası haviyedir (çukurdur)» tabiri, daha önce geçmemiş kapalı bir ifade olduğundan -bilinmeyen o gidilecek yerin korkunçluğunu artırmak için kapalı ifadenin! kul| lanılması gereklidir- peşinden bunu daha bilinmez yapacak bi soru soruyor: «Onan ne olduğunu sana ne bildirdi?:

Bu uzun azap anlatımı, hem sanat gayesine, hem de gayeye uyar. Burada ifadeyi uzatmak yoluyla sahnenin arzı uzatılmaktadır. Sahne arzını uzatma usullerinden biri de ifade| yi uzatmaktır. Sahnenin muhayyile önünde kalışı, hisse dahaj çok tesir eder, ruha daha fazla korku salar. Bu suretle hem fennî, hem dinî gaye yerine getirilmiş olur. İşte bu, Kur'an tasvirinin daimî bir özelliğidir. [50]

Kıyame Suresi [51]

1- Ne .aman gök şimşek çakar, ay tutulur, güneş ve ay bir araya tm.lahl.r, işte o gün inSan kaçacak yer hayır sığınacak bir yer yoktur. O gün ancak Büfemel hudi durursun. O gün, tasana önce ve sonra ne yapnuş (âhirete) göndermişse hepsi haber verilir. Doğrusu insan artık kendi yaptıklarını görür; Özürlerini sayıp dökse de (bir fayda vermez.»

2- «Hayır, aksine siz çabuk olan (dünya) yi seviyor, ahireti bırakıyorsunuz. O giın nice yüzler ışıldar, parlar, Babbına bakar. Nice yüzler de o gün ekşir, posar. Anlar ki kendisine fakire yapılacaktır (belinin kırılacağını anlar).»

3- «Hayır, hayır, can köprücük kemiklerine dayandığı zaman «Bir afsun yapan yok mu?» denir. Ve artık ayrılık vaktinin geldiğini anlar ve bacak bacağa dolaşır. İşte o gün sevkıyat Rabbınadır. Ne tasdik etti, ne »namaz kıldı, fakat yalanladı ve yüz çevirdi, sonra da gerine gerine ailesine gitti...»

Birinci sahne, kıyamet korkusunu tasvir ediyor. Bu sah] neye insan duyuları, tabiat varlıkları ve beşerî nefa iştirak etmistir: Göz şimşek çakıyor, ay tutuluyor, güneş ve ay ayrı ikei birbirinin yanma geliyor, Tekvir suresinde geçtiği gibi kâinatıi düzeni bozuluyor. Bu korku ve dehşet Otammda. ürken insai soruyor: Kaçacak yer neresi? Ne sığınacak "bir yer, ne durala^ cak bir mekân. Varılacak, durulacak yer yalnız Allah'ın huzurunda. Orada «İnsana önce yapıp gönderdikleri haber verilir.) ve orada özürler kabul edilmez. İnsan kendi kendiri görür.

Burada her şey çabuk ve kısa geçiyor: Fıkralar, fasılalar,! ika', «ahneler, hep yıldırım'gibi süratli. Hesap igi de işte şöyle:! «İnsana önce ve sonra yaptıkları haber verilir.» Bu sürat ve bu Özetle. Bütün olaylar arasında kısalık ve süratle ahenk sağlanmıştır. Mahsus

böyle yapılmıştır. Zira kıyameti inkâr edene, onun gelmesini çok uzak görene: günü nerede?»

Diye alaylı sorana cevap veriliyor. Kıyametin gelmesinde bir gecikme olmadığını, muhakkak geleceğini belirtmek için cevap mahsus böyle yıldırım süratiyle veriliyor. Kelimelerin ikamda da aynı sürat var:»

«Çaktı, tutuldu, kaçacak yer neresi, hayır sığınacak yer yoktur.» ilh...

ikinci sahne, birincisini tamamlamaktadır. Resule vahiy nazil olurken onun tekrarlamakta acele ile lisanını depretme-mesini emrediyor, unutma korkusu olmadığını söylüyor:

Acele ederek onu tekrarlamak için lisanını depretme. Onu (senin kalbinde) toplamak ve sana okutmak bize düşer...»

Öyle anlaşılıyor ki bu, geçen âyetlerle ilgili bir olaydır. Sonra bunlar, kıyameti sanki gelmiyecekmiş gibi bir tarzda soranlara cevaptır.

Hayır, siz peşini seviyor, âhireti bırakıyorsunuz. Nice yüzler var ki o gün ışıl ısıldır...»

Burada dikkati çeken bir husus da suretlerin histe uyandırdığı çağrışımdır. Birinci sahne sür'atli, yıldırım gibi geçmişti. Ondan sonra şu .emir geliyor: «Acele ederek lisanını depretme». Daha sonra da dünyaya «âcile» yani aceleci ismi veriliyor. Bu da histe ince bir ahenk bırakıyor. Acele ve sür1 at kelimeleri, acele ve sürat musikisi, acele ve sürat sahneleri hep tirden harika bir uyum meydana getiriyor. Dinleyicinin ve okuyucunun hissinde bu birbiri peşi sıra gelen âyetlerin uyandırdığı âhenkler birleşiyor.

Biraz da ikinci sahneye göz atalım. O da birincisini tamamlar durumdadır. Burada nimet ve azap tablolarını, ruhî ve şuurî gölgeler gibi görüyoruz. Bu psikolojik haller, insan yüzlerinde, yüz çizgilerinde kendini gösteriyor. «O gün nice yüzler var ki ışıl ısıldır, Rabbma bakar.» Bu, nimet ehlinin yüzleridir. «Nice yüzler de var ki o gün asık, o bel kıran felâketin yapıldığını anlar.» Bunlar yalnız asık değil, aynı zamanda bel kemiklerini kıran o belânın ineceği endişesiyle korkudan titriyorlar, iç geçiriyorlar. Korku ile titremek azaptan da beterdir.

Üçüncü sahne can çekişme sahnesidir. Bu sahneyi burada ba's sahnesiyle bitişik takdim ediyor. Aralarında hiçbir fasıla yok gibi.

Sahnenin tasvirinde özel bir uyum kullanmıştır Bu da şudur: Gelecek olan can çekişme sahnesini şimdHmiş gibi arz etmiştir, sonra da dünyayı geçmiş, mazi olmuş bir hayat gibi göstermiştir. Böyle yapmıştır ki korkudan, yahut hastalık ve ızdıraptan bacağı bacağına dolaşan, canı köprücük kemiklerine dayanan, yanında bulunanlar tarafından «Buna bii afsun yapıp bu halden kurtaracak kimse yok mu» diye sorulan insan, bu hafini göz, önüne getirsin, bir de sapasağlam bulunduğu isamanki yalanlayıp yüz çevirmesini kendini beğenmekten, kibirden gerine gerine ailesinin, taraftarlarının yanma gitmesini düşün-sün ve bu iki sahne arasında karşılaştırma yapsın. Bunları gözü örsünden geçirirken kendisini âhirette görüyor ve artık değil ypşamak, dünyayı düşünmeğe bile vakti kalmıyor: «Zira o gün sevkıyat, Rabbmadır.» Önce âhireti, sonra dünyayı anlaması bu güzelliği temin etmiştir.

Sahnelerin süratle şevki, dinî bakımdan histe derin bir et ki bıraktığı gibi sanat bakımından da gözü, duyuları ihya ede; bir tesir yapar. İşte hem dinî, hem fennî gaye Kur'an tasvirin de böyle birleşir. [52]

2.BÖLÜM

Hümeze Suresi [1]

Mal toplayarak onu tekrar tekrar sayan, diliyle çekiştirip yüzünden de alay eden kimsenin vay haline. Malın kendisini ebedî kılacağını zanneder. Kayır, o, an dolsun ki Hutame'ye atılacaktır. Hutame'nin ne olduğunu sana ne bildirdi? Tutuşturulmuş ateştir. Bir ateş ki yüreklere iğler. Onlar uzun sütunlar

arasında her yönden o ateşle kapatılmışlardır.»

Maddî ve ruhî bir azap tablosu, hissî ve manevî bir ateş resmi. Burada suç ile ceza usulü ve ikap havası arasında tekabül vardır. Kaşla gözle insanları hakir görüp dille de ayıplayan, alay eden, kendisini ebedî kılacak zanniyle mal toplayıp yığanın manzarası. Bu kibirci, alaycı, kendini beğenmiş insanı canlandıran tablo karşısında; bu kimsenin Hutame (kırıp geçiren ateş) içerisine kapatılıp kendi basma bırakılması halini canlandıran tablo var. Bir Hutame ki içine atılan azamet ve gururunu kırıp geçiriyor. Bu Hutame bir ateştir. Kalbe vuruyor; kaşla gözle çekiştirmenin, dille

alay etmenin kaynağı olan kalbe vuruyor. Bu ateşe atılıp terk edîîme halinin tamamlayıcısı olarak ateg üzerine kapı kitleniyor ve sürgüleniyor. Arkasından öyle tomruklarla kapı sıkı sıkıya kapatılıyor ki artık o kimseyi buradan ne kimse kurtarabilir, ne de biri gelip görebilir.

Hayvanlar nasıl hiç saygı gösterilmeden ahıra konulur, bağlanır, kapı üzerlerine kilitlenirse bu da öyle Hutameye konulmuş, direklere bağlanmış, üzerinden de kapı kilitlenmiş sürgülenmiştir.

Kelimelerin musikisinde de şiddet var::

ibareler de muhtelif şekillerde tekid edilmiştir:

: Elbette Hntaraeye atılacaktır. Hutamenin ne olduğunu sana ne bildirdi? Allah'ın tutuşturulmuş ateşi id kalblere işler. O, onlar üzerine bastırılıp kilitlenecektir.» ifadede tehdid var: «Bütün kasiyle gözüyle çekiştirenlere veyl... Hayır elbette o atılacaktır... Allah'ın tutuşturulmuş ateşi... Bir ateş ki kalblere vurur.»

Bütün bunlarda malı kendisini ebedî kılacak zannedip ka-şiyle gözüyle çekiştirme, alay etme gibi âdî işlere uygun düşen bir tasvir ahengi mevcuttur![2]

Mürselam Suresi

«Andolsun örfen gönderilenlere, derken büküp devirenlere, yaydıkça yayanlara derken seçip ayıranlara, özür için veya uyarmak için öğüt bırakanlara ki size va' delen muhakkak olacaktır.»

«Yıldızlar silindiği zaman, gök yanldiği zaman, dağlar dağılıp savrulduğu zaman, peygamberler (şahitlik etme) vakitlerine erdirildiği zaman, insanlannj hesabı hangi gün? bırakılın ti? (İyinin kötüden ayrılacağı) fasıl gününe. Fasıl gününün ne olduğunu sana ne bildirdi? O gün yalanhyanlann vay haline!

«Biz evvelkileri helak edip peşlerinden de sonrakileri onlara katmadık mı? Biz mücrimlere böyle yaparız. O gün yalan) hyanlann vay haline!»

«Sizi âdi bir sudan yaratıp belirli bir zamana kadar gayet sağlam bir yere koymadık mı? Buna gücümüz yetti, ne güzel güç vetireniz? O gün yalanlayanların vay haline!»

«Biz yeryüzünü, dirfleri ve ölüleri içine alan'bir topfamta kabı yapmadık mı? O gün yalanlıyanlann vay haline?»

«Haydi yalanladığınız şeye gidin. Gölge yapmıyan ve alevden de korumıyan Üç dallı bir gölgeye gidin. O gölge kaim ağaçlar gibi kıvılcımlar saçar. Sanki (o kıvılcımlar,) san, kaim bir iptir. O gün yalanlıyanlann vay haline!»

«Bu, konuşmıyacakları, özür dilemeleri için kendilerine izin verilmîyeceği gündür. O gün yalanlıyanlanjı vay haline!»

«Bu fasıl günüdür. Sizi ve öncekileri bir araya topladık. Eğer bu halden kurtulmak için bir hileniz varsa yapın. O gün yalanbyanlann vay haline!»

«Şüphesiz korunanlar gölgeler içinde, çeşmeler başında, iştahlarının çektiği meyvalar yanındadırlar.» «Amellerinize karşılık afiyetle yeyin, İçin. Biz iyilik edenlere böylesine karşılık veririz.». O gün; yalanhyanların vay haline!

«Yeyin ve biraz yaşayın. Siz suçlularsınız. O gün yalank yanlan vay haline! Onlara «rükû edin» denilse rükû etmezler. O ftün yalanlıyanlarm vay haline! Buna da inanmadıktan sonra artık hangi söze inanacaklar?»

Bu sure ve ileride gelecek Rahman ve Kamer sureleri ap ayrı bir uyuma sahiptir. Bu surede şimdiki

âlem ile âhiret âlemi arasında tam bir izdivaç vardır. Dünya suretleri ile âhiret suretleri çift olarak gösterilmiştir. Kıyamet gününü yalanlı-yan kimseye delil olmak için böyle yapılmıştır. Dünya, insanın gözü önünde her şeyi ile vadedilen o günü göstermektedir. Yaratıcının kudretime ve nimetine nice deliller var dün-yada. Ama adam yine de inkâr ediyor ve yalanlıyor. Bu düzende âhiret tabloları, hisse ve ruha tesir yapmak için vicdanî bir delil olarak gelir. Dünya tabloları da âhiretin varlığına vicdanî bir delil olarak gösterilir. Resimler arasında öyle bir izdivaç var ki dünyaya ve âhirete ait resimleri birbirinden ayırmak mümkün değil. Çünkü bunlar ve onlar tek bir gaye için aynı sahnede gösterilirler. O gaye, vicdanı etkilemektir.

Sure yeminle başlıyor: «Örfen (bilinmek veya bildirmek için) gönderilenlere derken büküp devirenlere, yaydıkça yayanlara, derken seçip ayıranlara, öğüt bırakanlara... andolsun.» Sayılan şeylerin mahiyetleri söylenmiyor, sadece vasıflan zikrediliyor. Bunlar genel şeylerdir. Bildirmek için gönde-rilenler umumidir. Büküp devirenler umumidir. Eserlerini yayanlar, vazı'ları ve eşyayı fark ve temyiz edenler,

özür dileme için ve uyarma için öğüt bırakanlar... Peki nedir bu «gönderilenlen» Burada korku hissini uyarmak için kapalılık icabeder. Tefsir kitaplarında bunların meleklerden bîr grup, ya da Kur'an âyetleri, yahut da beşer ruhları olduğu söylenir.

Benim kanaatime göre mahsus bu böyle kapalı bırakılmıştır, eseri söylenmiş esası gizlenmiştir ruhtaki etkisi fazla olsun diye. Zira vasfı bilinip aslı bilinmiyen bir şeyi his büyülenmiş gibi öğrenmeğe çalışır, onun ardına düşer, merak eder. Bunların yaptığı işlerin bilinip kendilerinin bilinimemesi, vadedilen güne sahip olan kuvvetin bilinmezliğini gösterir.

Bunlara yemin etti ki:... «Size vadedilen muhakkak olaca. tın». Böylece saJhneye girdikten sonra arza başlıyor. Bakıyo* sunuz ki birden tabiat sahneleri değişmekte, gök cisimleri çal kanmaktadır: Yıldızlar silinmiş, ışıklan sönmüş, gök yarıl mış, çatlaklar açılmış. Dağlar elenmiş, ne yükseklik kalmış, ne] alçaklık. Peygamberlerin, hesap gününde ümmetlerine şehadei| etme zamanı gelmiş çatmış. İşte bu hüküm, günü şehadet zamanıdır. Bugün cidden korkunç bir gün ve «yalanlıyanlann vaj haline bugün!»

Kıyamet sahnelerinden birinci sahne bittikten ve o sahne yi, yalanlıyanlann felâkete uğnyacaklanm söyliyerek bitir dikten sonra dünya sahnelerinden bir sahne takdim ediyor sahne, büyük kuvvetin, yalanliyanları daha dünyada iken cezalandırmağa muktedir olduğunu göstermektedir:edip peşinden de sonrakileri onlara katmadık mı?» Evet, gerçekten öyle olmuştur suçlulara böyle yaparız!»

Sonra üçüncü bir sahne başlıyor. Bu sahnede ta bidayetten beri insan yaratılışının safhaları gösteriliyor. Yaratan, tekrar diriltir. Yapan, yeniden yapabilir. Yaratılışın her merhalesini bir düzen ve hikmet içinde meydana getiren, insanları başı boş bırakmaz: «Sizi âdi bir sudan yaratmadık mı? Onu belirli bir zaman için sağlam bir yere koymadık mı? Biz buna kadir olduk, biz ne güzel kadir olanız.» Evet öyle olmuştur. O halde «Yalanlıyanların vay haline o gün!»

Daha sonra beşinci bir sahne başlıyor. Bu da herkesi kab gibi içine alan yeryüzünün gösterildiği sahnedir. Yeryüzü dirileri ve Ölüleri içine alıyor. Orada yüksek dağlar ve tatlı sular var. Bütün bunlar, kalbleri

imana açan deliller değil inidir? Evet öyle. O halde: «Yalanlıyanlarm vay haline o £ün!»

Dünyada kaşla göz arasında tamamlanan bu sahneler gösterildikten sonra: -Geçmiş milletlerin ölüp yok olması sahnesi, gözönünde cereyan eden bir olay gibi gösteriliyor; âdi sudan doğan, takdir edilmiş bir nizama göre gelişen hayat sahnesi, dirileri ve Ölüleri alan, içinde yüksek dağlar ve tatlı sular bulunan yeryüzü sahneleri, insanların gözleri önüne serildikten. sonra hemen âhiret sahnesine geçiyor:

Yalanladığınız fjeye gidin!» îşte önünüzde görüyorsunuz. Kur-' an'uı metodu budur. Âhiret gününü gösterirken onu bugün oluyoimuş gibi göz önüne getirir. «Bir gölgeye gidin İd üç dallıdır». Bu, cehennem dumanının meydana getirdiği gölgedir. «Ne gölgelendirir, ne de alevden korur.» Boğucu bir gölgedir. Gölge yoktur onda. Gölge denmesinin sebebi, «Yalanladığınız şeye &idin» sözündeki alay ve töhdidi artırmak içindir. Gözlerine dokunur dokunmaz birden kendilerini onun içinde buluyorlar. Bir gölge ki onda gölge yoktur. Gidin «o» -siz biliyorsunuz onu, ismini zikretmeğe lüzum yok- «O kıvılcım saçan». Kalın

ağaç gibi. Ah ne korkunç! Kıvılcım kaim sarı bir ipe benziyor [3] Kıvılcımı böyle bu ateşin ya kendisi? Elbette o, korkunç derecede büyüktür. Birinci teşbihe ikinci bir teşbih

daha katıyor. Bu da büyüklüğü tekidediyor.

Sanki sarı bir halattır.» Zihin bu karkunç şeyleri düşünürken henıea takri' ve tazir geliyor: «Yal anhyani arın vay haline o gün!»

Sahneyi tamamlamak için cehennemin maddî korkusunu tasvir ettikten sonra ruhî korkusunu tasvire geçiyor. Duyuları bu korku ile dolduruyor, oradan ruha işliyor korku. «Bu, ko-nuşmıyacağınız gündür. Onlara izin de verilmez ki özür dilesinler.» Burada korku derin bir sessizlik ve huşu içinde gizlidir. Bir sessizlik ki bunu ne bir tek söz bozuyor, ne bir özür dileme kesiyor. Saatler geçiyor böyle: «Yalanhyanların vay haline o gün!»

«Bu hüküm günüdür, özür dileme günü değil. Sizi ve öncekileri orada toplamışizdır. Eğer bundan kurtulmak için bir hileniz varsa yapın.»' Gücünüzün yettiği bir çare biliyorsanız tatbik edin. Ses yok. Bu acı ayıplama ve azar karşısında derin bir sessizlikten başka cevap yok. Pek kalabalık cemiyetler önündeki

ayıplama sahnesi bitince iyileri kötüleri birbirinden ayırma işi başlıyor: «Müttakiler gölgeler içindedirler» Bu defa gölgelendirmiyen, ateşten de korumıyan o üç dallı gölge değil, gerçek gölge. Çeşmeler başında. Ateşten kıvılcımlar içinde değil. İştahlarının çektiği meyvaların altındadırlar. Bütün bunların üstünde de herkesin işiteceği şu manevî ikrama şu hitabı lâtife nail oluyorlar: «Yaptığınız amellere karşdık afiyetle ye-yin, için. Biz ihsan edenlere böyle karşılık veririz.» O yüce ve ulu varlıktan bu hitabı işitmek, saadetlerin en büyüğüdür. Ne mutluluktur bu! Ya yalanlıyanlar? Yaîanlıyanlann vay haline o gün! Ey suçlular, bu dünyada yeyin, biraz yaşayın, ne olsa siz suçlusunuz. Müttakilerin nail olduğu ikramı asla görmiye-ceksiniz. îşte burada dünya ile âhiret birbiri peşinden gelen iki fıkrada birbirine karışır. Sanki ikisi sahnenin birbirini takip eden iki perdesi gibi hazır gösterilir. Arada hiç fasıla yoktur. Oysaki birisi nice zamanlar sonra olacaktır. Müttekilere hitap ahiret-te tevcih edilmiş iken mükezziplere dünyada hi tabedilmek tcdir. Bu suretle onlara şöyle denmiş oluyor: îşte göz önünde eere-yan eden şu anda iki hal arasındaki farkı görün. Sonra

yalanlayanların vasıflarım açıklayarak der ki: «Onlara rükû ediniz

dense (ükû etmezler.» Yalanlayanlar, kendi hallerini ve müttakilerin {hallerini, müttakilere ve mükezziplere söylenecek sözleri işittikten sonra onlara diyor ki: «Artık bundan sonra hangi söze inanacaksınız?».

Bu şekilde bir arz tuhaftır ama hisse ve ruha daha çok tesir eder. Bu arzda dinleyici ve okuyucu sahnelerin hareket ettiğini, manzaraların cisimlendiğini, üç zamanın bir araya geldiğini görür. [4]

Kaf Suresi [5]

Ölüm sarhoşluğu gerçekten geldi, işte bu senin ötedenbe-ri kaçtığın şeydir. Sara üflendi, işte bu, vaîd günüdür. Her nefis yanında bir sürücü ve bir şahid ile geldi. Ando!sun ki sen bunu bitmiyordun. Biz senin gözünden örtünü kaldırdık, artık bugün gözün keskindir. Yanındaki arkadaşı ona dedi: «tşte bu yanındaki hazır.» «Her inkâr edici inatçıyı cehenneme atın. Hayrı meneden, mütecaviz, şüpheci. O ki Allah î?e beraber başka bir ilâh edinmiştir. Onu şiddetli azaba atın. «Yanındaki dedi ki.* «Rabbimiz, ben onu

azdırmadım, zaten kendisi açık bir sapkınlık içinde idi. «(Rab) dedi: «Benim huzurumda çekişmeyin. Ben size valdi göndermiştim (bu günü bildirmiştim). Benim yanımda söz değiştirilmez. Ve ben kullara zulmedici değilim.» O gün biz cehenneme deriz ki: Boldun Der ki: Daha var mı? Cennet de müttakilere yaklaştırılır, uzak kalmaz. İşte bu cennet, Allah'a yönelen, O'nun emirlerine uyan, Gaybde Rahman'dan korkan, Allah'a yönelmiş bir kalble gelen sizlere, hepinize söz verilen yerdir. Oraya esenlikle girin, îşte bu, sonsuzluk günüdür. Orada istediklerini bulurlar. Katımızda fazlası da var.

Sahne dünyada başlıyor, âhirette son buluyor-. Şimdiki ve Öteki âlem birbirinden ayrılmamışlardır. Aralarındaki mesafe uzak değildir.

Kaf sûresi, kâfirlerin şiddetle yalanladıkları öldükten sonra dirilmeyi tamamen anlatıyor: «Kendilerine yine kendilerinden olan bir uyarıcıma gelmesinden hayret ettiler de kafirler, «Bu tuhaf bir şeydir! Biz öldükten ve toprak olduktan sonra mı? Bu, ihtimali olmıyan bir dönüştür, dediler.»

Bu yalanlamayı red için, bu dünya hayatında gözleri Önünde cereyan eden olayları göstermeğe başlıyor.»

Üstlerindeki göğe bakmazlar mı? Onu nasıl yapmışız, süslemişi?,, hiçbir çatlağı da yok. Yeri uzatmışız, ona dağları atmışız ve onda her çiftten gönül açan bitkiler bitirmişiz; Allah'a yönelen her kul için bir öğüt olsun diye. Gökten mübarek bir su indirdik, onunla bahçeler ve biçilecek taneli ekinler, küme küme tomurcukları olan boylu hurma ağaçlan yetiştir ilk, kullara rizik olsun diye. O su ile ölü yeri dirilttik. İşte ci-ns (öldükten sonra kabirlerden dirilip çıkmak) di böyledir.»

Arz üzerinde yaratmayı, bitirmeyi, ölü yeri gökten inen ve ile diriltmeyi ki bunlar her zaman insanların gördükleri şey-erdir ama insanlar bunların, öldükten sonra dirilmeye, kabir-erden çıkmağa nasıl delâlet ettiğinden habersizdirler bunları gösterdikten sonra diyor ki: «İşte çıkış da böyledir.»

Sonra da insanlar arasında yalanlamış olanları anlatıyor: Fir'avn, Lût'un İhvanı, Eyke Ashabı ve Tubba' Kavmi. 3zetîe bunların vak'alarına temas ediyor.

Yukarıda ihya ve hraca muktedir olmanın delillerini takdim ettiktea sonra bun-arı da kendisinin öldürme ve mahvetme kudretine delil olarak ileri sürüyor.

Ölümü ve hayatı anlattıktan sonra, Yaratıcının insanları 'arattığını, varlıkları sağlıklarında gözetleyip yönettiğini söylüyor. Bu suretle Ölümden sonra hesaba çekileceklerini anlatmağa zemin hazırlıyor: «Biz insanı yarattık, nefsinin kendi-ine ne fısıldadığını biliriz. Biz ona gah damarından daha yakınız. İki alıcı sağında ve solunda oturmuşlardu Hiçbir söz söylemez ki yamnda onu zapteden hazır bir gözetieyici olman.

O halde insan başı boş bırakılmıyacaktır. Bütün amelleri hesabediüyor. îki alıcı, ondan sadir olan her fiili görüp kaydediyor. Kur'an, her şeyi kendi metoduna göre teşhis ve tecsim ederek anlattığı gibi hesabı da böyle tecsim etmektedir. Bu, hissi okşıyan, hayali doyuran tasvir metodunun bir icabıdır.

Burada ölümden ve ölüm sarhoşluklarından .sonra gelen âhiret gününün şekli gösterilmeğe başlıyor; sanki ikisi de (dünya da âhirette) göz önünde, yan yana hazır: «Ölüm sarhoşluğu gerçekten geldi. Bu,

ötedenberi senin kaktığın şeydir. Sura üflendi. îşte bu, vaîd günüdür.» ilh.

Şimdi şu sahaya bir göz atalım da yanında bir saik ve bir şahid bulunan her nefsi görelim. Her nefis... Burada muhase be edilen, amelleri niyetleri, hareketleri ve halecamarı sayılan nefistir. Nefis gelmiş, yanında da bu iki bekçi. Ve kendisine şu itap yöneliyor: «Sen daha önce bundan gaflette idin. Sen den perdeni kaldırdık, artık bugün gözün keskindir.» Her şeye nüfuz eder. Gaflet ve tekzib ile (perdelenmiş olan her şeyi görür. Sonra o karîn ilerler Diğer surelerden anladığımıza göre bu karîn, sapkına refaket eden, onu dalâlete yönelten şeytandır. Gerçi şeytan, kıyamet gününde ondan teberrî eder ama dünyada onu sapıklığa iletmek için ona arkadaş olmuştur. İşte o ilerler ki bu yaratığın ne yapıp ne ettiğine dair her bilginin kendi yanında bulunduğunu, her şeyi bildiğini söylesin: «Ve arkadaşı dedi: İşte yanımda bulunan hazırdır.» O zaman geri çevrilmesi mümkün olmayan emir çıkar:»

Atın cehenneme her kâfir, inatçı, hayra engel olan, saldırgan, şüpheciyi (Allah ile beraber başka

ilâhlar yaptı. Onu şiddetli azaba bırakın!» Sonra arkadaşı öne geçip onu azdırmadığını söylüyor, kendini azdırma suçundan temize çıkarmak istiyor:»

Arkadaş! dedi; Rabbimiz, ben onu azdırmadım. Fakat o kendisi uzak bir sapıklık içinde idi.»

Fakat derhal sadir olan yüce emir, hemen susmayı gerektiriyor. Çünkü bugün çekişme ve cidal günü değildir:»

Benîm huzurumda çekişmeyin, ben size vaîdi göndermiştim. Benim huzurumda söz değiştirilmez.»

Defterlerin muhtevasında değişiklik olmaz.»

Ben kullafra zulmedici değilim.»

Herkes, kendi yaptığının cezasnıı görür.

Buraya kadar sahne, arz ve konuşma sahnesidir. Suçluyu cehenneme atmakla bü sahne sona eriyor. O halde cehennem de canlı gibi konuşturulmalı, öteki canlıların hareketlerine iştirak ettirilmelidir ki sahnenin diğer cüzlerinin ahengi tamamlanmış olsun. Burada arz metodu, muhaveredir. O halde diğer cüzlerde olduğu gibi sahnenin bu cüz'ü de muhavere usuliyle arz edilmelidir:

«Biz o gün cehenneme deriz ki duldun mu, Der kî daha yokmu?»

Bu sual ve cevap karşısında hayal, bu muhaverenin arkasındaki resmi tahayyül ediyor. İşte cisimler kaldırılıp cehenneme savruluyorlar. Cehennem ağzını açmış, atılanı yutuyor, atılanı yutuyor. Birbiri peşinden atıldıkça cehenneme soruluyor: «Doldun mu?» Dolması için gereken miktarı da almıştır ama o her atılanı yutmuş, bir şey bırakmamıştır. Öfke ile kızmış, kabarmış, alevler fışkırtıyor, yeni yakıtlar istiyor ve diyor: «.Daha yok mu?»

Topluluklar, bu müthiş manzara karşısında başka bir manzara daha görüyorlar: Müttekiler için aklaştrılmiş, hazırlanmış cennet içerisinde izzet ve ikram gören, bu maddî nimet yanmda da edebî ikram ve ihsana nail olan, A'lâ' dan: Cennet müttekilere yak] aştırılmış tır, uzak değildir. İşte Allah'a yönelen, O'nun buyruklarına uyan, Gaibde Rahman dan korkan, Ve O'na yönelmiş bir kalb getiren herkes için va' dedilen (cennet) tir bu. Ona esenlikle girin. Bu, sonu olmıyan gündür.» Hit&b-ı kerimini duymak şerefine eren nıüttekilerin manzarası. Bu manzara karşısında o

manzara ne kadar tiksindirici ve tüyler ürperticidir! Üstelik müttekiler, ce;mette istediklerini elde ettikleri gibi Allah indinde daha başka nimetlere de ereceklerdir: «Onlar için orada istedikleri vardır. Katımızda fazlası da var» Bu zevk ve rıza karşısmda o azabı görmek duymak ne korkunç!

Bu, hareketli konuşan gözle görülür mücessem bir sahnedir. Konuşma da sahnenin hayatiyetini ve hararetini artırıyor. Muhavere cehenneme kadar uzanıyor ve her yönden ahenk tamamlanıyor.

Bu vicdana tesir eden, şuuru ve hayali uyandıran bir sarı nedir. Dini gayesini gayet kolay yerine getiriyor. Sonrada mu' lak san'at gayesi tarafına geçiyor. Muayyen bir gaye, onu sanat gayesinden alıkoymuyor. [6]

Tarık Suresi [7]

Semaya, Tarık'a andolsun-Tarık"ııı ne olduğuna sana ne bildirdi? O ısığ! üe karanlık delen yddızdır. Hiçbir nefis yoktur M üzerinde (yaptığı işleri) Infzeden bîri olmasın. O halde insan neden yaratıldığına baksın. Atıcı, bel ile teraib arasından çıkan bir sudan yaratıldı. Şüphesiz O (Allah), gizliliklerin ortaya çıkacağı gün onu

tekrar yaratmağa kadirdir. O uısanra ne bir kuvveti, ne de bir yardımcısı vardır. Şiddetle yağmur sahibi olan göğe ve yarılan arza andolsun ki doğrusu im Kar'an bir hüküm sözüdür, eğlence değildir.»

Burada âhiret gününün sureti manevi bir surettir, örtülü, dürülü sırlar açılıyor, insanı hiçbir kuvvet bundan kurtaramıyor. O gün insanın bir yardımcısı da yoktur. Sırrı açığa çıkarılmış, kuvveti zayıf yardımcısı yok. Bu hal, insan ruhlarını çok etkiler.

Bu tabloda tam bir ahenk vardır. Esas tablo etrafına yayılan sahne kahramanlarının hepsiyle uyuşan bu ahenk, tablo şahıslarının kendilerine uygun ortam içerisinde ortaya çıkıyor, şöyle fei:

Sure kasemle başlıyor. Semaya ve Tarık'a kasemle. Ta rık meçhuldür. Ta'zira içiri bilmezlikten gelinerek ondan soruluyor:,

o «Tarık'ın ne olduğunu sana ne bildirdi?»

Sonra cevaben onun «Necm-i sâkib» olduğu söyleniyor. Nuriyle karanlığı delen, ışığiyle parlayan yıldız. İşte ışığiyle karanlığı delen bu yj̃ıdıza yemin ediyor ki; Her nefsin üzerinde amellerini zapteden biri vardır. Nefis, Örtülüdür, gizlidir. Fakat bu hafız, onun

gizlisine nüfuz ediyor, sırlarını görüyor, onda cereyan eden olayları yazıyor, «Sırların meydana çıkacağı günde» bunları keşfediyor. Bu bakımdan hafız, karanlığı del e 1 ıldız Tarık'a ne kadar benziyor! Ve ne güzel bir ahenk doğuyor!

Sonra sahnenin diğer taraflarını görüyoruz: «Jnsan neden yaratıldığına baksın. Sulb ile tarâib arasından çıkan atıcı bir sudan». Bu atıcı su, insanda meçhul bir karanlıktan fışkırmaktadır. Tıpkı ışığın, karanlığın bağrından fışkırması gibi. Bımu rahimlere atan varlık. «Sırların meydana çakacağı günde» tekrar yaratmağa kadirdir. Bu da def (atış) ile rec (döndürüp tekrar yaratma) arasındaki heyet ve harekette görünen bir ahenk çeşididir.

Seyre devam edelim:

Bundan sonra başka bir kısım görüyoruz: «Şiddetli yağmur sahibi semaya, yanlan arza and olsun ki, bu, kesin hüküm sözüdür, eğlence değildir.»

(ar-Rac') şiddetli yağmurdur. as-Sad' yerdeki yarıktır. Bitkinin tesiriyle yanlan yerlerdir. Bu da geçen sahnelerle tanı bir uyum teşkil eder. Bu da ayrı bir ahenk çeşididir.

înen yağmur, çatlamış arz şekil ve harekette bir yandan karanlığı delen, bir yandan da yaran yıldız gibidir Diğer taraftan bu inen yağmur ve çatlıyan yer, sulb ile teiâib arasından çıkan atıcı su ve çocuk doğarken yanlan rahim gibidir İnen suyun tesiriyle bitki çıkarken arz da yarılmaktadır. Her ikisi de gizli bir kudret ile doğacak yeni bir hayattan ötürü açılmaktadır.

«Onun ne bir kuvveti, ne de bir yardımcısı yoktur».

«Şiddetli yağmur sahibi somaya, çatlak sahibi arza andolsun (şiddetli yağmur) ve as-Sad' (çatlak) da şiddetli bir hareket vardır. Şiddetle yarılma. Kelimenin önce manasında, sonra o manayı kulağa duyuran musikisinde bu şiddetr kendini göstermiştir. Bu, insandan kuvveti ve yardımcıyı kaldırıp, onları arz ve Semanın yaratıcısına verme ortamı arasında tam bir ahenk teşkil etmektedir.

Böylece muhtelif noktalardan sahne ile musiki arasında, sahnenin cüzleri arasında ahenk meydana gelmiş oluyor. Bu uyum, sahne birliğini sağlıyor. Sahneye eglik eden musiki, genel tema ile beraber yürüyen bir ika'dır. İşte bu harika sanat, sadece

kıyamet sahnesi birkaç satırı ve on fıkrayı geçmı-yen bir surede bulunmaktadır. [8]

Kamer Suresi [9]

1- «Andolsun id onları bu hallerinden vazgegîrecek nice haberler gelmiştir. Bn haberler, üstün bir hikmettir. Ama uyarmalar fayda vermiyor. O halde onlardan yüz çevir. Çağıran, görülmemiş ve tanınmamış bir şeye çağırdığı gün, gözleri dalgın dalgın, çekirgeler gibi yayılmış, o çağırana koşarak kabirlerden çakarlar. Kâfirler: «Bu, zorlu bir gündür!» derler.»

2- «Topluluk (ları(dağılacak, yüz geri edileceklerdir. Onlara va'dedilen (gidecekleri yer) kıyamettir. O ne korkunç, ne acı bir gündür! Mücrimler şaşkınlık ve azap içindedirler. O gün yüzleri üstü ateşe sürülürler. «Ateşin dokunmasını tadın,» Süresiz biz her şeyi bir kaderle yarattık. Bizim emrimiz yalnız birdir, göz kırpması gibidir (her şey böyle bir emirle bir anda olur) Müttekiler, cennetlerde Neher'dedirler. Kudretli hükümdarın huzurunda doğruluk makamında otur-maktadırlar.»

Bu surede iki kıyamet sahnesi vardır. Suredeki umumi gaye, bu iki sahneyi birbirine bağlamaktadır.

Biz, yanlarında Allah'ın kudretine delâlet eden vakalar olduğa halde yine yalanlıyan bir topluluk karşısırdayız:

«Ay yarıl Bir mu'cize gördükleri zaman yüz çevirirler ve 'devamlı bir sihirdir» derler. «Ay nasıl ve ne zaman yarılmıştır, bunu bilmiyoruz. Fakat Kur'an'ın, yüzlerine karşı söylediği bu olaya kafirlerin bir itirazda bulunduklarını tarih kaydetmiyor. Demek ki astronomik bir olay olmuş ve bu şekilde vasıflandırılmıştır. Müşriklerin bu âyete bir itirazda bulunmamaları, bunu isbat etmektedir. Önceki yalanlayıcıların âkibet-lerini duydukları ve kendi başlarına da bu dünyada nice - felâketler geldiği halde müşrikler yine yalanlıyorlar. «Onlara, kendilerini (inkârlarından) vazgeçirecek nice haberler geldi.» Cenabı Hak bu surede onlara Nuh kavminin, Âd' in, Semud'un, Lût kavminin ve Fir'avn kavminin âkibetlerini anlatmıştır. Bunların hepsi azaba çarptırılmıştı. Her kıssadan sonra da şu cümleyi tekrar etmiştir.»

«Benim azabım ve benim uyarmam nasılmış?»

tehdidi daha da derinleştirmek için böyle söylüyor. Tıpkı Mürselât suresinde:

«O gün yalanhyanlann vay haline!?

Cümlesini tekrar etmesi gibi. Aynı usulü burada da uygulamıştır.

Kamerin yarüdığını söyledikten sonra birinci sahneyi takdim etmiş, yalanlayıcıların hikâyelerini ve onlara sorduğu soruya anlattıktan sonra ikinci sahneyi takdim etmiştir:

«Sizin kâfirleriniz onlardan daha mı iyidir? Yoksa kitaplarda sizin için bir beraet belgesi mi var? Yoksa onlar: «Biz galip gelecek bîr topluluğuz» mu diyorlar?» diye sorduktan sonra peşinden:

«Cemiyet bozulacak ve yüz geri edileceklerdir» diyor. Birinci sahne muhtasar ve tez geçen bir sahnedir:

«Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı.» İfadesiyle ve surenin musi kişiyle bu kısalık uyuşuyor. Bu musiki, sür'atli vuruşlu, hareketli ve canlı bir musikidir. Her haliyle mükemmel bir musiki. «İşte bir anda yayılmış çekirgeler gibi kabirlerinden çıkan topluluklar (Bilinen çekirge sahnesi, bu gösterilen manzarayı kolayca anlamağa

imkân veriyor). İşte toplumlar çağırana doğru koşuyorlar. Çağıranın, kendilerini niçin ve neden çağırdığını bilmeden. O, bilinmiyen, görülmiyen bir çağırıyor. «Gözleri dalgın dalgın» gidiyorlar. Bu ifade de tabloyu tamamlıyor, ona son cehresini veriyor. Bu yığıntı, bu dalgınlık ve bu konuşma sırasında «Kâfirler diyorlar M: Bu, cidden çetin bir gündür.» Şimdi bu kısa fıkralardan sonra sahnenin canlandırılmadık neresi kaldı? Dinleyiciler artık o fcilinmiyen günü pekâlâ tasavvur edebilirler. Demek ki, o, insanların yığıldığı bir gündür bu bir suretler kalabalığıdır. Suretler kendileridir. Kendileri dirileceklerdir. Bu tablolarda canlı bir korku dalgalanmakta ve bu korku her canlı ruha sıçramaktadır. [10]

ikinci sahne maddî nıanevi bir azap ve maddî-manevî bir nimet resmini çizmektedir. Sıra ile önce azap, sonra nimet sahnesi geliyor. Azaptan sonra nimetin gösterilmesi, onun kıymet ve kadrini daha da arttırmaktadır.

İşte kıyamet saatindeyiz: «Saat de ne korkunç, ne acı şeymiş!» Dünyada gördükleri her azaptan, yarda önceki ya-lanlayıcılar hakkında duydukları Tufan,

Sayha, Rîh-i Sarsar, Saika, boğma gibi felâketlerden evet hepsinden daha korkunç. Mücrimler bir şaşkınlık ve kızgın azap içerisindedirler. Bir azap ki derileri ve bedenleri kavuruyor. İşte onla yüz üstü şiddet ve hakaretle o azaba, cehenneme sürükleniyorlar, ruhî bir acı ile beraber azabı tadıyorlar: «Ateşin dokunuşunu tadın.» Biz insanları başı boş bırakmak için yaratmadık. «Biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık». Bir hikmet ve bir ecele göre yarattık. «Bizim emrimiz yalnız birdir. Bir göz kırpması

yakagibidir.» Ayın yarılması ve güçlü hükümdarın Fir'avn'ı laması gibi.

Şunlar yüz üstü ateşe sürüklenip hor ve hakir ateşe atılırken, hayretleri ve şaşkınlıkları artarken beri taraftan mü' minler huzur içinde ve nimetlerden faydalanmaktadırlar-«Cennetlerde ve neherdedirler.» «Kudretli hükümdar huzurunda doğruluk makamında» huzur, izzet ve ikram içerisinde bulunmaktadırlar. Öğüt alan yok mudur? Hele bu sahneler, bu tablolar karşısında? [11]

Sad Suresi [12]

«Allah'tan korkanlara en güzel bir gelecek var: Kapılan onlara açılmış Adn cennetleri. Orada tahtlara yaslanarak türlü türlü meyvalar ve içecek (ler) isterler. Yanlarında da gözlerini eşlerine dikmiş yaşıt güzeller vardır. İşte hesap günü için size va'dedilen budur. Doğrusu bizim verdiğimiz bu rızık-lann sonu yoktur.

«Azgınlara da en kötü bir gelecek vardır: Cehenneme yaslanırlar. Ne kötü bir döşektir o! işte onu tadsınlar, kaynar su ve irindir! Onun sekimde daha başka çifte çifte (azap,) ler var!

«İşte şu (nlar) da sizinle beraber (cehenneme) iktiham edilecektir. Onlara merhaba yok (rahat yüzü görmesinler). Onlar da muhakkak ateşe gireceklerdir! Dediler: 'Asıl size merhaba yok (asıl siz rahat yüzü görmeyin). Bunu bizim başımıza getiren sizsiniz. Ne kötü duraktır bu! Dediler: Rabbimiz, bunu bizim başımıza kim getirdiyse onun cehennemdeki azabını kat kat artır.»

«Ve dediler; Bize ne oluyor ki (dünyada) şerlilerden saydığımız adamları göremiyoruz? Onlarla

alay etmiştik ha? Yoksa onlardan gözler mi kaydı?» «Bu, gerçektir, cehennem ehlinin çekişmedir!»

Burada her bakımdan karşılıklı iki manzara var. Cüzlerinde, vasıflarında, şekillerinde tamamen mütekabil iki manzara: Kendileri için en güzel istikbal mevcudolan müttekîler manzarası ve kötü istikbal mevcudolan azgınlar manzarası. Birinciler için kapılan açılmış cennetler var. Orada koltuklara yaslanma rahatı, çeşitli yemek ve içmek zevki ve lezzeti. Keza Gnlara genç, hepsi aynı yaşta güzel huriler var. Bu kadar güzelliklerine rağmen başka erkeklere iltifat etmiyen, gözlerini sırf kocalarına diken huriler. Bu, bitmiyen, daima tazelenen bir zevk ve yaşantıdır.

Diğerlerine gelince onlar için de Mihâd var ama rahat ol-mıyan bir döşek. Cehennem. «Ne kötü bir döşektir o!» Orada onlara kaynar bir içecek, kusturucu bir yemek var. Bu ye-mrk. cehennem ehlinden akan irindir. Bundan başka da çeşitli ayıplar var onlara. Azapların kat kat olduğunu anlatmak için «Ezvac: çift çift» tabirini kullanıyor. Bu kelimede ayrı bir ince ahenk ve edebî mana var: Cennet ehlinin ezvacı olan Kasırâtu't-tarf (gözlerini sırf kocalarına dikmiş huriler) le

lâfzî müsakele (benzerlik) temin ediyor. Burada ezvac, mutad manasını taşımıyor. Kelimede ötekilerle mukayese bakımından bir alay manası var. Cehenneme mihâd isminin verilmesinde de bu alay manasını seziyoruz. Mü'nıinlere cennetlerde verilen miihâda mukabil kâfirlere de cehennemde mihâd veriliyor ama bilinen rahat verici mihâd değil, azap veren ateşten mihâd.

Sonra sahneyi üçüncü bir manzara ile tamamlıyor. Bu manzarayı, konuşma canlandırmakta, gözönüne getirmektedir

Şimdi biz cehennem ehlinden -bir topluluğun önündeyiz. Bunlar dünyada birbirlerini çok seviyorlardı, aralan gayet iyi idi. Ama bugün birbirlerini inkâr ediyorlar, tanımazlıktan geliyorlar, çekiştiriyorlar. Halbuki dünyada iken birbirlerini sapıklığa eğdirir, mü'minlere böbürlenir ve onların cennet davalariyle alay ederlerdi.

îşte bunlar grup grup cehenneme atılıyorlar. îlk grupa ikinci grubun da atıldığı haber veriliyor: şunlar da sizinle beraber göğüs geren oluyor?

«Onlara merhaba yok. Çünkü onlar o ateşe gireceklerdir bunu hakketmişler «Peki yerilenler susuyor mu? Hayır. Onlar da cevap veriyorlar.

«Dediler 'Hayır asıl size merhaba yok. Bunu bizim başımıza siz getirdiniz. (Bakın) ne çirkin durum!» Ve topluca bir dua:

«Dediler, Ey Babbimiz, bunu bizim başımıza getirdiyse onun ateşteki azabını kat kat artar.»

Sonra ne oluyor? Sonra bunlar, dünyada böbürlendikleri, kötü sandıkları, cennet davalariyle alay ettikleri mü'minleri göremiyorlar. Bakıyorlar ki onlar kendileriyle beraber cehenneme atılmıyorlar:

«Dediler: Bize ne oluyor ki (dünyada) iken kötülerden saydığımız adamları göremiyoruz? Onlarla eğlenmiştik ha? Yoksa onlardan gözler mi kaydı?»

Hayır ey kavm, göz kaymadı. Eğer nimet cennetlerine bir göz atsaydınız, onları orada tahtlara yaslanmış Olarak görürdünüz!

«İşte bu, cehennem ehlinin birbiriyle çekişmesi muhakkak ve kesin bir gerçektir.»

Biz bugün, bu çekişmeyi, gözümüzün Önünde geçiyormuş gibi görüyoruz. Her insan, bu sahnenin

dehşetini ruhunun derinliklerinde hisseder ve bundan sakınır, bu hale düşmekten kaçınır- gayet kaçınma fayda verirse tabu. [13]

A’raf Suresi[14]

Ey Âdem oğulları, size aranızdan âyetlerimizi okuyan peygamberler geldiğinde, kimler ittika eder ve gidişini düzeltirse onlara bir korku yoktur ve onlar üzülmiyeceklerdir. Ama âyetlerimizi yalankyanlar ve on (lan kabul) den kibirlenen-ler var ya işte onlar cehennemliklerdir. Onlar orada ebedi kalacaklardır. Allah'a karşı yalan uyduran, ya da O'nun âyetlerini yalanhyandan daha zalim kimdir? Kitaptaki payları kendilerine erişecek olan, onlardır. Elçilerimiz canlarını almak için geldiği zaman onlara «Allah'tan başka taptıklarınız nerede?» deyince «Bizi koyup kayboldular» dediler. Böylece inkarcı olduklarına kendi aleyhlerine §ehadet ettiler. Dedi ki : Sizden önce gelmiş geçmiş cinlerden ve insanlardan olan cehennemdeki milletler arasına girin. Her ümmet girdikçe yoldaşına (öteki millete) lanet etti. Hepsi birbiri aramdan orada toplanınca sonrakiler öncekiler için dediler ki: «Ey Kabininiz, bunlar bizi saptırdılar. Bunlara kat kat ateş

azabı ver» Dedi M: «Hepsinin kat kattır ama siz bilmiyor sunuz.» Öncekiler de sonrakilere dedi (ler) İd «Sizin bize bir üstünlüğünüz yok. Kazandıklarınıza karşılık azabı tadın.»

«Bizim âyelernnizi yalanlıyan ve onlar (ı kabul) den ki-birlenenler var ya işte onlara gök kapıları açılmıyacak ve halat iğne deliğinden geçinceye kadar onlar cennete girmiyecek-lerdir. Biz mücrimleri böyle cezalandırırız. îman edip salih ameller işliydiler -ki insana ancak gücünün yeteceği kadar yükleriz- işte onlar da cennetliklerdir. Orada ebedî kalacaklardır, (cennette) göğüslerindeki kini (tasayı) çıkarıp atarız. Altlarından nehirler akar. Dediler ki: Bizi buraya sevk eden Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bize bunu göstermeseydi biz bunu bulamazdık. Kabininizin elçileri gerçekle geldi (bunu haber verdiler.) Onlara seslenildi: îşte size cennet, yaptığınız amellere karşılık o size verildi.

«Cennet ehli cehennem ehline: «Rabbimizin bize va'dettiğini hak bolduk. Siz de Kabbinizin size va'dettiğini hak buldunuz mu?» diye seslendiler. Onlar da: Evet (Öyle bulduk)» dediler. Bunun üzerine

aralarından bir çağıran: «Allah'ın laneti zalimlerin tepesine» diye ünledi. Onlar ki Allah'ın yolundan menedip onu eğri bir hale getirmek isterler, âhireti de inkâr ederlerdi.

«tki taraf arasında (surdan) bir perde ve AJraf üzerinde de (cennetlik ve cehennemliklerin) her birini simalariyle tanıyacak (muvahhid,) erkekler vardır ki onlar henüz oraya (cennete) girmemiş, fakat girmeyi şiddetle arzu ederek cennet ehline: «Selâmünaleyküm» diye nida ettiler.

«Gözleri cehennem ehli tarafına çevrildiği zaman da: «Ey Kabbimiz, bizi zalimler güruhu ile beraber bulundurma» dediler,

«Yine A'raf ehli (kâfirlerden) simalariyle tanıdıkları (elebaşı) birtakım adamlara ünliyerek şöyle dediler: «Ne çokluğunuz (yahut yığdığınız mallar), ne de (halka karşı) cür-dürdüğünüz o kibir (ve azamet) size hiçbir fayda vermedi. Kendilerini Allah'ın hiçbir rahmete erdirmiyeceğme yemin ettiğiniz kimseler bunlar mıydı?» (Ve cennetliklere dönerek,) «Girin cennete, sîze korku yoktur, siz uzülmiyeceksiniz de.»

«Cehennem ehli cennet ehline: «Su (yunuz) dan veya Allah'ın sîze verdiği rızıktan biraz da bize akıtın» diye feryâdettiler. Onlar da dediler ki: «Allah bunları, dinlerini oyun oyuncak yapan ve dünya hayatının aldattığı kâfirlere haram etmiştir.» Onlar bugünle karşılaşacaklarını nasıl unuttutarsa ye âyetlerimizi nasıl inkâr ediyor idilerse biz de bugün onları öyle unuturuz.»

Hemen hemen kıyamet sahnelerinin en uzunu budur. Bir birini takibeden en kalabalık manzaralar, değişik konuşmalar bundadır. Bu sahneler, Âdem kıssasını, şeytanın, onu ve karısını kandırması üzerine cennetten çıkışını, Allah'ın oğullarına şeytandan uyarıp şeytanın, ana - babalarını kandırdığı gibi kendilerini de kandırmaması için ondan uzak durmalarını ve Allah'ın, kendilerine âyetlerini okuyan peygamberler göndereceğini bildirmiş olduğunu-Yukanya aldığımız ilk âyetlerde olduğu gibi-anlattıktan sonra bu kıyamet sahnelerini arza başlıyoruz. Bir de bakıyorsunuz ki peygamberlerin haber verdiği şeyler bu sahnelerde zuhur etmektedir. Şeytana uyup Allah'ın âyetlerini yalanhyanlar, cennete girmekten mahrum edilmişler; şeytana muhalefet edip Allah'a itaat edenler cennete

gönderilmişler, Mele-i A'lâdan onlara seslenilmiş: «îşte size cennet. Yaptıklarınıza kargılık size verildi.» Sanki cennet Allah için hicret edenlerin, dünyayı bırakıp şeytandan kaçanların barınağıdır.

Burada geçen kıssa ile ondan sonra gelen kıyamet sahneleri arasında büyük bir edebî ahenk vardır. O kıssa, cennette melekler topluluğu arasında başlıyor. Allah'ın, Âdem'i ve karısını yaratıp cennette iskân ettiğini şeytanın onları kandırıp cennetten çıkarmasını anlatıyor. Kıssa, nasıl cennette Âdem' in meleklerle beraber bulunma sahnesiyle başlamışsa âhirette de yine öyle cennette melekler ve insanların bir arada bulunduğu tir sahne ile bitiyor. Başlangıç sona kavuşuyor. Yalnız iki fıkra araşma, bir kitabın sadece iki sayfası, iki sahnenin aralığı sayılabilecek dünya hayatı devresi giriyor. Çekişme hali de başlangıç ile nihayet arasında bulunmaktadır. Her ikisiyle tam bir uyum teşkil etmektedir.

Bu Öyle harika, öyle güzel bir destandır ki şiirde bulunmaz. Bu öyle edebî bir kalıba dökülmüştür ki şiir onun karşısında para etmez. Bütün güzellik unsurlarını

kendinde toplamıştır bu. Şimdi bu destanı bir bir ele alıp harika sahnelerini gösterelim:

îşte can çekişme sahnesi Önündeyiz. -Bu sahne, dünya ile âhiret arasında bir geçit (berzah) tir-. Allah'a iftira eden, yada O'nun âyetlerini yalanhyanlann can çekişî||si. Rablarmın elçileri gelmiş, onları 'öldürüyor, ruhlarını allarlar. Bunlarla onlar arasında şu konuşma cereyan ediyor:

«Allah'tan başka çağırdıklarınız nerede?» Dünyada güvendiğiniz, sarıldığınız, o yüzden yüce Yaratıcıya inanmaktan yüz çevirdiğiniz ilâhlarınız nerede? Şimdi hayatın sizden alındığı şu anda onlar gelip sizi ölümden kurtarabiliyorlar mı? Cevap, o tek cevaptır. Kaçamak ve mugalata imkânı olmıyan cevap:

«Dediler bizden saptılar» kayboldu gittiler. Ne biz onlann yerini biliyoruz, ne de onlar bize doğru geliyorlar. Hânları kendilerine yardım edemiyen, onları bu çetin andan kurtaramıyan kullara ne yazık, ne yazık! Bu gibi anlarda kullarına kılavuzluk edemiyen, onları kurtaramıyan ilâhlar da ne hüsranda! O halde bugün artık ne cidal, ne de kaçamak yok. «Kendileri-

nin kâfir olduğuna dair nefisleri aleyhine şehadet ettiler.»

Can çekişme sahnesi bitince ondan sonra gelen cehennem sahnesi başlıyor. Can çekişme ile ba's arasındaki zaman katlanıp kaldırılıyor. Sanki can verenler, hemen dünyadan cehenneme götürülüyorlar:

«Dedi İd: Sizden önce gelmiş geçmiş cinlerden ve insanlardan olan cehennemdeki milletlerin araşma girin.» Cinlerden ve insanlardan olan arkadaşlarınıza katılın. Rabbına isyan edip Âdem'i ve karısını cennetten çıkaran, Âdem oğullarına iğva verip azdıran îblîs değil miydi? O halde öncekiler ve sonra-kiler hep beraber cehennem ateşine girin.

Bu milletler dünyada ileri gelenlerden idiler. Sonları başlarına uyardı, metbu, tabiini güderdi. Şimdi ise aralarında nasıl bir kin ve nefret var:

«Her ümmet girdikle kardeşine lanet etti.» Kardeşin kardeşe lanet edeceği âkibetten daha kötü âkibet olur mu?

«Hepsi oraya toplanınca» sonları başlariyle buluşup, yükseği alçağiyle aynı yerde bulununca aralarında düşmanlık ve cidal başlar:

«Sonra gelenler, ilk gelenler için dediler ki: Rabbimiz, bunlar bizi saptırdılar. Bunlara ateşten kat kat azap ver.» işte böylece acı alay başlıyor: Birbirinin dostu olan bu adamlar, şimdi birbirini tanımaz oluyor, birbirini suçluyorlar ve arkadaşlarına «Rabbimizden» en kötü cezayı istiyorlar. Önce inkâr ettikleri «Rabbimizden» bugün niyazda bulunuyorlar, O'na yönelip yalvarıyorlar! Cevap, duâ edenlerin, dualarının kabul edildiğini bildirir, bu hususta garanti verir şekildedir. Ama alaylı bir güven verme ve acı bir kabul etme:

«Dedi» herkesin kat kattır fakat siz bilmiyorsunuz.» Bundan emin olun. Siz de onlar da talebettiğiniz kat kat azaba uğrayacaksınız. Beddûâ edilenler, hasımlarının yaptığı duânm karşılığını böyle duyunca duâ edenlerle alay edercesine onlara dönüp diyorlar ki: Siz bizden üstün değilsiniz ki kurtuîasımz. Ve biz sizden daha çok azaba müstahak değiliz. Hepimiz de biriz:

«Öncekiler sonrakilerine dedi (ler) M: Sizin bize bir üstün] günüz yoktur. Siz de kazandıklarınıza karşılık azabı tadın.

Bu suretle alaylı taraf bitiyor ve hiç değişmiyecek olaif o acı âkibeti tekid ve takrir eden taraf geliyor. Mü'minlerin, nimet cennetlerindeki halini tasvirden Önce kâfirlerin uğrayacağı azabı anlatıyor:

«Âyetlerimizi yalanlayıp onlar (1 kabul) den Idbirlenenler var ya işte onlar için gök kapıları açılmaz. Halat iğne deliğinden geçinceye kadar onlar cennete girmezler.» Şimdi sen dur, bu harika sahne önünde istediğin kadar düşün: Halat ve küçük iğne deliği [15] Ne zaman iğne deliği, kaim halatın geçmesi için açılırsa işte o zaman o yalanlayıcılara da gök kapıları açılır onlar da nimet cennetlerine girerler. Fakat şimdi onlar-ta ha-îat iğne deliğinden geçinceye kadar- hep beraber toplanıp lâ-netleştikleri ateşin içindedirler: «Biz mücrimleri böyle cezalandırırız» işte sana onların cehennemdeki halleri:

«Onlar için cehennemden bir yatak vardır ve üstlerinden de örtüler.» Ateş onlara döşektir. Alay olsun diye cehenneme mi-hâd (döşek) diyor. Ama

yatılacak, rahat edilecek yumuşak döşek değil. Ateş de onlara yorgan. Üstlerinden örtüyor onları. «İşte biz zalimleri böyle cezalandırırız.»

Şimdi de .bunun karşıtı olan sahneye bakalım:

«Onlar ki iman edip salih ameller işlediler» ellerinden geldiği, güçlerinin yettiği kadar, fazla değil. Zira:

«Biz kişiye ancak gücünün yettiği kadar amel yükleriz.» Peki ne olacak bunların hali?

«Onlar cennet ehlidirler. Orada ebedi kalacaklardır» Orafl sahipleri ve malikleridirler. Babalarını, kandırıp cennetten çıkaran şeytana isyan etmeleri ve ona yüz vermemeleri karşısında bu cennete sahib olmuşlardır.

Dünyada dost, ahbap iken şimdi birbirine düşman olan yalanlayım kafirler cehennemde birbirlerine lanet edip çekişirken iman edip salih ameller işüyen müminler ise cennette dost, samimi, sâf kardeşlik içindedirler. Kendilerini esenlik ve dostluk okşamaktadır:

«Göğüslerindeki kini (tasayı çıkanp attık.» Onlar, üstlerinden ve altlarından ateşler içerisinde kıvranıp

kavrulurlarken bunların «altlarından nehirler akar.» Ötekiler birbirini yermekle, çekiştirmekle uğraşırlarken berikiler hamd ile ve Allah'ın lütuf ve nimetini itiraf ile meşguldürler: «Dediler ki; Bizi buraya getiren Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bizi buraya üetmeseydi biz kendimiz bulamazdık. Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler. «Ötekiler hakaret ve acılarını daha da arttırmak için: «Kazandığınıza karşılık azabı tadın» diye seslendirilirken, bunlara kereme lâyık oldukları söyleniyor:

«Şöyle seslenildiler: İşte size cennet. Yaptıklarınıza karşılık ze verildi.»

Arz devam ediyor. Şimdi biz, geçen sahneye bitişik bir sahne önündeyiz. Artık cennet ehli cennete, ateş ehli ateşe yerleşmiştir. Bir de bakıyoruz ki birinciler, cennetten Ötekilere seslemiyorlar:

«Biz Rabbimizin bi«e va'dettiğini gerçek bulduk. Siz de rab-binizin size va'dettiğini gerçek buldunuz mu?» Bu soruda da acı bir alay ve yürek soğutma vardır. Mü'minler va'din tahakkuk ettiğini bildikleri gibi vaîdin de tahakkuk ettiğini biliyorlar. Ama bu soru!? Alay. Oradan gelen cevap: «Evet!» Zira inkâra ve

kaçamağa imkân yok. işte burada cidal sona eriyor ve konuşma kesiliyor:

«Aralarında bir müezzin seslendi: Allah'ın laneti zalimlerin tepesin edir.»

Sonra göz, geniş bir sahaya çevriliyor. Bu da ayrı bir sahnedir. Cennet ile cehennem arasında ayırıcı «A'raf» sahnesi. Burası cennet ehlinin cennete, cehennem ehlinin cehenneme ayrılıp gittiği geçiş noktası gibidir. Burada bir takım erkekler vardır ki her iki fırkayı da yüzlerinden tanıyorlar. Onların gittikleri yere dönüyor ve her fırkaya lâyiki veçhile ya hakaret veya taltif sözü söylüyorlar.

İşte A'raf ehli, cennet ehline dönmüş, onları selâmlıyorlar; cehennem ehline de dönmüş, onları azarlıyor, ayıplıyorlar:

«Allah hiçbir rahmet vermiyecek diye yemin ettiğiniz insanlar bunlar mı? Bakın şimdi bunlar nerede? Bunlar cennette selâm alıyorlar, selâmet içinde yaşıyorlar Son olarak da cehennemden bir ses işitiyoruz. Rica, yalvarış, zillet dolu, medet diliyen ses:

«Cehennem ehli cennet ehline seslendi: Ne olur üzerimize biraz su veya Allah'ın size verdiği rızıktan bir parça azık verin»

Biz yüzümüzü cennet tarafına döndürüp, oradan gelecek cevabı bekliyoruz. Bakıyoruz ki cevap özür dileme ve hatırlatmadır.

«Dediler: Allah onlan kâfirlere haram kılmıştır!»

Arz böyle etkili bir şekilde neticeye bağlanınca gayet münasip bir ta'kip geliyor. Sahneleri gösterilen bugünü insanlara hatırlatıyor, peygamberlerin Âdem oğullarına getirdikleri Allah'ın âyetlerini yalanlama yoluna girmekten kaçındırıyor. Bunların tevilini anyarak âhireti inkâr etmek istiyorlar. Bunların tevi nedir? Arz ettiğim şekilde cereyanmdan başka tevili yoktur bunların. Şimdi yalanlıyanlar o zaman ne bir kurtu luş, ne de şefaatçi bulamazlar:

«Yalnız tevilini mi gözetliyorlar? Onun tevili geldiği gün daha önce onu unutmuş olanlar der ki: Meğer Rabbimizin peygamberleri gerçeği getirmiş. Acaba bize şefaatçiler var mı ki bize şefaat edeler, yahut geri gönderilelim de yaptığımız amelden başka amel

yapalım? Kendilerini mahvettiler ve uydurdukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitti.»[16]

Yasîn Suresi [17]

«Diyorlar ki: Eğer doğru iseniz bu söyleyip durduğunuz şey ne zaman? Onlar sadece bir tek sayhaya bakıyorlar. Onlar çekişip dururken o hemen onları yakalayıverir. Artık ne bir tavsiye yapabilirler ne de ailelerine dönebilirler. Sura üflendi. Hemen onlar kabirlerinden Rablarina koşarlar. , Dediler: «Eyvah başımıza gelenler! Bizi yattığımız yerden kim diriltip kaldırdı? Jşte'bu, Rahman'm va'dettiği şeydir. Peygamberler doğru söylemişler.» Tek bir sayha kopar, hepsi hemen huzurumuza getirilmiş olur. Artık bugün hiç kimseye zulmedilmez ve yaptıklarından başka bir şeyle cezalandırılmazlan»

«Cennet sahipleri bugün bir zevk ve eğlence ile meşguldürler. Kendileri ve eşleri gölgeliklerde, tahtlar üzerine yaslanmışlardır. Orada kendilerine meyvalar ve istedikleri her şey var. Merhametli olan Rabden onlara sözce de selâm var!»

«Ey mücrimler, bugün (müminlerden) aynim, Ey Âdem oğulları ben size 'Şeytana kulluk etmeyin. O size

apaçık düşmandır. Bana kulluk edin, işte doğru yol budur diye söylememiş miydim? O sizden nice nesilleri saptırmıştı. Düşünmediniz mi? İşte size va'dedilen cehennem. İnkârınıza karşılık bugün ona yaslanın.»

«O gün onların ağızlarını mühürleriz. Elleri bize konuşur, ayaklan yaptıklarına şehadet eder. İstesek gözlerini kör

ederdik de yola koşarlardı; nasıl göreceklerdi?! İstesek onları oldukları yerde meshederdik de ne ileri gidebilirler, ne geri dönebilirlerdi.»

Yalanlıyanlar soruyorlar: «Bu va'd ne zaman eğer doğru iseniz?» Cevap yıldırım gibi sür'atli bir sahne oluyor. «O tek bir na'radan başka bir şey değildir.» Onlar çekişip dururken o na'ra onları yak al ayı verir, hemen ölürler. Ne tavsiyeye vakit kalır, ne de gidip aileleri yanında ölebilirler. Hemen oldukları yerde yığılır kalırlar. Birinci na'radan sonraki ilk sahne böyle çiziliyor.

Sonra ikinci na'ra. Derhal kabirlerinden çıkıp sür'atîe ve. dehşet içerisinde mahşere koşarken birbirlerine soruyorlar:

«Bizi uyuduğumuz yerden Idm kaldırdı?» Ne oldu bize? Gözlerini uyuşturuyorlar, gerçeği anlıyorlar: «işte

bu, Rahman in va'dettİği şeydir. Peygamberler doğru söylemiş meğer.»

Ve üçüncü na'ra:

«Hepsi celpedilip huzurumuza getirilmiştir.» Saflar dümdüz, göz açıp yumuncaya kadar ya da daha kısa bir zamanda her şey hazırlanmış, gösteri başlamıştır. Hepsi susmuş, dinliyorlar:

«Bugün hic kimseye zerrece zuhn edilmez ve ancak yaptıklarınızla cezalandırılırsınız.»

işte bu kadar sür'atîe üç sahne tamamlanıyor. Ap günden şüphe edenleri reddetmek için bu sür'at lüzumludur.

Sonra iki fırkayı birbirinden ayırma ameliyesi başlıyor. Göz sağa sola bakıyor. 'Şimdi gözümüzü sağa çevirelim: İşte şunlar cennet ashabı. Cennet nimetleri içinde zevk ve eğlence ile meşgul. Güzel bir gölgenin lâtif serinliği içinde rahat, huzur içinde koltuklara dayanmışlar. Hem kendileri, hem zevceleri. Orada kendilerine meyvalar ve istedikleri her şey var. Oranın gerçek sahibidirler. Her istediklerini elde edebiliyorlar. Maddî nimet ve lezzetlerin dışında manevi bir lezzet ve ikram da var ki bunların hepsine değer:

«Merhametli Kaİnlen sözce selâm.»

Şimdi de gözlerimizi sola çevirelim: Şunlar cehennem ashabı. Hakaret görüyorlar:

«Ey mücrimler bugün ayrılın.» mü'minlerden uzak durun. «Ben size dememiş miydim İd ey Âdem oğulları şeytana kulluk etmeyin, o size apaçık düşmandır?» Babanız Âdem'i cennetten çıkardığı günden beri o size düşmandır. «Bana kulluk edin», zira «Doğru yol budur?» Böyle iken siz, aranızdan birçok nesilleri azdıran şeytandan kaçmadınız. «Düşünmüyor muydunuz?» Hayır, sizin ne aklınız, ne dininiz vardır. O halde şu acı ve ağır azabı çekin «İşte va'dedildiğiniz cehennem. İnkâr edip durmanıza karşılık şimdi ona girip yaslanın!»

Bu sahne son bulunca kendimizi yeni ve acaip bir sahne önünde görüyoruz: Şunlar kâfirler, ağızları mühürleniyor, dilleri konuşmağa malik değil. Elleri konuşuyor, ayakları ne yaptıklarım söyliyerek aleyhlerine şehadet ediyor. Bu, cidden hayali kaldıran, vicdanı harekete getiren harika bir sahnedir.

Bu sahnede haller değişiyor. Bu sahne içinde bulunan insanın, kendi uzuvları birbirine düşüyor,

insanlık şahsiyeti çözülüyor, her uzuv kendi derdini düşünüyor.

Bu sahne ile hayalimizi uyandırmak suretiyle bizi, başka bir sahneyi seyretmeğe hazırlıyor. Bu sahne de gözleri söndürülmüş, kör olarak yola bırakılmış, yolu bulmak için bilmeden şuraya buraya koşuşan insanların meydana getirdiği sahnedir. adamlar araştırmıyorlar, sadece körü körüne koşuyorlar. «Nasıl görecekler böyle?»

Hayal, gözlerinin ışığı söndürülmüş, körü körüne yolda koşuşan bu insanların gülünç hallerini, hareketlerini katıla katıla seyrederken yeni bir işaret, bütün hareketleri aniden kesiyor. Biraz önce koşuşan, çalkanan bu adamlar, oldukları yerde donakalıyorlar yürüyemiyen heykeller haline geliyorlar:

«İsteseydik, onları oldukları yerde dondururduk, ne ileri geri gidemezlerdi!» [18]

Furkan Suresi [19]

1- «Kıyamet saatini yalanladılar. O saati yalanlıyanlara bir saîr (çılgın alevli bir ateş) hazırladık. Bu ateş onları uzak bir yerden görünce onua öfkesini ve uğultusunu İşitirler. Elleri ayaklarına zincirlerle bağlı

olarak o cehennemin dar bir yerine atıldıkları zaman orada yok olup gitmeyi isterler. «Bugün bir kere yok olmayı değil, birçok yok olmayı isteyin.» De ki: «Bu mu iyi, yoksa müttakilere va'dedilen ebedî cennet mi? Orası onlar için bir mükâfat ve gidilecek yerdir.» Orada ebedî olarak istediklerini elde ederler. Bu, liabbımn, yerine getirilmesi istenen bir va'didir. O gün onları ve Allah'tan başka taptıklarını hasreder (toplar), der ki: «Bu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan saptılar?» Derler ki: «Hâşâ, senden başka dostlar edinmek bize yaraşmaz. Fakat sen onları ve babalarını nimetler verip yaşattın da zikri unuttular ve helaki hak eden bîr millet oldular.» «Söylediklerinizde sizi yalanladılar. Arük (azabı) çeviremez ve bir yardım da göremezsiniz. Sîzden kim zulmederse ona büyük bir azap taddırmz.»

2- «Bizimle karşılaşmayı ummıyan kimseler dedi (ler) ki: Bize bir melek indirilmemeli mi, ya da Kabininizi görmemeli mi idik? Andolsun kî kendi kendilerine kibirîendiler ve pek asın bir şekilde azdılar. Melekleri gördükleri gün suçlulara müjde yoktur. Derler ki: «İyi haber size yasaktır.» Yaptıkları her amelin önüne geçtik

ve onu etrafa saçılmış toz duman haline getirdik. O gün cennet sahiplerinin kalacakları yer daha iyi ve dinlenecekleri yer çok güzeldir. O gün gök, beyaz bûlutîır parçalanır ve melekler indirilir. O gün gerçek hükümdarlık Rahman'a aittir. Ve o, kâfirler için çok çetin bir

gündür.

«O gün zalim, ellerini ısırıp «Nolaydi, keski ben resul ile beraber bir yol edineydim! yah bana nolurdu ben falanı dost edimneseydim! Beni bana. gelmiş olan zikirden saptırdı. Zaten şeytan insanı yalnız ve yardımcısız bırakır.»

3- «Cehenneme yüzü koyun toplananlar^ işte onlar yer bakımından çok kötü ve yol balonundan çok sapkındır!»

1- Teşhis-burada bu kelime ile canlı olmıyan şeylere, manalara ve ruhî hallere hayat verip canlandırma anlamım kasdediyoruz-Kur'an-ı Kerim'in çok görülen bir ifade tarzıdır. Kur'an, tasvir ettiği suretlere öyle bir edebî güzellik vermiştir ki eşyaya hayat gelmiş, cansız şeyler nefes alan, yürüyen, cevap

veren, hasılı hayatla dolup taşan varlıklar haline dönmüştür.[20]

İşte şimdi biz hayali coşturan sahnelerden biri önündeyiz: Çılgına donen ateş sahnesi. Bu ateşte hayat var: Etrafına bakıyor, kıyamet saatini uzaktan yalanlıyanlan görüyor. O

«Onlan uzak bir yerden gördüğü zaman onlar da onun öfkesini ve uğultusunu işitiyorlar.» Ateş, yanıyor, onları uzaktan görünce onlara kargı öfkesinden ve kızgınlığından kükremeğe başlıyor, uğultular çıkarıyor, öfkesinden çatlıyor, intikam püskürüyor, intikamla yanıyor. Onlar da ona doğru gidiyorlar! Çok korkunç bir sahne, acaip, harika bir manzara. Bir bekleme dakikaları ama ne dakikalar!

Elleri ayaklarına zincirlerle bağlı olarak cehennemin dar bir yerine atıldıkları zaman orada yok olup gitmeleri için duâ ederler.» Bu korkunç intikam ile yanan, yıkıp mahvetmeğe hazır ateş kâbusuna geldi kavuştular. Şimdi serbest de değiller ki hiç değilse azıcık olsun onunla mücadele edebilsinler, kendilerini savunsunlar. Zincirler içinde elleri ayaklarının yanma getirilip bağlanmış olarak cehennemin dar bîr yerine

atıldılar. Artık kendilerini bu belâdan kurtaracak tek çarenin ölüm olduğunu anladılar. Ölüm istemeğe başladılar. Bugün ölüm, onu temenni edenin tek kurtuluş yoludur, tek güveni ve garantisidir. Ama ne gezer? îşte dualarının reddedildiğini işitiyorlar. Hem de gayet umut kestirici bir tarzda işitiyorlar onu: «Bugün bir kere yok olmayı değil, birçok kere yok olmayı isteyin.»

Tesir, gayesine varınca emir, Resul (S.A.V.) e teveccüh ediyor: «De ki: Bu mu iyi, yoksa müttakilere va'dedilen cennet mi? O, onlara bir mükâfat ve gidilecek yerdir. Orada istediklerini bulur, ebedî kalırlar. Bu, Rabbına, istenen bir va'ddir.» Elbette cennet iyidir. Hiç cennetle bu dayanılmaz belâ mukayese edilebilir mi? Ey insanlar, seçme elinizdedir. îster bunu, ister onu seçersiniz!

Yeri gelmişken bu kısa göz atıştan sonra başka bir azap sahneyi sunuyor: Allah'a başka ilâhları ortak koşan o kıyamet sahnesini yalanlıyanların sahnesi. Toplandılar bir araya Allah'tan başka taptıkları da kendileriyle beraber toplandı. Hepsi, âbidler ve mâ'budlar bir sırada kahredici tek Yaratıcının önünde durdular. O zaman ma'budlara hitap yöneltiliyor: «Siz

mi bn kollarımı saptırdınız, yoksa onlar mı yolu sapıttılar?» Allah biliyor ama bu cevap talebi, arz sahasında gayet etkili oluyor. Cevap da şu tanrılardan kahredici tek İlâha yönelme o küfür ve sapıklıktan teberrî, şu cahil münkirlerden kurtulma tarzındadır: «Dediler: Seni teşbih ederiz; senden başka dostlar edinmemiz bize yaraşmaz. Fakat sen onlan ve babalarını azıcık yaşattın diye zikri unuttular, helaki hak eden bir millet oldular.» O zaman hitap, bu hitap anlamaz cahillere yöneliyor: «Siz dediğinizi yalanladınız. Artık ne ateşi kendinizden çevirmeğe, ne de yardımcı bulmağa kadirsiniz.» Ne azabı kendinizden savabilirsiniz, ne de kendinize yardım edebilirsiniz. Siz ancak helak olucu ve yenilmişlersiniz.

Biz ve onlar büyük arz sahasında bulunurken suâl ve cevaplar işitiyoruz. Zira söz gelimi bizi ve onları henüz arz devam ederken dünyaya naklediyor. Cenabı Hak diyor ki: «Sizden kim zulmederse ona büyük bir azap taddinnz.» ta ki o korkunç durumun hayali zihinlerde iken bu ikaz yapılsın ve tesirini göstersin. Umumiyetle Kur'an metodu budur. Bir şimşek çakışı içinde dünya ile âhireti, nimet sahneleriyle azap

sahnelerini bir araya getirir. Nimete teşvik eder, azaptan uyarır, korkutur. Bunu sür'atle yapar. Çünkü vicdanda tergîb ve terhîb gayelerini gerçekleştirmek için bu sahnelerle vicdana hitabetmektedir. Onun için bu sahneleri böyle sür'atli gösterir, birinden diğerine geçer.

2- Bazı kâfirler, beşer olmasını, insanlar gibi yiyip iç meşini, sokaklarda dolaşmasını bahane ederek Resulü yalanlıyorlardı :

Bizimle karşılaşmayı umnıiyanlar dediler ki: Bize melekler indirlmemeli miydi, ya da Rabbmıızı görmeli değil miydik?»

Cevap, istekleri tahakkuk edip melekleri görecekleri günün resmini çizmekle veriliyor. Melekleri gördükleri zaman ne olur:

Melekleri gördükleri gün, işte o gün mücrimlere müjde yok.»

Bu. ceza günüdür. O günde mücrimlere müjde verilmez, fakat azap edilir. Tekliflerine ne feci, ne âni cevap. O gün diyorlar ki: «Hicredilmi;? bir mahcur.» yani haram ve mahrum. Bu perden ve düşmanlardan sakınma cümlesidir. Dünyada iken düşmanları

uzaklaştırmak ve onların azabından kurtulmak için bu cümleyi söylerlerdi. Şimdi birden bire bu hal ile karşılaşınca şaşırarak bu cümleyi söylüyorlar. Fakat bugün onlar nerede, söyledikleri söz nerede. Bu duâ, onları hiçbir azaptan korumuyor. «Biz onların yaptıkları her amelin önüne geçtili ve onu saçılmış toz duman haline getirdik.» İşte böyle bir an içinde hayal, zihinde cisimlenen bu hareketin peşine düşüyor. Amellerin kalkışını, fezada toz zerrelerinin kalkışını seyrediyor ve anlıyor ki onların yaptıkları bütün ameller, fezadaki toz zerreleri gibi saçılmış, uçmuş gitmiştir.

Burada yeri gelmiştir. Tekrar cennet ashabına bir nazar atfediyor. Onlar «O gün oturacakları müstakar bakımından daha iyidir.» Burada istikrar, hebâ-i mensurun hafifliğine mukabil ağırlık ifade ediyor. îtmi'nan ise, şaşırtarak duayı dile getiren korkunç hale mukabildir.

Onlar «Eğlence bakımından daha güzeldir.» Gölgeler'altmda, nimetler içinde istirahat etmektedirler.

Kâfirler, Allah'ın, buluttan bir gölge içinde kendilerine gelmesini istemişlerdi. Bu istekleri de Yahudi

efsanelerinden doğuyordu. Bu efsaneler, Allah'ın, bir bulut içinde insanlara göründüğünü söylüyordu. Bunun tesiri altında kalan müşrikler de Allah'ın böyle gelip görünmesini istiyorlardı. Şimdi Cenab-ı Hak onların bu tekliflerine dönüyor ve bu teklifleri tahakkuk ettiği zaman meydana gelecek sahneyi tasvir ediyor»

O gün gök beyaz bulutlarla parça parça olur, melekler de indirilir. O gün gerçek hükümdarlık Rahman'a aittir.» Bu, o inkâr ettikleri gündür.

«Kâfirler için çok çetin bir gündür. îşte olmasını temenni ettikleri gün!

Sonra dönüp pişmanlık sahnesini arz ediyor. Öyle"üzün bir şekilde arz ediyor ki dinleyici bunu hiç bitmiyecek sanıyor. Bu sahne, pişmanlıktan, teessüften ellerini ısıran zalimin sahnesidir. «Zalim o gün, ellerini ısırarak der İd: Vah bana ne olur, Resul ile beraber bir yol tutsaydım, eyvah! Nolur falanı dost edinmeseydim, o beni bana gelmiş zikirden saptırdı. Zaten şeytan insanı yalnız ve kimsesiz bırakır.» Etrafındaki her şey susuyor. Acıklı sesini ve acı feryadını o kadar uzatıyor ki bu sahneyi seyredenler dahi sahneden mütessir olup onun pişmanlığına iştirak ediyorlar. Zaten arzı

uzatmadan maksad da budur. Kur'anda edebî ahenk çeşitlerinden biri de bu şekilde arzı uzatmadır. [21]

3- Bu âyetlerden sonra surede, cehenneme toplananların hdi gösteriliyor. Orada onlar maddî azap yanında manevi tahkire de maruz kalıyorlar:

Yüz üstü cehenneme toplananlar var ya» onlar yüzleri üstüne kapanmış, dertli, kederli cehenneme kapatılmışlardır. Maddî bif sahnedir bu. Allah'tan korkanlar bundan korunur, ya-lanlayıcılar bundan kaçınır. Bu azap hakaretle de katmerleşir:

Onlarm yeri daha kötü ve yolu daha sapıktır.» [22]

Fatır Suresi [23]

Adn cennetlerine girerler. Orada sütun bilezikler ve inci-lerle süslenirler. Oradaki elbiseleri de ipektir. Derler ki: «Bizden üzüntüyü gideren Allah'a ha m dol sun. Şüphesiz Kabbımız bağışlayıcıdır, gükrün karşılığını vericidir. Bizi keremiyle ebedî kalınacak eve yerleştiren O'dur. Orada bize ne bir yorgunluk dokunacak ne de halsizlik dokunacaktır.

«Küfredenlere gelince onlar için de cehennem ateşi vardır. Ne ölümlerine hükmedilir ki ölsünler, ne de kendilerinden cehennemin azabı birazcık olsun

hafifletilir. îşte biz her inkarcıyı böyle cezalandırırız. Onlar orada «Rabbımız bizi çıkar, yaptığımız amelden başkasını yapalım!» diye bağrışırlar, söğüt alacak insanın öğüt alabileceği kadar bir zaman sizi yaşatmadık mı? Size uyarıcı da geldi (inanmadınız). Öyle ise tadın, zalimlerin bir yardımcısı yoktur.»

Burada Kur'an âdeti uyarınca yine karşılıklı iki sahne var: Cennette nimet görenlerin sahnesiyle, cehennemde azap çekenlerin sahnesi. İkisi de insan ruhunda birbirinden farklı, kendilerine has izler bırakıyorlar. Fakat bu etkiler aynı gayede birleşirler. Oradan kendi öz istikametlerine giderler.

Birinciler cennettedirler. Sahne, görülen maddî bir nimet, hissedilen ruhî bir naîm ile açılmıştır. Onlar «Orada altım küpelerle, incilerle süslenmişler. Elbiseleri de orada ipektir.» Bu, ruharı okşıyan maddi refahın bir kısmıdır. Bunun yanında şu rıza, huzur ve itmi'nan: «Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamdolsun.» Dünya, sıkmtılariyle güçlükleriyle, üzüntüleriyle ebedî cennetle mukayese edilirse dünyanın kendisi de hüzün sayılır. Haşr günü de ızdırap ve büyük hüzün kaynağıdır. «Şüphesiz Rabbımız bağışlayıcı ve şükrün karşılığını veri-

cidir. Bizi bağışladı. Keremiyle amellerimizin karşılığım verdi Bizi ebedî eve kondurdu.» Oturmamız, karar kılmamız için bu evi bize keremiyle verdi. Yoksa burası bizim hakkımız değil. O, keremiyle, lûtfiyle bunu dilediğine verir. «Burada bize ne bir yorgunluk dokunur, ne de halsizlik.» Burada bizim için nimet, rahat ve güven bir aradadır.

Bütün hava kolaylık, rahat ve nimet havasıdır. Bu havayı ifade etmek için seçilen kelimeler de melodileriyle ve ika' lariyle tatlı rahmet havasına uymaktadır. Hatta hüzn kelimesinden de sükûn kaldırılmış, kelimeyi hafifletmek için al-ha-zen denmiş. Cennete de «Dâru'l-mııkâım» deniyor. Onlara do-kunimyan nasab ve lüğ-ûb da sadece birer dokunucudurlar. İfadenin musikisi de tamamen yumuşak, sakin ve tatlıdır. Şimdi de diğer tarafa bakalım. Ne görüyoruz? Çalkantı, hiçbir halde duramamak, kararsızlık:

Küfredenler için cehennem ateşi vardır. Ne ölümlerine hükmedilir ki ölsünler, ne de kendilerinden cehennem azabı biraz hafifletilir.» Ne o, ne öteki.Ölüp

rahat etmek bile yok: «işte biz, her inkâr edeni böyle cezalandırırız.»

Bunları seyrederken birden bire yankıları birbirine karışan, her taraftan uğuldayıp kaba, canhıraş bir ses, kulaklarımızı yırtıyor. Ne diyor bu ses:

Rabbimiz, bizi çıkar, yaptığımız gibi değil, salih amel işleyelim!» «Bu Allah'a yönelme, itiraf ve pişmanlıktır. Ama iş işten geçtikten sonra. Onun için sert bir azarlamayı taşıyan şu kesin reddi işitiyoruz:

Sizi öğüt alanın, Öğüt alabileceği kadar bir süre yaşatmadık mı?» O geniş ömürden, o güzel fırsattan faydalanmadınız. Halbuki o ömür, öğüt almağa kâfi idi. Üstelik (tenbih ve tahzir için)

«Size uyarıcı da gehnişti.» öğüt almadınız, sakınmadın

«O halde tadın. Artık zalimlerin bir yardımcısı yoktur.»

Bu takdim edilen sahneler, karşılıklı iki tablodur: Güven, rahat tablosu karşısında çalkantı, ızdırap tablosu var. Şükür ve duâ nağmesi karşısında canı bedenden çeken bağırtı ve iniltinin kulak tırmalaması. İnayet ve ikramın karşısında ihmal ve azarlama.

Yumuşak melodinin, tatlı ika'ın karşısında kaba melodi, sert, haşîn ika' bulunmaktadır. Bu suretle sahnenin gerek bütününde, gerek cüzlerinde tekabül ve uyum tamamlanmış oluyor. [24]

Meryem Suresi [25]

1- «Rahrman'ın kullarına gaybde va'dettiği Adn cennetleri (ne gireceklerdir.) O'nun sözü muhakkak yerine getirilir.

Orada boş söz değil, sadece selâm işitirler. Sabah akşam rızıkların da hazır bulurlar. Kullarımızdan ittika edenlere vereceğimiz cennet işte budur.»

2- «Rabbına andolsun ki onları şeytanlarla beraber hasredeceğiz. Sonra onları getirip cehennemin çevresinde diz çöktüreceğiz.»

3- «..Müttekiteri o gün, Itahman'a komik olarak toplarız. Mücrimleri de suya götürür gibi cehenneme süreriz. Asla şefaatte bulunamazlar. Ancak Rahmanın huzurunda bir ahid alnîîş olan başka, (o şefaat edebilir.)»

4- «İman edip salih amel işüyenler için Rahman bir sevgi yaratacaktır.»

Cennet tablosu sakin, tatlı. «Orada boş söz değil, sadece bir selâm işitirler.» Ne fazla söz, ne cidal, ne kavga. Orada bu havaya münasip tek ses işitilir. O da tatlı, razı edici selâm sesi. Bu cennette rızik tekeffül edilmiştir. Onu arayıp zahmet çekmeğe ihtiyaç yoktur. Zaten bu hoşnud eden havaya, bu rıza havasına talep yaraşmaz. «Sabah akşam nzıldan kendilerine verilir.» «Kullarımızdan İttika edene vereceğiniz cennet işte budur.»

Sonra -söz, kıyameti yalanlıyanlara getiriliyor: etnsan der ki öldükten sonra diri olarak çıkarılacağım ha » Tehdidi bir kasemle bu sözü reddediyor: «Rabbina andolsun ki elbet-te onları ve şeytanları bir araya toplıyacağız.» Yalnız onları değil, şeytanları da hasredeceğiz. Onlar ve şeytanlar hep beraber. Onlarla şeytanlar arasında tabi' metbu ya da arkadaş-lık bağı vardır. Burada onların maddî bir görünüşü tasvir edilmektedir. Cehennemin çevresinde diz çökmüş bir halde toplanmışlardır. Yüz üstü kalma ve ümitsizlik, korkunun verdiği bir diz çöküş. Sonra bunlar bölüm bölüm ayrılıp cehenneme atılıyorlar. Bunlardan her birinin baş çekenini,' en çok baş kaldıranını, en

azılısını, kuvvetlilerini ayırıyor (nenzi'anne) kelimesinde ve bunda bulunan geddede bu ayırı-Şin şiddeti aksediyor. Ve insan, bundan sonra gelen kazf olayını derhal tahayyül ediyor. Hayalde intizaı takibeden hareket, kazftır.

İfadeden anlaşılıyor ki mü'minler bu sahneyi görüyorlar.. Fakat dünyada bugünden ittika ettikleri için kurtuluyorlar. Buradan salimen ayrılıyorlar, mücrimleri cehennemde diz çökmüş olarak bırakıyorlar.

Sonra söz başka bir sahneye intikal ediyor. Bunların ve onların hallerini özetle belirten başka bir sahne gösteriliyor. Bunda sür'atli bir tekabül var. Bu sahnede mü'minler vefden (konuk olarak) Rahman'ın huzuruna toplanmışlardır. Mücrimler ve virden (suya götürülür gibi) cehenneme gitmektedirler. Vefdin yönü «Rahman» dır. O'nun iyiliği ve rahmeti karşılar onları. Virdin yönü de cehennemdir. Onları da cehennemin alevleri karşılar. Kendilerine şefaat edemezler. Zaten o gün şefaat de yoktur. Ancak salih bir amel yapan, Allah indinde makbul bir amel işliyen kimseye şefaat izni verilir.

Bir tablo daha takdim ediyor, şu tabloya bakın: «îman edip salih ameller işliyenler için Rahman bir sevgi yaratacaktır.» Bu da ma'nevî, lâtif bir rahmet tablosudur. Bunun esası Rahman ile birtakım kulları arasındaki yüksek sevgidir. Bu, başlı başına öyle eşsiz bir nimettir ki hiçbir nimet buna eş olamaz. [26]

Taha Suresi [27]

1- «Kim Iiabbına suçlu olarak gelirse, cehennem onun içindir. Orada ne ölür, ne de yasar. Kim O'na mü'min olarak gelirse onun için de en yüksek dereceler, altından nehirler akan cennetler var. Orada ebedî kalırlar. Bu, arınanların mükâfatıdır.»

2- «Sur'a üflendiği gün, İste o gün mücrimleri gömgök toplarız. Kendi aralarında saklı saklı «Siz dünyada ancak on gün eğleştiniz.» diye konudurlar. En doğru görüşlüleri «Kir günden fazla durmadınız» deyince ne diyeceklerini biz daha iyi biliriz. Sana dağlardan soruyorlar, de kî: «Onları Kabbuu un ufak edip savuraeak, yerlerini dümdüz, bomboş bırakacak. Oralarda ne bir eğrilik ne bir yumruluk (tümsek) göremîyeceksin. O gün davetçiye bîr eğriye sapmadan uyarlar. Sesler, Rahman'ın heybetinden kısılmıştır.

Artık hışıltıdan başka bir şey işitmezsin. O gün şefaat fayda vermez. Ancak Rahman'ın izin verdiği ve sözüne razı olduğu kimse başka, (O şefaat edebilir.) Allah onların geçmişlerini de geleceklerini de bilir. Onlar onu kavrıyamazlar. Yüzler diri ve her an yaratıklarını gözetip idare edene baş eğmiş, zulüm yüklenen ise hüsrana uğramıştır.

«Kim inanmış olarak iyi işler yaparsa o, ne bir zulüm korkar, ne çiğnenmeden.»

3- «Dedi ki: İkiniz de oradan inin. Hepiniz bir düşman olarak. Benden size bir hidayet geldiği zaman kim benim hidayetime uyarsa o sapmaz ve bedbaht olmaz.. Kim de zikrmıden yüz çevirirse onun için dar bir geçim vardır. Kıyamet günü onu kör olarak hasrederiz. Der ki: «Rabbim, niçin beni ktV^ olarak başreyledin, oysa ben görür idini.» (Rab) der ki: «öyle, sana âyetlerimiz geldi, onları unuttun. Bugün de sen böyle unutulacaksın.»

1- Bu suredeki birinci sahne, A'lâ suresinde vasfı geçmiş olan «Orada ne ölür, ne yaşan» şeklinde ifade edilen azap sahneyidir. Ancak burada ayrı bir üslûpta geliyor: «Kim Rab-bına suçlu olarak gelirse onun için

cehennem vardır. Orada ne ölür, ne de yaşar.» Orada bu siyakta değildi. Hem burada suçlu olarak geliyor. Başkasına karşı da değil, Rabbınâ karşı suçlu geliyor. Bu gelişi bu şekilde çizmede kuvvetli bir alay ve hakaret vardır. Sonra buna- yüksek derecelerde bulunan mü' minler tablosu ilâve ediliyor. Orada bu tablonun esasını "göstermiştik. Fakat biliyoruz ki bazı resimler tekerrür eder ama siyakta yapılan ufak bir değişiklik, resme bambaşka bir çehre kazandırmaktadır. İşte burada da böyle olmuştur. Bu tablo A'la suresinde de vardı ama burada ufak bir değişiklik ona, yep yeni bir hüviyet vermiştir.

2- ikinci sahne, yeni bir sahnedir. İşte suçluların, ke-derden tasadan yüzleri gömgök [28] bir halde haşrolunuyorlar. Ve işte şunlar aralarında gizli gizli konuşuyorlar. Haşr sahası üzerine çöken müthiş korkudan seslerini yükseltemiyorlar. Ne hakkında gizli konuşuyorlar? Kabirlerde geçirdikleri günler hakkında. Ne kadar zaman geçirdiklerini tahmine çalışıyorlar. Kendileri ölmüş, zaman şuurunu yitirmiş idiler. Şimdi «Ancak on gün kaldık» diyorlar. En doğru görüşlüleri «Yalnız bir gün kaldınız» diyor. Cahilleri de âlimleri de

aynı şekilde şaşkınlık içindedirler. Hattâ âlimler, bilmezlikte daha ileri. Çünkü «Ancak bir gün kaldınız» diyorlar. Ne olursa olsun bu, bir birden birelik, şaşkınlık halidir. İnsan hallerin değiştiğini görüyor ama ne kadar zaman geçtiğini bilemiyor. Sezgi ve tahmine dayanıyor.

Bu kavmin karşılaştığı korkuyu anlamamız için yüksek dağların haline bakmalıyız: Dağlar un ufak olup savrulmuş, ne bir yükseklik, ne de alçaklık kalmamış, eğrilik gidip dümdüz olmuş.

Dağları un ufak edip savurduktan, dümdüz ettikten sonra sanki fırtına diniyor, her şey susuyor, ses alçalıyor, (mahşer-dekiler) kendilerini Allah'a çağıranın sesini işitiyorlar, ona tabi oluyorlar, sessiz sedasız teslim olup bir tarafa bakmadan geri kalmadan onun emrine gidiyorlar. Bu teslim oluşları «Eğrisi büğrüsü olmıyan (bir uyuşla) çağırana tabi olurlar» şeklinde ifade ediliyor.. Bu ifade, yükseği, alçağı çukuru tümseği olmıyan dağlar sahnesine pek uygun düşmektedir.

Ve korkunç susma ve yaygın sükûn her tarafı kaplıyor.

«Rahman'm heybetinden sesler kısılmıştır. Artık .his. üt başka bir şey işitmezsin.», «Yüzler, diri ve her an yaratıl gözeri idare edene baş eğmiştir.»

Bütün sahneye korku, sükût, sükûn ve huşu hakim. Söz hışıltısı, soru gizli, huşu derin, yüzler boyun eğmiş, Hayy-a Kayyum'un celâl ve heybeti ağızları kapamış. Kendine izin verilenden başka kimsenin şefaat hakkı yok. Bütün ilim Allah'a mahsus. Zalimler, zulümlerini taşıyorlar, hüsranla karşılaşıyorlar, îman edenler, huzur ve güven içindedirler. Ne bir zulüm edilmekten, ne de çiğnenmekten korkuyorlar;

Bütün havayı celâl kaplamış. Rahman'ın huzurunda O' nun celâl ve azameti her şeyi derin bir korku ve sessizliğe atmış...

3- Müteakiben Âdem kıssasını özetle takdim ettikten, Âdem'in İblisle beraber cennetten inişini, birbirlerine düşman oluşlarım, Allah'ın, peygamberleri vasıtasiyle göndereceği hidayeti gözetleme içinde bulunduklarını söylüyor: «Kim hidayetime uyarsa ne sapar, ne de azar.» Bu şaka ve dalâl, Âdem' in elinden çıkan Firdevs'teki nimet ve hüdâmn karşılığıdır. Âdemin ve oğullarının, bu yer yüzünde karşılaşacağı şaka ve

dalâldan bedeldir. Burdaki hüdâ sanki o cennetteki nimetin mukabili olmaktadır. Ona uyan sapmaz, azmaz. «Kim beni anmaktan yüz çevirirse onun için dar bir geçim vardır.» Allah ile ve Allah'ın rahmetiyle bağı kesilmiş bulunan kimse ne kadar müreffeh olursa olsun yine dardır. Âhirette de bu kimse tuhaf bir şekilde haşrolunacaktır. Kör haşrolun a çaktır. Bu, bir nevi, dünyadaki sapıklığı cinsinden bir sapıklıktır. Bundan dolayı soruyor: «Ya Rabbi, niçin beni kör olarak haşreyle-din, oysa ben görür idim?» Cevap «Bizim âyetlerimiz de böyle sana geldi idi de sen onları unuttuydtm. Şimdi sen de öyle unutulacaksın.»

ifadede düzen, tasvirde düzen: Cennetten iniş, şaka ve dalâl; cennete dönüş, şeka ve dalâlden kurtuluş. Cennetteki genişlik, dünyadaki darlık; hidayet ve körlük. Hep birbiriyle karşılıklıdır.

Bu sahne, Âdem kıssasını takiben gelir. Bu kıssa bütün insanlığın kıssasıdır. Gösteri cennette başlıyor, yine cennette son buluyor. A'raf süresinde geçtiği üzere. Ancak oradaki sahnelerle buradaki sahneler arasında bazı farklar vardır. Böylece genel sahneler esasta birleşiyor, teferruatta ayrılıyorlar, işte Kur'an

sahnelerinin cüzlerinde yapılan bazı değişikliklerle sahne yepyeni bir, şekle- sokulmakta, sahnenin yeni bir yönü anlatılmakta ve tekrar bertaraf edilmektedir. [29]

Vakia Suresi [30]

1- «O kıyamet olayı koptuğu zaman onun kopmasını yalanhyacak yoktur. Alçaltir, yükseltir. Yer bir sarsılış sarsıldığı, dağlar bir serpiliş serpildiğl, hepsi dağılıp toz duman haline geldiği ve siz de üç çift olduğunuz zaman. Amel defteri sağ tarafından verilenler, nedir o kitabı sağ tarafından verilenler! Kitabı sol tarafından verilenler, nedir o sol ashabı!? İyi ide ileri gidenler o sabikun, nimet cennetlerine yaklaştırılanlar onlardırlar. Onların birçoğu evvel gelenlerdir, birazı

da sonra gelenlerdendir. Murassa' tahtalara karşılıklı olarak yaslanırlar, ölümsüz gençler çevrelerinde, baş ağrısı ve dönmesi vermiyen bembeyaz bir kaynaktan doldurulmuş kâseler, ibrikler, kadehler; seçecekleri meyvalar, arzulayacaklan kuş etiyle dolaşırlar. Sedefteki inci gibi parıl parıl parlayan ceylân gözlü huriler. Bunlar işledikleri (güzel) amellere karşılıktır. Orada ne boş söz, ne de günaha sokacak bir

söz işitmezler. Sadece bîr söz işitirler: Selâm, selâm. Sağ ashabı, nedir o sağ ashabı?! Onlar dikensiz sedir ağaçlan, uzamış gölge altında, çağlayıp akan su başında, bitip tükenmiyen, yasak da edilmi-yen bir çok meyvalar içinde yüksek döşekler üstündedirler. Biz o ceylân gözlüleri, defterleri sağdan verilenler için yeni-den yarattık. Onları bakire, eşlerine düşkün, aynı yaşta kıldık. Bunların birçoğu evvelkilerden, birazı da sonrakilerdendir. Sol ashabı, nedir o sol ashabı ? İnsanın içine îşliyen bir sıcaklık ve kaynar su içinde serinliği ve hoşluğu olmıyan kara bir dumanın gölgesinde bulunurlar. Onlar bundan Önce şımartılmış idiler. Ve büyük günah işlemekte direnip dururlardı. Ve derlerdi ki: Biz ölüp toprak olduktan sonra, biz mi diriltilecek misiz?. Önce gelip geçmiş babalarımız ha? De ki: Evvelkiler de sonraldler de bilinen bir günün vaktinde toplatılacaklar. Sonra siz ey sapkınlar, yalanlayıcılar bir ağaçtan, bir zekkumdan yiyeceksiniz. Ondan karınlarınız doldurulacak. Onun üzerine de kaynar sudan içeceksiniz, hem de susamış develerin suya saldırışı gibi içeeeksiniz. îşte ceza günü onların kondnmlacağı yer budur.

2- «O halde can boğaza geldiği zaman ki sîz o zaman bakıp durursunuz; biz ise ona sizlerden daha yalanız ama siz görmezsiniz. Evet haydi dine boyun eymiyecek, ceza görmiye-cekseniz onu geri çevirsenize! Davanızda doğru iseniz. Eğer o (ölen kimse Allah'a) yakın olanlardan ise onun için reyhan ve nalın cenneti vardır. Eğer ashabı yeminden ise «Ashabı yeminden sana selâm.» Ama sapık yalankyanlardan ise ona ateş konukluğu ve cehenneme yaslanış vardır.»

Burada kıyamet korkusu, Kari'adaki gibi maddîdir. Fakat bazı tarafları yeni bir şekildedir. Burada, kıyamet «Vâkia» dır. Vakia, inkâr ve tekzibi mümkün ölnıyan bir olaydır. «O olay vukua, geldiği zaman, onun vak'asını yalanlıyaoak (bîr dil yoktur.» «Usiyi al-Vakia kelimesi, vavdan aonraki medd

(uzatma) ve sükûniyle yukarı kaldırılıp bırakılan ve oradan yere döşeri ağır bir cisme benzer. His bu cismin çat diye düşmesini bekler. İşte hissin bekleyişine siyak böyle cevap veriyor. Kelime, böyle bir düşüşü canlandırıyor. Bu vakia, «Hadia, râfia: alçaltıcı, yükselticidir.» Nasıl madde aleminde yukarıdan düşen

ağır cisimler düştüğü yerde çukur açar, bir taraf çukurlaşır öbür taraf yüksek kalırsa «Vakia» da birçoklarının kalkacağı, bir çokların alçalacağı günde mana aleminde o yükseliş ve alçalışı yapıyor. Sahnenin genel havası titreşme, sarsılma olduğundan siyak da sarsıntı tablolarını gösteriyor.»

Arz bir sarsılışla sarsıldığı zaman.» al-Vakia, yüksekten inip sarsarak sallaması yanında pamuk gibi abp öğüttüğü için siyak, his âleminde bu manada şekiller gösteriyor:

Dağlar bir serpiliş serpildlği zaman», her gey dağ ufak olup savrulur, toz zerreleri gibi havada uçuşur.

Toz duman haline gelir.» Böylece bütün tablolarda vakianın uyandırdığı manalar tahakkuk eder, bu manalara uygun maddî korku sona erer.

Bu sahne biter ki kendimizi büyük bir sahada bulalım rada cereyan eden sahneyi seyredelim. îlk defa burada insanları iki değil, üç fırkaya ayrılmış görüyoruz. Kur'an sahnelerinde insanlar umumiyetle iki fırka olarak gösterilir: [31]

:Siz üç fırka olduğunuz zaman», Allah'a yaklaşmış olan sabıklar fırkası-ki bunlar evvel gelenlerden, birazı

da sonra gelenlerden teşekkül eder, ashabı meymene veya ashabı yemîn (sağcılar)- ki çoğu evvelkilerden, birazı da sonrakilerden teşekkül eder, bir de ashabü'1-meş.'eme, ya da ashabu'g-şimal. Bu üç fırkadan her birinin belirli bir yeri vardır.

Önce ashabı meymeneden başlıyor. Beride geleceği üzere mukarrebunun derecesi bunlardan üstünse de önce bunları göstermiştir:

Ashabı meymene, nedir o ashabı meymene?!» Bu istifham, bilinmez göstererek onların değerini büyültmek içindir. Kur'an'da bu usul çok kullanılmıştır. Daha önce bundan bahsetmiştik. Ashabı meymene, ashabı yemîn diye tanınan kimselerdir. Bu soruya cevap vermeden, yahut tafsilâta gi ashabı meş'emeye geçiyor eden

Ashabı meş'eme, nedir o ashabı meg'eme?» Bizim tarafımızdan bunlar da ashabu'ş-şimal diye tanınırlar. Meymene ve meş'emede yemîn (sağ) ve şimal (sol) manası varsa da bu manalardan önce nasîp ve tali' manalarına gelirler. Yani yümlü kişilerle şumlu, bedbaht insanlar anlamı vardır buşelimelerde:

Sabikun, sabikun, naira cennetlerinde onlar mukarrebundur. Bunların çoğu evvelkilerden, birazı da sonrakilerdendir.» Artık bunların evsafı hakkında daha fazla bir şey söylemiyor. Bırakıyor onların mümtaz bir fırka olduğunu biz .anlıyalım. Bunlar, nebiler, resuller olduğu gibi her peygamber devrinde kâmil imana ilk koşan kimseler de olabilir. Ne olursa olsun bunlar cennette seçkin bir zümredir. Daha sonra bunlar tafsilâtiyle anlatılacaktır. Burada nimet, maddî, görülür nimettir. Belki de bu sabikun, dünyada güçlüklere göğüs gererek mahrumiyetlere katlanan, Rahman'ın lütuf ve keremine kesin güvenerek ruhları imana koşan kimselerdir. Her ne olursa olsun burada maddî nimeti canlandıran maddî tablolar vardır:

Kıymetli madenlerden işlenmiş murassa' tahtlar Karşılıklı yaslanırlar.» Rahat, kalb huzuru ve itminan ile.»

Ölümsüz gençler çevrelerinde dolanırlar.» O gençlere zaman tesir etmez, yas. gençliklerini yıpratmaz.»

KaynağmdaB doldurulmuş küpler, ibrikler ve kadehler dupduru saf şarap sunarlar.

O şaraptan başlan döndürülmez, sarhoş da olmazlar.» Ne onlar ondan ayrılırlar ne de o (içki) biter, tükenir.

Ve istedikleri meyvalar, iştahlannm çektiği kuş etleri ve sedef içindeki inciler gibi iri gözlü panl panl hurilen» al Lu'lu'ul meknûn, gözlerden saklanan, hiçbir gözün görmediği, hiçbir elin değmediği inci demektir. Burada hurilerin böyle saklı incilere benzetilmesi gayet güzel düşmektedir. Bunların hem çok güzel olduklarını, hem de onlara yabancı gözlerin, ellerin, değ-mediğini söylemiş oluyor. Bunlar hep o mü'minlere verilir: «Yaptıktan amellere karşılık olarak.» Bu, bir hak ve mükâfattır. Bütün bunlarla beraber sakin, her türlü boş sözden, çekişmeden muahezeden, uzaktırlar:

Orada ne boş söz, ne de günaha sokan bir lâf işitmezler. Tek bir söz işitirler: Selâm, selâm.»

Bu fırkayı anlattıktan sonra sözü ikinci fırkaya getiri-yor: Ashabı yeminden bahsediyor. Geçen sahnelerde bunlar tanımıştık. «Ashabı yemin, nedir o ashabı yemîn?!» Bunlar ashabı meymenedir. Bunlar için de maddî, görülür nimetler var ama sabıklara verilen yumuşak nimetlere mukabil bu nimetlerde biraz daha

kabalık ve bedavet vardır. Bunlar köy tipi nimetlerdir. Onlar

:l)üz»ltilmiş kiraz altında» dırlar. Sidr Arabistan kirazıt Bu,-dikenli bir ağaçtır. Fakat cennetteki bu kiraz nıahdi dur, yani silinmiş, düzeltilmiş, dikeni alınmıştır, dikcn.sizdi.

altında. Talh muz mafilyasından bir meyvadır. Meyvası, aşağıdan yukarı gayet mütevazin bir şekilde istif edilmiş

Uzamış gölge altında ve akar su başında» Bunlarla hepsf de' vasıyan köylünün hayran kaldığı güzel şeylerdir.

Birçok meyva, ne tükenir, ne de yasak edilir.» Yukarıda şunet ve bcdavet havası taşıyan meyva örneği gördükten sonra burada mutlak meyvayı görüyoruz.

Yüksel; döşekler Ne mevdune, ne de yumuşak. Sadece yüksek. Yüksek olması da onlar için kâfi. Ref'in, nefiste iki manası var; Maddî manevi yükseklik. Yerden yükseklik ve temizlik. Biri hatıra diğerini getirir. Bundan dolayı yüksek döşeklerde yatan hurilere, ashabı yeminin temiz zevcelerine geçiyor:

Biz onları ilk olarak yarattık (huri yarattık, ya da ölmüş olan zevcelerini dönüp yeniden dirilttik, gene zevceler yaptık,).

Onları bekâr kızlar yaptık.» Kimse dokunmamış kendilerine.

«Yalnız kocalarını seven «aynı yaşta,»

«Yalnız ashabı yemîn için» Onlara tahsis ve tayin edilmiş bunlar ki o yüksek döşeklere uygun düşsün bu güzel kızlar. Ashabı yemîn de evvelkilerden ve sonrakilerden meydana gelmiş bir gruptur.

Şimdi ashabı şimale gelmiş bulunuyoruz. Daha önce de bunları tanımıştık.

Ashabi şimal, nedir o ashabı şimal?!» Eğer ashabı yemin «uzamış gölge altında, akar su başında» idiyse bir de ashabı şimale bak ki nered, dir onlar:

Vücut hücrelerine işliyen bir sıcaklık ve bir kaynar su.» Hava ,ateş gibi sıcak, insanın gözeneklerine işliyor, haşlıyor, kavuruyor insanı. Su ise kaynar, ne serinlik veriyor, ne susuzluğu gideriyor. Orada da bir gölge var ama «Yahnıum'daıı bir gölge.» Kapkara, boğucu duman gölgesi. Bu ifadede de bir alay var. Bu da o üç dallı olan, gölge vermiyen, ateşten de korumı-yan

gölge nevinden. Bu üç dallı gölge «Mürselât Suresinde» geçmişti Orada lâzalîlin walâ yuğnî mine'l-leheb: ne gölgelendirir, r,e de ateşten korur şeklinde ifade edliyordu. Burada ise «Lâ baridin valâ kerîmin: Ne serindir, ne de cömert.» şeklindedir. Bu sıcak bir bölgedir, aynı zamanda cimrî, nekes. Onları iyi karşılamıyor, onlara rahat ve huzur temin etmiyor. Bütün bu darlıklar, sıkıntılar onların amellerine uygun cezadır. «Zira onlar bundan Önce şımartılmış keyiflerine düşkün idiler.» Şımarıkların, keyiflerine düşkünlerin azabı da ne yaman, ne carı yakanmış! «Büyük günaha ısrar eder dururlardı.» Âyette geçen Hins-i Azîm, Allah'a ortak koşma"Hır. Kulların iman edeceklerine dair (ezelde) verdikleri sözü yaptıkları ahdi bozma vardır bu kelimenin manasında. Bu bir ahiddir ki insanın ruhî yaratılışı, d-runî hayatı bunu tekid ve tasdik :eder. Keza bunu, insan varlığını kuşatan bütün mezahir, bütün kâinat da tekid etmektdir. Bu. ahid, üzerinde ittifak edilen bir ahiddir [32]«Onlar derlerdi ki: Biz ölüp toprak ve kemik olduktan sonra mı, biz mi elbette diril tileceknüşiz? Yahut evvelki babalarımız diriltilecek ha?» Böyle söylüyorlardı onlar. Böyle idiler. Kur'an, hâdiseyi

böyle anlatıyor. Bu ifadeye göre sanki biz âhirette-yiz de dünya çok uzakta.

Orada insanlar geçirdikleri dünya hayatını hatırlıyorlar. Sahneyi göz önüne getirmek ve ruhlara derin etki yapmak bakımından bu ifade çok mühimdir. [33]

Burada tam sırası gelmiştir ve en uygun zamanda dünyaya dönüyor: «De ki: Evvelki ve sonrakiler belli bir günün (bir) zamanında cemedileceklerdir.» İşte o taplamlacak gün, bu gösterilen gündür!

Sonra bugün mükezzipleri bekliyen âkibeti anlatmağa başlıyor. Şımarık, keyiflerine düşkünlerin karşılaşacağı azabı anlattıktan sonra mükezziplere sesleniyor.

Sonra siz, ey sapkın yalanlayıcılar, elbette bir zekkum ağa-cmâan yiyeceksiniz» Acaba bu zakkum ağacı nedir? Bilmiyoruz. Fakat kelime Öyle bir ses, öyle yırtıcı bir ses çıkarıyor ki insanın gözü önüne sert, kaba, dikenli, elleri yırtan, boğazı yaralıyan bir ağaç geliyor. Bu ağaç, o dikensiz, dümdüz, meyva dolu kirazın karşıtıdır. Bu ağaç yırtar, diken doludur ama yine onlar bunu yiyeceklerdir.

Karınlarını bununla dolduracaklardır.» Zira açlık kâfir, mihnet galip! Bu diken boğazdan geçer mi? Dikenden yanan boğazların, genizlerin acısını dindirmek için su lazım. Su içecekler ama

Susuz develerin içişi gibi içerler.» aî-Hîm, susuzluk hastalığına müptelâ olan develerdir. Bunlar asla suya kanmazlar.

İşte din gününde onîarm konukluğa budur.» Konuk olarak gittiği yerde insan rahat etmek ister, dinlenmek için gider. Ama bunlar! Bunların konuk oldukları yerde rahat diye bir şey yok. Burası, kendisinde gölge olmıyan o gölgeye benziyor. Şimdi dönüp ashabı yemîn ve ashabı şimale ait sahneler arasında ve bu sahnelerin cüzleri arasındaki tekabüle. bakalım: Gerek'esasta, gerek teferruatta azap, nimete tekabül etmektedir. Naîmde uzamış gölge, akar su, dikensiz ağaç ve çok meyva var. Bunun karşısındaki cehîmde insan hücrelerine işliyen. sıcaklık, kaynar su, ne serin ne de cömert olmıyan dumandan gölge ve'Zakkum Ağacı var.. Karınlar bu ağaçla doluyor. Sahne, her iki tarafta da cüzleri birbirinin tam karşıtı olan ahenkli bir tabiat sahnesidir.Bu bir tasvir sanatıdır ki Kur'anda

Edebî Tasvir kitabında Uzun uzadıya üzerinde konuşmuştum.

2- Sonra sözü, İlâhî kudrete deîâlet eden bazı sahnelere getiriyor. Yaratmada ve yapmada, yerde ve gökte, bitkide ve hayvanda ve insanın kendi nefsinde bulunan ilâhî kudret nişanelerini zikrediyor. Bunları öldükten sonra tekrar diriltmeğe delil veriyor. Ve can çekişme sahnesini anlatarak sureyi bitiriyor ki bu sahne ruha ve hisse çok tesir eder.

O halde can boğaza" geldiği zaman onu geri çevirsenize Halbuki siz o zaman bakıp durursunuz.» Ama ayrılmak üzere olan ruhu henüz ayrılmadan o adama tekrar geri çeviremezsiniz.

Biz ona sizden daha yalanız, ama siz görmüyorsunuz.» Allah' bu sahneyi gördüğünü, can çekişene herkesten daha yakın olduğunu böyle tasvir etmek korku ve huşuu artırıyor. Gerçi Allah her şeyi görür, her şeye yakındır, her olayı bilir ama bunua burada hatırlatılması ve böyle tasvir edilmesi sanki bu gerçeği birden bire yem bilinir hale getirmekte ve insanın tüylerini ürpertmektedir.

Evet haydi ceza görmiyecekseniz» hiçbir kuvvet size ceza veremiyecekse.o halde Doğru iseniz onu geri çevirsenize!» Eğer dediğim'?: gibi size ceza verecek kimse yoksa o halde siz o ayrılan ruhu da geri çevirebilirsiniz. Halbuki buna kadir değilsiniz! Ve bir anda can çekişme sahnesinden daha önce etrafiyle anlattığı üç fırkanın halini ve mevkiini özetliyor o mukarrebînden ise artık bir rahat, huzur güzel bir rızak ve nimet cenneti (içindedir. Eğer ashabı yeminden ise «Artık sana ashabı yeminden selâm.» Eğer sapkın mükezziblerden ise ona ateş konukluğu ve cehenneme yaslams vardır.» Söz buraya gelince ruh, sağlam imana hazırlanmış oluyor ve o zaman şu takib cümlesini iradediyor:

İste buf elbette en gerçek hakikattir. O halde büyük ismini teşbih et.» [34]

Şu'ara Suresi[35]

Cennet müttekilere yaklaştırıldı, cehennem de azgınlara açıkça gösterildi. Onlara: «Kani Allah'tan başka taptıklarınız nerede? Size yardım ediyorlar mı? Yahut kendilerine yardımları dokunuyor mu?» denildi. Onlar, azgınlar ve îblîsin askerleri hepsi tepe takla

oraya atıldılar. Onlar orada (putlarıyle) çekişerek «Vallahi biz ap açık bir sapıklıkta imişiz. Zira biz sizi âlemlerin Kabbına eşit tutmuştuk. Bizi o sapıklıktan başkası saptırmadı. Şimdi artık ne şefaatçimiz, ne de yakın bir dostumuz var. Ah keski bir kere daha yatı yaşasak da müminlerden olsak!»

Bu sahne, surede İbrahim kıssasını takiben gelmektedir. İbrahimle babası ve kavmi arasında kendilerinin ve önceki babalarının taptıkları putlar üzerinde cereyen aden ve ibrahim' in babasından aynlmasiyle sonuçlanan konuşmadan sonra gelmiştir. Bu konuşma sonunda İbrahim babasına dua etmiş ve kendisini de cennetin varislerinden kılmasını, «Ne malın, ne de oğulların fayda vermediğini, ancak Allah'a selîm kalb getirenin kurtulduğu» din gününde kendisini yüz üstü bırakmamasını Allah'tan niyaz etmiştir.

Cenabı Hak onun babası ve kavmiyle olan konuşmasını anlatıp, sözü kıyamet gününe getirince hemen İbrahim'in kork tuğu, sakındığı kıyamet günjinü sanki bugün mevcutmuş gibi gözönüne getiriyor. İnsan sanki bu sahneye bakıyor ve ö duanın aynen tahakkuk ettiğini görmüş oluyor:

Cennet müttekilere yaklaştırılmış, donatılmış; cehennem de azgınlara açılmış. Azgınlar cehennemi görebilecekleri bir yerde durmuşlar, onun içine tepe takla atılmazdan Önce azarlama ve alayı işitiyorlar. Allah'tan başka taptıkları soruluyor kendilerine - bu sual,. İbrahim'in, kavmiyle olan muhaveresine uygun düşmektedir-. Neden o taptıkları, kendi kendilerine ve tabi'lerine yardım etmiyorlar diye soruluyor. Tapanlardan bir cevap çıkmıyor. Zaten cevap beklenmiyor. Snf azar ve alay olsun diye sorulmuştur. Cevap almak için değil... «Onlar, azgınlar ve îblîsin askerleri hep oraya tepe takla atılırlar-

kelimesinden onların yardımsız ve düzensiz bir şekilde cehenneme atılışını hatırlatan bir ses gelmektedir. Yığılmış cürufun yıkılmasiyle arkasındaki diğer cürufların da peşinden yıkılıp kayması heyelan etmesi gibi.

Bu kelime, sesiyle manasım tasvir etmektedir. Onlar azgın kimselerdir. Onlarla beraber bütün azgınlar da yıkılmıştın iblisin askerleri. Hepsi İblisin askerleridir. Ecme'un kelimesi, şümul ifade eder. Onlardan yalnız

bir zümrenin değil, hepsinin, iblisin askerleri olduğunu gösteriyor.

Şimdi onlara kulak verelim, cehennemde ne konuşuyorlar? Anlaşıldığı üzere hepsi orada ilâhlarına diyorlar ki

Vallahi biz meğer ap açık bir sapıklık içinde imişiz. Zira sizi âlemlerin Rabbiyle bir tutuyorduk.» Hakikati anlıyorlar ama iş işten geçmiştir. Suçu içlerinden mücrimlere yüklemek istiyorlar ama sonra ayıhyorlar iş işten geçtiğini, suçu başkasına yüklemenin, üzerinden atmanm faydası olmadığını anlıyorlar .

Artık ne şefaatçimiz, ne de bir yakın dostumuz yoktur.» Ne bize şefaat edecek ilâhlarımız, ne de bize faydası dokunacak dostlarımız var. Geçmişte yaptığımızı affettirmek için şefaatçimiz olmadığına göre acaba işlediklerimizi düzeltmek için tekrar dünyaya gitmemizde mi mümkün değil, dünyaya bir daha gitseydik, .inananlardan olurduk.»

Hayır artık bir daha ne dünyaya dönüş var, ne de şefaat. Bu, ceza günüdür.

Bu anlatışta .elbette ibret vardır ama çoğu inamcı değildir.»

Bu âyet, surede anlatılan Âd, Semûd, Kavm-i Lût'tan sonra tekrar edilen âyettir. Bu sahneden sonra da aynen tekrar edilmiştir. O vak'alardan sonra tekrar edilen âyetin bu sahneden sonra tekrar edilmesi, olayın da onlar gibi gerçek bir olay olduğunu, onlar gibi bir ibret ve alâmet olduğunu göstermektedir.

Böylece siyak, bu dünyadaki olaylarla âhiret alemindeki olayları bir araya toplamakta, sanki ikisi de aynı cinsten ve aynı zamanda geçen olaylar olarak gözükmektedir. [36]

Neml Suresi [37]

:«Söz, başlarına geldiği zaman, onlara yerden bir dâbbo çıkarırız. O onlara insanlara âyetlerimize kesin inanmadıklarını söyler. O gün her ümmetten, âyetlerimizi yalanlıyan bir grup hasrederiz, onlar (huzura) sevkedilirler. Geldikleri zaman (Allah) der: «Âyetlerimi anlamadığınız halde yalanladınız mı? Yoksa ne yaptınız?» Haksızlıklarından ötürü o söz baslarına gelir. Artık konuşamazlar.»

«Görmediler mi biz geceyi dinlensinler diye yarattık, gündüzü de (çalışsınlar diye) aydınlık yaptık? Şüphesiz bunda inanan bir millet için ibretler vardır.»

«Sur'a üflendiği gün göklerdekilerin ve yerdeldlerin hepsi korku içinde kalır, Allah'ın dilediği hariç. Hepsi boyunları bükülmüş olarak O'na gelirler.»

«Dağlan yerinde donmuş sanırsın. Oysa onlar bulutlar gibi yürürler. Bu, her şeyi gayet güzel yapan Allah'ın yapısıdır. Doğrusu o yaptıklarınızdan haberdardır.»

«Kim bir iyilik getirirse ona, daha iyisi verilir. Ve onlar o gün korkudan emindirler.»

Burada âyetlerde geçen Dâbbe üzerinde konuşmak istemiyorum. Bunun ismi Cessâs imiş, yok başka.bir şeymiş, boyu altmış veya altiyüz arşın imiş, tüylü, dört bacaklı, iki kanatlı imiş; yahut kırk bacaklı imiş, dÖrtyüz arşın imiş gibi îsraîli ve gayri Isrâîlî efsanelerin tesiriyle Kur'an tefsirlerinde görülen şeyler beni alâkadar etmez. Bana göre bu dâbbenin vasfını bizim bilmemize imkân yoktur. O, tamamen gaybe ait bir şeydir, vaafmı Allah bilir.

Beni burada alâkadar eden taraf tasvir yönüdür.

O söz onlarüı başlarına geldiği zaman» insanlarla kon olan bu dâbbe, karıncaların Süleyman'la olan hikâyesinin bulunduğu Nemi süresin'de gelmektedir.

Nihayet karınca vadisine geldikleri zaman bir karınca dedi İd: «Ey karıncalar yuvalarınıza girin Süleyman ve askerleri bilmiyerek sizi çiğnemesinler.» (Süleyman,) onun bu sözünden hafifçe güldü.» Demek ki Süleyman, karıncanın maksadını anlamıştı. Fakat nasıl anladı, kendisine haşerat dili nasıl öğretilmişti. Bunu bilmiyoruz. Bu surede bundan daha sonra Hüdhüd'ün Süleyman'la olan vak'ası yer alır.

Süleyman kuşları araştırdı: «Bana ne oluyor ki Hüdhüd'ü göremiyorum, yoksa kayıplardan nu oldu? Ona şiddetli bir şekilde işkence edeceğim; ya da onu keseceğim yahut da o bana ap açık bir delil getirecek» dedi. Çok geçmeden Hüdhüd gelip Süleyman'ın önünde durdu: «Senin bilmediğin bir şey öğrendim ve Seba'oan kesin bir haber getirdim» dedi. (Süleyman): Bakacağız, doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın?! dedi.» Süleyman, Hüdhüd'ün dilini anlamıştı. Nasıl anlamıştı, kendisine kuş dili ne suretle öğretilmişti? Bunu bilmiyoruz. Yine bu surede Belkîs olayı anlatılırken Ifrît'in, Süleyman'la geçen kıssası da zikredilir:

Dedi ki: «Ey cemaat, onlar bana teslim olarak gelmezden önce onun tahtını irim getirir bana?» Cinlerden bir ifrit dedi «Sen bu makamından kalkmazdan önce ben onu sana getiririm. Benim buna gücüm yeter, sağlamım.!» O halde Süleyman Ifrît'in dilini de anlamıştı. Ama nasıl anladı, kendisine ifrit dili nasıl öğretildi? Bunu bilmiyoruz.

Önemli olan, surede bütün temanın konuşma, birtakım haşereler, kuşlar, cinler ile bir insan arasında geçen konuşma olmasıdır. O insan peygamber, bu konuşma da onun mucizesi de olsa yine de insandır ve.insanın böyle varlıklarla konuşması, insan ruhunda bambaşka bir etki yapmaktadır, Âhiretin alâmetlerinden olan dâbbe de surenin temasına ve ondaki konuşma havasına uygun olarak zikredilmiştir. Ve bu kelime, Kur'aiıdaki tasvir ahengini, genel sahnenin meydana geldiği cüzlerin birliğini sağlamakta mühim vazife görmüştür.

Daha sonra kıyamet sahnesine geçmekte ve sahneyi, her ümmetten yalnız yalancılara hasretmektedir:

O gün her ümmet içinde âyetlerimizi yalanlıyanlardan bir cemaat hasrederiz. Onlar (huzura) sevkedilirler.» Hasredilenler yalnız mükezzipler değildir. Bütün insanlar hasredilecek -lerdir. Fakat Cenabı Hak burada mükezziplere özel bir haşr göstermek istiyor. Mükezzipler hayvan sürüleri gibi hasrediliyorlar:

Yani başları sonlarına birleşsin diye sevk edilirler. Hayvanların büylc toplandığı malûmdur. İradeden mahrum, gideceği yöaü bilmiyen hayvanlar böyle bir araya toplanır, sevk edilirler. Bunlar da tıpkı o iradesiz hayvan sürüleri gibi sevk ediliyorlar. «Nihayet Allah'ın hazanına geldikleri zaman (Allah): «Benim âyetlerimi kavramadığınız halde yalanladınız mı?» dedi. Bu, bir utandırma sorusudur. «Yoksa ne yaptınız?» Bu da yine harika bir alay ve boşuna alma sorusudur. Normal konuşmada bunların benzerlerine çok rastlamr. Yalanladınız mı, yoksa ne yaptınız? Zira hayatta yaptığınız görünür bir işiniz yok. Bu suâle susmaktan başka cevap olamaz.

Sanki sorulanın dilini mühürliyen, ruhunu tökezleten bir olay olmuştur: .

Haksızlıklarından dolayı söz onların başlarına düşmüştür. Artık konuşamariar.» Öyle hacaletten donup kalmışlar ki ne konuşabiliyorlar, ne de dilleri var, O dâbbe, o hayvanlar bile konuşup dururken bunlar taş gibi kesilmiş, Öyle dilsiz bir vaziyette donup kalmışlar. Bu da arzda bambaşka bir tekabül çeşidi, bir ahenk örneğidir.

Buradaki arzın, özel bir damgası var. Kur'anda bunun benzerleri mevcuttur. Bu özellik, dünya ile âhiret manzaralarını aynı hava içinde anlatmak, teessür ve itibara uygun zamanlarda birinden diğerine geçmek özelliğidir.

Burada kıyamet gününde bulunan şaşkın mükezzipler sahnesinden alıyor, bir dünya sahnesine getiriyor. Bir sahnki insanların vicdanlarını uyaran, kendilerini idare rden, onlara hayat vesilelerini veren, yaşamaları için kâinatı engelleyişi de&il, fakat kendilerine müsait yaratan bir ilâhın var olduğunu insanların kafalarına, ruhlarına üfliyen bir sahne:

Görmediler mi biz geceyi dinlenmeleri için yarattık, gündüzü de (çalışmaları için) aydınlık yaptık. Şüphesiz bunda inanan bir millet için ibretler vardır.»

Sakin gece sahnesi, aydınlık gündüz sahnesi. Bunlar hisse vicdanî bir etki bırakır. His bununla, geceyi gündüzü çeviren Allah'a kavuşmağa uçar. Nefsi imana kabiliyetli olan kimseler için bunlar ibret alınacak mucizelerdir ama onlar inanmıyorlar.

Sonra bizi dünya sahasından, kâinat sahnelerinden alıp başka bir sahneye getiriyor:

Sur'a üflendiği zaman, Allah'ın dilediği hariç, göklerdekilerin ve yerdeldlerin hepsi korkar, hepsi teslim olarak O'na gelirler.» boynu bükük.

Sonra tekrar bizi dünya sahnelerine döndürüyor: İşte yüksek dağlar. Gören bunları sabit sanır ama:

Her şeyi gayet güzel yapan Allah'ın yapışı.» Harika bir yapış, bir yaratış! Bu yapış, bu yaratış, sahibinin her şeyi bilip gördüğünü gösterir.

Şüphesiz O, yaptıklarınızı bilir.» O halde bilen, her şeyden haberdar olan Allah, iyilik ve. kötülüğün karşılığını verecektir:

Kim bir iyilik getirirse ona ondan iyisi verilir ve onlar o

gün korkudan emindirler.» Daha önce her şeyin, herkesin korktuğunu görmüştük. îşte yalnız iyilik getiren

kimse bu korkudan emin oluyor. Bu, emniyet bizzat mükâfatın kendisidir. Zira korku öyle bir korku ki ondan emin olmak bile mükâfattır:

Ama Idm kötülük getirirse onlar yüzleri üzere cehenneme yıkılır.» İşte böyle şiddetle «Kubbet». Kelimedeki ses, korku veren hareketi tasvir etmektedir

Yaptığınızdan başka bir şeyle mi camlandırılıyorsunuz?» [38]

Kasas Suresi [39]

1- «Ve onları ateşe çağıran önderler kıldık. Kıyamet gününde yardım edilmezler. Bu dünyada onların peşine bir lanet taktık. Kıyamet günü de onlar kötülerdendirler.»

2- «O gün onlara seslenerek der ki: «Benim ortağım olduklarını sandıklarınız nerededirler?» Söz üzerlerine hak olanlar: «Rabbimiz! Şunları biz azdırdık. Kendimiz azdığımız gibi onlan da azdırdık. Onlardan uzaklaşıp sana geldik. Zaten bize tapmıyorlardı» derler. Onlara denir İd: «Koştuğunuz ortaklan çağırın.» Çağinrlar ama (ortaklan.) onlara cevap vermezler. Azabı gördükleri zaman, keski doğru yolda olsalardı diye yanarlar.»

«O gün onlara seslenerek der M: «Peygamberlere ne cevap verdiniz?» O gün haberler onlara körleşir, birbirlerine de

soramazlar.»

3- «O gün onlara seslenerek der ki: «Benim ortağım olduklarını sandığınız şeyler nerede?» Her ümmetten bir şahid çıkarır, «Delilinizi getirin» deriz. O zaman bilirler ki gerçek Allah'a aittir. Uydurup taptıkları, kendilerinden kaybolmuştur.»

4- «tşte âhiret evi budur. Onu biz, yer yüzünde böbürlenmek ve bozgunculuk istemiyen kimselere vereceğiz. Akıbet, Allah'tan korkanlarındır.»

Bu dört sahne, surenin muhtelif yerlerine dağılmıştır. Fakat bulunduklan yerlerde anlatılan konu ile gayet güzel uyuşmaktadırlar. Sanki bunlar konunun neticesi, dünyadaki olay ile o olayın âhiretteki sonucu haline gelmektedirler.

1- Birinci sahne Fir'avn ve kavminin ileri gelenlerine ait ki3sayı takiben gelir. Onlar, dünyada milletlerinin sapıklıkta önderleri idiler. Onun için burada onlan ateşe çağıran önderler» diye tavsif ediyor. Bu, garip bir önderlik, acaip bir davettir. Önder, peşinden gelen

tabiine «Haydi ateşe gidelim» dediği zaman hayalde davetlerin en tablosu çizilmiş oluyor.

Kıyamet günü yardım edilmezler.» Âcizdirler, yardıma muh-taçtıriar ama hiç kimseden yardım görmüyorlar. Bu âciz halleri, dünyada böbürlendikleri, kuvvet gösterdikleri o şiddet ve kuvvet tavırlarının karşısına konuyor. Bu sahne sunulmamdan önce onların dünyadaki tavru hareketleri arz ediliyor. Sonra da âhirette bu hale düşecekleri gösteriliyor. Onların bu dünyada arkalarından lanet edilir: «Kıyamet günü de çirkinlerdendir onlar.» Bu ifade, çirkinlik hallerinin en kötüsünü tasvir etmektedir.

2 - İkinci sahne Mekke kâfirlerinin şu sözlerini takiben geliyor:

İtemek ki bunları şirkte tutan, mal ve meta'dır. Yoksa bulun duklan hata, gerçek olduğu kanaati değildir. Bu sözün peşin şu ayet geliyor:

Size verilen şey, dünya hayatının metaı ve süsüdür. Allah'ı yanında olan daha iyi ve daha ebedîdir. Düşünmüyor musonuz?» Sonra Allah'ın huzuruna çıkarılacakları zamanki halleri tasvir ediliyor.

Allah onları hayret içinde ve yüz üstü bırakan bir soru soruyor:

:Hanî benim ortaklarım sandığınız şeyler nerede?» Burada onların takınacağı tavır gösteriliyor. Metbu'lar, tabi'lerinden ayrılıyorlar, ve azgınları aldatma mes'uliyetinden teberrî ediyor, suçsuzluklarını iddia ediyorlar: «Aleyhlerine hüküm gerçekleşenler dedi (ler) İd: «Rabbimiz, bizini aldırdıklarımız şunlar. Biz azdığımız gibi onları da azdırdık.» Kendimize ne yaptıksa onlara da onu yaptık. Önce biz azdık ve saptık, onlar da bize bakıp saptılar. Biz onları sana ortak koşturmaktan beriyiz. Onların kulluk ettikleri şeylerden, başka şeylere tapmalarından biz sorumlu değiliz. Bize ibadet etmediler ki.

Bunların hepsi boştur. «Benim ortaklanın sandığınız şeyler nerede?» sorusunun cevabı değildir. Cenabı Hak bu sözleri bırakıyor ve onları asıl mevzuun karşısına getiriyor: «Dendi İd: Ortaklarınızı çağinn.« Onlar da ortaklarını çağırıyorlar. Gelmiyeceklerini bildikleri halde çağırıyorlar: «Çağırdılar, fakat onlara icabet etmediler.» Çağırılarma bir cevap alamıyorlar, azapla

karşılaşıyorlar. Sanki azap, çağırmalarının cevabı oluyor: «Azabı gördüler.»

Tam bu çetin anda gözlerini dünyadaki hidayete çeviriyorlar. Ona uysalardı, o, kendilerini bu elîm âkibetten korurdu. «Ah keski hidâyet üzre olsalardı!» diye yakmıyorlar. Ah, ah ama yine de kendi bataklıklar nida yuvarlanıp gidiyorlar, hidayete gelmiyorlar.

Dünyaya kısa bir bakıştan sonra tekrar o sahneye dönüyoruz; Başka bir sesleniş ve başka bir soru: «O gün onlara seslenerek der: «Peygamberlere ne cevab verdiniz?» Allah onlarınne cevap verdiklerini bilir, onlar da biliyorlar ama şaşırmışlar: «O gün haberler onlara kör olur.» Cevaplar onlardan kesilir. Sükût içerisinde şaşkın kalakalırlar. «Birbirlerine de soramazlar.» «Tevbe edip inanan, ve salih amel işliyen kimsenin feiâhâ erenlerden olması umulur.» Sapıklar ve yalancılar sahnesi gösterilirken bu söz, tevbeye ve imana çağırmadır.

3- Sonra, siyak devam ediyor, bu dünyadan, insanların kendi nefislerinden alınmış gayet müessir sahneler takdim edilir Bunlar Allah'ın bir olduğuna, bu kâinatı ve insanları O' nım idare etttiğine delâlet eder.

Bunları müteakiben üçüncü bir kıyamet sahnesi getirir ki bu sahne ikinci ile müttefik, onun bir parçasıdır. Ancak biraz değişiklik vardır. Buradaki nida da ikinci sahnedeki nidanın aynıdır: «Ortağım sandığınız şeyler nerede?» Fakat burada onları cevap vermeğe terk etmiyor. Her ümmetin resulünü çağırıyor ki ümmetine şahidlik etsin.

:Her ümmetten bir şahid çıkardık, dedik ki: Delilinizi getirin»

Tabii delil falan yok. Maksat, müşrikleri güç duruma düşürüp rezil ve zelil etmektir. «Anladılar ki hak, Allah'ındır.» Anladılar ama iş işten geçtikten sonra. «Ve'uydurup taptıkları kendilerinden kayboldu.» Uydurdukları ile kendileri katiyyen bir araya gelemiyorlar. Çünkü iftira, gerçek önünde erir gider. Güneşin karşısında karanlığın kalmaması gibi.

4- Ve «Karun» kıssasını takibeden dördüncü bir sahne geliyor. O Karun ki kendisine o derece yer hazineleri ve dünya malı verilmişti ki kavminin gözleri onun malında, onun evinde idi. Onlar da onun gibi mala ve onun gibi eve sahib olmak istiyorlardı. Sonra kendisi de, evi de yerin dibine batırıldı. Batı ki diin ona

imrehenler, arzularında hatâ ettiklerini anlasmlar. Bu kıssada büyük bir evden bahsedildiği için âhiret teki tabloda da ev geçmektedir: hiret evi. Onu yer yüzünde böbürlenmek ve fesat çıkarmak istemiyenlere vereceğiz. Âkibet müttekilerindir» îşte dünyada böbürlenenlerin, fesat çıkaranların evine mukabil, Allah' tan korkup böbür ienmiyen, fesat çıkarmıyanların evi. Kur'an tablolarında her zaman mevcudoîduğu gibi burada da ifadede ve tasvirde tam bir ahenk ve insicam vardır. [40]

İsra Suresi[41]

1- «Cehennemi kâfirlere bir knşatıcı (zindan) laldık?

2 - «Her insanın şumunu (günahını) boynuna dolarız ve onu kendisine kıyamet gününde ap açık karşılaşacağı bir kitap olarak çıkarırız. «Kitabını oku, bugün kendi kendine hesabını görmeğe yetersin.»

3- «O gün her milleti kendi önderleriyle çağırırız. Kimin kitabı sağından verilirse onlar kitaplarını okurlar ve zerre miktarı zulmedilmezler. Kim burada kör olursa o, âhirette de kördür ve yolunu daha şaşırmıştır.»

4- «Onları kıyamet günü yüzleri üstü kör, lal ve sağır olarak hasrederiz. Gidecekleri yer cehennemdir. (O cehennem) ne zaman sönmeğe yüz tutarsa biz onun ateşini artbrınz.»

Bu suredeki sahneler küçük ve kısadır. Fakat yep yeni tablolardan örnekler takdim edilmiştir. Birinci tablo, cehennemin, kâfirleri kuşattığını, hepsini içine aldığını, çepeçevre onları sardığını tasvir etmektedir.

İkinci tablo, amel defterlerini muska gibi sahibinin boynuna asılan açık bir kitap şeklinde tasvir ediyor, ve herke kendi kendinin şahidi oluyor.

Üçüncü tablo yeni bir davet şeklini arz etmektedir. Her ümmet, âhirette önderinin ismiyle çağrılacaktır. Kitabı sağ tarafından verilen bu kitabı okuyacaktır. Kitabı solundan verilen, nasıl dünyada kör ise, âhirette de kördür; nasıl dünyada yolunu yitirmiş ise âhirette de yolunu yitirmiştir. Burada körlük, okumanın karşısına konmuştur. Okuma göz ister. Göz ise, sapıklığın karşısındaki hidayettir.

Dördüncü tablo kâfirlerin yüzleri üstü sürülüp cehenneme toplandıklarını gösteriyor ki yüzleri üstü haşredilmeleri daha önce de geçmişti fakat bu kere

onlar eskiden gördüğümüz gibi yalnız kör değil, aynı zamanda lal ve sağırdırlar. Haşrıı kasveti, cehennemin azabından ayrı olarak kör, lâl ve sağır. Kör sağır ve dilsiz olanının azabı, gözü açık, konuşan ve işitenin azabından bin beterdir! Bu tabloda cehennemin ateşi 'te daima aynı şiddette yanıcı gözükmektedir.

Her sönmeğe yüz tuttukça onun ateşini artırırız.»

Burada tablolar çabuk çabuk geçmekte, gözüküp kaybolmaktadır. Bununla beraber yeniliği ve ap ayrı bir nevi'de oluşu dikkatimizi çekmektedir. [42]

3.BÖLÜM

YÛNUS SURESÎ [1]

1- «İman edip salih ameller işliyenleri, Rablan imanla-riyle doğru yola eriştirir; nimet cennetlerinde onların altlarından nehirler akar. Oradaki duaları: «Allah'ım, sen münezzehsin», ve oradaki tehiyyeleri «Selâm», son duaları da: «Alemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun» dur.»

2- «İyilik edenlere iyilik ve fazlası var. Onların yüzlerini ne toz duman ve ne de zillet bürümez. Onlar cennet sahipleridirler. Orada ebedî kalacaklardır. Kötülükler kazananlara da aynen kötülüğün cezası verilir. Ve onları zillet bürür. Onlan Allah'tan kurtaracak kimseleri de yoktur. Sanki yüzlerini karanhk geceden parçalar örtmüştür. îşte onlar cehennem sahipleridir. Orada ebedî kalacaklardır.»

3- «o gün onların hepsini hasrederiz. Sonra şirk koşanlara: «Siz ve ortak koştuklarınız, olduğunuz yerde durun!» deyip onları birbirinden ayırırız ve ortak koştukları (onlara,) der ki: «Siz bize tapmıyordunuz. Bizimle sizin aranızda Allah' m sah İ dolması yeter (Allah

şalı iddir) ki biz sizin bize taptığınızı tanımıyorduk.» îşte orada herkes daha önce ne yapmış olduğunu bilir. Ve onlar gerçek m evi âl arı olan Allah'a döndürülürler. Ve uydurup taptıkları (putlar) kendilerinden kaybolur.»

4- «Onları hasredeceği gün, sanld gündüzden sadece bir saat (dünyada) kalmış gibi olurlar. Aralarında tanışırlar. Allah'ın huzuruna çıkmayı yalanlıyanlar hüsrana uğramıştır, doğru yolda değillerdir.»

5- «Azabı gördilddri zaman içlerinde pişmanlık gizlerler. Aralarında adalel Onlar zulmedilmezler.»

1- Birinci tablo yegâne bir tablodur. Burada cennette bir kavim var:

Orada davaları, Allah'ım sen münezzehsin» dir. Sanki bu dua, onlan meşgul eden tek konudur. Ya da tek duaları budur. Bundan başka bir şey bilmiyorlar.

rOradd, selamlaşmaları da selâm'dır.» Çünkü huzur, güven ve itmi'nan hep bu kelimededir. Son duaları da :«el-Hamdülilla-hi Rabbilâlemîn» dir. Böylece bütün varlık, onlar yanında Allah'ın teşbih, temcîd, şükür ve hamdine sarılmıştır. Teşbih ve hamdın

arasına başka şey girmiyor. Yalnız birbirlerini güzel anışları ve selâm sözleri giriyor.

2- İkinci sahne, yüzlerim siyahlık, zillet büiiiyen kâfirler sahnesidir. Yüzlerini tasa ve zulmet kaplamış olarak görülüyorlar. Mü'minlerin yüzlerini siyah bürümüyor. Onların yüzlerinde sevinç ve rıza ışıklan parlamaktadır. Bu sahne, Abese ve Kıyame surelerinde de geçmişti. Burada taze bir ifade ve ayrı bir çeşni ile sunulmaktadır. «Kötülükler kazananlar» m yüzleri, karanlık gecelerden parçalarla Örtülmüş gibidir. Böylece gece, görülür maddî bir cisim haline gelmiştir. O cisimden parçalar kesiliyor ve bu parçalarla yüzler örtülüyor. Ve harika bir sahne vücut buluyor!

3- Putlarla beraber onlara tapanların hasredilmesi sahnesi de bilinmektedir. Fakat burada yine taze bir şekilde takdim edilir. Nida, hem bunlara, hem onlara teveccüh ediyor:

«Siz ve şerikleriniz yerlerinizde durun», hareketsiz durun. Duruyorlar. Hareket duruyor, sesler kesiliyor. Sonra yeni bir hareket oluyor. Bunlar ve onlar birbirinden ayrılıyorlar:

Aralarıni ayırdık.» Bir de bakıyoruz ki şerikler ayrılmış panlar ve tapılanlar ayırdedilmiş. işte burada suçu üzeri atma meselesi başlıyor:

Şerikleri dediler: Sîz tapmıyordunuz! kim? Kimi sahid getiriyorlar? Allah'ı!

Bizün sizin aranızda Allah'ın şaMdolması yeter.» Allah şahid ki biz sizin bize taptığınızı bilmiyorduk. O tapmayı asla tanımamış ve önem vermemiştik. O halde biz o tapınmadan mesul değiliz.

Bu, gülünç, aynı zamanda acı bir sahnedir: «Gerçek mevlâları olan Allah'a döndürülürler.» Anlaşılır ki bütün şirk koşmaları tamamen sapıklıktır. Ve uydurup taptıkları putlar da ortadan kaybolup gider. Hak karşısında batıl yok olur.

4 - Hasredilenlerin, kabirlerinde pek az kaldıklarını zannettikleri sahne de önce geçmişti. Yalnız burada bir fazla var: Bu sahnede onlar, kabirlerden kalktıktan sonra önce birbirlerini tanıyorlar. Bu, pek kısa bir zaman sürüyor, ikinci sayhayı işitir işitmez (birbirlerini tanıyorlar ondan sonra bu tanıma bitiyor.) Nitekim başka bir surede de geçmişti.

5 - Beşinci sahne, kısa bir sahnedir. Ama insanın ruhuna işliyen, gölgesini yüzlere bırakan acıklı bir sahne:

Azabi gördükleri zaman içlerinde pişmanlık gizlerler.» Bu kısa ifade, gururlanırken birden azabı görüp eli üzerine kapanan, kaçacak yer olmadığını, mukavemet imkânı bulunmadığını anlayıp ruhunda pişmanlık gizliyen; duygusunu içine atan insanın halini tasvir etmektedir. îfade burada duruyor ve başka bir şey söylemiyor. Bu kadarını söyleyip artık yüzlerin alacağı şekli düşünmeği hayale bırakıyor. Bu, kelimelerin ifade edemiyeceği kadar derin bir üzüntü gölgesi, bir tasa halidir.

îşte kısa bir tabir, tasvirdeki rolünü böyle başarıyor ve bu üzüntü ve tasa tablosunu böyle muvaffakiyetle çiziyor.[2]

Hud Suresi [3]

1- Allah'a yalan iftira edenden daha zalim kimdir? Onlar Rablarına arz edilirler, şahidler de der ki: «İşte onlar Rablarına yalan söylediler. Allah'ın laneti zalimlere olsun.»

2- «Andolsun M Musayi âyetlerimizle ve ap açık bir yetki iîe Fir'avn'e ve cemaatine göndermiştik. Onlar Fir'avn' m emrine uydular. Oysa Fir'an'ın emri de doğru değildi. O, kiyamat günü kavminin önünde gider ve onları ateşe götürür. Ne kötü bir gidilecek yerdir orası! Hem bu dünyada onların peşlerine lanet takıldı, hem kıyamet gününde. Ne kötü bir peşe takıştır.»

3- «îşte Rabbın, haksızlık eden kasabalar halkını yakalarsa O'mm yakalaması böylediler. Şüphesiz O'nun yakalaması elim, şiddetlidir. Elbette âhiret azabından korkan için bunda bir ibret vardır. O, insanların toplatilacağı bir gündür, o, görülmüş bir gündür. Biz onu sadece belirli bir zamana bırakıyoruz. O gün gelince her nefis, ancak Allah'ın izniyle konuşabilir, içlerinden kimi bedbaht, kimi mesuttur. Bedbaht olanlar ateştedir. Onların orada zefîr ve şehîkleri vardır, (korkudan solurlar, göğüsleri kalkıp iner.) Gökler ve yer durdukça onlar orada ebedî kalacaklardır. Ancak Rabbm dilerse başka (O'nun dilediği çıkar.,) Şüphesiz Rabbın, dilediğini yapıcıdır. Mesut kılınanlar cennettedirler. Gökler ve yer

durdukça onlar orada ebedî kalacaklardır. Ancak Rabbm dilediği başka. Sonsuz bir lütuf!»

1- Birinci sahnede teşhir ve tahcil (utandırma, rezil etme) unsuru göze çarpmaktadır. İşte dünyada Allah'a yalan iftira eden cemaat. Bunlar âhirette Rablarına arü ediliyorlar. O kadar insanın Önünde şahidler kalkıp: «Rablarına karşı yalan söyliyenler bunlardır» diyorlar, Böyle herkesin içinde onlan göstererek yalancı olduklarını teşhir ediyorlar.

Sonra kime karşı yalan söylenmiş. Rablarına karşı! Başkasına değil. Bu daha şeni': «Allah'ın laneti zalimlere olsun!» Allah'a karşı yalan söylemelerini böyle lanetle teşhir ediyor.

Bu ifade zaten yalan söyledikleri, Allah'a arzedilmiş insanlar; tamamen rezil etmektedir.

2- İkinci sahne bir anda dünya ile âhireti cemetmekte-dir. Sanki dünya ile âhiret arası bir adımdan ibarettir, insan bir adım atmca hemen .birinden diğerine geçiveriyor. İşte Fir' avn yalanlıyor. Dünyada kavmini de peşinden takmış. Onlar da onun gibi yalanlıyorlar. Hareket devam ediyor, kıyamete atlıyo?. Aynı şekilde Fir'avn, kıyamette de kavmini

peşine takmış, «Onları cehenneme getirdi.» Bir göz açıp yumuncaya kadar bir zamanda cehenneme getirdi onları. «Orası da ne kötü Mr gidilecek yerdir!» Dünyada başlıyan hareketin devamı böyle bir akıbete müncer oluyor. İşte her iki tablo bu şekilde birbirine uymaktadır. Dünyada Fir'avn, onların önlerine geçmiş onları dalâlete götürüyor, âhirette de önlerine geçmiş ateşe götürüyor.

3- Ve üçüncü sahne geliyor Lût kavmi, Hud kavmi, Salih kavmi, Fir'avn kavmi hikâyelerini, azgınlıklarını ve Allah' m onları nasıl cezalandırdığını anlattıktan sonra Rabbın, zulmeden, kasabaları dünyada böyle şiddetle cezalandırdığını ve cezalandıracağını bir sonuç olarak belirtiyor ve diyor ki: «Şüphesiz âhiret azabından korkanlar için bunda bir ibret vardır.» Bu cezalandırma, âhiret azabına benzer. Bu defa o günün azabını tasvir etmeğe başlıyor.

O gün gelince hiç kimse O'nun izni olmadıkça konuşmaz.» Korkunç bir sükût, herkesi ve her şeyi kaplıyor ve soaj ra ayırma ameliyesi başlıyor.

«Şakı olanları» cehennemde soluklan tutulmuş görüyoruz. «Orada bir zefîr, ve bir şehîkleri vardır.»

Sıcaktan ve sıkıntıdan, bunalımdan zor zor nefes alıyorlar, «Mesut kılınanlar» da cennette sonsuz, kesiksiz lütuf ve nimet içerisinde görüyoruz. Bunlar da ötekiler de gökler ve yer durdukça ebedî kalacaklardır. Bu, zihinde ebediyyeti canlandıran bir ifadedir. Gerçi gökler ve yer ebedî değillerdir ama ebedilik manasının anlaşılmasına yardım ederler. İfadelerin kendilerine has gölgeleri vardır. Bu ifadenin de ebfediyyet gölgesi vardır. Ebedîlik manasını belirtir bu ifade. Kasdedilen de budur. [4]

Hîcr Suresî [5]

«Benim kullanma senin bir gücün yetmez. Yalnız sana uyan bazı azgınlara sözün geçer. Cehennem, o (senin sözüne uyan) ların gideceği yerdir. Onun yedi kapısı vardır. Her hapı için onlarda? bir bölük taksim edilmiştir.»

«Müttekiler, cennetlerde ve çeşmelerdedirler. «Oraya selâm ilff emin olarak giriniz. Göğüslerindeld kini (tasayı) çıkardık. Tahtlar üzerinde kardeş kardeş karşılıklı (otururlar.) Orada onlara bir yorgunluk dokunmaz ve onlar oradan hiç çıkarılmazlar.»

Bu kıssa, Âdem'in îblısle olan kıssasından sonra gelir. Burada hitap, iblisedir. Sahnedeki yenilik de cehennemin yedi kapısı olmasıdır. Burada ilk defa cehennemin yedi kapısı olduğu zikrediliyor. Cennet sahnesindeki tazelik de şudur: «Onlara orada bir yorgunluk dokunmaz ve onlar oradan çıkarılmazlar.» Artık şeytan, onları tekrar oradan çıkaramıyacak-tır. Yahut da onları, önce olduğu gibi dayanılmaz yorgunluğa döndüremiyecektir. .Müttekilere lütfedilen o sâf sevgi de nimettendir: «Gögüslerindeki kini çıkardık.» Bu, hiçbir şaibenin girmiyeceği ve hiçbir kotu hatıranın bul andırmadığı mutlak selâmdır. Bu, kalblerini Rabbulâlemîn olan Allah'ın korkusundan başka her şeyden temizlemiş olan müttekilere lâyık selâmdır. [6]

En'am Suresi [7]

1- «De ki: «Ben Rabbıma isyan edersem, büyük bir günün asabından korkarım. O gün kim azaptan beri kalırsa Allah ona rahmet etmiştir, işte bu, an açık bir kurtuluştur.»

2- «O gün onları bir araya toplarız, sonra şirk koşanlara: «Sandığınız ortaklarınız nerede?» deriz.

Sonra: «Rab-bımıza ajsdolsua ki biz şirk koşumlardan değildik» demelerinden başka çareleri olmaz. Bak, kendilerine karşı nasıl yalan söylediler ve uydurdukları putlar da kendilerinden kayboldu!»

3- «Ateşin üzerinde durdurulduklarını, «Ah keski bir geri döndurülseydik, Rabbumzm âyetlerini bîr daha yalania-masaydik ve mU'ıninlerden olsaydık!» dediklerini bir görseydiniz! Hayır, daha önce gizledikleri onlara örtindü. Eğer geri döndürülselerdi yine yasak edildikleri şeye dönerlerdi. Doğrusu onlar yalancıdırlar. Dediler ki: Bu dünya hayatımızdan başka yok. Biz tekrar diriltilecek değiliz.»

4- «Onların Rablan huzurunda durdurulduklarını bir görsen. «Bu gerçek değil miydi?» dedi. 'Evet, Kalıbın.iz hakkı için gerçektir' dediler. O halde inkârınıza karşılık azal ladin' dedi. Allah ile karşılaşmayı yalanlıyanlar hüsrana uğramıştır. Birdenbire kıyamet saati onlara gelince ağırlıklarını (günahlarım,) arkalarına yüklenmiş oldukları halde «Dünyada haktan geri kalıp günah İşlememizden ötürü vah bize» dediler. Dikkat edin, yüklendikleri şeyler ne kötüdür!»

5- «O gün onları tamamen hasreder. 'Ey cinler topluluğu, insanlardan birçoğunu yoldan çıkardınız'. Onların, insanlardan dostları: 'Rabbımiz, bir kısmımız bîr kısmımızdan faydalandı. Ve bize tayin ettiğin sürenin sonuna ulaştık' dedi. (Allah) dedi ki: 'Ateş sizin durağınizdır. Orada ebedî kalacaksınız. Ancak Allah dilerse başka. Şüphesiz Kaubın her şeyi yerli yerince yapandır, bilendir, tşte biz, zalimleri kazandıktan yüzünden birbirlerinin peşine böyle takarız, 'Ey cinler ve insanlar topluluğu, aranızdan size, âyetlerimi okuyan ve sizi bugününüzl» karşılaşacağınız hakkında uyaran elçiler gelmedi mi?' Dediler ki: 'Kendi nefislerimize sahidoklıık.' Dünya hayatı onlun aldattı, kendilerinin kâfir olduklarına şahidlik ettiler.»

Bu surede, cennet ve cehennemi» kısaca ismi gecen yerlerden ayrı olarak beş kıyamet sahnesi vardır.

1- Birinci sahne, ifadenin saldığı gölge İle çizilmiştir. Şu azap o derece şiddetli, o derece korkunç bir~azao ki-sırf ondan o tarafa çevrilmek bile büyük bir rahmet ve apaçık- bir kurtuluş sayılmaktadır:

O gün ondan çevrilmiş olana Allah rahmet etmiştir. Hu, apaçık bir kurtuluştur.» Ya bu azaptan kurtulan, elbette onun kurtuluşu, sevabın son haddi sayılır. Bu husus, ifadenin gölgesinden anlaşılmaktadır.

2- îkinci sahne, putlar hakkında soru sorma sahnesi-dir. Fakat burada harika olan taraf, sorulanların, hiçbir gizlinin gizli kalmıyacağı âhirette bulunduklarım unutmaları ve bu soruya güldürücü, maskara bir tarzda cevap vermeleridir:

Iîabbımız Allah hakkı için biz müşrik değildik.» Tam bir belâ, ve fitne. «Sonra Kabbımiz AHah hakkı için biz müşrik değildik demelerinden başka çareleri kalmadı.» Görüyor musun kime karşı jalan söylüyorlar?! Zavallıları sıkıntı şaşırtmış, yalana sapmışlar. Kendileri de bunun yalan olduğunu gayet iyi biliyorlar ama bir kere başları sıkışmış!

Bununla sahne, putlar ihtiva eden sahneler arasında yep yeni bir damga, bir Özellik kazanıyor.

3- Üçüncü sahne onları ateş üzerinde durdurulmuş iken gösteriyor -iradesiz, ihüyarsız orada durdurulmuşlar- içleri korku İle dolup taşıyor, korkudan mafsalları birbirinden kopacak vaziyette, elleri ayaklan

titriyor, birbirine dolaşıyor. Diyorlar ki: «Ah ne olurdu biz tekrar geriye döiidüriilseydik de Rabbıimzm âyetlerini daha yalanlamasaydik, mü'm inlerden olsaydık!» Korkudan böyle söylüyorlar, yoksa utanmıyorlar; «Eğer geri gönderi İseler, yine yasak edildikleri şeylere döner-ler. Onlar elbette yalancıdırlar!»

4- Dördüncü sahnede bunlar, Rablan huzurunda durdurulmuşlardır. Yüzlerini tasa bürümüş, utanç ruhlarına işlemiştir. Bu halde iken kendilerini hacîl eden hitap geliyor: «bu gerçek de£il miydi?» Ama suâl! «Dediler: Evet Rabbımız, ser çektir.» Hudu, zillet ve teslimiyetle boyun bükerek bu cevabı veriyorlar. Ve Allah: «Küfrünüze karşılık azabı tadın» diyor. Başka bir şey ilâve etmiyor. Allah'ın huzurunda dururlarken Günah yüklerini sırtlamış vaziyettedirler. -Büyük emir çıkıp cehenneme sevk edilinceye kadar böyle ağır yük altında hiç dinlenmeden öyle duruyorlar. Üzerlerindeki yük, birazcık olsun alınmıyor, Öyle kalıyorlar.

5- Beşinci sahnede cinler ve insanlar bir aradadır. Uyulanlar ve uyanlar beraber. Önce cinlere hitabediliyor: «Ey cinler, siz insanlardan pek çok

aldattınız.» Bu saptırıcı, azdıncı kütle, karşılarında pek çok tabilerini görünce. cevap veremiyorlar. İnsanlar arasında onlara uyanlar cevap vermeğe yelteniyorlar, diyorlar ki: «Rabbımiz, birimiz diğerimizden faydalandı.» Ortaklık, fayda üzerine kurulmuştu. Şeytanlar insanlara meta hazırlıyor, mukabilinde de onlara hakim oluyor, onları kendilerine uyduruyorlardı. «Bizim için tayin etliğin ecelimizin (vaktimizin) sonuna ulaştık.» İşte şimdi ba's gününde, senin huzurundayız ey Rabbımız. O zaman reddi mümkün olmayan emir sadir oluyor: «Dedi: Durağınız ateştir. O-rada ebedî kalacaksınız.» Dünyada gafletten ve o uzun itiraftan sonra bu emir bekleniyordu.

Sonra hem insanlar ve hem cinlere birlikte bir sual tevcih ediliyor: «Ey cinler ve insanlar topluluğu, aranızdan size âyetlerimi okuyan ve sizi bugününüzle karşılaşacağınız hakkında uyaran elçiler gelmedi mi?» Allah biliyor elçilerin geldiğini ama onların bu hususu itiraf etmeleri de onlar için bizzat azap olduğundan onları itirafa sevk için soruyor: «Dediler: Kendi aleyhimize şahid olduk.» Bugün gerçeği söylemekten başka çare yok. Bu şehadet, nefsin, azabı hak ettiğine

şehadettir. «Dünya hayatı onları aldattı» da bu âkibete sürükledi «Ve kendilerinin kâfir olduklarına, aleyhlerine şehadet ettiler.» Sen bu konuşmayı, bu soruyu, bu bilmezlikten gelmeyi ve bu cevapları görüyorsun. Bu tip ifae, bu konuşma, sahnenin anlatım tarzı, hâdiseyi anlatılan bir şey değil, fakat göz önünde cereyan eden bir olay haline getiriyor. [8]

Sâffât Suresi [9]

«O, ancak tek bir çığlıktır. Hemen bakıp kalırlar. Dediler: 'Vay bize, bu ceza günüdür. Bu, yalanlayıp durduğunuz hüküm günüdür!' 'Zulmedenleri, onların çiftlerini (onlarla iş birliği yapanları) ve Allah'dan başka taptıklarını toplayın, onları cehennem yoluna sokun. Onları durdurun. Zira onlardan sorulacaktır.» «Ne oldu size, niçin yardımlaşmıyor sunuz (yahut da niçin galip gelmiyorsunuz)» Hayır, onlar bugün teslim olmuşlardır.

bize sağdan (hâk tarafından) gelirdiniz.» Onlar da: «Hayır, dediler, zaten siz kendiniz inanmadınız. Yoksa bizim size bir gücümüz yoktu. Kendiniz azgın bir kavim idiniz. Rabbımızuı sözü bize hak oldu. Biz tadacağız. Sizi azdırmıştık, çünkü bu de azmıştık. (Siz de bize bakarak azılını. Yoksa biz yalnız sizi azdırmadık.,)» Onlar o gün

azapta ortaktırlar, iîîz suçluları böyle yaparız. Zira onlara «Allah'tan başka ilâh yoktur» dense kibreder (söylemez) ler. Ve derler ki «Biz deli bir şair için ilâhlarımızı mı terk edeceğiz?» Hayır o, gerçeği getirmiş ve peygamberleri de tasdik etmişti. Şüphesiz siz, can yakan azabı tadacaksınız. Ne yaptınızsa onunla cezalanacaksınız. Ancak Allah'ın halis kulları başka. Onlar için bilinen bir rızık vardır: Meyvalar. Onlar, nimet cennetlerinde ağırlanırlar. Tahtlar üzerinde karşılıklı yaslanıp (oturur) lar. (Güzel hizmetçiler tarafından) kaynağından doldurulmuş, bembeyaz, içenlere lezzet veren kadehlerle çevrelerinde dolaşılır. O kadehlerde ne gaile vardır, ne de ondan başları döndürülür. Yanlarında el değmemiş, gözlerini yalnız kocalarına dikmiş, sanM saklı yumurtalar gibi (bembeyaz) ceylân gözlü dilberler vardır.»

«Birbirlerine dönmüş (lerj dir, soruşuyorlar. Onlardan biri dedi ki: «Benim (dünyada) bir arkadaşım vardı, derdi ki: Sen de tasdik edenlerden misin? Biz öldükten, toprak ve kemik olduktan sonra mı^ biz mi cezalanacağız yani? Dedi: Bakar mısınız nerede o? Baktı, onu cehennemin ortasında gördü. Dedi ki:

Vallahi az daha sen beni de mahvedecektin. Eğer Rabbı-mın nimeti olmasaydı ben de (cehenneme) götürülenlerden olurdum. Birinci ölümümüzden sonra bir daha Ölmiyeceğiz, biz azap görmiyeceğiz öyle mi?

«Şüphesiz bu büyük bir kurtuluştur. Çalışanlar bunun için çalışsınlar.»

«Bu konukluk mu iyi, yoksa zekkum ağacı m;? Biz onu zalimlere bir fitne yaptık. O, cehennemin kökünden biten bir ağaçtır. Tomurcukları şeytanların basları gibidir. Onlar ondan vivecekler ve karınlarını ondan dolduracaklar. Sonra de kaynar su katılmış içki içecekler. Sonra onların dön" elbette cehennemdir.»

Biz, uzun, muhtelif yönlü, üslûbu çeşitli, birbirini takibeden, pak çok canlı manzaraları bulunan sahnelerden biri karşısındayız. Burada vasıflandırma ile konuşma bir aradadır. Önce hikâye tarzında yürüyor, sonra konuşma tarzjna geçiyor, tekrar ifade değiştiriyor. Olaylar, manzaralar arasına zaman zaman talikler giriyor. Bu tıpkı reklâmlarda, gösteri alanların da spikerlerin piyesin asıl maksadım izah etmelerine benzer. Bu suretle sahne, hayatın bütün veçhelerini içine alır.

Biz Öldükten, toprak ve kemik olduktan sonra mı, biz mi diriltileceğiz? Evvelki babalarımız mı?» diyenleri redd için gelmiştir. Önce bu söz şöyle reddediliyor:

De ki evet, siz dahirsiniz.» Yani zilletle boyun büküp olacaksınız. Böyle dendikten sonra uzun arz başlıyor:

O ancak şiddetli bir çığlıktan ibarettir. Hemen bakıp kalırlar.» işte böyle yıldırım gibi, bir çığlığı kaphyacak kadar bir zaman içinde her şey oluyor. Burada sayhaya zecre deniyor. .Ayrı bir şiddet çeşidi göstersin ve sayhayı çıkaranın yüceliğine delâlet etsin diye. O, her şeyi kuşatmıştır. Birden bu çığlık saldırınca aniden bakıgıp duruyorlar. Ve şaşırmış bağırıyorlar:

Vay bize bu ceza günü.» Onlar bu şaşkınlıkları içinde bocalarken ummadıkları yerden bir ses onların basma yıldırım gibi iniyor:

:Bu, yalanlamakta olduğunuz hüküm günüdür!»

Bu suretle temat haberden hitaba intikal ediyor. Din gününü yalanlıyanlara hitabediliyor. Bu hitap, sert ve kesin bir başa vurmadan ibarettir. Sonra hitap, bu işi infhz ile görevli olanlara yöneliyor: «Zulmedenleri ve zevcelerini ve Allah'tan başka taptıklarım bir araya toplayın, onları cehennem yoluna sürün. Ve onlun

(orada) durdurun. Çünkü onlara sorulacaktır.» Bu emirde kesinlik yanında «Onları cehennem yoluna sürün.» ifadesinde açık bir alay da vardır. Ne tuhaf bir hidayet (sevk etme) ki dalâlet bundan hayırlı! Madem ki onlar dünyada doğru yolu bulmadılar, ona gelmediler, o halde âhirette cehîm yolunu bulsunlar.

işte emir yerine getirildi. Cehenneme sevk edildiler ve sorguya hazır vazıyette durduruldular. Tam bu halde soru şeklinde ve alaylı bir tarzda bir hitap kendilerine çevrildi:

Nigin yardımlaşmıyorsumız?» Neden birbirinize yardım etmiyorsunuz? İşte hepiniz buradasınız? Taptıklarınız da beraber. Tabii cevap yok. Başlar öne eğik yüzler kızarmış.

Burada gösterinin asıl mak3adını belirten bir talik geliyor:

Hayır, onlar o gün teslim olacaklardır!»

Sonra başka bir hikâye bağlıyor. Burada cehennemdekile-rin birbirleriyle mücadelelerini görüyoruz: «Birbirlerine döndüler, soruyorlar. Dediler ki: Siz bize sağdan gelirdiniz. Yani sağ tarafımızdan sokulur, vesvese verirdiniz. Genellikle gizli şeyler, sağ

taraftan sokularak kulağa fısıldanır. Onun için «Siz bize sağdan gelirdiniz.» diyor. İşte o iğvanız dolayısiyle bu hale düştük. Bizim bu durumumuzdan siz sorumlusunuz. Tabu derhal ittiham edilenler, kendilerini temize çıkarmak- ve suçu üzerlerinden atmak çabasına düşüyorlar: «Dediler: Hayır, zaten siz inanıcı değildiniz. (Siz kendi linetinizle imandan çevrildiniz), yoksa bizim sizi mecbur edecek, fikrimizi zorla kabul ettirecek bir gücümüz yok. Siz kendiniz azgın bir kavim idiniz.» İman kalblerinize geçmiyordu. İyinin ve kötünün sınırı eize belirtilmişti. O şuurda durmuyordunuz. «Muhakkak biz Rabbımızin azabım hak ettik, tadacağız.» Bu azabı azgınlığımızla hak ettik. «Biz azdığımız için sizi de azdırdık.» Siz de zaten azmağa kabiliyetli imişsiniz, bize uydunuz, azdınız. Yoksa biz size zor kullanmadık. Zor kullanacak gücümüz de yoktu. O halde biz sizden sorumlu değiliz.

Burada başka bir ta'lik cümlesi geliyor. Sanki bu ta'li. hepsine bulundukları halin gerekçelerini ve sebeplerini açıklı yan bir hüküm mesabesindedir. "

Onlar o gün azapta ortaktırlar. Biz suçlulara böyle yaparız. Zira onlara «Allah'tan başka ilâh yoktur»

denildiği zaman Mbrederlerdi. Ve «Biz bir deli şair için ilâhlarımızı mı terk edeceğiz?» derlerdi.»

Ta'likin sonu şu şekilde mükezziplere çevrilerek tamamlanıyor :

Hayır, (o, ne şairdi, ne deli idi), o gerçeği getirmiş ve peygamberleri de tasdik etmişti. Onlar (kibirlerinden dolayıj can yakan azabı tadacaklardır. Siz başka bir şeyle değil, ancak yaptığınız işlerle cezalanıyorsunuz. Yalnız Allah'ın halis kulları müstesna (onlar ceza görmiyeceklerdir).»

Ta'lik bu hitaba ulaşıp Allah'ın halis kullarının da zikri geçince bu defa halis kulların karşılaşacağı nimetleri arza başlıyor. Bu nimetler, manevi ve maddî nimetlerdir. Ruh da faydalanır, his de faydalanır bunlardan. Önce onlar, Allah'ın halis kulları (manevi bir nimet). Allah'ın halis kulları olmak, ne ikram, ne şeref! Ve onlar Allah'ın indinde ikram ediliyorlar, ağırlanıyorlar. Ni'metîerin en yücesidir bu. Bunun yanında onlara maddî nimetler de var: «Fevakih: meyvalan», «Surur: tahtlan» ve tam bir konfor. Sonra:

Kaynağmdan doldurulmuş bembeyaz, içenlere lezzet veren bir gaile vermiyen, başdöndürmiyen,

bıktırmıyan içki dolu kadehlerle (hizmetçiler taraf nidan) çevrelerinde dolaşılır.» En güzel evsafta şarap budur. Şarap zevkini verir ama baş dönmesi yapmaz, aklı da gidermez. yanlarında da gözlerini yalnız kocalarına dikmiş İnler var.» Eşlerinden bagkasma bakmıyan huriler. gözlü ve eller değmemiş

Saklı yumurta gibi», eller ve gözler değip örselenmemiş.

Hikâye devam ediyor, bu kadar nimete gark olan Allah' m bu halis kulları, gayet serin kanlı, sükûnet içerisinde maziyi ve hali konuşuyorlar. Suçluların şiddetle birbirlerine çatmalarına mukabil bunlar gayet mülayim, tatlı tatlı konuşuyorlar. Tablolarda tam tekabül. îşte içlerinden biri arkadaşlarına hayatından bir parça anlatıyor: Kendisinin bir arkadaşı âhireti yalanlardı. Kendisine derdi ki:

Sen de mi tasdik edenlerdensin? Biz Ölüp toprak ve kemik duktan sonra mı, biz mi ceza göreceğiz?» İşte o arkadaşı, dükten sonra dirilmeğe ve ceza görmeğe inandığı için kendi ni böyle ayıplardı.

Hatırına gelmiş iken arkadaşının sonu ne oldu diye merak ediyor, Öğrenmek istiyor. Tabii cehenneme

gitmiş olmasını taiı min ediyor. Durup bakıyor, arkadaşlarının gözlerini de baktığı tarafa çeviriyor:

Dedi: Bakarmısınız?» Sonra arkadaşı gözüne ilişiyor. Bak yor ki evet sandığı gibi:

Baktı, onu cehennemin ortasında gördü.»

0 zaman dostlarını koyuyor da cehennemin ortasında bulduğu o eski arkadaşına diyor ki: Ey adam, sen vesveselerinle az daha beni de alçaltacaktın. Ne ise Allah bana lütfetti de seni dinlemedim, yoksa ben de gitmiştim:

Dedi ki: Tallahi sen az daha alçaîtacaktiH. Eğer nimeti olmasaydı ben de buraya getirilmişlerden olur-dum.» Sonra dünyada söylemiş olduğu sözleri onur. başına vuruyor:

Nasıl biz ilk ölümümüzden başka Ölmiyecek ve azap gör-miyecek mi imişiz?» Ey meş'um arkadaş, nasıl srnin dediğin gibi mi?

Yine burada gayeyi ruhlara perçinleyecek bit ta'lik:

İşte bu, büyük kurtuluştur, çalışanlar bunun için çalışsınlar,»

Bu ta'likten sonra göz, bu kurtuluşun, bu büyük nimetin karşısındaki tabloya, mükezziplerin yaslanacağı azap tablosuna gevriliyor. Bu iki hal arasındaki muvazene, tam uygun zamanında yapılıyor. Ve bu muvazene, zecre-i vahide'den sonraki ilk sahnede gösterilen hesap sahnesini müteakip başlayan azabın manasını daha mükemmel bir şekilde ediyor.

Şu Zekkum ağacıdır. Bu ağaç, başka bir sahnede de geçmişti. Fakat burada Zekkum ağacının bazı vasıfları belirtiliyor ki bunu dinleyiciler bilmiyorlardı:

O, cehennemin dibinde biten bir ağaçtır.» Ne acaip ki cehennemin dibinde bitiyor da yanmıyor Çünkü o da nem cinsindendir. Daha çok açıklama var, bakdirler:

:Tomureuklan şeytanların başlan gibi.» Ey okuyucu şeytanların başları nasıldır biliyor musun?! Evet! İnsan, muhayyilesinde şeytani canlandırır. Kendince ona bir suret verir. Bu tahayyül edilen şey, insan ruhuna korku salar, insan o başı tasavvur ettikçe ürperir. cehenneme inenler, bu ağacın tomurcuklarını yiyeceklerdir. Şeytanların başlarım yiyeceklerdir:

Çünkü onlar ondan yiyecekler ve kannini dolduracakla dır.» Boğazlan yanar, karınlan ağrır, içlerindeki yangını, alşi söndürmek için soğuk içki ararlar sıcak sudan başkasını blarvıaziar, bunu içecekler ondan sonra cehennemin azabına dûçar olurlar. [10]

Lokman Suresi [11]

1- «Onlan azıcık yaşatırız, sonra kaba bir azaba duçar kılarız.»

2- Ey insanlar, Rabbınızdan ittika edin ve şu günden korkun ki baba çocuğundan ceza görmez, çocuk da babasının cezasından bir şey çekmez.»

1- Azabın kaba diye vasfı, manevî bir tecsimdir, manen onu cisimlendirmektir ki bu, azabın niteliğini görülür bir şekilde göz önüne getiriyor.'Bunun Kur'anda benzerleri çoktur. Bu, kitapta arz etmeğe çalıştığımız kıyamet sahnelerinden değildir. Ancak azabın mücessem bir şekli vardır burada. Bu şekilde tecsîmi, azabın ruhtaki tesirini daha da artırır.

2- ikinci tabloyu, kelimelerin satırlar araşma saldığı gölgeler resmetmektedir. İfadenin saldığı bu gölgeleri ruh görmektedir. Az daha duyular da görecek gibidir.

Bu, öyle bir hal ki insanlar arasındaki bütün bağlar çözülüyor, akrabalar, dostlar arasındaki dayanışma kalkıyor. Dayanışmanın en ilerisi baba ile oğul arasında olur. Ama o mutlak adalet, ne baba ile oğul arasında, ne de diğer akraba ve dost arasında dayanışma tanımıyor. Demek adalet mutlaktır, mes'uliyetler sınırlıdır. Herkes kendi günahından sorumludur. Durum çok çetindir. Günün esas vasfını söylemeden, o günü böyle dolaylı olarak tavsif etmesi, onu daha korkulu bir hale getirmektedir. Korkuyu nefis, tam bir şekilde tasavvur ediyor. Baba ile oğul arasındaki o sağlam bağların dahi çözüldüğü gün, elbette gayet çetin, pek güç bir gündür. [12]

Seba' Suuest [13]

1- «Yakalanıp Rablarının huzuruna durduruldukları man o zalimleri bir görsen: Zayıf görülenler o büyüklük tasai yanlara der (ler) ki: «Siz olmasaydınız biz inanırdık.» Büyükj liik tashyanlar da zayıf görülenlere der (lerkî: «Size nida yet geldikten sonra sizi Mdayetten biz mi çevirdik? Hayır, ten siz kendiniz mücrimdiniz.» Zayıf görülenler, kibredenle cevaben der ki: «Hayır, gece gündüz dolap (kurar. sğva verir diniz) Allah'ı inkâr

etmemizi, O'na menend koşmamızı emri derdiniz.» (Böyle alışırlarken) azabı gördüklerinde içlerinde; pişmanlık gizlerler, tnkâr edenlerin boyunlarına ağlâl koyduk, Yaptıklarından başkasiyle mi cezalanıyorlar?»

2- «O gün onları hep toplar, sonra meleklere der ki:i «Bunlar size mi tapıyorlardı?» Derler ki: «Sen münezzehsin!! Bizim velimiz onlar değil, sensin. Hayır, onlar (bize değil) cinlere tapıyorlardı, çoğu onlara inanmıştı.» O gün biriniz digerinize ne bir fayda, ne de bir zarar vermeğe kadir değilsiz. V» biz zulmedenlere: «Yalanlamakta olduğunuz ateş azabını deriz.»

3- «O telâşa düştükleri zaman bir görsen, hiç kaçamak yoktur, yakın yerden yakalanmışlardır. «Ona inandık» demek tedirier ama onlar için iffiak yerden almak nasıl mümkün olur? Halbuki daha önce onu inkâr etmişlerdi. Uzak yerden gaybet atıyorlardı. Artık kendileriyle arzu ettikleri şey araşma

çekilmiştir, tıpkı bundan önce benzerlerine yapıldığı gibi. Çünkü onlar, işkilli tir şüphe içinde bulunuyorlardı.»

Birinci sahne sapkınlardan tabi'lerle metbu'lar arasında geçen tartışma, çekişme sahneşidir. Bunun

benzerleri önce geçmişti. Burada yeni olan husus, ilk defa tabi'lerden

:Zayıf görülenler, zayrflatilanlar» metbu'lardan di.:

:Büyüklük tasliyanlar» diye bahsedilmesidir. Tartjşmada da ayrı bir renk vardır. Zayıflatıl anlar kesin olarak inanıyorlar ki kibredenler olmasaydı kendileri inanırlardı. Kibredenler de onları tezlîl ediyor, suçu kendilerinden atıyorlar:

Size hidayet geldikten sonra sizi hidayetten biz mi çevirdik?»

Sonra da onlara ağır bir hakarette bulunuyorlar:

Zaten siz suçlu idiniz.» O zaman zayıf görülenler, ağızlarını açıp gözlerini yumuyorlar. Daha sert ve cesaretle günahlarını, onların gece gündüz kendilerine iğva vermelerine bağlıyorlar.. Onların tuzakları, Allah'a şerikler koşmayı emretmeleri yüzünden bu hale düştüklerini söylüyorlar.

Ama bütün bunların faydasjzhğmı bildiklerinden pişmanlık ve hasretlerini içlerinde gizliyorlar ve derin bir umutsuzluk içinde âkibetlerine teslim oluyorlar.

Bu tartışma, hepsinin boyunlarına tomrukların konmasiy-le bitiyor. Hepsi de kâfir olduğu için boyunlarına tomruklar.

konmuştur. Sahne bu ilâveyi taşıyor. Bunu söyledikten sonra hikâye üslûbundan, soru tarzında bir ta'lîka geçiyor:

Yalnız yaptıkları amel ile cezalanmıyorlar mı?» îşte bu ta'li sahneyi hazır hale, dinleyicileri de seyirciler haline getiriyor. Şimdi her şey göz önünde cereyan ediyor hissini uyandırıyor. İkinci sahnede haşr meydanında melekler bulunmakr tadır. Haşr meydanında olan herkesin görüp işiteceği bir yer den bir hitap geliyor onlara:

:Bunlar size mi tapıyorlardı?» Allah biliyor onlara tapmadık larmı ama herkesin önünde puta tapanlan rezil rüsvay etmel için bu soruyu soruyor. Melekler bu günahtan masum oldukla) rını, Allah'ı ortaktan tenzih ettiklerini söylüyorlar:

Dediler İd: Seni tenzih ederiz, bizim velimiz sensin. Onlardan sana sığınırız. Onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanıyordu.»

Utandırma tamamlanmış, teşhir gerçekleşmiştir. Ve o zaman sanıkların karşısıuıda şu hüküm sadir oluyor:

Bugün hiçbiriniz diğerinize ne bir faide, ne de bir zarar vermece kadir değildir. Zulmedenlere deriz ki: Yalanlamakta olduğunuz azabı tadın.» Üçüncü sahneye gelince bu sahnenin şimdiye kadar benzeri hiç geçmemiştir. Hareket, şiddet, cezbe ve hayatla .dolu bir sahnedir. İçindeki şu hareketler sebebiyle sahne, hayat dolup taşmaktadır:

îşte görüyorsun adamlar şaşırıp kalmışlar. Kaçmak, atlatmak istiyorlar ama

Kaçamak yok,» Kaytarmak mümkün değil. Zira tutulmuşlar

Yakın bir yerden yaftalanmışlar.» Teslim olmaktan.

Ona inandık» demekten başka çare bulamamışlar. Bu telâş ve kaytarma çabası içerisinde iken yakalananca hemen imana koşmakla onlar, sanki imanı birden sıçrayıp almak, kapmak istemiş gibi bir durumdadırlar. Ama iman artık o kadar yüksek, uzak bir yerdedir ki ne kadar sıçrasalar elleri ona yetişmez:

Uzak yerden nasıl (uzanıp) alacaklar?» Tenavüş, almak de mektir ama zorlana zorlana sıçrayıp tırmanıp almaktır. Kelime, çıkardığı sesle bu hareketi tamamen canladırmıştır. Onlar için bu nasıl mümkün olur:

Oysa dalıa önce onu inkâr etmişlerdi?» gözden az uzak olan gaybi görmeden taşlıyorlardı. Kesin olarak inkâr ediyorlar, bilmedikleri meçhule, azıcık inanma payı olsun bırakmıyorlardı. Tamamen inkâr ediyorlardı:

üzaktan gaybe taş atıyorlardı.» Hallerini, azabı hak ettikleri tutumlarmı açıklıyan bu parantez* içindeki ta'likten sonra sahne şöyle tamamlanıyor, iş işten geçtikten sonra inanarak kurtulma, kaçma, kaytarma arzuları ile kendileri araşma perde çekildi:

Daha önceki taraftarlarına yapıldığı gibi, kendileriyle ladıklan şey arasına perde çekildi.» Baştan sona bütün yali layıcılar için mukarrer cezadır bu:

Çünkü onlar, işkilli bir şüphe içindedirler.» [14]

Ğafir Suresi [15]

tasadan yutkunacakları kıyamet günü ile uyar. (O gün) zalimlerin ne bir dost», ne de dinlenecek bir şefaatçileri yoktur.»

2- «Ey kavmim, ben o âh-ü figan gününden korkuyorum. O gün arkanızı dönün kaçmak istersiniz ama sizi Allah' m azabından kimse kurtaramaz.»

3- «Ateşin içinde birbirleriyle tartışırlarken zayıf olanlar, büyüklük taslıyanlara der ki: «Biz size uymuştuk. Şimdi siz ateşin en ufak bir parçasını bizden savabilir misiniz?» Büyüklük tashyanlar da der ki: «Hepimiz de onun içindeyiz. Allah, kullar arasında (böyle) hüküm verdi!» Ateştekiler cehennemin bekçilerine der ki: «(ne olur) Rabbınıza duâ edin de hiç değilse bir gün azabımızı hafifletsin!» Bekçiler: «Size elçiler delillerle gelmez miydi?» dediler. «Evet» diye cevap verdiler. Bekçiler: «O halde kendiniz yalvann» dediler. Kâfirlerin yalvarışı da. sapıklıktadır (boşa gider)! Doğrusu biz, elçilerimize ve iman edenlere dünya hayatında ve şahidlerin kalkıp şehadet edeceği günde yardım ederiz, O günde zalimlere mazeretleri fayda vermez. Lanet onlaradır, kötü ev de onlaradır.»

4- «Kitabı ve peygamberlerimizle gönderdiklerimizi, ya-lanhyanlar yakında elbette bileceklerdir. Boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde kaynar suya sürülürler, sonra ateşte

yakılırlar. Sonra onlara denir: «Allah'tan başka taptığınız putlar nerede?» Derler ki: «Bizden kayboldular. Hayır, biz zaten Önceleri hiçbir şeye yalvarmıyorduk.» işte Allah, inkar edenleri böyle saptırır.»

1- Birinci sahne, «Âzife» sahneaidir. Âzife, kıyamet günüdür. Kıyamet sür'atli bir olay şeklinde tasvir edilmiştir: Göğüsler daralmış, soluklar tutulmuş, sıkıntı o dereceye varmış ki sanki kalbler yerinden kopup boğaza düğümlenmiş, insan bunalmış kalmıştır.

Bütün bu sıkıntı içerisinde zalimlere el uzatan; boğazlarını sıkan, soluklarını tıkayan şu darlığı biraz hafifletip biraz onlara nefes aldıracak tek bir dostlan yok. Onları bu musibetten kurtaracak, bu belâyı onların üzerlerinden atacak sözü dinlenir bir şefaatçileri yok. Bu sıkıntı ve yalnızlık içerisinde ihmal edilmiş, kendi başlarına bırakılmışlardır. Bütün bu çetin ahval, resimlerle dolu, gölgelerle haleli birkaç kelime ile tasvir edilmiştir.

2- İkinci sahne, bütün, kıyamet sahneleri içerisinde tek sahnedir. îlk defa burada diriltilip mahşere sevk edilenlerden bir cemaati görüyoruz ki kendilerine seslenildiği zaman kaçmağa çabalıyorlar. Gerçi bu

kaçış, kendilerine bir fayda sağlamıyor, Onları Allah'tan alıp kurtaraoak kimse yoktur ama onların halini tasvir bakımından ifade önemlidir.

Biraz önce temas ettiğimiz :

Bir görsen onları şaşmışlar, kurtuluş yok, yalan bir yerden yakalanmışla*!» sahnesi de tek sahne idi. Bunun onunla benzerliği vardır ama orada yalnız şaşkınlık vardı ve bu şaşkınlığı müteakip yakalanıyorlardı. Burada ise fi'len arkaya dönüp kaçıyorlar ve kaçtıktan sonra yakalanıyorlar.

3- Üçüncü sahne, büyüklük taslıyanlarla zayıflar arasında geçen tartışma sahnesidir. Bu kabil sahneler daha Önce de geçmişti. Fakat buradaki sahne onların tekrarı değildir. Bu sahnede tafsilât bakımından tazelik vardır:

Burada zayıflar, kuvvetlilerden, kendilerine olan borçlarını ödemelerini, çektikleri şu azaptan bir parça yüklenerek a.zabı biraz hafifletmelerini istiyorlar:

:BİZ size tabi idik, şimdi bizden biraz ateş savar mısınız?» diyorlar, içinde iğneleme bulunan bu soruya kuvvetliler karşı koyuyorlar. Kendilerini son derece azap ile yüklü buluyorlar. Artık bir de zayıfların en ufak

azabını yüklenmelerine imkân yok. Bunun için Öyle bir cevap veriyorlar ki solukları tıkar:

:Hepimiz de onun içindeyiz.» Peşinden de her işi Allah'a havale edip ululanma ve kibirlenme sıfatlarından soyuluyorlar. Zayıflar onları büyük gördüğünden biraz azap yüklenmelerini istemişlerdi. Bu inançlarından artık dönerek bu büyüklerin aslında diğer insanlar gibi kul olduklarını söylüyorlar:

Allah, kullar orasında hükmetti!»

Sonra her iki zümre de cehennemin bekçilerine dönüp yalvarıyorlar. Allah indinde kendileri için şefaatte bulunup yalvararak hiç değilse bir gün için şu azabın hafifletilmesini rica ediyorlar.

Ama bekçiler hadlerini bilen kimselerdir. Ve bu ateşte yananların mazilerini de biliyorlar. Bu hal, onların istiğfarına cesaret vermiyor:

Dediler: Size peygamberleriniz delillerle gelmezler miydi?»

Bu bir azarlama ve hatırlatma sorusudur:

Dediler: Evet gelirlerdi.»» O zaman bekçiler onlardan el çekiyorlar, alaylı ve hakaretiz bir tarzda onları umutsuzluğa terk ediyorlar. Boş yere

uğraşmanın, yalvarmanın faydası olmiya-cağım söylüyorlar halde yalvann, dediler.»

Ve bu duâ üzerine perde arkasından bir ta'lik işitiyoruz:

Kâfirîerin duası boşunadır.» Bu haktır ve Allah'ın adaletine uygundur:

Biz peygamberlerimize ve iman edenlere hem dünya hayatında, hem de şahidlerin kalkacağı (şebadette bulunacağı) günde yardım ederiz. O gün zalimlere mazeretleri fayda vermez, lanet onlaradır, evin kötüsü de onlaradır.» Ateş ehlinin halini görüp evlerin en kötüsünün onların olduğunu anladığımız gibi.

4- Dördüncü sahne boyunlarına halkaların, ayaklara zincirlerin vurulduğu sahnedir. Cehenneme sürüklenme ve ateşte yakılma sahnesidir. Secru'l-kelb'den gelir. Secr köpeğin boynuna sacuru (tasmayı) takıp şiddetle çekip götürmek demektir. Bunların da boyunlarına zincirler vurulup şiddetle cehenneme sürükleniyorlar. Sonra azar başlıyor:

:Bizden kayboldular.» Bundan daha enteresanı da Zaten biz daha önce hiçbir şeye tapmazmişız!» îbadet

ettiklerimiz hiçbirşey değilmiş. Ve perde arkasından bir ta'lîk: [16]

Zümer Süresi [17]

1- «De ki: «Asıl hüsrana-düdenler, kıyamet günü hem kendilerini, hem de ailelerini ziyana uğratanlardır. Evet, odur işte açık hüsran. Üstlerinden ateşten gölgeler, altlarından da gölgeler vardır orada. İşte Allah'ın, kullarını korkuttuğu şey odur. Ey kullarım, hesıden korunun.

«Fakat Halılarından konulanlar için üst üste yapılmış, athırmdun ırmaklar akan cennetler vardır.»

2- «Kıyamet günü o kötü azaptım korunmağa nın hali nice olur? Zalimlere «Tadın, kazandığınızın tadım» denir.

3 - Kıyamet güttü Allah'a karşı yalan uyduranların yüzlerinin simsiyah kesildiğini görürsün. Cehennemde değil mi kibirlenenlerin durağı? Allah, sakınanları başanlariyle kurtarır. Onlara kötülük dokunmaz ve onlar mahzun da olmazlar.»

4 - «Allah'ı gereği gibi bilemediler. Halbuki kıyamet günü arz, tamamen O'nun avucu içindedir. Gökler de

sağ elinde durulmuştur. O, münezzeh ve şirk koştuklarından yücedir.»

«Sûr'a üflendi, göklerde ve yerde olanlar hep ölüp düştüler. Ancak Allah'ın dilediği müstesna. Sonra ona tekrar üflendi. Birden onlar ayakta bakışıyorlar. Arz, Kabbmın miriyle parladı. Kitap kondu, peygamberler ve şahidler getirildi (ler) Aralarında hak ile hükmedildi. Onlar zulmedilmezler. Herkese amelinin karşılığı verildi. O, onların ne yaptıklarım en iyi bilir.»

«İnkar edenler, bölük bölük cehenneme sürüldüler. Oraya geldikleri zaman cehennemin kapılan açıldı, cehennemin bekçileri onlara şöyle dedi: «Size kendi aranızdan, Rabbmızm âyetlerini size okuyan ve sizi bugününüzle karşılaşacağınız hakkında uyaran elçiler gelmedi nü?» «Evet, geldi dediler, ama inkâr edenlere asap sözü gerçekleşti!» Denildi: «Cehennemin kapılarından girin, orada ebedi kalacaksınız. Kibirle-nenlerin durağı ne kötüdür!»

«KaManndan korkanlar, bölük bölük cennete sevk edildiler. Oraya varıp da kapılan açıldığında bekçileri onlara: «Selâm size, hoş oldunuz, ebedi olarak oraya giriniz!» dediler. Onlar: «Bize verdiği sözü yerine getiren

ve bizi dilediğimiz yerde oturacağımız bu cennet yurduna koyan Allah'a hamdol-«iıı. Çalışanların mükâfatı ne güzelmiş!» dediler.»

«Melekleri görürsün İd Arş'ın etrafını çevirmiş oldukları balde Rablarım hamd ile teşbih ederler. Aralarında hak ile hükmedilmiştir. «Hamd, âlemlerin Eabbına mahsustnildi.»

1- Birinci sahne, Kur'an tasvirindeki bedîî sanat'sergilerinden bir sergidir. Rablarının âyetlerini yalanlıyanlar için gölgeler var. Ama ateşte gölgeler. Hani o Yahmum'dan olan gölge, üq dallı olup gölge vermiyen, ateşten de korumıyan gölge cinsinden bir gölge. Bu gölgeler onları hem üstlerinden, hem altlarından sarmıştır! Ateşten değil mi? Ateş de onları altlarından ve üstlerinden sarar!

Rablanndan korkanlara gelince, onlar için ateşten gölgeler yerine yapılmış köşkler var. Bu köşklerin üstünde de aynı şekilde köşkler bulunmaktadır. Altlarında da ırmaklar akmaktadır. Sahne, gölgeler ve bunun karşısında bulunan köşkler ve ırmaklarla uyuml anmış tır. İkisi arasında tür

bakımından büyük fark var ama manzaradaki birlik bakımından Kur'an-daki ahenk Özelliği mevcuttur.

2- ikinci sahne, cehennemliklerden birinin, benzeri bu-lunmıyan bir halini çizmektedir: Bu adam' elleriyle, ayaklariyla ateşi kendinden savamıyor da yüziyle savmağa çalışıyor! Halbuki insan diğer uzuvlariyle yüzünü korur. Âdet böyledir. Bu hal, acz, şaşkınlık ve ızdıraptan doğan korkunç, bir haldir.

3- Üçüncü sahnede Allah'a yalan söyliyenlerin yüzleri siyah bir renkle boyanmıştır. Herhalde bu yüz üstü kalma ve rahk siyahlığıdır. Korunanlar ise, başanlariyle kurtulmuşlardır. Bu kurtuluş, kendilerine taksim edilen başarının bir neticesidir. Yüzlerin simsiyah kesileceği bu günde sırf kurtuluş, haddi zatında büyük bir basandır. Bu tür tasvirden, daha önce de söz edilmişti.

4- Şimdi dördüncü sahneyi özetliyelim: Bu sahne, parlak bir sahnedir. Önce hareketli başlıyor. Sonra yavaşlıyor, nihayet her hareket sakinleşiyor ve her ses kesilij'or ve bütün arz sahasını derin bir sessizlik, sükûn ve huşu kaplıyor.

İşte Arz sahibi, bütün Arz, O'nun celâl kabzasında ve bütün gökler sağ elinde durulmuş, (Bu hissi cûşa getiren, tasvirinden hayali âciz bırakan bîr manzaradır. Tenzih ve tecride son derece düşkün olan Kur'an, burada sahneyi görülür hale getirmek, hissi uyarmak, ruha tesir etmek için tahyîl ve iec-sîm usulünü kullanmıştır.) Ve işte birinci na'ra yükseliyor. Yer yüzünde ve göklerde bulunan bütün canhlar düşüp ölüyorlar. Ne kadar zaman geçti bilmiyoruz, ikinci na'ra yükseliyor :

Birden hepsi kalkıp bakışıyorlar.»

Artık bir gürültü patırtı olmadan, üçüncü bir sahne zikredilmeden bütün yaratıklar toplanıyorlar. t§te bu sahnede her şey sakin ve her şey sükûnet içinde hareket ediyor. Bu hal, baştan sona bütün sahnenin havasında bir ahenk bir düzen temin etmek içindir. Rabbımn arşını burada melekler tavaf ediyorlar. Sessiz, çünkü bu makama gürültü yakışmaz.

Arz Rabbımn nuriyle parlamıştır.» Gösterinin tamamlandığı alanın toprağı, sakin bir nur ile, «Rabbınm nuriyle» aydınlanmıştır. O kadar ki az daha orası aydınlıktan çatlar hale gelmiştir. «Peygamberler

ve sahîdler getirilmiştir.» Bütün çekişmeler, tartışmalar özellikle bu sahnede katlanıp kaldırılmıştır. «Ara'srmda hak iîe hükmedilmiştir. Onlar zulmedilmezler. Her nefse karşılığı Ödenmiştir. O onların yaptıklarım pn iyi bilendir.» Söylenecek tek kelimeye, yükselecek tek söze bile ihtiyaç yoktur. îşte hesap ameliyesi burada böyle güzellik kazanıyor. Çünkü makam, heybet ve celâl makamıdır. Hesap tamamlanıp gidilecek yer belli olduktan sonra her fırka kendi yerine sevk ediliyor: «İnkâredenler bölük bölük cehenneme sevk edildiler.» Oraya geldiklerinde uzaktan cehennemin bekçileri onları karşılıyor ve onlara burayı hak ettiklerini hatırlatan sözler söylüyorlar:

Size Babbınızm âyetlerini okuyan, ve sizi bugününüzle Karşılaşacağınız hususunda uyaran kendi aranızdan peygamberler gelmedi mi?» «Dediler: Evet geldi ama kâfirlere azap sözü gerçekleşti.» Burası anlayış, itiraf ve teslim yeridir.

Denildi: Temelli kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Kibirlenenlerin yeri ne kötü imiş!»

Rablarından korkanlar da o şekilde cennete tevcih edilmişlerdir. Oraya geldiklerinde cennetin

bekçileri onları selâm ve övgü ile karşılıyorlar: «Selâm size, hoş oldunuz, oraya ebedî olarak giriniz.» Ve cennet ehlinin sesleri hamd ve duâ ile tatlı tatlı yükseliyor:

:Bize verdiği sözü yerine getiren ve bizi istediğimiz yerde oturacağımız bu cennet yurduna»okan Allah'a hamdolsun.»

Ye sahne, bütün sahnenin havasına uyan, ruha ve hisse Allah'ın celâl ve azametinin korkusunu ve ürpertisini atan ve sahneyi en güzel bir şekilde kapatan bir ifade ile bitiyor:

Melekleri görürsün ki Arşın etrafında tavaf ederek Rablan-m hamd ile teşbih ederler. Aralarında hak ile hükmedihnistir «Hamd alenilerin Kalıbına mahsustur» denilir.»

Sure bitince perde kapanır ama gözde hayali kalır. His onun tayfları, izleri içinde kalır, hayal arkadan onu düşünür. Sahnede hakim olan huzur ve sükûn, uzun zaman hayalden gitmez. İnsan o zevk ile tatlı bir hayale dalar da gider. [18]

Fussîlet Suresi [19]

1 - «Allah'ın düşmanları o gün tevkii' olunu» cehenneme sürülürler. Oraya geldikleri zaman kulakları, gözleri ve derileri, aleyhlerine yaptıkları şeye şehadet ederler. Derilerine derler ki: «Niçin aleyhimize sehadet ettiniz?» Onlar da: «Her şeyi konuşturan Allah bizi konuşturdu. Sizi önce O yarattı. Tine O'na döndürülüyorsunuz.» derler. Siz kulağınız, gözleriniz ve derilenizin, aleyhinize şahidlik etmesinden, gizlenmediniz. Zannederdiniz ki Allah yaptıklarınızdan çoğunu bilmez. işte Rnhbmıza karşı beslediğiniz bu zannınız sizi helake sürükledi de hüsrana düşenlerden oldunuz. Eğer sabredebilir-lerse ateş kendilerinin durağıdır. Eğer hoş tutulmalarını isterlerse artık onlar hoş tutulanlardan değildirler. Onların yanına birtakım yardakçılar da koyduk da onlara önce ve sonra yaptıklarını süslü gösterdiler. Kendilerinden önce geçen cin ve uıs milletleri içinde onlara da söz gerçekleşti (onlar da Ötekilerin akıbetini hak ettiler). Çünkü hepsi de hüsranda kalmışlardır, tnkâr edenler dediler: «Bu Kur'an'i dinlemeyin, okunurken gürültü edin, belki galip gelirsiniz.» înkâr edenlere şiddetli bir azap taddıraoağız

ve yaptıklannm en kötüsüyle onları nezalandıracağız. Bu, Allah düşmanlarının cezasıdır: Ateş. İnliârlarma karşılık orada onlara ebedî kalacakları ev vardır. Küfredenler dediler: «Rabbımız, insanlardan ve cinlerden bizi saptıranları bize göster de onlan ayaklarımızın altına alalını, alçaklardan olsunlar!»

«Onlar ki: (Rabbımız Allah) dediler, sonra doğru oldular, işte onlara melekler (şu müjde ile) iner: «Korkmayın, üzülmeyin ve size va'dedilen cennet ile sevinin. Biz dünya hayatında da âhiret hayatında da sîzin dostlanıuziz. Orada size, nefislerinizin çektiği, İstediğiniz her şey vardır. Bağışlayıcı, merhamet saîübinden bir ağırlama olarak.»

2 - «O gün (Allah) onlara: «Ortaklarım nerede?» diya seslenir. Derler ki: «Sana arz ederiz ki bizden hiçbir şahid yoktur (kimse görmedi onları). Daha önce yalvardıklan kendilerinden) kaybolmuştur. Ve onlar kendileri için hiçbir kaçamak kalmadığını anlanuşlardır.»

Hayvanları, behîmeyi toplar gibi toplama, sürülerin başını sonunu toplayıp bir araya getirme gibi bir haşr sahnesi

Bu şekildeki sahne, hasredilenlerin ne derece düşük, edilmiş ve değersiz kimseler olduklarım gösterir.

Oraya geldikleri zaman», zamîr ateşe raei'dir. O ateş gibilerini gözetlemektedir:

Kulakları, gözleri ve derileri, yaptıkları işlerde aleyhlerine sehadet etmiştir». Burada sahne canlanmakta, hayret ve intibah artmaktadır. Baksana uzuvları ve derileri konuşuyor, onlara karşı düşman tavrı takınıyor, aleyhlerine şahid durumuna geçiyorlar. Halbuki onlar uzuvlaruıdan böyle bir şey hiç ummazlardı. Hattâ şu büyük sahnenin seyircileri dahi böyle bir şey beklemiyorlardı:

:Derilerine dediler: Niçin aleyhimize şehadet ettiniz?» Belki de derilerin bu sözü söylemelerinin sebebi, derinin kendilerine yapışık olması ve derinin kulakları gözleri gibi yaptıklarını işitip görmemesidir. Derilerin şahidlik etmesi gariptir. Onlar da cevap veriyorlar:

Her şeyi konuşturan Allah bizi konuşturdu.» Ve daha sonra

bu derilerden bir serzeniş yükseliyor: «İlk defa sizi O yaratmıştı. İşte O'na döndürülüyorsunuz (Anlamıyor

musunuz bizi O'nun konuşturduğunu?)» Bu garip konuşma ile bu sahne, hayat nabzının çarptığı bir sahnedir.

Birbirleri arasındaki konuşma, kendileriyle; halâ vücutlarına bitişik iken adeta onlardan ayrı gibi aleyhlerine şehadet eden derileri arasında cereyan eden bu konuşma sona erince başlarca bir azar, bir ayıplama dökülüyor:

Ne kulağınızın, ne gözlerinizin, ne de derilerinizin aleyhinize şahitlik etmesinden gizlenmediniz.» Hatırınıza biie gelmezdi onların şahidlik etmesi. Yaptığınızı yapardınız, uzuvlarınızın, derinizin sizi gözetlediğini düşünmezdiniz ki onlardan gizli yapasımz. Onlardan gizlenmeğe muktedir değilsiniz! Siz bunu beklemiyordunuz.

Zannederdiniz ki Allah yaptıklarınızdan çoğunu bilmez.» Gizli yapıyordunuz, kimse bilmez sanıyordunuz. Gözlerden gizlendiniz. Böylece yaptığınız kötülüğün gizli kaldığına iyice inandınız. Ama ne yazık ki kendi gözlerinizden, kulaklarınızdan ve derilerinizden gizlenemediniz. Sizin gizli yaptığınızı sanmanıza kendi gözleriniz, kulaklarınız ve derilerinizden nice alaylar

yükseldi Allah hakkında ne kötü zanda bulundunuz. Bu kötü zanda helak olma vardı, bu zan, hüsranın tâ kendisi idi:

İşte Rabbınıza karşı beslediğiniz zan sizi helak etti, hüsranda kalanlardan oldunuz.»

Burada serzeniş, iğneli alay ve kızgınlık sona eriyor. Cenab-ı Hak, cehenneme gittiklerini bildiğimiz o kimselere sözü getiriyor da diyor ki:

Eğer sabrederlerse, ateştir onların durağı.» Yerleri o

İster sabretsinler, ister sızlansınlar, çare yok.

Eğer 'atb isterlerse artık onlar mu'tebînden değildirler.»

Atb durumun düzelmesini istemekten kinayedir. Fevt edilenden özür dileme anlamını taşır. Yani hallerinin düzeltilmesini isterleıse bu arzuları yerine getirilmiyecektir. Sabretseler de; rahat isteseler de yine cehennemdedirler.

Buraya gelince dinleyicilere onların bu duruma nasıl düştüklerini anlatmak istiyor. Bu minval üzre siyak devam ediyor. Onların, dünyada iken her yaptıklarını süslü gösteren, bu suretle kendilerini kötülüklere,

şehvetlere iten dostları olduğunu, bu yüzden günahkârlara katılmayı hak ettiklerini anlatıyor:

Kendilerinden önce gecen cin ve insten olan milletler içinde. Zira onlar hep hüsranda idiler.»

Daha sora kâfirlerin, Kur'an'ı dinlemem hususundaki sözlerini hikâye ediyor: Kur'an'ı dinlemeyin, onda gürültü edin, belki galip gelirsiniz.» Ve onları, kendilerini bekliyen, biraz önce tasvir ettiği sahnecki azap gibi bir azap ile tehdit ediyor. Söz, inkâr edenleri bekliyen azaba gelince hemen bir azap sahnesi takdime başlıyor. Azap sanki oluyormuş, hazır, karşımızda imiş gibi: Cin- ve ins dostlarının süslemelerine uyarak inkâr edenlerin sahnesini anlatıyor. Dünyadaki o sevgili dostlarına şimdi kin ve ateş püskürenlerin sahnesi:

İnkâr edenler dediler ki: Rabbımız, cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster de onları ayaklarımızın altına alalım, alçaklardan olsunlar!» Kelimeler, kendilerini bu akıbete sürükliyen arkadaşlara karşı kin fışkıran, öfke taşan yüzler çizmektedir. Bu insanlar, ellerinden gelse Ötekileri dişleriyle çiğniyecekler, çiğ çiğ yiyeceklerdir.

Bu münasebetle siyak, inananları ve onların, meleklerden olan dostlarını da tasvir etmektedir. O melekler «Onların dostlandırlar». Onlar «Onlara sevdikleri için yanlarına iniyorlar», onlara huzur veriyorlar, onları hayr ile ve kendilerine va'dedilen cennetle müjdeliyorlar. Böyle idiler. Yani böyle müjdeliyorlardı. Böyle yapmaktadırlar. Şimdi bizler ahirette-yiz. Bu sahne ileride olacak değil, şimdi olmaktadır. Dünya geçmiş gerilerde kalmıştır. Böyle idi. (İfade tarzına dikkat), işte cennetlikler, orada nefislerinin çektiğini yiyorlar. Diledikleri §eyi istiyebiliyorlar ve istedikleri her şey derhal tahakkuk ediyor, oluyor!

Surenin sonunda, benzerleri daha önce geçen diğer bir sahne gelmektedir:

O gün onlara: «Ortaklarım nerede?» diye seslenir.» Burada taze olan, verilen cevaptır:

Dediler: Sana arz ederiz İd bizden gören yok.» îzin ve bilgiyi sana bıraktık, onlardan hiçbir şey bilmiyoruz. Onların yüzünü bile görmedik. Böyle deyip etrafa baktılar. Baktılar ki bütün delliler gösteriyor ki bu durumdan kaçmak mümkün değil.

Kendileri için hiçbir kaçamak kalmadığını anladılar.» [20]

Şûra Süresi.[21]

1- «Yaptıkları şeyler başlarına gelirken, zalimlerin korkudan titrediklerini görürsün, tman edip salih ameller işlyenler ise cennet bahçelerindedirler. Rablannın huzurunda di lediklerinî alırlar. İşte budur büyük lütuf.»

2- «Azabı gördükleri zaman zalimleri görürsün, derler ki: «Dönecek bir yol yok mudur?» Yine onlan görürsün ki aşağılıktan başlan Öne eğilmiş, göz ucuyla gizli gizli, bakarken ateşe sunulurlar.»

«inananlar dediler «Hüsranda olanlar onlardır ki kendilerini de, ailelerini de kıyamet gününde hüsran?- uğrattılan». îyi bilin ki zalimler sürekli bir azap içindedirler. Allh'a karşı onlara yardım edecek bir dostları yoktur. Allah kimi saptınrsa artık onun bir çıkar yolu olmaz. Allah'tan, reddine çare olmayan bîr gün gelmezden önce Rabbuıızın davetine uyunuz.

Sizin için ne sığınacak bir yer vardır o gün, ne de inkâra çare.»

İki şaline birbirine yakındır. Ancak ikincisi daha bariz, vazıh ve daha mufassaldır. Bununla beraber aralarında tekrar oiduğu zannını gideren bir ayrılık mevcuttur. Birinci sahnede zalimler, dünyada ellerinin topladığı kötülüklerden ve zulümlerden korkup ürpermektedirler: «O yaptıkları başlarına gelmektedir.» Yalnız yaptıkları amel cinsinden ve o bebeple ceza g-Öriiyorlar. Onlar ceza görürken salih amel işliyen mü'minler de cennet bahçeîerindedirler. Bütün arzulan, dilekleri Rab-ları katında kabul edilmiş, her istedikleri kendilerine verilmiştir.

İkinci sahnede zalimler azap görüyorlar ve ateşe sunuluyorlar. Boyunları bükülmüş, takvadan ve hayadan dolayı değil, aşağılıktan, zilletten bükülmüş. Ateşe sunuluyorlar; gözleri kapalı, aşağılıktan, utançtan gözlerini açıp bakamıyorlar da «göz uciyle gizli gizli bakıyorlar». Bu ifade, aşağılık bir hali canlandırmaktadır. Onlar bu züll ve umutsuzluk içinde birbirlerine soruyorlar:

Dönecek bir yol yok mudur?» Bu sırada mü'minlerin, orada bay, mes'ut, bahtiyar oldukları tebarüz ediyor. Mü'minler di aralarında konuşuyorlar,

karar veriyorlar, diyorlar ki: «Hüsranda olanlar, kendilerini ve ailelerini kıyamet gününde ziyana sokanlardır.» îşte onlar şu «Aşağılıktan başı dönmüş olarak ateşe sunulanlardır!»

Burada ateşe sunulanların halini beyan edecek genel bir ta'lik geliyor:

İyi bilin ki zalimler, sürekli bir azap içindedirler.» Orada kendihrine hiç kimse yardım edemez. «Ve Allah'tan başka kendilerine yardım edecek dostları da yoktur.»

Başı düşmüş, dostsuz, yardımcısız kalmış, büyüklükleri, kibirleri kırılmış, azgınlıkları erimiş, parçalanmış zalimler sahne gösterildiği şu anda, evet tam. bu anda siyak dünyaya dönüyor, bu korkunç sahneden insanları kaçındırıyor:

Allah'tan, geri çevrilmesi mümkün olmıyan gün gelmezden öuce Rabbmızm davetine uyun. O gün sizin sığınacak bir yeriniz yoktur ve sizin bir inkarcınız da yoktur.» Ya bu halinizi inkâr eden, ya da sizin bu korkunç halinizi kötü görüp sizi bu vahim durumdan kurtaracak bir kimse yoktur. [22]

Zuhkuf Suresi [23]

1- «Kini Rahman'm zikrine kör olur (Kur'iin'ı görmezlikten gelir) se ona bir şeytan sardırırız, o onun arkadaşıdır. Oiiiar bunları yoldan çıkarıyorlar, bunlar oman doğru sam-yorjar. Nihayet bize geldiği vakit: «Ah der, keski benimle senin aranda doğu ile batı arasındaki kadar uzaklık olsaydı, se:ı ne kötü arkadaş imişsin!» Böyle demenin bugün size hiç faydası yoktur. Çünkü haksızlık ettiniz^ hepiniz azapta ortaksınız.»

2- «O kıyamet saatinin, hiç farkında değillerken ansızın başlarına gelivermesine bakmıyorlar mı? O gün dostlar, birbirlerine düşmandır, ancak müttekiler müstesna. «Ey kullarım, bugün size korku yoktur, sîz üzülnıiyecekshıiz de.» Onlar, âyetlerimize inanmış, teslim olmuşlardı. «Girin cennete, siz ve eşleriniz. (Orada) ağırlanırsınız. Onlar için altun kadeh ve tepsiler dolaştırılır. Orada canlarının istediği, gözlerinin hoşlandığı her şey var. Siz orada ebedi kalırsınız. Bu cennet, amellerinize karşılık size verilmiştir. Orada sizin için çok mey-va var. Onlardan yersiniz.»

«Suçlular da cehennem azabında ebedîdirler. Kendilerinden o azap hiç gevşetilmez. Ve onlar orada

tamamen ümitsizdirler. Biz onlara zulmetmedik, fakat kendileri zalim idiler. Bağırdılar: «Ey Malik, Eabbın bizi Öldürsün!» Malik dedi: «Siz böyle kalacaksınız!»

1- Birinci sahne dünya evinden âhiret evine uzanır. Burada başlar, orada son bulur. Dünyada biz, Rahman'ı anmağa körlük gösteren, Rabbım anmıyan, yaptığı işin sorunu hesap etraiyen bir yaratık karşısındayız. Bu hareketinden dolayı kendisine bir şeytan arkadaş olmuş, onu azdırmaktadır. O bunu doğru yoldan çıkarıyor, öteki de kendisini doğru -yolda sanıyor. Öbürü bunu doğrudan saptırıyor, bu da zannediyor ki, doğru üzerinde gitmektedir! Hikâye böyle devam ediyor. Sonunda kıyamet günü «Bize geldikleri zaman kendisini saptıran arkadaşına: «Dedi: Ah keski benimle senin aranda doğu ile batı arasındaki saptıran uzaklık olsaydı!» Ey beni sapıklığa sürükliyen arkadaş «sen ne kötü arkadaş imişsin!», beni azdırdın, beni saptırdın! Bu, âhirette böyle olacağına göre artık geleceği beklemeğe lüzum yok. Kur'an metoduna göre biz hemen âhirette vukubulacak bu sahnenin önüne götürülüyoruz. Artık manzara, gelecek bir olay değildir, karşımızda cereyan eden

bir'hadisedir. Baksana buna da öteki arkadaşına da şı? ilâhî hitap teveccüh ediyor: «Bu yakınmalardan bugün size bir fayda yok. İkiniz de azaba katılacaksınız!» Bunun size asla bir kârı olmıyacak, azabınızdan en ufak bir şey hafifletilmi-yecektir.

2 - İkinci sahne, kıyametin ani geliş sahnesidir. Bu anî-lik, garip bir olay meydana getiriyor:

O gün dostlar, birbirlerine düşmandır» Önce dost iken o gün düşman. Düşmanlıklarına sebep de dünyadaki sevişmeleri, dostluklarıdır. Onlar daha önce şer üzerinde birleşir ve birbirlerini sapıklığa yöneltirlerdi. Bugün de birbirlerini ayıplıyorlar, sapıklık sorumluluğunu birbirlerine atıyorlar. Önce samimi dost olan bunlar, şimdi düşmandırlar.»

Yalnız müttekiler müstesna.» Onların sevgisi, dostluğu bakidir. Çünkü onlar hidayet üzre birleşirlerdi. Birbirlerine hayrı öğütlerlerdi. Artık aralarında anlaşmazlığın, birbirlerini inkâr etmenin yeri yoktur.

Bırakalım dostlar çekişsinler, birbirlerini ayıplasınlar da biz müttekilerin nail olacağı ilâhî ikrama kulak verelim:

Ey kullarım, bugün size korku yoktur ve siz üzülmiyeceksi-niz.» Onlar ki inandılar ve müslüman oldular. «Cennete girin, sîz ve eşleriniz ağırlanacaksınız». O kadar seyineceksiniz ki içinizdeki sevinç, yüzlerinizden belli olacak. Sonra bakıyoruz ki altımdan kadehler ve küpler bunlar arasında dolaştırılıyor ve kendileri için cennette nefislerinin çektiği, gözlerinin hoşlandığı her şey var. Bunların üstünde de ebedî kalma var. Ebedî hayatm üstünde de Allah'ın ikramı:

İşte amellerinize karşılık size miras bırakılan cennet budur.» Sonra bu nimeti tekid ve tafsil ediyor: «Orada onlar için birçok meyva vardır, ondan yerler.»

Peki biraz önce çekişmeğe terk ettiğimiz mücrimlerin hali noldu? Onlar da cehennem azabında ebedîdirler. Bu daimî bir azaptır. Çok şiddetli ve çetin bir ateş. Bir an bile ara verilmiyor ve bir an için olsun soğumuyor. Kendilerinde kurtulma ümidi de yok: «Ondan ümitsizliktedirler».

Burada kulaklarımıza uzaktan, cehennemin sürgülenmiş kapıları ardından geldiği anlaşılan bir bağırtı ulaşıyor. Cehen-nemdekiler, ateşin muhafızı

Malik'e sesleniyorlar ki Rabbına duâ etsin. Kendilerini azaptan kurtarması için değil, buna ümitleri yok. Azabı hafifletmesi için de değil, bunda,n da ümitlerini kesmişlerdir. Kendilerini çabucak öldürmesi için. Ancak bu suretle kurtulabileceklerini düşünüyorlar. Başka çare yok!»

Bağırdılar, ey Malik, Rabbın bizi Öldürsün.» Burada Ölmek, büyük bir kurtuluştur. Durum ne kadar vahim ki ölüm, gaye oluyor. Bu bağırtı, bu sesleniş, şaşkınların sıkıntı ve ızdırabını tasvir eden çizgiler bırakıyor. Bu yardım dileyen bağırtının arkasında bizler azaptan bunalmış ruhlar, ızdıraba dayanma sımrini aşmış cisimler görüyoruz. Bundan Ötürü acı bir na'ra yükseliyor: «Ey Malik, Rabbın bizi öldürsün!» Ama cevap umutsuzluğa, tahzîle düşüren, onların yalvarışını hiç umursa-mıyan bîr cevap oluyor: «Siz böyle kalacaksınız!» Kurtuluş yok, ümit yok. Siz bu azapta ikamet edeceksiniz! [24]

Duhan Suresi [25]

«Doğrusu o hüküm günü, hepsinin bir arada bulunacağı gündür. O gün dost dosttan bir şey savamaz ve onlar yardım da olunmazlar. Ancak

Allah'ın acıdığı başka. Çünkü o, öyle güçlüdür, öyle merhametlidir. Şüphesiz o zekkum ağacı çok vebal yüklenenin yemeğidir. Pota gibi karınlarda kaynar. Sıcak suyu kaynaması gibi. «Tutun onü, yaka paça doğru ortasına sürükleyin. Sonra başının üstüne Hamım (kaynar su) azabından dökün. «Tad! Zira sen, azizdin, kerimdin (deyin). İşte sizin şüphe edip durduğunuz şey budur.»

Şüphesiz mütiekiler, emin bir makamda: Cennetlerde, pınar. İnce ipekten ve parlak atlastan giyinerek hars&klı otururlar. Evet öyle. Hem onları iri gözlü hurilerle de evlendirmişiz. Orada güven içinde her yemişi ister, getirtirler. Orada ilk ölümden başka ölüm de tadmazlar. (Allah) onları azabından da korumuştur. Bütün bunlar, bir lûtfudur, ikramıdır. İşte bu, büyük kurtuluştur.»

Biz, eski-yeni bir sahne karsısında bulunmaktayız. Sahnenin bir kısmı önce geçmişti, bîr kısmında da yenilik vardır. O gün bir dost, bir dosttan hiçbir şey savamıyor. Bunlar da ötekiler de bir kurtuluşa ve bîr yardıma nail olamıyorlar. Biz daha Önce de Zekkum ağacının, günahkârların yemeği olduğunu biliyorduk.

Fakat Zekknm ni'dir, karınlarda ne yapar, bunu bilmiyorduk. Evet Zekkum lâfzından, sert sesinden, şeytanların başları gibi olan tomurcuklarından anlamıştık ki o, boğazı ve karnı perişan eder, tahrib eder. Yine önceki bir sahneden öğrenmiştik ki bu ağaçtan yiyenler, bunun üzerine çok sıcak bir su içiyorlardı ve susuzluk illetine yakalanmış develer gibi ne kadar su içerse içsin doymıyan develer gibi içiyorlardı. Şimdi ise mücrimler, uzanıp bu Zekkumdan alıyorlar ve' bu, zeytin yağının tortusu gibi karınlarda yanar, sıcak su kaynaması gibi kaynar. Bugün mücrimi sahanın içinde durmuş görüyoruz. Ve zebanilere teveccüh eden o geri çevrilmez emri işitiyoruz:

Tutun onu, yaka paça cehennemin ortasına sürükleyin! Cehennemin ortasına götürün, şiddetli, sıkı sıkıya bağlayın ve orada yüzleri haşlıyan kaynar suyu başından aşağı dökün.»

Bütün bunlar gözümüzün önünde olup bitiyor. Ve sonunda da şu azarı duyuyoruz:

Tad, zira sen azizdin, kerîmdin!» Bu âdeta yüksek dağlar gibi peygamberlere kargı kabarıp kokorazlaşan kibirlilerin cezasıdır.

îşte şek ve şüphe ettiğiniz şeyi»

Bir tarafta Öyle yakalama, azap, azarlama cereyan ederken gözümüzü öbür tarafa çeviriyoruz. O, bakıyoruz ki müttekiler: «Emin'bir makamdadırlar». Ne bağlama var, ne çekme, sürütme var, ne şiddet var. Envai çeşit ince ipekler içerisinde karşılıklı koltuklara geçmiş dayanmış sohbet ediyorlar. Aynı zamanda ev sahibidirleı. «Orada her istediklerini rahatça ister, getirtirler». Onlar orada ebedîdirler: «Orada ölümü tadmazlar». Ölüm, sadece insanı dünyadan âhirete nakleden ilk ölümdür. Ondan sonra orada artık bir daha ölüm tadmazlar. :

Ve (Allah) onlan cehîm azabından da korumuştur», işte yalnız bu azaptan korunma dahi büyük bir başarıdır. Bu da âlemlerin Rabbınm lûtfu ve keremidir. [26]

Casîye Suresi [27]

«Kıyamet saati kalktığı gün, evet o gün iptal ediciler hep hüsrana uğrayacaklar j ve her ümmeti diz üstü çökmüş göreceksin. Her ümmet kitabına çağırılır. «Bugün size İşlediğinizin karşılığı verilecektir. îşte

kitabımız size doğruyu söylüyor. ÇÜnkü yaptıklarınızı hep yazıyorduk.»

«İnanıp iyi işler yapanlara gelince Kablan onları rahmetine sokar. Bu da apaçık kurtuluştur.»

«İnkâr edenlere (de der ki): «Size âyetlerim okunma/ mıydı? Siz büyüklendiniz ve suçlu bir millet oldunuz değii mi?» «Allah'ın va'di haktır, kıyamet saatinde de şüphe yoktur? dendiği zaman: «Kıyamet nedir bilmiyoruz, yalnız zannediyoruz, kesin inanmıyoruz» derdinizi»

«Derken yaptıklarının kötülükleri kendilerine göründü ve o alay edip durdukları şey kendilerini kuşattı. Ve dendi: «Bugün biz sizi unuturuZj nasıl siz bugününüzle karşılaşacağınızı unuttunuzsa. Sizin varacağınız yer ateştir. Sizin için yardımcılar da yoktur. Bu böyle oldu, zira siz Allah'ın âyetlerini eğlence yerine koydunuz ve dünya hayatı sizi aldattı.» O gün ne oradan çıkardırlar, ne de Özürleri kabul edilir.»

Bütün milletler geniş arz sahasında toplanmıştır. Herkes diz çökmüş, hesap nidasını bekliyor. Herkese hitabeden nidayı duydular: «Bugün size yaptıklarınızın karşılığı verilecek. İste kitabımız, size gerçeği söylüyor.

Çünkü biz, yaptığınız herşeyi yazıyorduk.» Bütün da'va dosyalan şahidlerin önünde hazırdır!

iman edip iyi işler yapanların işleri kolay. Bir anda hesaplan görülüyor. Hemen Rabları onlan rahmetine sokuyor, uzun bekleme sıkıntısından, üzüntü ve ızdıraptan kurtulup rahat ediyorlar. Ya ötekiler. Bir de gözlerimizi o tarafa çevirelim: Azarlama, azarlama, rezil ve rüsvay etme:

Âyetlerim size okunmaz mıydı? Siz de kibirlendiniz ve suçlu bir millet oldunuz değil mi?» Bugünü bilmezlikten geldiniz, bugünü önemsemediniz, umursamadınız Öyle mi?»

Size Allah'ın vadi haktır, kıyamet saatinde şüphe yoktun» dendiği zaman, «Saat nedir bilmiyoruz., sadece zan besliyoruz,

kesin inanmıyoruz» derdiniz ha !» Kıyamet nedir bilmiyoruz?! Onlar kıyametin künhünü bilmiyorlar, onun hakikatini idrak etmiyorlar, ne olacağını, nasıl olacağını kestiremiyorlar!

Bir aralık oradaki seyircilere kısa bir göz atıyor, o büyük arz sahasındaki kavmin halini ta'lik tarzında haber veriyor;

Yaptıkları amellerin kötülükleri onlara göründü ve alay ettikleri sey kendilerini kuşattı.» Bu ta'likten sonra tekrar mücrimlere dönüp herkesin önünde onları azarlamasına ve rezil

etmesine devam ediyor:

: Siz nasıl bugününüzle karsdacağınızi unuttunuzsa biz de sizi bugün unuturuz. Varacağınız yer ateştir. Sizin için yardımcılar da yoktur. Böyle oldu, zira siz Allah'ın âyetlerini eğlence yerine koydunuz ve dünya nayafa sizi aldattı.»

Sonra tekrar seyircilere dönüp diğer bir ta'lîk ile sahne" kapatıyor:

Bugün artık ne ondan çıkanlrrlar, ne de onların özürleri kabul edilir.» Şimdi onları orada bırakıp dönelim. Bundan sonra sahnede bir değişiklik yok. [28]

Ahkaf Suresi [29]

1- « O gün inkâr edenler, ateşe sunulurlar: «Dünyadaki hayatınızda güzel t>Ian şeylerinizi harcadınız, onların zevkini sürdünüz. Ama bugün yeryüzünde haksız yere büyüklük tasla-manızuı ve fısk işlemenizin karşılığında alçalücı bir azap göreceksiniz.»

2- «O gün inkâr edenler ateşe sunulur: «Bu gerçek değil miydi?», «Evet, Rabbımızm hakla için gerçek», dediler. «O halde, dedi, inkârınıza karşılık azabı tadın. iki sahnede de kâfirlerin ateşe sürülüşü, azarlama sorusu, son kararın verilisi gösterilmektedir. Birincisi, yüzlerine hitabedip kararı bildirme sahnesidir: «Dünya hayatınızda bütün güzel şeylerinizi giderdiniz, onların zevkini sürdünüz.» Sanki bu güzel şeyler dünyada bitti. Dünyada her şeyi kendilerine sınırsızca mubah görmelerinden, herşeyi hesapsız tadmalanndan dolayı âhirete bir şey bırakmadılar. Bugün, dünyadaki büyüklenme ve fısklarına karşılık, alçaltıcı bir azaptan başkasını bulamıyorlar.

İkinci sahne, kararla sonuçlanan bir konuşmadır:

Bu gerçek değil miydi?» Gördüğünüz bu ateş hak değil miydi? Cevap boynu bükerek teslimiyeti itiraftır:

Evet Rabbunız hakkı İçin gerçek». Ya yemin de ediyorsunuz ha?! Ama burada inanmağa hacet yok. Faydası da yok inanmanın burada:

İnkârınıza karşılık azabı tadın.

Bu sür'at içinde konuşma tamamlanıp karar sadır oluyor. Her şey açık. Vak'a sabit, cânî suçunu itiraf ediyor. Doğru cehenneme!

Burada sahnenin sür'atli oluşu istenmiştir. Yüzyüze gelinmiştir. Kaçamak yapmak, inkâra sapmak mümkün değildir. Adamlar ateşi inkâr ediyorlardı. Şimdi ne cidale, ne de inkâra imkân yoktur. [30]

Zariyat Suresi [31]

Boş tahmhıe saplanan yalancılar kahrolsun, onlar bir sarhoşluk içinde yaptığını bilmezler. Soruyorlar: «Ceza günü ne zaman?» O gün onlar ateş üzerinde kıvranırlar: «İşte fitnenizi tadın, sizin acele ettiğiniz bu idi.» Müttekiler cennetlerde ve su başlarında Rablarının kendilerine verdiğini alırlar. Çünkü onlar bundan önce ihsan ederlerdi. Gecenin az kısmında uyurlardı, seherlerde istiğfar ederlerdi. Mallarında da ciye ve yoksula bir hak vardı.»

Sahne dünyada başlıyor, âhirette bitiyor. Sapıklığın vei diği sarhoşlukla Allah'ın âyetlerine bakmıyan, âhireti düşül miyen, devamlı bir şüphe ile: «Ceza günü ne zaman?» diye kâr tarzında sorup duran şüpheci yalancılara lanet etmekle başlıyor.

Onların bu sorularına, bir kıyamet sahnesiyle cevap veriyor. İşte ip ti lalarından dolayı ateşe sunuluyorlar. Ve işte şu söz ile azarlanıyorlar:

Fitnenizi tadın, acele ettiğiniz bu idi!» Dünyadaki fitneyi tadmak, âhirette bu azabı taddınr. Bunun tadı ondan geldi!

Bunlar ateşte fitnelerini tadarlarken bakıyorum ki müttekiler Cennetlerde, su başlarındadırlan». Huzur ve itmi'nan ile Rablarmm verdiği nimetleri kabul ediyorlar. Bu nimet, Rablari tarafından kendilerine verilmiştir. Allah onlara ne verse almak itiyadmdadırlar. Hele böyle sürekli nimet olursa!? Sonra onların bu nimete nail olmalarının gerekçelerini işitiyoruz:

Onlar bundan önce ihsan ederlerdi. Gecenin azında uyurlardı, seherlerde istiğfar ederlerdi...» Demek ki onlar, bu nimete müstahaktırlar. Allah ihsan edenlerin ecrini zayi etmez. Onlar bugün alıyorlar, çünkü daha önce veriyorlardı, mallarında dilenciye ve yoksula hisse veriyorlardı. [32]

Gaşîye Suresi [33]

O Ğaşiye haberi sana geldi mi? Birtakım yüzler o gün eğilmiş, zilletle düşmüştür. Çalışmış bitkin

düşmüştür. Kızışmış bir ateşe yaslanırlar. Kızgın bir kaynaktan sulanırlar. Onlara bir darî'den başka yiyecek yoktur. Ne semirtir (o darî), ne de açlıktan korur.»

«Birtakım yüzler de o gün pırıl pırıldır. Çalışmasından hoşnuttur. Yüksek cennettedir. Orada boş söz işitmez. Orada akar bir kaynak vardır. Önada yüksek tahar, konulmuş kadehler, dizilmiş yastıklar, serilmiş nefis sergiler vardır. al Ğaşiye: Kıyamettir. Kıyamet, Dâhiye gibi her şeyi kaplıyor, örtüyor. Burada kıyamet haberinin geldiğini sorması, onun şanını yüceltmek ve dehşetini artırmak içindir. Sorunun cevabı, iki taraflı olan bir sahnedir:

Bir tarafında eğilmiş, zelîl, yorgun, bitkin yüzler var. «Kızışmış ateşe yaslanırlar». Son derece sıcak bir kaynaktan sulanırlar. Bu su, ne serinlik, veriyor, ne de kandırıyor. Ve bunlara yemek olarak da bir diken verilir. Bu dikeni yaş iken develer yer, kuruduktan sonra yemezler. Bu diken «Ne (gıda olup) semirtir, ne de açlıktan korur.» Bu yüzlerde ruhî azap olan zillet ve hizy ile bedenî azap olan yorgunluk ve ateş birleşiyor. Açlık

ve susuzluk azabına, açlık ve susuzluktan daha beter olan bir içki ve yemek azabı ekleniyor.

Bu sahnenin diğer tarafında bu yüzlerin tam karşıtı var: Mes'ut, pırı! pırıl, çalışmasından razı yüzler. Bunlar yüksek bir cennette, sakin, huzur içindedirler. Orada boş söz işitmezler. Orada iç açıcı, tatlı, serinletici, doyurucu bir kaynak var. Onlar yüksek tahtlarda rahat ederler, içmeleri için kendilerine kadehler doldurulmuştur. Dizi dizi yastıklara yaslanır, serilmiş sergiler üstünde ferah fahur yaşarlar.

Bütün bu nimetler o Ğaşiye (Örten) günde olmaktadır. Bundan ötürü bunların Özel kıymeti vardır. İki sahnenin parçalarında bulunan tam tekabül, arzdaki uyum renklerinden biridir. Kur'an'da uyumun çeşitli renkleri vardır. [34]

Kehf Suresi [35]

1- «Biz zalimler için duvarları onları kuşatan bir ateş hazırlamişizdır. Onlar yardnn istediklerinde erimiş maden gibi yüzleri kavuran bir su kendilerine sunulur. Ne kötü bir içecek ve cehennem, ne kötü bir duraktır!»

«İman edip iyi ameller isliyenlere gelince, biz güzel amel edenin ecrini zayi etmeyiz. Onlar için altlarından

nehirler akan Adn cennetleri vardır. Orada altını bilezikler takarlar, sündüs ve istebraktan yeşil elbiseler giyerler. Orada tahtlara yaslanırlar. Ne güzel bir mükâfat ve ne güzel bir duraktır!»

2 - «O gün dağları yürütürüz, Arzı çırılçıplak görürsün. Onları bir araya toplarız, hiçbirini bırakmayız. Dizi dizi Kab-bma sunulurlar: «Andolsım ki sizi ilk defa yarattığımız gibi bize geldiniz. Size hiçbir toplama yeri bırakmıyacağız zannetmiştiniz! Kitap konulmuştur. Mücrimlerin, onda yazılandan korkarak: «Vah bize! Bu kitaba ne oluyor ki küçük büyük hiç-birşey bırakmadan hepsini sayıp dökmüş?» dediklerini görürsün. Yaptıklarını hazır bulurlar. Rabbın hiç kimseye zulmet-mez.

3- «O gün (Rabbın) şöyle der: «Çağırın bakalım o benim ortağım sandıklarınızı.» Çağırdılar ama bunların çağrılarına gelmediler ve aralarına bir felâket yeri (cehennem deresi) koyduk. Suçlular ateşi gördüler, artık ona düşeceklerini anladılar da ondan savuşacak bir yer bulamadılar.»

Bu surede âhiret gününe kısa işaretlerden ayrı olarak üç sahne vardır:

1- Birinci sahne zalimleri kuşatan çadır şeklindeki ateş sahnesidir. Bu ateş içinde hararetten ve susuzluktan yardım isterlerse kaynayan zeytinyağı tortusu gibi yüzleri ve derileri, boğazları ve barsakları haşlayıp kavuran bir su verilir kendilerine. «Ne kötü içkidir» o. Yaslanacak ve duracak yer olarak ateş ne kötüdür. Ateşin dayanılacak ve yaslanıp oturularak yer olarak zikredilmesinde iğneli bir alay vardır. Onlar orada yaslanacaklar, oturacaklar ama rahat etmek için değil, perişan olmak, haşlanmak için. Bu yaslanış cennette mü'minle-rin yaslanış ve oturuşuna mukabildir. Ama bu nerede, o nerede?

Bunlar böyle azap içinde iken iman edip güzel ameller iş-. Üyen kimseler de Adn cennetlerindedir. Altlarından nehirler akar. Güzel sular için latîf nesimi teneffüs ederler. Bunlar kikaten oturup yaslanıyorlar:

Orada tahtlara yaslanarak» kıymetli ipek elbiselere gark olmuşlar, altun bilezikler takmışlar. «Ne güzel mükâfat ve ne güzel oturulacak yer!»

2- İkinci sahnede maddî korku, yüksek dağları yürütmede, Arzm çırılçıplak kalmasında kendini gösteriyor. Daha önceki bir sahnede gördüğümüz üzre

Arz Ka'-ı Safsaf (dümdüz) idi. Ne bir çukur, ne de bir tümsek yoktu. Bundan sonra arkasından hiç kimseyi birakmıyan, hepsini kendinde toplayan haşr tahnesi geliyor. Herkes dizi dizi «Rabbına» arz ediliyorlar. Burada Önce yapmış oldukları bütün yalanlamalariyle yüz yüze geliyor. Yüzlerde zillet görüyoruz

Andolsun ki sizi ilk defa yarattığımız gibi bize geldiniz». Ey kavim geldiniz, halbuki siz hiç gelmiyeceğinizi sanmıştınız.

Zannetmiştiniz ki size bir buluşma yeri Şimdi ne görüyorsunuz, nasılmış bak, olan oldu?!

Kitap konuldu». Burada benzeri olmayan bir sahne görüyoruz, işte mücrimler, o kitaptan ve onda olandan korkuyorlar. Onun bu kadar incelikle her şeyi yazmasından canları sıkılıyor:

Dediier: Bu kitaba ne oluyor ki ne küçük ne de büyük bir şey bırakmadan hepsini saymış?» Evet Öyle ey dostlar! Bu ince tutanak defterinden kurtuluş, kaçış yok.

Ne yapmışlarsa hepsini hazır buldular.» Yaptıkları şeyler, sanki kendi kendine çıkıp gelmiş canlı gibi. Bir getiren olmadan gelmiş.

Kabbın, hiç kimseye zulmetmez.»

3- Kıyamet gününde şeriklerin (putların), müşriklerle yüzleşmesini canlandıran sahne genellikle hepsinde tekrarlanan sahnedir. Ancak burada yeni olan taraf müşriklere:

Ortaklarım sandığınız şeyleri çağırın» denmesidir. Bu hitap üzerine müşrikler, âhirette olduklarını, bu putların ke bilerine ne bir fayda ne de bir zarar veremiyeceklerinî unutuvorlar. Korku onları şerikleri çağırmağa sevk ediyor:

Çağırdılar fakat onlar onların üzerine iki fırka arasına bir uçurum kondu: çağnsnm gelmedilen». Bunun

Biz onların aralarına bir uçurum koyduk». Her iki fırka da bu uçurumun kenarcıdadırlar. Bu uçurum, ikisini birbirinden ayıran bir ayırıcıdır. Bu, ateşle dolu bir deredir. Mücrimler bunu görünce içine düşecekler diye korkudan yürekleri ağızlarına geldi, heyecanlandılar. Gerçekten de korktukları başlarma geldi:

Bundan bir kaçamak bulamadılar»![36]

Nahl Suresi [37]

1- «Rabbınız ne indirdi dendiği zaman, evvelkilerin masallarını, derler ki kıyamet günü kendi veballerini yüklendikten başka bilgisizlikleri yüzünden saptırdıkları kimselerin veballerini de yüklensinler. Bak ne fena yük yükleniyorlar! Onlardan öncekiler hile yapmışlardı. Allah da yaptıkları binaların temellerinden geldi de üstlerindeki tavan başlarına çöktü ve azap, kundilorine hiç anlamadıkları bir yerden geldi. Sonra kıyamet günü onları rezil eder ve der ki: «Hani o haklarında tartış (ip fitne çıkar) diğımz benim eşlerim nerede?» Kendilerine ilim verilenler dediler ki: «Gerçekten bütün rezillik ve kötülük bugün kâfirleredir.» Onlar ki nefislerine zulmeden insanlar olarak melekler onlun vefat ettirirken «Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk» diye teslim çekerler. Hayır! Allah yapmakta olduğunuzu gayet iyi bilir. Cehennemin kapılarından ebedi kalmak üzere giriniz. Kibirlenenlerin yeri ne kötüdür edenlere: Babbımz ne indirdi denince «hayın» dediler. Bu dünyada iyilik edenlere iyilik vardır. Ahiret evi ise elbette daha hayırlıdır. Mütteldlerin evi ne güzeldir! Altlarından nehirler akan Ada cennetlerine girerler.

Orada istediklerini alırlar. İşte Allah, müttekileri böyle mükâfatlandırır. Onlar ki melekler onları güzel nisanlar olarak vefat ettirirken derler İd: Selâm size, yaptıklarınıza karşılık cennete girin.»

2- «O gün her ümmetten bir gahid getiririz. Sonra inkâr edenlere ne izin verilir, ne de onların özürleri kabul edilir. Zulmedenler azabı gördükleri zaman artık, onlardan ne hafifletilir, ne de onlara mühlet verilir. Şirk koşanlar, koştukları ortaklan gördükleri zaman derler ki: «ÎÎabbımiz, seni bırakıp yalvardı-ğımız ortaklarımız (putlarımız) işte şunlardır.» (Koştukları, ortaklar) onlara şu lâfı atarlar: «Siz yalancılarsınız». O gün Allah'a teslim çekmişlerdir ve ydurdukları şeyler, kendilerinden sapıp kaybolmuştur.»

3 - «O gün her nefis, kendi nefsini savunarak gelir. Her nefse yaptığı verilir. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.»

Birinci sahne müşterek sahnelerdendir. Bu sahnedeki kafile, hareketine, dünya hayatından başlar, can verme haline gelir ve buradan âhiret hayatına atlar. İki hayat bu geçitle birbirine bağlanmıştır. Kafile yürümesine devam edip ceza hali-ne varır, oradan ya cennete veya cehenneme gider.

Burada sahne, sırtlarına veballer yüklenmiş suçluları göstermekle başlıyor. Evzâr, bir cisim şekline, sırtlara yüklenen yük!er şekline sokulmuş günahlardır. Bunlar şahsî günahları ve gafü avlayıp saptırdıkları kimselerin günahlarının bir kısmıdır. Sonra arz, dünya sahasına intikal ediyor. Burada hîle yapan bir milletin akıbetini görüyoruz: Allah evlerini temellerinden yıkmış, tavanları başlarına düşmüştür. Hiç ummadıkları bir zamanda evleri aniden başlarına yıkılmıştır.

Buradan doğruca kıyamete geçiyoruz. Geçiyoruz ki orada o suçluların rezalet sahnesini görelim: Allah onlara soruyor: «-Haklarında müzminlerle tartıştığınız onlar yüzünden mü'minlere düşman olup dünyada fitneler, kavgalar çıkardığınız ortaklarım nerede?» Müşriklerden soru sorma sahnesi. tekerrür eden bir sahnedir ama her defasında ayrı bir taze yönü vardır. Buradaki yenilik de bu soruya «thn verilenlerin» cevap vermesidir. Müşrikler hacîl olup "susunca ilm verilenler diyorlar ki: «Bugün hacalet ve kötülük inkâr edenleredin». Sanki bu ilim verilenler oranın sahibidirler de bu hükmü veriyorlar ve kâfirlere alçak rezaleti lâyık ve gerekli görüyorlar. Sonra ilim verilenler söze devam

ediyorlar, bu kâfirlerin vasıflarını, eski tarihlerini anlatıyorlar: Melekler gelip canlarını alırken bile bunların nefislerine zulmettiklerini, eskisi gibi yalancı olduklarını söylüyorlar. Hiç değilse can verirken kibir-den vazgeçip melekleri, teslim olarak karşılasalardı ne olurdu? Ama hayır, onlar yine yalan söylemeğe çalışıyorlar: «Biz hiçbir kötülük yapmadık» diyorlar. «Hayır!» her haliniz belli. «Zira Allah yaptığınızı bilir!»

Can verme sahnesinden hemen ceza sahnesine, Evden (dünyadan) ateşe (cehenneme) geçiyor:

Cehennemin kapılarından, orada ebedî kalmak üzere Kibirlenenlerin yeri ne kötüdür».

Bu defa dönüp aynı yolda bulunan diğer bir kafilenin halini, müttekiler kafilesinin seyrini gösteriyor. Bunlar da aynı yollardan geçiyorlar ama ötekilerin gittiği şekilde değil, vardıkları yerde tamamen bambaşkadırlar. Bu husus, âyetlerden anlaşılmaktadır, izaha ihtiyaç yoktur.

2 - İkinci sahne de yine şeriklerin sahnesidir. Ancak burada güzel bir unsur var. İşte inkâr edenler o korkunç haldeler. Kendilerine şefaat için izin verilmiyor ve kendilerinden özür de kabul edilmiyor. Bu halde

Allah'ı bırakıp taptıkları putları görüyorlar. Onları göstererek bağırıyorlar:

Rabbıraız, işte senden başka yalvardığımız şeriklerimiz bunlardın». Belki cezadan biraz kurtulurlar ümidiyle bu şerikleri gösteriyorlar ama şerikler (putlar) şiddetle bu ittihamı reddediyorlar:

Siz yalancılarsnnz». Böyle deyip Allah'a yöneliyorlar. Hani kendileri de tann idiler ya, artık tanrılığı bir tarafa bırakıp şuur ile Allah'a teslim oluyorlar. İş bitiyor ve herşey, tek elan Deyyân'a teslim olup boyun büküyor. 3 - Üçüncü sahne, daha önce

Herkesin başından aşkın bir işi vardın» âyetiyle tasvir edilen korku halini tasvir etmektedir. Her nefis, ancak kendi nefsi ile meşgul olabiliyor, başkasiyle uğraşmağa, ilgilenmeğe fırsat bulamıyor. Her nefis, tek basma gelmiştir oraya. Bu toplananların, bu kalabalığın arasında yapayalnızdır o. Kendinden başka bir şey göremiyor. Yalnız kendi kendini savunmağa çalışıyor. Kurtulmağa uğraşıyor ama kurtuluş imkânı yok.

Her nefse yaptığı veriliyor. Münakaşanın faydası yok. Hüccet de kabul edilmiyor. Bununla beraber yine

zulmediyorlar, haksızlığa uğramıyorlar, yaptıklarının karşılığını buluyorlar. Zira her şey açık bir kitapta yazılmıştır. [38]

İbrahim Suresi [39]

1- «Fetih istediler ve her inatçı zorba hüsrana uğrada Arkasından cehennem, (orada) irinli sudan sulanacak, onu yudum yudum içmeğe çalışacak fakat boğazmdan geçiremiye-cek ve her taraftan ona ölüm gelecek ama ölmiyecek; arkasın-dan da kaba bir azap.»

2- «Hepsi Al lalı'in huzuruna çıktılar. Zayıflar, büyük-lenenlere: «Biz size tabi idik. Allah'ın azabından azıcık bir şey bizden savabilecek misiniz?» dedi. (Kibirlenenler de): «Eğer Allah bize hidayet etmiş olsaydı, biz de size hidayet ederdik. Şimdi sızlansak da sabretsek de birdir, bizim için kurtuluş yoktur.» dediler. îş bitince şeytan şöyle dedi: «Allah size doğru va'detti, bela de size vahdettim, ama ben size va'-tlimden caydım. Esasen sizi zorlayacak bir nüfuzum yoktu. Sadece sizi çağırdım, siz de bana uydunuz. Öyle ise beni ayıplamayın da kendi kendinizi ayıplayın. Ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Zaten bundan önce beni

(Allah'a,) ortak koşmanızı da tanımamıştım. Doğrusu zalimlere etim bir azap vardır.»

3- «halimlerin yaptığından Allah'ı gafil sanma. Yalra onları, gözlerin fırhyacağı bir güne ertelemektedir. Başlarını dikerek koşarlar, bakışları kendilerine dönmez ve yüreklerinin içi İKnnboş havadır.»

4- «İnsanları şu günden uyar ki o gün onlara azap gelir de zulmedenler der kî: «Rabbımiz bizi yakın bir süreye kadar ertele de sciiiıı da'vetine gelelim, peygamberlere uyalım». Hani bundan önce sizin için zeval yok diye yemîn etmiyor muydunuz?» Nefislerine zulmedenlerin yerlerinde oturmamış mıydınız? Onlara ne yaptığımız size belli olmuş değil miydi? Size meseller vermemiş miydik? »

5- «O gün Arz, başka arza, gökler (başka göklere) değiştirilir. Hepsi tek olan kahredici Allah'ın huzurunda durur. Ve o ftün mücrimleri birbirlerine yaklaştırılarak (veya elleri ayaklarına yaklaştırılarak) zincirlere vurulmuş gömlekleri katrandan ve yüzlerini ateş kaplıyor görürsün.»

Birinci sahnede yenilik var. Cehennem âhirete bırakılmıştır ama dünyada da vardır. îşte onlar dünyada Allah'tan fetih istiyorlar; Allah'tan, hak üzerinde olanları galip, batıl üzerimde olanları perişan etmesini istiyorlar. Allah da dualarını kabul ediyor ve «Her cebbar inatçı perişan oluyor.» Bu, bu dünyada oluyor ama arkasından da cehennem. O adan bir yarın kenarında imiş gibi cehenneme yakın. Hayır hayır, kenarında deşîil, cehennemin içinde. Her taraftan ona ölüm sebepleri, geliyor ölüm nasib olmuyor, ölüp rahat edemiyor:

Bunun arkasından da kaba bir azap var.» Her an onu bekli yen bir azap.

Cidden dünyada cebbar dururken arkasından da cehennemin durup beklemesi «Onun arkasından da kaba bir azab» m bulunması harika bir sahnedir, insanın gözü önünde temes-sül eden, canlanan bir sahne.

îkinci sahne kibirlenenîerle zayıfların sahnesidir. Bu-nun benzerleri geçmişti. Ancak burada güzel bir yenilik vardır. O da konuşmaya şeytanın da katılmasıdır.

Bu sahnede hayale üç fırka canlandırılmaktadır:

Zayıflar: Ki bunlar kuvvetlilerin kuyrukları idiler. Hâlâ o za'flarmda, kısa akıllılıklarında, nefislerini hor düşürmede devam ediyor, yine dünyada kibredenlere iltica edip onların, kendilerini bu durumdan kurtarmalarını istiyorlar. Bu düşük, zayıf labiatlarinc uygun olarak diyorlar ki hayatta bizi siz kandırdınız. Bunun iğin onları yeriyorlar. Sanki kendilerinin hiç iradeleri, akılları yokmuş gibi onlar ne demişse öyle yapmışlar. Şimdi de bu za'flarmı belli ediyor, neden bizi aldattınız diyorlar da biz aldanmasaydık demiyorlar.

Kibredenler: Bunların da kibirleri yıkılmış, burunları kırılmış, âkibetleriyle karşı karşıya gelmişler. Kendilerinin gördüğü îiillet ve azap yetmiyormuş gibi üstelik bir de şu zayıfların, karşılarında durup kurtuluş istemleri daha da canlarını sıkıyor. Kendilerine kurtuluş çaresi bulamazken onlara ner-den bulsunlar? Bir de gelmişler kendilerini kandırmış olduklarını söylüyorlar. Bunu söylemenin ne faydası var sanki? Can sıkmadan başka ne işe yarar bu hatırlatma? Bunlar da onlara bıkkınlık ve can sıkıntısı içinde cevap_ veriyorlar:

:Allah bize hidayet etseydi biz de size hidayet ederdik!» Bundan ba^ka bir şey söylemiyorlar.

Şeytan: Bütün aldatıcı, hain, düzenbaz, hileci şahsiyetiyle şeytan. Yalnız burada itiraf ediyor, Allah'ın, onlara doğruyu va'dettiğini kendisinin de va'dedip caydığını söylüyor ve sonunda onları daha derin bir acıya sokuyor, onların işledikleri suçlardan elini, çekiyor, kendini temize çıkarmak istiyor. Diyor ki: -

Benim sizi zorhyacak bir nüfuzum yoktu. Sadece sizi çağır dini,, siz de bana uydunuz. Şimdi beni ayıplamayın, kendi kenj diiiizi ayıplayın» Daha da ileri gidiyor:

Zaten ben daha önce beni ortak koşmanızı da tanımamıştım

Beni Allah'a ortak koşmanızı inkâr etmiştim.

Gerçekten ne şeytanmiş be!

Âyet, onların halini ne güzel tasvir etmektedir: Tâbi met bu'dan sıyrılıyor, metbu tâbi'i inkâr ediyor. Hoş birbirlerin inkâr etmeleri, ya da birbirlerine yapışıp arka olmaları fayd temin etmez ama bu suretle her zümrenin karakteri, o büyü gün karşısında açıkça ortaya çıkıyor.

Burada şeytan mantıkçıdır. Aslen mantıkçı ve Kur'an' çizdiği şeytan suretinde mantıkçı. Zaten böyle

oyuncu, düzen baz, aldatıp yüz üstü bırakan, sonunda uzak duran olmas şeytan olmaz ki!

Üçüncü sahne, şaşkınlığın, hacalet ve teslimiyyeti eşsiz bir levhasını çizmektedir. Bu tabloyu, solukları tıkay bir üzüntü halesi çevrelemektedir, işte gözler dönmüyor, ha reket etmiyor, sabit. Ve işte onlar başlarını kaldırmış koşu yorlar. Kibirden değil, vücutları odun gibi kaskatı kesildi için başlarını dikmişler. Gözleri dönmediği için gördüğü hiç-birşeyi kendilerine nakledemiyor. Kalbleri de bomboş. İçinde sadece şaşkınlık uçuşuyor. Hayret hakim.

Her şeyi, her çehresi tamam bir sahne Korku sahnesi.estlerde, mimiklerde beliriyor ve gölgesini ruhun derinliklerine, insanın hücrelerine kadar salıyor.

Dördüncü sahne zalimlerin sahnesidir: «Zalimlere azabın geldiği gün» ü tasvir ediyor. O gün onlar huzur-i ilâhîde öne çıkıp yalvarıyorlar:

Rabbımız, bizi yakın bir süreye kadar ertele de senin da'-vetine uyalım!» Burada başlarına öyle bir azar dökülüyor ki:

Bun dan önce sizin için hiçbir zeval yok dîye yemin etmiyor muydunuz?» Hayat sizi aldattığı zaman ölümü,

öldükten sonra dirilmeyi unutmuş, sizden önceki zalimlerin âkibetini görmez olmuştunuz. Halbuki onların akıbeti gözünüzün önünde idi. Zira onların yurtlarına oturmuştunuz «Onlara ne yaptığımız size belli olmuştu.» Bu size hiç tesir etmediydi. Size misaller verdik, siz onlardan hiç ibret almadıydınız.

Burada sahne bitiyor, halleriyle baş başa kalıyorlar. Onlar için bir kurtuluş ümidi kalmadığı meydana çıkıyor,

Beşinci sahne, insanların dünyada alıştıkları her şeyin değiştiği sahnedir. Burada her şey onların gözlerine, duyularına yenidir: «O gün Arz başka arza değiştirilir. Gökler de.» Her şey değişmiştir. Onlar bugün yeni bir konumdadır:

Hepsi tek olan Kahhar Allah'a bariz olmuştur» açıkça meydana çıkmıştır. Koruyucusu yoktur, örtüsü de yoktur. Allah' in önünde yapayalnız ve besbelli. Bu halde büyük bir korku vardır. Yeni bir âlemdeki garipliğin vahşeti ve kahredici tek Allah'ın huzuruna apaçık çıkmanın korkusu.

Sonra dikkat et, tuhaf bir manzara göreceksin: «O gün mücrimleri birbirine yaklaştırılmış olarak zincirleie

vurulmuş görürsün.» Elbiseleri de var ama katrandan. Katran siyahtır, ısırır acıtır, yanmağa tutuşmağa elverişlidir. Bu adamlar ikişer ikişer kelepçelere vurulup sevk edilirler. Ya da demir halkalarla elleri ayaklarına yaklaştırılıp bağlanır.

:Yüzlerini de ateş kaplar.» Artık hayal, katrandan" elbiseler içinde alevle tutuşma hareketini tamamlar!

Korku hem maddî, hem manevîdir. Arzın değişmesi maddî, kahredici Allah'ın huzurunda açığa çıkmak manevi bir korkudur. Azap da hem maddi, hem manevidir. Ateşin yüzleri kaplaması maddî, demir kelepçelerle birbirlerine yaklaştırü-malan manevî bir azaptır. Bu hal, alçaltıcı bir haldir. [40]

Enbiya Sukesi [41]

1- «Doğru iseniz bu va'd ne zaman? diyorlar. Bu kâfirler yüzlerinden ve sırtlarından ateşi defedemiyecekleri, yardan da olunmiyacaklan zamanı bir buseydiler! Doğrusu o onlara aniden gelecek de onları şaşırtacak, ne onu reddebilecekler, ne de kendilerine mühlet verilecek.»

2- Gerçek va'd yaklaştı, birden küfredenlerin gözleri donup kalır. «Vah bize, biz bundan gafildik,

hayır biz zalimlerdik!» Siz ve Allah'tan başka taptıklarınız cehennemin odunusunuz, oraya gideceksiniz. Eğer onlar tanrı olsalardı oraya gitmezlerdi. Halbuki hepsi orada ebedî kalacaklardır. Onların orada bir zefirleri (iç çekişleri) vardır ki! Ve onlar orada gitmezler.»

«Ama bizden kendilerine (ezelde) güzellik geçmiş olanlar, işte onlar ondan uzaklaştırılmışlardır. Cehennemin hışıltısın bile duymazlar. Onlar canlarının istediği nimetler ebedidirler. O en büyük korku onları üzmez ve melekler on (şöyle) karşılar bu, size va'dedilen gününüzdür.»

«O gün kitapları dürer gibi gök'ü düreriz, ilk defa yamağa başladığımız gibi onu iade ederiz. Üzerimize söz bunu yapacağız.»

1- Birinci sahnede ateş onları her taraftan sarmaktj dır. Onlar telâş ve korku içinde elleriyle, yüzlerinden, sırtlarından ateşi sürmeğe çalıştıkça ateş daha fazla onları sarıp sarmalamaktadır. Yapamıyorlar, ateş birden yutuyor onları; ne bir hareket yapmağa kudretleri, ne de düşünmeğe iktidarları kalıyor. Ateş her taraftan onları yerken onlar öyle aval aval bakıyorlar. Ne ateşi savabiliyorlar, ne de

azap onlardan geri bırakılıyor. Hiç mühlet verilmiyor. Niçin bu acele? Bu acele, onların önce yaptıkları aceleciliklerinin bir karşılığıdır. Çünkü onlar dünyada öyle acele ediyorlardı: «Bu va'd ne zaman eğer doğru iseniz?» diyorlardı, işte onlara verilen cevap da böyle ânî, akıllan şaşırtacak derecede acele oluyor. Azap edilenler bunu geri çeviremiyorlar ve onlara hiç mühlet verilmiyor. Azap derhal tatbik ediliyor, hiç ertelenmiyor.

2 - Söz devam ediyor. Birincide olduğu gibi yine ânilik unsuru taşıyan bir sahne geliyor, aceleye maruz kalanları dehşete düşürüyor:

Küfredenlerin gözleri bîrden bire donmuş kalmıştır.»

Şahisa ta'biri arzu edilen sahneyi daha güzel çizmek için kullanılıyor. Sonra mevzu, resim ve tasvirden konuşmağa geçiyor. İşte gözleri belerip kalmış olanlar alanda konuşuyorlar:

Vah bize, biz bundan gaflet etmişiz, hayır biz zalimler olmuşuz.» Birden ap açık hakikati görüp de neye uğradığını bile-miyen insan anlıyor, pişman oluyor, itirafı kusur ediyor ama iş işten geçtikten, zaman gittikten sonra!

Bu âni olayın şaşkınlığı içinde bu itiraf sadır olurken öbür taraftan kesin hüküm de sadir oluyor:

Siz ve taptıklarınız cehennemin odunusunuz, oraya gideceksiniz.»

Sahada bunların, tannlariyle beraber cehenneme hem de odun olarak gittiklerim seyrederken birden onlara şöyle bir delil hatırlatıldığını duyuyoruz: «Eğer bunlar tanrı olsalardı, oraya gitmezlerdi.» Bu, vicdanî bir delildir. Bu sahne vukubulmazdan nice çağlar önce olmuş gibi gösterilip hayale yerleştiriliyor ve sonra bu delil ile vicdanlara sesleniliyor! Sonra bunlar fi'len cehenneme sevk ediliyorlar. Onların cehennemdeki halleri tasvir ediliyor.

Felâket ve azap karşısında akimi kaybetmiş insanın halki! Ve onlar ot Onlarm orada bir iç çekişi vardır işitmezler.»

Onları burada bırakıyoruz ve onlardan tamamen uzak bu-hınan mü'minlerin yanma geliyoruz: «Onlar ondan uzaklaştırılmışlardır, onun hışıltısını bile işitmezler.» Hasis kelimesi de

melodisiyle medlulünü tasvir eden kelimelerdendir. Deriyi ürperten, tüyleri diken diken

eden bir ses var bu kelimede.ateşin hasisi.» îste «Kendilerine bizden güzellik g< çenler bunu işitmekten kurtulmuşlardır.» «O büyük korkudan»

da emindirler. Üstelik melekler de kendileriyle arkadaşlık ediyor ki kalbleri tamamen mutmain olsun, içlerinde Feza'-i Ek-ber'in korkusu hiç kalmasın. Melekler şu selâmlama ile onların ruhlarına huzur ve güven sokuyorlar:

İşte bu size va'dedilen gününüzdür.»

Vs sahne, buna eşlik eden bir manzara İle bitiriliyor. B manzata şudur: Bugün gök, durulmuştur. Kitapçı nasıl oürer, katlarsa öyle durulmuştur. Uçları katlanmış, yüw sekliği toplanmıştır; yahut Kur'anda başka bir yerde

Üzre tomar gibi yuvarlak durulmuştur.

Bı bir inkılâp ve intiha sahnesidir. îlk yaratmağa başla dığımı gibi yaratmayı iade ederiz, yani tekrar yaratırız. Bir bizim va'dimizdir. «Bize söz olsun, biz bunu yapacağız.» [42]

Mü'mînun Sukesi [43]

«Nihayet onlardan birine ölüm seldîgî «Kabbım, beni döndür. Belki ben geri birakt.ğon hayatta iyi Ur

amel işlerim.» Hayır, hayır! O bir kelimedir İd onu söyler, melerinden ise bir berzah varduta dirilecekleri ne kata

«Sura üfürüldüğü zaman aralarında o gun nesepler yoktur bunu soruşturmazlar da. Kimin tartılan ağır gelirse «te elaha erenler onlardır. Kimin tartılan hafif gelirse, 19te nefislerim hüsrana uğratanlar, cehennemde ebedi kolanlar onlardır. Yüzlerini ateş yalar. Öyle ki(ateşin) içinde dişlen.Âyetlerim size okunmaz mı ve siz onları yalanlamaz Dediler: «Babbunız, bize şekavetimiz galip geldi ve biz sapkın bir millet olduk. Rabbımiz, bizi bundan çıkar, dönsek yine biz zalimleriz.» Buyurdu ki: «Sinin oraya, fconuşma-vrn' Zira kullarımdan bir zümre vardı ki: «Babbımız inandık; bizi bağışla, bize acı, sen merhametlilerin en hnyirhsısm.» diyorlardı da siz onlarla alay etmiştiniz. Nihayet size ben, akmayı unutturdular ve siz onlara gülüyordunuz. Ben bugün onan sabriariyle mükafatlandırdım. Kurtulup murada erenler onlardır onlar. . ..

«Buyurdu: «Yeryüzünde ne kadar eğleştiniz?» Dediler. «Bir gün, ya da günün birazı, sayanlara sor!» Buyurdu: «Bilseniz, cidden pek az kaldınız. Biz sizi boş

yere mi yarathk ve siz biza dönmiyecek misiniz sandınız?»

Sahne burada can çekişme manzarası, ölüm gelince tevbe -etme ve kaybedileni'telafi etmek i6m tekrar dünyaya dönme isteğiyle beliyor. Biz manzarayı görür gibiyiz. Birden bu isteği red cevabı geliyor ama cevapta, temenni sahibine degıl genel seyirciye hitabediliyor: «Hayır, bu bir sözdür ki soybyeiu odur!» Yani bu istek, manasız bir istektir, bunu söylıyene yardım caiz değildir. Ru söz şu korkunç hal dolayısiyle söylenmiş bir sözdür. Bu söz kabul edilmez ve bunun bir faydası olmaz. Bu anda ruh, bu sözün sahibini terk etmektedir: ötelerinde ise ta dirilecekleri güne kadar bir berzah (geçit) vardır.»

Bu iki saha arasmdaki süre uzun sürmüyor. Hemen Sur'a üflendi, uyandılar. Uyandılar, fakat aralarındaki bütün rabıtalar üzülmüş:

O gün aralarında nesepler yoktur.» Onları korku saikiy-le bir sükût kaplamış ki sorma. Hiç konuşmuyor, öyle duruyorlar. Birbirlerine bakmıyorlar bile.

Bir biri erini sormuyorlar.» Sonra söz iyiliklerin ve kötülüklerin tartılmasına geliyor. Önceki bir sahnede

geçtiği üzre, Günah ve sevabm tartılması maddî bir şekilde gösterilmiştir. Bu da uzun sürmüyor ve yeni bir sahne başlıyor:

Tartı işi sür'atle bitmiştir. Şimdi «nefislerini ziyana sokanların adımlarını izliyelim. îgte sudurlar:

Yüzlerini ateş yahyfcr ve onlar onun içinde öyle ki dikleri sırıtıyor.» Bu maddî azap bir kefede, karşılaştıkları azar, tahkir de öbür kefede. Şimdi şu uzun konuşmayı dinliyelim:

Size âyetlerim okunmaz mıydı ve siz onları yalanlamaz mıydınız?» Burada kendilerine konuşma fırsatı veriliyor gibi geliyor. Arzularına müsamaha edilmiş gibi oluyor. Ricalarının kabulü için itiraf ediyorlar:

Rabbımiz, şekavetimîz bize galip geldi, hakikaten biz bir kavim idik.» Dediler.» Bu acı bir itiraf, içinde şekavet bulunan bir itiraf:

Rabbınuz, bizi bundan çıkar, dönsek de yine zalimleriz.» Şimdi artık bu sözleri ile haddi aşmış, terbiyesizlik etmiş oluyorlar. Çünkü kendileri yalnız sorulan soruya cevap vermeğe izinlidirler. Hattâ belki

de bu soru, hiç cevap istenmiyen bir sorudur. Bunun için şiddetle tersleniyorlar:

Oraya sinin ve konuşmayın.» Sessiz durun, zelîl, mekhurlar gibi susun. Zira siz, bulunduğunuz hali hak etmişsinizdir. Çünkü benim kullarımdan bir fırka vardır ki şöyle derlerdi:

:Rabbımız, inandık, bizi bağışla, bize acı, sen acıyanların en hayırhsısın.» Siz o kullarımla alay ettiniz de onlar size beni anmayı unutturdu (Yani onlarla uğraşmanızdan, alay etmenizden dolayı beni anmayı hatıra getirmediniz.) Onlara gülüyordunuz. «Sizin suçunuz, yalnız nefsinize münhasır Yalnız inkâr etmekle kalmadınız, üstelik mü'minlerle, Allah in rahme nivaz edenlerle alay edip onlara gülecek kadar alcaldınız.»

Şimdi bakın, ben onları sabırlarına karşılık mükâfatlandırdım. Onlardır, kurtulanlar onlar!»

Bu ağır reddi ve bu reddin sebeplerini açıkladıktan sonra ki bu açıklamada da ayrı bir azar ve hakaret vardır yeni bir soru başlıyor:

Dedi: Yeryüzünde seneler sayısınca ne kadar kaldınız?» Ne kadar kaldıklarını bilmiyerek cevap veriyorlar:

Birgün veya bir günün birazı kadar bir zaman kaldık.» O

kadar umutsuz, o kadar üzgündürler ki orada çek kalmışlar, az kalmışlar bir değeri yok.

Sayanlara sor.» Biz hesap edecek durumda değiliz. Onların bu sözlerine şöyle cevap veriliyor: «Siz mulıakkak fazla kalmadınız. İlerideki zamana kıyasla pek az kaldınız. Sizi çabuk dirilttik:

Bizim sizi boş yere yarattığımızı ve sizin tekrar bize döndürülmiyeceği mi sanmıştınız» da inkâr ve fücura saptınız? Şimdi bakın sizin sandığınız nerede ve siz neredeniniz! [44]

Secde Suresi[45]

1- «Suçluları bir görsen, Bablan indinde baslarını öne düşürmüş dururlarken, Rabbımız, gördük, işittik, bizi geri döndür, salih amel işliyelim; artık inandık!»

2 - «İman edip salih ameller işliyenlere gelince onlar için amellerine karşılık bir ağırlama olarak Me'va cennetleri var. Fisk edenlerin gideceği yer de ateştir. Ne zaman oradan çıkmak İsterlerse tekrar gerisin geriye oraya çevrilirler ve onlara: «Yalanlamakta olduğunuz ateşin azabını tadın» denilir.»

1- Birinci sahne, Rabları indinde başları öne düşmüş suçlular sahnesidir. Utançtan alınları kalkmıyor, zilletten gözlerini çevirip bir tarafa bakamıyorlar. Sahneyi ihya için tema, hitap üslûbuna geçer. Bu vaziyette duran suçluların şöyle yal-vardıklarıni işitiyoruz. Bu yakarının ilk cümlesi, sanki sahnenin perdesini açmaktadır. Açıyor ki suçluların, öyle başı öne düşmüş vaziyetini görelim ve onların şu sözlerini işitelim:

Rabbmıız, gördük, işittik. Bizi döndür, salih amel işliyelim. Biz artık yakînen inanıcılanz.» Şimdi iş işten geçtikten sonra ha?!

2- İkinci sahne, Medenî âyetlerdedir. Yeri Medenî Su-relerdeki kıyamet sahneleri arasındadır. Onun içir. Medenî surelere geldiğimiz zaman bunun üzerinde duracağız. Âyetlerin Medep'i olması, bunlann yerini ve tertibini Medenî surelere göre kıyaslamamızı gerektirmez. Yalnız biz düşünüyoruz ki bu âyetlerde arz edilen sahne, ileride gelecek olan Medenî Hac süresindeki sahneye çok benzer. Ve bizim kanaatimize göre birbirine benzer veya birbirine yakın sahneler, birbiri peşinden nazil olan surelerde gelmektedir. Ama

bu fikrimiz, sadece bir tahmîn ve faraziyedir. Çünkü nüzul tertibinde tam kesinlik yoktur. Hangisinin, hangisinden önce veya sonra geldiğini kesinlikle bilmek pek mümkün değildir. İnşallah okuyucu, Hac süresindeki sahneyi arz ederken bu sahneyi orada görecektir. [46]

Tur Suresi[47]

«Tura andolsun; yapılmış ince deri üzerine satır satır yazılmış kitaba andolsun; ına'ımır eve (Kabe'ye) andolsun; yükseltilmiş tavana ve kaynatılmış denize andolsıuı ki: Muhakkak Kabbuı azabı vukubulacaktır. Onu defedecek bir şey yoktur. O gün ki gök bîr çalkanış çalkanır ve dağlar bir yürüyüş yürür, İşte o gün yalaıılayıcıların vay haline. Onlar ki daldıkları bir batakta oynayın) dururlar. O gün cehennemin ateşine itilip kakılırlar: İşte sizin yalan deyip durduğunuz ateş. Bu sihir mî, yoksa siz görmüyor musunuz? Yaslanın ona.,, ister sabredin, ister etmeyin, sizin için birdir. Her yaptığınızın cezasını çekeceksiniz.

«Fakat o Allah'tan korkanlar, cennetler ve nimetler içinde, Kablerinin kendilerine verdiğiyle zevk-u safa sürerler. Kabları onları cehîm azabından korumuştur.

«Yaptıklarınıza karşılık şimdi afiyetle yeyin, için. Sıra sıra dizilmiş koltuklara dayanarak.» Onları güzel, iri gözlü hurilerle de svîendirmişiz-dir. O iman edenler ki arkalarından zürriyetferi de iman İle kendilerine tabi olmuştur. Onları zürriyetlerine katmişızdır. Kendilerinin sevabından da bir şey eksiltmemişiz^. Herkes kazandığına bağlıdır. Onlara bîr meyva ve iştahlarının çekeceği bir et yetiştirmişizdir. Orada bir kadeh çekiştirirler ki onda ne bir saçmalama vardır, ne de bir günaha sokmu. Kendilerine malısus. saklı inci gibi ğibnanlar da çevrelerinde döner. Birbirlerine dönmüş., soruyorlar: «Dediler: Biz ailemiz içinde korkardık. Allah da bize lütfetti ve bizi o Semum azabından korudu. Bî? bundan önce O'na duâ ediyorduk. Doğrusu o çok iyî ve çok merhametlidir.»

Bu sahnelerde bir çağrısını vardır. Suretlerin, hatıraların çağrışımı. Bu çağrışım o kadar ince bir şekilde yapılmaktadır ki ancak ince sezgili, tecrübeli bir duyu bunu anlıyabiîir. Zahiren aralarında uzak münasebetler bulunan muhtelif resimlerin ve hatıraların birbirleriyle nasıl ince bir çağrışım halinde

bulunduklarını, birbirlerini nasıl hatırlattıklarını insan derhal fark eder.

Burada, bazı şeylerle, bazı şeylerin vukubulacağına yemin edilmektedir. Birinci kısım ile ikinci kısım eşya arasında bir çeşit -çağrışım ve uyum mevcuttur. Âdiyât ve «Mürsclâb surelerinde buna benzer iki ecşil tedai ve uyum daha geçmişti. Tabii o surelerin çağrışımları arasında bazı farklar vardı.

Şimdi burada Tur'a yemin edilmektedir. Bu, -Kur''an okuyan kimseye Musa kıssasını ve ona dağda yazılan levhaları hatırlatır; Tur'a yeminden sonra Rakk-i Menşur üzerine satır satır yazılmış kitaba yemîn edilmektedir. Bu birimci çağrışım. Bunları takiben Beyt-i Mâ'mur'n. yemin edilir. Beyt-i Ma'mur, müslür.ıanîarca mukaddes olan yerdir. Tur da Muna İçin mu kaddes olan yerdi. Bu da ikinci çağrışım. Sakf-i Meıfu'a yemin edilmektedir. Burada Sakf-ı Merfu' ile gök kasdsdilmektedir. Bu da önce zikredilen şeylerin manen böyle yüksek olduğunu hatırımıza getirir. Sakf tavan demektir. Hem lâf zan hem de tasvir bakımından Beyt (ev) kelimesiyle çağrışın teşkil eder. Bu da üçüncü çağrışım. Bahr-i Mescura yemin edilmektedir. Bu da tasvir bakımından

gök ile çağrışım yapar. Deniz deyince gök hatıra gelir. Bu da dördüncü çağrışım.

Bu çağrışımlar, yemine mahsus olan birinci kısımdadır. Üzerine yemin edilen şeylerdeki çağrışıma gelince orada da resimler ve hatıralar aynı ahenk ile birbirlerini hatırlatırlar. Şöyle ki:

olsun»

Tur'a andolsun ve satır satır yazılmış kitaba azabı muhakkak vaki olacaktır onu defedecek bir şey yoktur.» dedikten sonra azabın vaki olacağı günün sahnelerini göstermeğe başlıyor:

O gün gök bir çalkanış çalkanır.» Bu, Sakf-ı Merfu' (yüksek tavan) ile çağrışım halindedir.»

rDağlar bir yürüyüş yürür.» Bu da Tur ile çağrışım halindedir.

: Veyl o yalanlayıcılara ki onlar bir bataklıkta oynuyorlar.»

Havd (bataklık) kaynatılmış deniz ile çağrışım halindedir. Resimler ve hatıralar arasındaki bu gizli çağrışımı sncak ince duygulu bir his sezebilir. Bu çağrışım, sahnelere ve manzaralara ayrı bir ahenk katar.

Bu yeminden sonra azap tasvir edilmekte, ınükezzipleri bekliyen o veyl, tafsiHtiyle anlatılmaktadır: Igte gunlar

Cehepnenıin ateşine kakılıyorlar»

lâfzı, sesinin toniyle manasını tasvir ediyor. Dinleyici, mükez-ziplerin sırtlarmdan tutulup şiddetle cehenneme itildiklerini duyuyor. Sırtlarına pençe inince (A'.) diye bir ses çıkardıklarını görür gibi oluyor. Bu hal, onların dünyadaki havd ve lu'b halleriyle uyumludur. Bunlar yakalanıp şiddetle cehenneme savrulurken kendilerine cehennem gösterilerek:

İşte yalanlamakta, olduğunuz ateş!» deniliyor. Sonra tahrir üslûbundan alay üslûbuna geçiyor:

Bu sihir mî, yoksa siz görmüyor musunuz?» Bu ğözünüzl gördüğünüz sihir mi? Siz âyetlere ve bunların başında Kur' an'a sihir diyordunuz. Bunlar sihir mi, yoksa siz kör olmuştu nuz da gözünüzün önünde duran şeyi göremiyor idiniz' Sonra siyak, emir ve takrire intikal ediyor:

Oraya girin» ister sabredin, ister etmeyin, sizin için birdir.» Bundan kurtuluş ve kaçış yok. «Ne yaptınızsa

onunla cezalanıyorsunuz.» Bu mukarrer bir cezadır. Sebepleri vardır, değişmez,

Kur'an âdetine göre azap vp naîm birbiri yaiunda, ekseriyetle karşılıklı (zıd-simetrik) olarak gösterilir. Önce biri, sonra diğeri arz edilir. Siyak burada naîm sahnesin: arz ediyor. Burada naîm maddî ve manevidir. Bunun benzerleri önce anlatılmıştı. Yalnız burada bir yenilik var, o da ant. babaya tabi olan iyi zürriyetin zikredilmesidir. Bu, ne onların, ne bunların sevabından bir şey eksiltmiyor, Bunlar onlara katılmakla onlarıa derecesi azalmıyor.

Naîm evinde müttekilerin içecekleri kadehi ifade eden yeni bir tabir dikkatimizi çekiyor. Onlar

Onun için niza ediyorlan» Halbuki rıza evinde niza olmaz. Ancak bu niza, kavga değil, fazla sevinç ve hoşnutluktan aralarında dolaşan müşterek kadehe gösterdikleri meyli gösteriyor. Biri içiyor, ötekine veriyor, içenler usanmıyor, yine içmek için büyük bir sevinç ve iştah içinde bekliyorlar. Kadeh o kadar tatlı ki âdeta kapışıyorlar. Ama bu kavga değil, ziyade muhabbet ve safa. Sonsuz bir neşe ve sevgi. Keza bu kadehi

dolaştıran ğilman (genç hizmetçiler) de dikkatimizi çekmektedir. Bu ğilman, naîm ehline aittir;

Çevrelerinde kendi ğulâmları dolaşır. Bunla? ,güzellikten ve korunmaktan dolayı »anki sakh inci gibidirler.» Kadeh de:

Onda ne bir boş söz ve ne de günah işletme (saçmalatma, azdırma) yoktur.» Dünya şarabını içenler, boş sözler söyler, saçmalarlar. Günaha yönelirler. Bu boş sözler ve günaha itme sanki içtikleri kadehin kendisinde var gibi tasvir edilir. İşte cennet kadehinde böyle boş söz ve günaha sokma yoktur. O boş sözden, günahtan temiz. Tertemiz, dupduru!

Son sahne, yüksek tahtlara dayanarak doyurucu güzel kadehlerle şarap içenler, ııefîs meyvalar yiyenler arasındaki sohbet sahnesidir. Sohbet ve hatıraları anlatma sahnesi:

Birbirlerine dönmüş, soruyarlar» Bugün safâsını u nimetlerin sebeplerini soruyorlar sürdükleri

Dediler: Biz ailemizin içinde korkardık.» Bugünden ve bunla olaylardan korkardık ve biz «Ailemizin iğinde» inanıcılar İdik.» Allah da bize lütfetti ve bizi Semtim azabından koruda.

falan!ayacıların yaslandığı o azaptan:

Biz bundan önce O'na yalvarırdık. Şüphesiz O, iyi ve çok merhametlidir.» işte bugün bu nimet içinde bulunuşumuzun sırrı budur.

Bu sahne ile zevk tablosu tamam oluyor. Bütün zevkler var bunda: His zevki, hatıra zevki, iç zevki, [48]

Mülk Suresi [49]

1 - «Rablarmı inkâr edenler için cehennem azabı vardır. Ne kötü bir âkibettir o! Oraya atıldıkları zaman onun bir öfkeli homurtusunu işitirler, kaynıyor, az daha öfkeden pathyacak. Her topluluk, içine atıldıkça onun bekçileri sordu: «Sİ ze bir uyarıcı gelmedi mi?» Dediler: «Evet bize bîr uyarıcı geldi ama biz yalanladık ve Allah hiçbir şey indirmedi, siz ap açık bir sapıklık içindesiniz başka değil dedik.» Ve dediler ki: «Eğer biz işitseydik veya düşünseydik bu saîr (cehennem) liklerin içinde ohnazdık.» Günahlarını itiraf ettiler. O halde çılgın alevli cehennem ashabı kahrolsun. Fakat görmediği halde Rablarından korkanlar var ya işte onlar için bağış ve büyük ecir vardır.»

2 - «Derler ki: Eğer doğru iseniz bu va'd ne zaman? De ki: Bilgi ancak AHaVm yanındadır. Ben sadece

açık bir uyarıcıyım. Onu yakın gördükleri zaman inkâr edenlerin yüzleri kötüleşti. Ve işte sizin çağırdığınız şey budur dendi»

Teşhis, tasvir çeşitlerinden biridir. Tabloya canlılık verir, camid eşyaya ve hatıralara insan, şahsiyeti varerek hisse daha iyi nüfuz etmesini, ruhu daha güzel etkilemesini temia eder. Bu sahnede cehennem, hareket eden bir canlıdır. İnkâr edenîei- ona atılıyorlar. Kâbusa atıldıkları gibi. O da öfkeden patlar bir şekilde bunları homurtu ile karşılıyor. İçi öfke dolu. Öyle ki âdeta her tarafından kin fışkıracak gibi.

Bu kalbleri çarptıran, tüyleri ürperten bir sahnedir. Onlar, kendilerini böyle homurtu ile karşılayan, kinden âdeta patlar hale gelen bu kâbustan son derece korkmuş iken bekçilerinin de her atılana herkese aynı suali sorduklarını görüyoruz. Hepsine aynı suali soruyorlar, çünkü hepsinin hali T)irdir:

:Size bir uyarıcı gelmedi mi?» Buna zillet ve utanç içinde cevap veriyorlar: «Evet! Bize bir uyarıcı geldi. Fakat biz yalanladık.» Hattâ inkârda direndik, ona hakaret de ettik:

Ailah hiçbir şey indirmedi, siz ancak açıkça sapıldık içinde-' siniz, başka değil» ey uyarıcılar. Doğru yol bizim yolumuzdur dedik. Sonra bakıyoruz ki itiraf ye zillet dalgası devam ediyor, kendilerinden işitmeyi, düşünmeyi de kaldırıyorlar:

Dediler: Ah eğer biz işitir ve düşünür olsaydık, Sair ashabı arasında bulunmazdık.» Zira Saft-e, ancak hidayet sözünü işiten kulağını ve insanı hakka götüren akimi kaybeden gider. Başkası gitmez.

Günahlarını itiraf ettiler. Kahrolsun Saîr ashabı!»

Diğer tarafın haline Özetle işaret ediliyor:

Görmeden Rablarmdan korkanlan», işte «onlar için mağfiret

ve büyük ecir vardır.»

2- «İkinci sahne çeşit itibariyle garip bir şekilde tamamlanıyor: Onlar âdetleri veçhile âhiret gününü yalanlıyorlar ve şüphe ediyorlar:

Derler ki: Eğer doğrn iseniz bu va'd ne zaman?» Cevap şu:

Bilgi ancak Allah'ın yanındadır.» Bu cevap söylenirken öyle

hissediyoruz ki bu, ö ılann, o bilinen, günün vukubulduğundan

habersiz bulundukları bir sırada söyleniyor ve söylenir söylenmem onlar, birden cehennemi kendilerine yakın görüyorlar. Şaşırıyorlar, soruyorlar birbirlerine. Tabiatiyle bü tahyîldir.

Fakat söz akışı, sahneleri sür'atli bir şekilde döndürerek fikri buna hazırlıyor:

:Onu kendilerine yakın gördüklerinde küfredenlerin yüzleri kötüleşti.» Sanki kötülük yüzlere bir atlıyor ve yüzler kotüle-şiveriyor, matlaşıyor:

İşte iddia ettiğiniz şey budur:» deniyor.

Sahnenin bu şekilde ani vukuu, histeki tesirini kat kat artırır. Çünkü bu, hiç ummadıkları bir zamanda başlarına geliyon» Hattâ onlar ne zaman .gelecek, ne zaman olacak deyip dururlarken birden geliveriyor! [50]

Hakka Suresi [51]

«Hakka. Nedir Hakka? No bildirdi sana Hakka nedir? Semud ve Ad o Kari'ayı yalanladı. Bu yüzden Seıaud, Tâğiye ile öldürüldüler. Ad ise dondurucu, azgın bir fırtına ile. (Allah) unu, yedi gece sekiz gün, köklerini kesmek üzere onlara musallat etti. Bir de o

kavmi o müddet zarfında jılolakalmis-lar, ve sanki içleri kof hurma kütüklerine dönmüşler görürsün. Şimdi onlardan bir kalıntı görebiliyor musun? Fir'avn ve ondan öncekiler ve alt üst olmuş kasabalarda oturanlar da o suç ile gelmişti. Rablarının peygamberlerine isyan etmişlerdi. Bunun üzerine Rablan onlan şiddeti artıkça artan bir şekilde yakaladı. Su taştığı zaman, sizi süzülen gemide taşıdık ki bunu size bir öğüt yapalım ve anlayışlı kulaklar bunu anlasın. Sura bir üfürüş üfürüldüğü, Arz ve dağlar kaldırılıp bir vuruşla birbirine çarpıldığı zaman, işte o gün o vakia olmuştur ve gök yarılmış da o gün, porsumuş, sarkmıştır

«Melekler onun çevresindedirîer; o gün Rabbının Arşını onların üstünde sekizi taşır. O gün huzura arz edilirsiniz, sizden hiçbir şey gizli kalmaz.

«Kitabı sağından verilen der ki: «tşte alın, kitabımı okuyun. Ben hesabıma kavuşacağımı sanmıştım.» O, hoşnudedici bir yaşayış içindedir. Salkımları yakın yüksek cennettedir. Geçmiş günlerde yaptığımız amellere kargılık afiyetle yiyin,için.

«Kitabı solundan verilen ise der ki: «Ah keşM bana bu kitabını verilmeseydt Keski ben bu hesabıma

ulaşraasaydim. Âh keski ölüm, işimi bitirmiş olsaydı. Malım beni koruyamadı, kudretim elden gitti.», «Tutun onu, bağlayın onu, sonra cehenneme yaslayın onu, sonra yetmiş arşın boyunda bir zincire vurun onu. Zira o büyük Allah'a inanmıyordu. Yoksulun yiyeceği ile ilgilenmiyordu. Bugün onun için burada bir dost yoktur. Kanlı irinden başka yiyecek yoktur, onu ancak günahkârlar yer.»

al-Hâkka, kıyamettir. Bundan sonra Âd ve Semud'un yalanlamasından bahsedileceğinden dolayı bu kelimenin seçilmesi mana bakımından daha güzel düşüyor. Onların yalanladığı kıyamet Hâkkadır. Yani gerçekleşecek olan şeydir. İlâhî adaletin, hayır ve şerre terettübeden cezanın tahakkuk edeceği bir vakiadır. Biraz sonra izah edileceği.

Bu lâfzı seçmenin tasvir bakımından büyük hikmeti vardır. Zira bu kelime, kendine has bir tona sahiptir. Bu kelime, tıpkı büyük bir ağırlığı kaldırıp sonra yerine bırakmağa benzer. Ha'nra, elifle yukarı çekilmesi ağırlığı yukarı kaldırmak gibidir. Ondan sonraki şeddeli kaf ve kafa bağlı olan sakin tâ ağırlığın yerine bırakılmasıdır. Ha, elifle yukarı kaldırılıyor, kafa vurunca

zak diye yerine oturuyor. Sonundaki durmayı temin eden yuvarlak hâ ise ağırlığın iyice yerleştiğini gösteriyor. (Kur'an kelimelerinin ve cümlelerinin tonu, manayı tasvir etmekte ve mananın hisse tesirinde büyük rol oynar.) «al-Hâkka» kelimesi üzerinde söyliyeceklerimiz bu kadardır. Şimdi ufuklarımızı daha genişletip bütün siyaka bakalım:

Bu âyetlerde bütün hava korkutma, tervî, büyük göstermedir. Bu şekildeki ifade hisse bir taraftan büyük ilâhi' kudret şuurunu duyururken diğer taraftan da bu kudrete Hîsbetle şu insan varlığının pek zayıf ve pek cılız olduğunu siîîatır. Kelimeler, tonlanyle, manalariyle, terkipteki hey'eti mecmuasiyle ve bütün terkibin delaletiyle bu havayı yaratmağa vir etmeğe iştirak.eder: Tek bir kelime ile başlıyor:

Nedir o Hakka?» Bu olayı idrak sahasından dışarı

çıkarmak ve olayı büyük zihinlerde büyütmek için bir soru getiriyor: insanın kendi kendine tahmin edip bunu bilemiyeceğini söylemek suretiyle olayın korku ve dehşetini, muazzamlığını daha da artırıyor:

:Sana üe bildirdi o Hakka nedir?» Ve seni bu soru ile baş başa bırakıyor, cevap vermiyor. Seni

anlamiyacağm ve anlamana imkân olmıyan korkunç bir hal karşısında bırakıyor ki, bu muazzam olayın korkusunu anhyasın, biraz düşünesin, bu güç yetmez hal etrafında dolaşasin. :Semud ve Âd, Karîa'yı yalanlamıştı!»

Sen al-Hâkka'yi bilmiyorsun, işte o, Kari'adırî Nasıl, duyularının kapısını çalmağa başladı mı? Tesirini duydun mu? Âd vs Semud bu Kari'ayı (bu kapı çalanı) yalanlamıştı. Sonunda ne oldu?

Semud, Tağiye ile öldürüldüler. Âd ise dondurucu azgın bir fırtına ile helak edildiler.» Tağıyenin tonunda, manası gibi tuğ yan (azgınlık, örtme ve boğma) vardır. ar-rîhu's-sarsaruıl-â-tiye de böyle bir tona sahiptir. Her ikisi de Kari'adan daha hafif ama bunlar Karia'yı kavramana yardım ediyorlar. Çünkü ikisi de Kari'a cinsindendir. İşte Âd ve Semud'a bu dünyada böyle hükmedilmiş, onlara bu Karia'nın bir parçası, bir cüz' iyle azabedilmişti. al-Hâkka'yi tasvirden idrakin âciz iseki âcizdir- o halde Sayha-i Tâğiye ve Rîlı-i Âtiye'yi düşün. Bunlar da o Hâkka'nm küçük bir örneğidirler. Bunların" isimleri ve vasıfları sana bir korku ve ürperti

verse de. Bir korku ki o körkuyu şü acaip tablo, duyularına naklediyor:

Yedi gece sekiz gün süren, herşeyi altüst eden şiddetli fırtma manzarası ve ona yakalanıp içi boş hurma ağaçları gibi yıküan milletin manzarası. Bak işte onları görüyorsun, tablo karşısında Kavmi onda Bor'a görürsün.»

Onların bir kalıntısını görüyor musun?» Hayır! Hiçbir kalıntı, hiçbir iz yok. O halde düşün, ibret al, hissin bu korku ile dolsun, ruhun meçhul gaybe iman etmeğe açılsın.

Sonra sana başka bir sahne daha. Belki bu al-Hâkka'nin dehşetini, al-Kari'anm korkunçluğunu daha iyi belirtir. Fir'avn ve ondan önce gelenler, malûm Lût kavmi kasabaları o yanlış işi getirmişlerdi. Sanki o iş, alıp getirilen görülür, tutulur bir cisim. îlr'avn ve ondan öncekiler ve kasabalar o hatayı getirdiler.»

Günahı tutup getirdiler.

Rablannın resulüne isyan ettiler.» Bunlar bir tane değil birkaç peygamberdir ama hepsi bir tek peygamber mesabesindedir. Zira hepsi de bir tek İlâhtan, bir tek risaleti getirmişlerdir,

Allah onları gittikçe artan bir şiddetle yakaladı.» Burada ya kalama «râbiyedir.» Yani şiddeti artan bir yakalayıştır. Tâğiye ile uyum teşkil etsin diye bu kelime seçilmiştir. Azgınlık nasıl büyür, artarsa bu da Öyle artıyor. İkisi de şiddetleniyor, artıyor, taşıyor, mahvediyor. Manzaralardaki uyum, büyük tabloda da vardır.

Madem ki korkunç tablolar, sahneler anlatılmaktadır! halde tufan, bu sahnelere gayet uygun düşer:

Biz, mı azdığı zaman sizi süzülen (gemi) de taşıdık.» ki bu olay, gizin için ibret olsun, ondan öğüt alasınız, anlıyan kulaklar bunu duysun, bellesin.

Şimdi artık mahdut olan beşer hissi, o Hâkka'nm gayrı mahdut korkunçluğunu idrake hazırdır. Şimdi his, bu azgın, artıcı; herşeyi altüst edici korkunç tabloları seyretmeğe hazırlanmıştır. İşte zaman geldi, büyük gösteri için herşey tamam. Perde açıldı:

Sur'a bir üfürüş üflendiği, Arz ve dağlar kaldırılıp birbirine bir çarpıldığı zaman, işte o gün o vakia olmuş, göiî yarılmış, o gün o, (pörsümüşj sarkmıştır.» Bütün bu

olayların cereyan ettiği büyük sahneye bakıyoruz, ne görüyoruz?

Hakka, Karia, Tağiye, Âtiye, Râbiye, Dekke-i vahîâe ve Vakia arasında çok bedö bir uyum görüyoruz. Kelirairferde, tonlarda uyum, manzaralarda uyum. Hepsi ayaklanan, ajan, herşeyi altüst eden bir hali insanın göm önüne getiriyor. Bunlar insan ruhunu genişlemesine ve derilemesine doiduruyor ve insanı ta derinden sarsıp titretiyor.

Hiçbir sanatkâr ressam, yüksek azgın sayha, Jıerşeyi altüst eden azgın tayfun, şiddeti gittikçe artan kuvvetli yakalama, sularında gemilerin yürüdüğü azgın tufan, korkunç tek nefha, un ufak eden tek çarpış ile Vakıa vak'ası ve yarılmış sarkmış gök arasında bulunan bu fevkalâde uyumdan daha güzel bir uyum bulamaz. Bunlar hep aynı renkter., ayni hacimden, ayni nağmeden şeylerdir. Hepsi o büyük tabloyu meydana getiriyor. Kur'an'in istediği o genel hüdâyı resmediyor.

Bir an için fırtına diner, sükûn avdet eder gibi oluyor. Heybetli ve sakin bir sahneyi başlatmak için bu aükûn gerekmektedir. Yine korku var ama durgun,

sakin bir korku. Kalkan, kabaran, dalgalanan korku dindikten sonra sakin korku sahnesi başlıyor:

Melekler onun cevresindedir. O gün Rabbuun Ardını onların üstünde sekiz (melek) taşır. O gün arz edilirsiniz, sizden hiç birşey gizli kalmaz.»

işte biz, ahzı seyrediyoruz. îslâmın en çok tecrid ve tenzih istediği ülûhiyyet zat ve sıfatına dair yerde bile o arz, hayalî olarak tecsîm edilmiştir. Maksad, o manayı güzel kav-ramaınızdir. İslâm burada tecrid ister fakat hissi nyarmak, vicdanı etkilemek için tasvirî ifade burada tecsîm metodunu seçer.

Burada gök yarılmıştır, porsumuş» sarkmıştır. Bu büyük ilâhî gösteride melekler semanın etrafına dağıtılmıştır. Burada Arş-Rabbın Arşı-, hepsini azîm bir vakar içinde gölgeliyor, bunu taşıyıcıları taşımaktadır ki bunlar sekiz tanedir. Sekiz melek veya sekiz saf melek. Semâniye'deki musikî tonu bütün fasılaların toniyle ahenklidir. Burada kasdedilen, asıl sayı değildir. Sahnenin uyumunu temiri etmek ve sayılanların çok-luğunu belirtmek için sekiz adedi zikredilmiştir. Bu sayı, gerçek sekiz değil, çokluk ifade eden bir kelimedir. Burası hüküm meclisidir. Kalabalık tamam, salon doldu.

Gösteri başlasın. Bu büyük kalabalık içinde dışta ve içte hiçbir gizlinin kalmıyaca-ğı herşeyin meydana çıkacağı gösteri.

Mücessem arzı tamamlamak için gösterilenler bölümlere ayrılıyor. Orada sağdan verilen bir kitap var, soldan verilen bir kitap var.

Kitabı sağından verilen İmse» sevinç ve iftiharından o geniş sahneye sığamaz oluyor:

Diyor: Ha işte kitabımı okuyun». Kari'adan çok korktuğumdan dolayı «Hesabımla karşılaşacağımı (hesaba çekileceğimi) sanmıştım». Birden baktım ki gufran ve nimetle karşılaştım. Sonra bu güzel armağaniyle mesut arkadaşımızın hali, bütün seyircilere gösteriliyor:

O, lıosmuledici bir geçim içerisindedir. Salkımları yakın sek bir cennette.» Bu maddî nimetin yanmda manevî ikn da nail oluyor. îşte yücelerden şunu duyuyoruz:

Geniş günlerde yaptığınız amellere karşılık yeyin, için.» Güzel amellerinizle siz bu ikramı hak ettiniz.

Sahanın'diğer taraf ma bakıyoruz. Kitabı solundan verile nin halini görelim diye. Bakıyoruz ki: Adamcağızı

hasret kaplamış, sırtına pişmanlık binmiş. Perişan, bitkin. Şimdi kulak verelim', nasıl yakınıyor, nasıl dövünüyor. Sanki sahnede ondan bışka kimse yok. Bütün hareket durdu. Yalnız o çırpınıyor:

Ah keski bana kitabım verilmeseydi, hesabıma yetişmeseydim. Ah keski ölüm herşeyi bitirmiş olsaydı, ölseydim de buna görmeseydim. Malım bana hiçbir fayda vermedi, kudretim elden gitti!» Fakat bu adam ne sahneyi terk etmek istiyor, ne de bu yakınmadan susmağa niyeti var. Ne olacak? Sahne böyle uzatılıyor ki o halin tesiri insan ruhuna işlesin, insan bu acı feryattan, etkilenip bu halden korunsun. Bu gaye tamamlan-: diktan sonra reddedilemiyen yüce emri duyuyoruz. Aman soluklarımızı tutalım, sessizce dinliyelim:

Tutun onu, bağlayın ona. Sonra cehenneme yaslayın onu. Sonra boyu yetmiş arşın olan zincire vurun onu!» Burada her-şey mufassal, uzun anlatılmış. Edebî güzellik, vicdanî tesir, din! gaye bunun böyle olmasını gerektirir. Durumun uzaması, kasdedilen gayeyi gayet güzel tasvir ediyor. Burada kelimelerin tonu, ibarelerin ika'ı, boyu yetmiş arşın olan zincirle

sahneyi uzatmakta rol oynuyor. Bir arşın zincir de yeter ama böyle herşeyi uzun göstermek, seyirciler önünde sahneyi uzatıp onları etkilemek içindir. Sahnenin uzaması da burada ayrı bir uyum teşkil eder.

Uzun pişmanlıktan, yakınmadan sonra yücelerden ulvî emir sadir oluyor. Sadir olan reddedilmez bu yüce emirle de iş bitmiyor, adamı azarlıyarak, başına kakarak suçunu bütü seyircilerin gözü önüne seriyor;

O, büyük Allah'a inanmıyordu, fakirin yemeğiyle ilgile yordu». Tutulup zincirlere vurulduktan sonra buna ne ceza ve lecek acaba? Bunu arz sahasında bulunan herkes öğrenecekti

Bugün onun için bir dost yok, ancak günahkârların yiyeceği ğislin [52] den başka da yiyecek yoktur.» Bu adam ğislin yiyerek bedenen muazzeb, dostsuz bırakılarak ruhen muazzebdir. Cisim ve ruh cehennemi, ikisi de tamam!

O büyük korku, o Hakka, Karia 'hakkında yakılan bu canlı gösteriden sonra vicdanî etkilenme, zirvesine ulaşıyor. Bu anda bütün ruhî menfezler tamamen imana açılıyor. Öyle ohı-yör ki artık inandırmak için te'kide, yemine hacet kalmıyor. : Gördüğünüze ve

görmediğinize yemin etmiyorum (Bu büyük şeylere yemin etmiyorum, artık yemine hacet yok) ki o muhakkak kerim bir resulün sözüdür. O bir şairin sözü değildir. Pek az inanıyorsunuz. O bir kahinin sözü de değildir. Pek az Öğüt alıyorsunuz. Bu, âlemlerin. Rabbinden indirilmedir.»

Bu harika sahne, kendinden sonraki gumanzaraya zemin hazırlamaktadır: [53]

Mearic Suresi[54]

1 - «Bir soran, kâfirler için vaki azabı Onu savan bir kuvvet yoktur. Bu, yüksek dereceler sahibi Allah'tandır. Melekler ve ruh (Vna süresi elli bin yıl çeken hür gönde çıkar.

O gün gök, erimiş maden gibi olur.» Eridi, siyahlandı. Mı Eriyen, ma'denlerin sıvı seklinde akması halidir.

Dağlar da atılmış yün gibi» hafif, uçuşur haldedir.

Burada his korku ile dolmuş, fikir anvale olmuş, kafa karmakarışık hale gelmiştir. Böylece üçüncü sahne, bu' korku karşısında bulunan insanların meydana getirdiği manzara başlıyor. Bu manzaraya yer ve gök manzaraları da iştirak etmiştir. Beklendiği

gibi toplanmış olan bu insanlardan hiçbiri kendinden başkasına hiç bakmıyor. Şuurunda kendinden başkasını düşünebilecek en ufak bir nokta bulamıyor:

Bir dost, bir dostu sormuyon». O dehşet ve o korku, aradaki bütün bağlan unutturmuş,' nefisleri kendi derdine düşürmüştür. Bakıyor, birbirlerini görüyorlar ama öyle bir haldedirler ki herkes kendi derdiyle meşgul, herkesin içi kendi endişesiyle, kaygusiyle doludur. Umum insanların hali böyle. Ya «suçlu» mm hali nice olur? Korku onun hissini yakalıyor, dehşet onu kendinden geçiriyor. O istiyor ki: «O günün azabından kurtulmak için fidye versin». Kimi? Kendine insanların en kıymetlisi, uğruna feda olduğu, onlar için savaştığı, canını vermeğe hazır olduğu kimseleri «Oğullarını, eşini, kardeşini, kendisini barındıran familyasını» fidye vermek istiyor. Kurtulmağa olan şiddetli ihtiyacı, onu nefsinden başka bir gey O halde biraz güzelce sabret. Onlar onu nzak görüyorlar, biz ise onu yakın görüyoruz. O gün gök, erimiş bir maden gibi olur. Dağlar atılmış elvan yün gibi olur ve bir dost bir dostun halini soramaz. Birbirlerine gösterilirler, suçlu o gün ister ki oğullarını, eşini, kardeşini, kendisini barındıran familyasını ve

yeryüzünde bulunan herkesi o günün azabından kurtulmak iğin fidye verse de kendini kurtarsa. Amahayir! O deriyi kavuran, soyan salgın bir ateştir. Sırtını dönüp giden, (mal) toplayıp kasaya yığanı çağırır».

2- «Bırak onları, vazedildikleri gün gelip catincaya kadar dalsın, oynasınlar. O gün kabirlerden süVatle çıkacaklar, dikmelere (putlara) gidiyorlarmış gibi fırlayacaklar, gözleri dönmüş, kendilerini bir zillet kaplamış vaziyette. îste dikleri gün budur.»

1- Birinci sahne, birkaç adımdan, yahut birbirini taki-beden birkaç manzaradan meydana gelmiştir. Birinci manzara, Allah'a çıkan melekler ve ruh manzarasıdır. Siyak burada bu manzarayı tecsinı ediyor. Çünkü Kur'an'ın metodu budur. Ne zaman hisse hitabetmek, muhayyileyi coşturmak isterse ekseriya tecsîm metodunu kullanır- Manzara, hayali fevkalâde dolduran acaip bir manzaradır. Yer ile gök arasında bulunan yüce feza manzarası. Bulâtif yaratıklar oraya çıkıyorlar. Bizim dünyamızda benzerlerini görmediğimiz, ancak içimizde belirsiz bir şekilde tahayyül ettiğimiz mahlûkların, o yüce de-

recelere çıkışları, insan şuurunu, ruhî duygulan uyandırıp heyecanlandıracak bir manzaradır.

Bu çıkış «Elli bin sene süresinde olan bir günde» oluyor. Bugün, kıyamet günüdür. Bugün, oîaylariyle, görünüşleriyle haddi zatında uzun olduğu gibi kendinde hesaba çekilenlerin hislerüıde de uzun süren bir gündür. Burada siyakta günün uzun oluşu, meleklerin yüce Arş sahibine çıktığı zirve yüksekliğe de uygun düşmektedir. Burada manâ ve tasvir havasının birliği açıkça görülmektedir. düşünmiyen bir varlık yapıyor. İstiyor ki bütün insanları versin de tek kendisini kurtarsın!

Fakat bunların hiçbiri fayda vermiyor: Hayır! O sargın, yakıp kavuran bir ateştir. Sırtını çevirip

giden ve mal toplayıp kasaya yığan insanı çağırır». Burada siyak, ateşin korkunç bir manzarasını çizmektedir Suçlu bu ateşle karşılaşınca bütün vücudu titreşmeğe başlıyor. - Korkudan vücudunu bir ra'şa kaplamış, uçuyor. Önce söylediğimiz gerçekleşmesi mümkün olmıyan delilik kuruntularını besliyor.

O, yanan, alevlenen ateştir»

«Yüzlerden, başlardan derileri soyar.» Bu ateş konuşan bir kâbustur. Yakıtlarının kendisine atılmasını bekliyor. Hiç vazgeçmiyor. «Yüz çevirip gideni çağırıyor». Kendine çağırıyor. Nasıl onlar daha önce hidayete çağırılıyorlar idiyse, hidayete çağırılırken yüz çevirip kaçıyor idilerse şimdi de ateş onları çağırıyor, yüz çevirip kaçmak istiyorlar ama kaçamıyorlar. Ne korkunç bir davet ki çağırılan, zelil, makhur icabet etmekten başka bir şey yapamıyor. Ne kadar kaçmak, kaytarmak istiyorsa da kaytaramiyor, buna muktedir olamıyor!.

2- ikinci sahne, mü'min ve kâfirlerin halini beyan eden bir fasıladan sonra gelmektedir. Bu, daha önce de benzerini gördüğümüz bir sahnedir. Ancak burada ifadede biraz yenilik vardır. İşte kabirlerinden çıkanlar koşuyorlar, taptıkları dikmelere gider gibi koşuyorlar. Bu alay, onların dünyadaki halleriyle uyum teşkil etmektedir. Onlar dünyada iken taptıkları heykellere koşarlardı. Şimdi kıyamet gününde de öyle koşuyorlar ama bununla onun arasında ne kadar fark var!

Ve şu sözle sahnede kafirlerin bütün çehreleri meydana çıkıyor:

Gözleri dönmüş, kendilerini bir zillet kaplam olarak» Bütün yüzlerim açıkça görüyoruz. Her de kokuyorlar ama oyun oyuncağa, batıla dalmaya de- gü, zillet ve hakaret, toz duman bürümeğe koşuyorlar Dünyada sevmeleri, âhirette tebdil olunuyor, orada rahat zken burada yüzlerini zillet ve duman bürümüş Bu. onlara va'dedüen gündür. [55]

Nebe Suresi [56]

«Muhakkak ki o hüküm günü bir inikattır: O gön Sur'a üflenir, bölük bölük gelirsiniz. Gök açılmış, kapılar olmuş, dağlar yürütülmüş bir serabolmustur.»

«Muhakkak cehennem gözetleyiei, azgınlaruı gidecek yer olmuştur. Orada devirlerce kalacaklar, orada ne bir serinlik, ne de içki tadmıyacaklar, sadece kaynar su ve irin (içecekler). (Bu, onlar için) uygun cezadır. Çünkü onlar bir hesap ummazlar ve bizim âyetlerimizi daima yalanlarlardı. Biz her şeyi bir kitapta saymışızdir. Tadın, bugün size azaptan başka bir şey arttıracak değiliz.»

«Şüphesiz müttekiler iğin bir kurtuluş vardır: Bahçeler, üzümler, turunç sineli yaşıt kızlar, dolu dolu

kadehler. Orada ne boş söz, ne de yalan işitmezler. Rabbından bol bir mükft sayısız ihsan.»

«Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan herşeyin Rabbi Rahman, O'nun huzurunda konuşamazlar. O gün ruh ve melekler dizi dizi durur (lar) hiç konuşamazlar. Ancak Rab-man'ın izin verdiği (konuşur,) ve doğruyu söyler. İşte hak güa odur. İsteyen Rabbine varan yolu tutar. Bise sizi yalan bir azap ile uyardık. O gün kişi, ellerinin işleyip gönderdiğine bakar ve kâfir: «Ah, keski toprak olsaydım!» der.»

Bu sahneler, surenin başında iğin gelmiştir. Sure şöyle başlar: bulunan bir soruya cevap

Neden soruyorlar, ihtilâf ettikleri o büyük haberden mi?»

Sonra devam ediyor:

Hayır bilecekler, yine hayır bileceklen». Bu ifadede bir tehdit kokusu vardır. Bunda şöyle bir manâ mevcuttur: Onlar bilecekler ama bilmenin hiçbir fayda vermediği bir zamanda bilecekler. O bilinen günü arz etmezden önce, delil istiyene delil olsun da o günün

vaki olacağını anlasın diye kâfi derecede bazı hayat sahneleri takdim ediyor:

Arzı bir beşik ve dağlan birer kazık yapmadık mı? Sizi çift çift yaratmadık mı? Uykunuzu bir rahat yapmadık mı? Geceyi bir elbise, gündüzü bir geçim zampnı yapmadık mı? Üstünüzde yedi sağlam yapı yapmadık mı? Alev alev yanan bir çıra yaratmadık mı? Tane, bitki ve sarmaşdolaş bahçeler bitirelim diye birbirini sıkıştıran (bulut) lardan şarıl sanl su indirmedik mi?» Bu sahnelerin hepsi, Allah'ın kudretine, âhiret gününün vukubulacağma delildir.

Sonra va'd yeri, buluşma yeri kıldığı hüküm günü sahnelerini takdime başlamıştır. Sura üfleme sahnesini arz etmiş, bırakmış, ki biz haşr sahasına bölük bölük gelelim. Sonra göğe ve yere ait sahneleri göstermiştir. Gök, Önce «Yedi sağlam yapı» iken, açılmış kapı kapı olmuştur. Dağlar birer kazık, iken, yürütülmüş, serabolmuştur. îgte manzara gözümüzün önünde: Cehennem kâfirleri gözetliyor. Devamlı bir murakabe ve bekleme içinde. Cehennem, zalimlerin gideceği ve atılacağı yerdir. Onlar ebedî kalmak için buraya atılıyorlar, görüp geçmek için değil. Burada bir

soğukluk, bir içecek yok onlara. Karınlan boğazlan haşlıyan sıcak sudan da bin beter olan, yananların vücutlarından akan irinlerden başka bir gey yok. Bu, onların amellerine uygun cezadır. Çünkü onlar hesap gününü beklemiyorlardı, onu şiddetle yalanlıyorlardı. Onlar böyte yalanlarken amelleri de inceden inceye bir kitapta toplanmıştı.

Bu sahne sonunda onlara tevcih edilen bir azar işitiyoruz ki bu, onların büsbütün ümitlerini kıran, bu halin bir gün değişeceğine dair besledikleri arzulan altüst eden ilâhî bitaptır:

Tadın, bugün sîze azaptan başka bir şey artıracak değiliz.»

Sonra bunun karşısındaki sahneyi takdim ediyor: Cennetteki müttekilerin sahnesini. Bundan önce de bunun benzerleri geçmişti. Bunlar kurtuluyorlar, bahçeleri, üzümleri, turunç sineli yaşıt hurî kızları, dolu dolu kadehleri olur bunların. Cennette boş söz ve yalan işitmezler. Bu da ince hesaptan sonra onlara verilen âdil mükâfattır.

Daha sonra da bugünün bütün sahnelerinin tamamlayıcısı olarak bir sahne takdim ediliyor: Bu

sahnede meleklerin ve ruhun, sıra halinde dizilip ayakta durduğunu, o geniş arz sahasında hiç konuşmadıklarını görüyoruz. Ancak Rahman'm izin vardiği konuşuyor ve o da doğruyu söylüyor. Çünkü onlar ne hususunda izinli iseler ancak ondan konuşabilirler. Bu Allah'a yakın, günahlardan uzak olanların durumu, işte böyledir. İzinsiz, hesapsız konuşmazlar, susarlar. Bu hal, bütün havayı korku ve heybetle, haşyetle dolduruyor ve bunu bütün alana yayıyor. O halde herkesin, kendi ellerinin kazancına bakıp cezasını bilmesi ve kâfirin de: «Ah, keski toprak olsaydım» demesi garipsenecek bir şey değildir. Tabiidir. Kâfirin kullandığı bu ifade, insanın derin pişmanlığını açığa vurur. însan bugünde ister ki tamamen yok olsun; unutulsun da tek şu şiddetli durumla karşılaşmasın. [57]

Naziât Suresi [58]

1- «O daldırıp soyanlara, yavaşça çekenlere, yüzüp züp gidenlere, derken yarışıp geçenlere, işi çevirenlere andolsun ki o gün, altüst eden sarsıntı sarsacak, peşinden onu takibedea sarsıntı gelecektir.

O gün yürekler kaygıdan oynar. Gözleri korkudan donmuş kalmış.»

«Diyorlar İd: Biz mi çukurdan döndürüleceğiz? Biz çürümüş, ufalanmış kemik olduktan sonra ha?» Dediler; Öyle ise bu ziyanh bir dönüş!

«Fakat o, bir tek na'radan ibarettir. Hemen onlar sahire dedirler. [59]

2- «O büyük Tâmme geldiği zaman, o insanın neye koştuğunu anuyacağı, görenler için cehennemin, açılıp gösterildiği gün; azan ve dünya hayatını tercih edenin gideceği yer cehennemdir. Rabbmın makamından korkup nefsi hevadan menede-nin gideceği yer de cennettir.

3- «Sana o saatten soruyorlar: Ne zaman demir atacak diye. Xerde senden onu anlatmak? Onun sonucu Rabbınadır. Sen ancak ondan korkanı uyarıcısın. Onu gördükleri zaman sanki onlar (bu dünyada) bir akşam ve bir kuşluk zamanından fazla kalmamış gibi olurlar.»

Burada herşey sarsıyor, soluyor: İkâ', kelimeler, suretler ve manalar. Burada herşey vuruyor, koşuyor, tıpkı boğulmada ya da ızdırapta imiş gibi etsafındaki

şeylerden hiçbirisini anlamıyor. Hiçbirşeyin farkında değil...

Sahneleriyle, ikaiyle siyakın bütün damgası budur. Burada cüzler arasında ve genel sahnede tam bir uyum vardır.

Nazi'at (soyanlar) Nâşitât (yavaşça çekenler), sâbihat (yüzenler), sabikat (koşanlar), müdebbirât (düzenliyenler). Bunlar nedir? İşi nedir bunların? Neden bunlar böyle vuruyorlar, sarsıyorlar?... Bunlar meleklerden bir grup, yahut herhangi yaratıklardan bir grup, ya da herhangi bir şeyden bir gruptur. Birtakım şeyler yapıyorlar, birtakım eserler meydana getiriyorlar. Fakat bu yapılanlar pek acele, sür'at ve hareket içinde olup bitiyor. Burada şöyle:

O gün altüst eden sarsıcı sarsar, peşinden ikinci sarsıntı gelir.» «Bacife» birinci sayha,' «Râdife» de ikinci sayha olabilir. Ne olursa olsun bütün bunlar, şu insan yaratıklarının halini görebilmemiz için hazırlanmış olağanüstü şeylerdir:

O gün bazı yürekler kaygıdan oynar, gözler korkudan donar, sabitleşir.» Nasıl kalbler çarpmasın, gözler korkudan donmasın ki biz uzakta

bulunduğumuz halde bu soluyan, çalkanan, îkaın ve bu olağanüstü korkunç olayların tesiriyle kalblerimız çarpmağa, şuurlarımız titremeğe başladı. Sarsıntı ve çalkantı ile kaplı bir şuur, ruhumuza hakim oldu.

Vaziyetin, sarsıntı ile kaplı bulunduğu şu sırada siyak, bugünü yalanhyanlan tehdide başlıyor ve manzara karşısında gayet gülünç düşen şüpheci sözlerini burada tekrar ediyor Onlar: «Diyorlar ki: Biz çukurda tekrar diriltilip kaldırılacak mıyız? Bizler un ufak kemikler olduktan sonra ha?!» Gömüldükleri çukurda un ufak kemik haline geldikten sonra tekrar ora'dan kaldırılacaklarını kabul etmiyorlar, bu hayata dönüşle alay ediyorlar:

O halde bu, ziyanh bir dönüştür dediler.» îzen kelimesi burada hayata geri dönmekle alay edildiğini açıkça ifade etmektedir.

Onların kıyamet hakkındaki sözlerini kaydettikten sonra bir saniye önce bulunduğumuz hale avdet ediyor ve onların bu alaylı sorularına sert ve kesin bir cevap veriyor:

O ancak bir zecreden ibarettir.» Burada sayha, zecredir. Çünkü zecr, bu alaylı tabiatlere uygun düğmektedir:

Hemen onlar düz beyaz alandadırlar.» Işte böyle birden bire, aniden ve zecreden sonra. Bütün hava, çabukluk havasıdır. Hal, tamamen atılma, sarsılma, patlama halidir.

Sonra tema devam edip Fir'avn ve Musa kıssasını anlatıyor. İka' biraz yumuşuyor, sür'at biraz düşüyor, Kıssadan sonra gök ve Arz sahnelerini ve kuvvet ve kudrete delâlet eden manzaraları takdim ediyor: :Siz mi kuvvetli yaratılmışsınız, yoksa gök mü? Onu bina etti, semkini yükseltti, düzeltti, gecesini karanlık yaptı, kuşluğunu çakardı (aydınlattı). Bundan sonra da Arzı yuvarlattı, ondan suyunu ve otlağını çıkardı, dağlan kazık gibi çaktı; size ve hayvanlarınıza geçim olsun diye,»

Bütün bu sahnelerden hep kuvvet ve kudret manasım anlıyoruz. Aynı zamanda kelimelerini tonlarından ve kalıplarından da bu manayı sezmekteyiz. Gökü bina etmekten semkini yükseltmeye ve düzeltmeye kadar, geceyi örtüp

gündüzü açı-ağ çıkarmağa, Arzı yuvarlatıp dağları kazık gibi çakmağa kadar hepsi ilâhî kudretin eseridir.

Bunlar, müteakiben zikredilecek kıyametin vasfına uymaktadır. Burada kıyamet için «at-Tâmmetu'l-kubrâ» vasfı seçilmiştir. at-Tâmme, ses toniyle manasını çizen bir kelimedir. Kıyamet, herşeyin üstüne çıkıyor, yayılıyor, azıyor, yapılmış gökün, yuvarlatılmış Arzın, çakılmış dağların, karartılmış gecenin, karanlıktan çıkartılmış gündüzün, hasılı hepsinin üzerini Örtüyor kıyamet. Sayılan bu varlıklardan sonra at-Tâmme geliyor ki o, hepsinin üstüne çıksın, bunun sahnesi, diğer bütün sahneleri kaplayıp örtsün!

Tâmme-i kübrâ gününde cehennem, görenler için çıkarılıp gösteriliyor. Burada herşey şiddetli, açıktır :Ama azan kimse» - burada azmak sahnenin temasına uyar Cehîmdir (onun için) gidecek yer.

Rabbmm makamından korkan» burada da korku siyaka (temaya) uygun düşmektedir

Cennettir (onun için) gidecek yer.»

Bu anda vicdana büyük korku hakim olmakta, siyak, kıyametten şüphelenip Peygambere «ne zaman demir atması» diye soranlara dönmektedir. Cevap:

Sen nerede, onu anlatmak nerede?» Bu senin yapacağın iş değildir. Sen onun vaktim, limanını tayin edemezsin. (Mursâhâ kelimesi engin tâmmeyi hatırlatıyor. Tâmme, yani kıyamet sanki deniz ve saat de onun limanında demir atıyor.) Sen, ancak korkan kimseyi uyarıcısın. Onun sonu Rabbm indindedir. Herşeyde, her kelimede bir korkutma, büyütme havası var. Hattâ kelime sonlarındaki medli hâ da iri, uzun bir ika'a sahiptir. Kıyamet onlara aniden geliyor:

Onlar onu gördükleri zaman sanki dünyada bir akşam veya bir kuşluk zamanından, fazla kalmamış gibi olurlar.» irilik, ânilikb birleşince iki korku yanyana gelmekte ve baştan sona bütün tablonun havasına uymaktadır. [60]

İnfitar Suresi[61]

«Gök yarıldığı zaman, yıldızlar dağıldığı zaman, denizler kaynatıldığı zaman, kabirler açıldığı zaman herkes gönderdiğini ve geri bıraktığın! bilir.

«Ey İnsan, seni yaratan, düzenliyen, güzel yapan, istediği şekilde terkibeden kerîm Kabbına karşı seni ne "mağrur etti? Hayır, hayır siz dini yalanlıyorsunuz; oysa

üzerinizde kaydediciler, değerli kâtipler vardır, yaptıklarınızı bilirler.

«Muhakkak ki iyiler muindedirler, facirler cehimdedirler. Din günü oraya yaslanırlar. Onlar ondan kaybolmazlar. Din gönünün ne olduğunu sana ne bildirdi? Yine din gününün un olduğunu sana ne bildirdi? O gün kimse kimseye bir fayda sağkyamaz. Ve o gün, emir, yalnız Allah'ındır.»

Yine o büyük gündeki korkunç tabiat sahnelerine dönülmektedir. Gök parça parça yarılmış, yıldızlar parçalanıp dağılmış, toz haline gelip savrulmuş, denizler coşturulup kaynatılmış, kabirler eşilip içi dağına getirilmiş. Gökte korku, yerde korku, tabiatta şiddetli bir hareket ve sarsıntı. His bu manzaraların saldığı dehşet ve korku ile dolup ruh pencereleri açılınca siyak bağlıyor öğüt ve ibret alması için vicdanı uyarmağa

îEy insan, Kerîm Kabbma karşı seni ne mağrur etti?» «Ey insan!» Beşerin en hassas özelliğiyle beşere hitap. Bu özellik, insanlık özelliğidir. Bu öyle ince bir hitap ki kalbleri titretiyor ve insana Rabbının inayetini, Yaratıcısının iyiliklerini hatırlatıyor. O Rab ki kendisini

yaratmış, güzel yaratmış, gayet ölçülü bir şekle sokmuş, düzenlemiş ve dilediği şekilde onu terkib etmeğe muktedir olmuştur. Onu başı boş bırakmamıştır. Hareketlerini, attığı her adımı, çıkardığı her sesi hesabeden kimseler koymuştur onun yanma.

Üzerinizde zaptediciler, kerîm yazıcılar vardır, her yaptığınızı bilirlen» ..;Bunlar iki bakımdan müessir olan şeylerin teşkil ettiği bir sahnedir: Tabiata müessir olan korkunç manzaralar ve insan ruhunun derinliklerine müessir olan şeyler. Bunlar tamam olup ruh korku ile dolunca siyak, tekrar ceza sahnelerini göstermeğe başlıyor, tyiler nimet içindedirler; facir-ler cehennemde. Sonra azap sahneleri ayrmftılariyle anlatılıyor. Zira böylesi hisse-hele mükezzipierle beraber olunca daha çok tesir eder. İşte Cehîm:

Din günü ona yaslanırlar ve onlar ondan kaybolmazlar.» Sonra din gününü büyütmeğe, korkusunu belirtmeğe dönüyor. Din gününün heybetini büyütücü bir soru soruyor, daha sonra da onun büyük özelliklerinden birini söylemek suretiyle o günü tavsif ediyor:

:O gün hiç kimse kimseye bir fayda sağhyamaz ve o gün emir, yalnız Allah'ındır.» Din gününün sahibi Allah'ındır emir. O'ndan: başka herkes âcizdir. [62]

İnşikak Suresi[63]

«Gök yanldığı ve Babbına boyun eğip haklı görüldüğü (yarılması için izin aldığı) zaman! Yer uzatıldığı ve içindekileri atıp boşaldığı ve Rabbına inldyadedip haklı görüldüğü zaman. Ey insan, sen Rabbine varmak için çalışır çabalarsın, nihayet Ona kavuşursan. Kitabı sağından verilen, kolay bir hesap ile muhasebe olunur ve ailesine sevinçle döner. Fakat kitabı arkasından verilen ise «ölüm, neredesin?!» diye bağırır. ve kızgın ateşe yaslanır. Zira o ailesinde sevinçli îdi Hiç düş-miyecek zannetmişti. Ama hayır, Kabbi onu gözetiyordu.»

Sahne göğün, yarılmasını, yerin bir çukur ve tümsek kal-mıyacak şekilde düzlenişini tasvir ediyor. Bu sahne, daha önce arz edilmiş olduğu gibidir. Benzeri Önce geçmişti. Yalnız burada sahneye yenilik getiren bazı özellikler, nüanslar vardır.

Burada gök yanlıyor, fakat yalnız maddî yarılma olayiy-le kalmıyor, aynı zamanda Rabbine boyun

eğiyor, dizginini O'na teslim ediyor, yarılması için Rabbinân iznini alıyor. Arz da böyle. Düzeliyor, dağları, çukurları gidiyor, içindeki cisimleri ve saireyi atıyor, boşalıyor. Fakat sevk ve idaresini Rabbine teslim ediyor, boşalması için O'nun iznine nail oluyor. Sanki uzun zamandaberi yüklemiş olduğu emanetini teslim ediyor ve sonjunda kendini ondan, omun mesuliyetinden kurtarıyor.

Durum teslim olma, boyun eğme ve sahibine teslim edinceye kadar taşıması, tabiatı yoran emaneti Ödeme durumudur. Bu tema, kıyamet sahnesinde bulunan insanın haline uyar:

Ey İnsan, sen Rabbine kavuşmak için çalışır çabalarsın, sonunda O'na kavuşursun,» insan da böyle meşakkatler yüklenir, zahmet çeker çalışır ki sonunda Rabbine kavuşsun. Gök ve yer nasıl Rabbine kavuşursa insan da öyle kavuşmak, O' nun huzurunda yükünü bırakıp rahat etmek, O'ndan karşılık görmek ister:

Kitabı sağmdan verilen, kolay bir hesaba tabi tutulacaktır.» Bunu önceki sahnelerde de öğrenmiştik. Burada şunu ilâve ediyor:

Ehlme sevinçli olarak döner.» Nasıl insan bir iyi şeye, bir mükafata kavuştuğu zaman evine sevinçli dönerse bu da öyle. Ehli evde onun halini merak ederler. Zira kitabı arkasından verilen, dünyada ehli içinde sevinçli idi. O adam Allah'a dönmıyeceğini sanırdı. Halbuki burada cehenneme giriyor. Ötekinin ailesi de bunun halini gördüklerinden kendisini merak ediyorlar. Fakat o sevinçli geliyor. Kitabı sağından verilen kimsenin âhirette bir ehli bulunması ve onun, onlara sevinçli dönmesi; kitabı solundan verilenin, dünyada sevinçli döndüğü ailesi ile gayet uyumlu, mütenasip düşmektedir. Birinin ailesi dünyadadır, dünyada onlara sevinçli dönüyor ama âhirette sevinçli döneceği bir ailesi yoktur. Buna mukabil ötekinin de âhirette bir ailesi var. Kurtuluşunu öğrenince ailesine sevinçli dönüyor. Ne kadar güzel bir karşılaştırma! [64]

Rum Sürest [65]

1- «O saat koptağu gün suçlular umutsuz kalıverirler. Koştukları ortaklardan kendilerine şefaatçiler olmaz ve ortaklarını inkâr ederler. O saat koptağu gnn,işte o gün dağılırlar. Ama inanıp salih ameller yapanlar, onlar bir bahçede ağırlanırlar. Fakat

inkâr edip âyetlerimizi ve âhiret mülakatını yalanliyanlara gelince onlar, azap içinde hazır bulundurulurlar.

2- «O saat koptuğu zaman suçlular, bîr saatten fazla

kalmadıklarına dair yemin ederler. İşte böyle aldatılıp döndürülürlerdi. İlim ve iman verilenler dedi: «Siz, Allah'ın kitabındaki ba's gününe kadar kaldınız. İşte ba's günü. Fakat sîz bilmiyordunuz. O gün artık ne zulmedenlere özürleri fayda verir ve ne de onlar dinlenirler.»

1- Birinci sahne, suçlular sahnesi. Kıyamet saati aniden onları bastırıyor, konuşmanın faydasız olduğunu anh-yan umutsuzun susması gibi susuyorlar. Boş yere çabalamanın hig yararı yok. Dünyada o kadar ibadet ettikleri, yalvardık-ları putlardan da hiçbir şefaatçi, iltimasçı, bulamıyorlar. Aksine taptıkları putlar kendilerini inkâr ediyor, hattâ onların, kendileriyle bir münasebeti olduğunu dahi şiddetle reddediyorlar. Sonra insanlar iki zümreye ayrılıyor: İnananlar bir bahçede ağırlanıyorlar. Ruhları, vücutları sevinç ve neş'e içinde. Küfredenler ise zorla azaba götürülüyorlar.

2- İkinci sahne suçlular şahnesidir. Yüne aniden diriltiliyorlar, hisleri kendilerim aldatıyor. Bir saat yatıp uyandıklarını sanıyorlar. Fakat burada

Kendilerine ilim ve iman verilenler» araya giriyorlar. Sanki hakikati açıklamak vazifesi bunlara verilmiştir - önceki bir sahnede geçtiği gibi- bunlar suçluların cehaletlerini açıyorlar, onları uyarıyorlar, onlara diyorlar ki: «cAndolsun ki siz, Allah ne kadar kalmanızı dilemişse o kadar kaldınız, sonra bugün uyandınız. îşte bu da sizin yalanladığınız ba's (tekrar dirilme)günüdür!» Ve bütün sahneyi bitiren bir ta'lik geliyor: «O gün artık zulmedenlere ne mazeretleri fayda verir, ne de onlar dinlenirler.» [66]

Ankebot Suresi [67]

«Cehennem onları kuşatmış iken azabın gelmesini senden acele istiyorlar. O gün azap, onları üstlerinden, ayaklarının altından örter ve der İd: Ettiğiniz ameli tadın!

«İman edip salih amel işliyenleri, altlarından, nehirler akan cennette köşklere konduranız, orada-ebedî kalırlar. Çalışanların ücreti ne güzeldir!»

Burada sahne çok güzeldir. Bunun başka şekildeki bir benzeti geçmişti. Şu kavim, cehennemin kendilerini kuşattığı bir sırada Peygamberden, azabın acele gelmesini istiyorlar. Onların görmediği bu manzarayı biz bakıp görür gibi oluyoruz. Ve onların bu derin gafletinden hayrete düşüyoruz: Durmuş azabın acele gelmesini istiyorlar; oysa cehennem bu adamları kuşatmıştır. Bütün sahnenin uyumunu temin için âhirette o gelecek gündeki- bir azap tablosunu gösteriyor. Bu azap onları üstlerinden ve ayaklarının altından örtüyor. Bu, azabın her taraftan kuşatmasına tasvir etmektedir. Bu azap yetmiyormuş gibi üstelik de bir alay ve azar var: «Ettiğiniz ameli

tadın!»

iman edenleri de odalar, köşkler içine alıyor. Kafirleri iehennemin sarmasınla mukabil, mü'minleri cennetin kögkleri bağrına basıyor, ikisi de ihtiva, içe alma, sarma ama bu nerede öteki nerede? Cehennemdekilerin azap üstüne azar işitmelerine mukabil bunlar tekrim ve taltif işitiyorlar: [68]

Mutaffifin Suresi [69]

«Hayır! Facirlerin kitabı (yazısı) Siccîndedİr. Siccînra ne olduğunu sana ne bildirdi? Yazümiş bir kitaptır. O gün, ceza gününü yalanhyanlann vay haline! Onu saldırgan, günahkârdan başkası yalanlamaz. Ona âyetlerimiz okunduğu zaman: «Bu evvelkilerin masalları» der. Hayır! Hayır, öyle değil, belki kazanıp durdukları onların kalblerini paslandırıp körletmiştir. Hayır! Onlar, Kahlarmdan perdelenmişlerdir. Sonra onlar cehenneme gireceklerdir. Sonra da onlara: «îşte yalanlayıp durduğunuz şey budur!» denilecektir.

«Hayır! İyilerin kitabı illiyyîndedir. Illiyyînln ne olduğu" nu saua ne bildirdi? Yazılmış bir kitaptır. Yaklaştırılanlar onu görürler. iyiler naîmdedirler. Koltuklar üzerinde bakarlar. Yüzlerinde cennet sevincini tanırsın. Onlara sonunda misk kokan mühürlü halis beyaz şarâptan sunulur. İşte nefis şeyleri bulmak için yarışanlar bunun için yarışsınlar. Onun katkısı Tesnîmdendir. (İçileceği zaman içine tesnimden de katılır. Tesnim karıştırılan ruh ile sadesinden nefis olur. Tesnim, bir cennet çeşmesinin adıdır.) (Tesnim) öyle bir çeşmedir İd ondan umukarrebler içerler.

«Suç isliyenler inananlara gülerlerdi Onların yanlarından geçtikleri zaman da birbirlerine göz kırparlardi. Evlerine döndükleri zaman da (müminlere yaptıkları bn hareketleri söyler) eğlenirlerdi. Onları gördükleri zaman: «Bunlar sapıklardın» derlerdi. Halbuki kendileri onların üzerine bekçi gönderilmemişlerdi.

«Bugün de iman edenler kâfirlerle alay ederler. Tahtlar üzerinde (inkâr edenlere,) bakarlar:

«Kâfirler, yaptıklariyle sevaptandılar mı?»

ilk defa burada fâcirlerin kitabının ayrı bir yerde, iyilerin kitabının ayrı bir yerde saklandığı ifade edilmektedir. Fa-cirlerjn kitabı «Siccîn» dedir. Biz Siccîn'in ne olduğunu ve nerede bulunduğunu bilmiyoruz. Ancak Kur'an'da takibedilen karşılaştırma (tekabül) metoduna dayanarak Siccîn'in, Illiy-yîn mukabili olduğunu anlıyoruz.

Sonra Rablerinden perdelenmiş olan, O'nu göremiyen fa-cirleri görüyoruz. Allah'ı insan göremez[70] fakat burada perde manevidir, cisim halinde gösterilmiştir. Onlar başlarını kaldırıp Rablerine bakamıyorlar, önce gördüğümüz gibi umutsuz olarak başlarını öne eğmişler. Rableriyle kendileri arasına per-

de, çekilmiştir. Bu perde kazandıkları amelin tesiriyle kalble-rine sinen perdedir. Bu pas, kalbleri hidayetten perdelemekte, nuru kalblere göstermemektedir. O halde âhirette Rablerinden perdelenmiş olmaları, dünyadaki hareketlerine uygun bir ne-zadır. Bu, sahneye uyum temin etmektedir.

iyileri de nimet içinde, tahtlar üzerinde etrafı seyrederken görüyoruz. Yüzlerinde nimetin sevinci var, bûîli. Yine ilk defa burada onlara: «Rahibin mahtûm: mühürlü sâf şarap» sunulduğunu, buna «Tesnîmden yani mukarreblerin içeceği çeşmeden katıldığını» öğreniyoruz. İlk defa burada Tesnîm zikrediliyor ve bunun, mukarreblerin içtiği çeşme olduğunu anlıyoruz.

Yine burada her iki sahnede, mukarreblerin yaşadığı büyük nimet sahnesiyle onların dünyada kâfirlerden gördükleri alay sahnelerinde bir uzatma vardır, iki sahne de bilhassa son sahne uzadıkça sonundaki şu sözle belirtilen ânî olayın tesiri artmaktadır:

Bugün de iman edenler, kâfirlere gülerler. Tahtlar üzerinde (onları) seyrederler.» Sonunda da mü'minlerle alay edenlere li bir söz teveccüh ediyor:

Kâfirler yaptıklariyle sevaplandıiar mı?»

Hayır, sevap!anmadılar, mükâfat görmediler. Gördüğümüz gibi onlar burada cehennemde kıvranmaktadırlar! [71]

Bakara Suresi [72]

1- «Yakıtı insanlar ve taşlar olan, kâfirler için hazırlanmış ateşten sakının.

«İnanıp iyi ameller işliyenleri müjdele: Kendileri için altından nehirler akan cennetler var. Onlardan bir rızık nzaJilan" dıkça: «Bu, bizim için Önceden mıhlandığımız şey» derler. Ona birbirine benzer halde getirilirler (önce yedikledne benzer vaziyettedir. Yoksa önce yediklerinin aynı değildir.) Onlar için orada temiz zevceler de vardır. Ve onlar orada ebedi kalacaklardır.»

2- «Zalimler azabı gördükleri zaman, büiün kuvvetin Allah'a ait bulunduğunu ve Allah'ın azabınm şiddetli olduğunu bir buseydiler! Nitekim uyulanlar, uyanlardan teberrî etmişler, azabı görmüşler ve aralarında bağlar kesilmiştir. Uyanlar demişlerdir İd: KeşM bizim için bir dönüş daha olsaydı da onlar nasıl bizden el çektilerse biz de onlardan el çekseydik! İşte

böyle Allah onlara bütün amellerini, üzerlerine hasretler halinde gösterir ve onlar ateşten çıkıcı değillerdir!»

3 - «Allah'ın kitaptan indirdiğini gizliyenler ve onu az bir paraya satanlar, işte onlar karınlarına ateşten başka bir şey yemezler, kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz ve onları tezkiye etmez. Onlar için elîm bir azap vardır.».

1- Birinci -âyette ateşin yeni bir tasviri mevcuttur. Önceden biliyorduk- ki o ateşin yakıtı insanlardandır. Baza insanlar, bazı tanrılar cehennemin odunudur. Şimdi âyet, o ateşin, taşlardan da yakıtı olduğunu ve insanların buna yakıt olmak bakımından taşlarla eşit olduğunu söylüyor! Bu taşların ille tapılan tanı? olması zaruri değildir. Her taşı cehennem yakıp yutuyor. Her şeyi mahvediyor, insanlar ve taşlar onda müsavidir. Burada cehennem ashabına hakaret vardır. Çünkü onlar da taşlarla bir tutulmuştur, taş gibi kabul edilmiştir.

Burada naîmin de yeni bir veçhesi vardır. Bu naîmde mey-valar, görünüşte dünyadakilere benziyor.

Ama tadları başkadır. Bu nieyvadan mü'minlere verilince

:Bu, daha Önce bize verilen nzıktır dediler» Belki de bu benzeyiş ve ayrılışın kıymeti, umulmayan yerden aniden verilen lezzetli sevindirici şeyin kıymetidir, insan aniden böyle kıymetli bir şeyle karşılaşınca çok sevinir. Cennet içinde nimetle-nen kimseler, Önceki nimetlere benzer, fakat tadları tamamen ayrı nimetleri yiyip sefasını sürünce bulundukları cennetin kadrini daha iyi anlarlar. Sonra birbirine benzer nimetler arasında farklar yaratmak da ilâhî kudretin eseridir. Görünüşler benzer iken çeşitlerin başka oluşu, Allah'ın harika sanatını gösterir.

2- ikinci sahne tabi'İerle metbu'larm halini tasvir etmektedir. Bu, daha Önce de gösterilmişti. Yalnız buradaki tafsilât değişiktir. Burada bunlarla'onlar arasında konuşma yok Yalnız uyulanlar, uyanlardan el çekiyor, ötekiler de bunlardan ıefret ediyor ve öfkeden diş gıcırdatıyorlar. İçlerinde dolup taşan tek bir arzunun tahakkuku için dünyaya dönmeyi temenni ediyorlar. Dönmek istiyorlar ki bu defa onlardan uzak dursunlar:

Âh bizim için bir dönüş olsaydı da biz de onlardan uzak 'dur-saythk!» Tanrılarına karşı içleri kin ve nefretle dolu. Ama bunlar hep boş, hep hasret:

Onlar ateşten çıkacak değillerdir.»

3 - Üçüncü âyet, maddî ve manevi azabın ilk defa yen bir çeşidini gösterir. Allah'ın âyetlerini az paraya satanlar

:Karuilanna ancak ateş yiyorlar.» Cidden onların ateş yediklerini, karınlarının ateşle dolup kalmasını gösteren sahne, harika bir sahnedir. Âhirette onlar, kendi başlarına bırakılmış, ihmal edilmişlerdir. Allah ne onlarla konuşuyor, ne de onları tezkiye ediyor. Ne aşağılaştıran acı bir azap! Bu, maddî azaptan ziyade ruhî azaptır. Hatıraları bulandırmaktan, ruhları ızdırana sokmaktan geri kalmayan ruhî bir azap. [73]

Âl-Î İmran Suresi [74]

1- «O her nefis yaptığı her iyiyi ve yaptığı her kötüyü hazır bulur, onunla kendisi arasında uzak bîr mesafe olsaydı ister.

2- «Onlar ki Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir paraya salarlar, iste onların âhirette bir nasibi yoktur. Ve Allan kıyamet günü ne onlarla konuşacak,

ne onlara bakacak venede onları tezkiye edecektir. Onlar için elim bir azap vardır.

3 - «İşte onların cezası: Allah'ın, meleklerin ve bütün msanlarm laneti onlar üzerinedir. Orada ebedidirler. Ne onlardan azap hafifletilir, ne de onlara mühlet verilir.

4 - «O gün bazı yüzler beyazlanır ve bazı yüzler kararır. Yüzleri kararanlara gelince: «İnandıktan sonra İnkâr mı ettiniz? Öyle ise inkârınıza karşılık azabı tadın!»' Yüzleri beyaz-îananlar İse Allah'ın rahmetindedirler. Onlar orada ebedî kalacaklardır.

5 - «Allah'ın, lûtfiyle kendilerine verdiklerinde cimrilik edenler, onu kendilerine hayırlı sanmasınlar, bilâkis bu onlar için şerlidir. Cimrilik ettikleri şey, kıyamet günü boyunlarına aifceştea halka olarak takılacaktır.

6 - «Her nefis, ölümün tadını tadacaktır. Kıyamet günü ecirleriniz size bol bol verilir. Kim ateşten uzaklaştırılıp cen" nete sokulursa o kurtulmuş olur.»

1- Birinci sahne, hayalî tecsîmden doğan ruhî gölgelerden, meydana gelmiştir, İşte nefis sahipleri şurada. Kıyamet günü'bakıyorlar veya görülüyorlar. Dünyada amel edenin yaptığı hayır ve ger birlikte

getirilmiştir. Hayır ve şer, getirilebilen maddî bir cisim gibi telâkki edilmektedir. Yaptığiyle öyle bir halde karşılaşıyor ki kaçmağa imkân yok. İnkâra mecal yok. Zira yaptıkları karşısında duruyor. Bu hal bize şöyle bir tablo çizmektedir. Nefis, aslında yaptığından şiddetle nefret etmekte, onunla kendisi arasında uzun mesafe bulunmasını isj temektedir. Şu birkaç kelime içinde sıkıntı, keder, korku ve sonu olmayan bir temenni çizilmektedir. Büyük bir umutsuzluk, büyük bir üzüntü kaplamış insanı.

2- ikinci sahne, söz verip sözünde durmıyanlarm ve onu az paraya satanların halini tasvir eder. İhmal, küçük düşürme, hakaret etme sahnesi. Bunun benzeri biraz önce geçmişti. Yalnız önce geçen, burada aynen tekrar edilmez, arada değişiklik vardır. O sahnede ihmal ve küçük düşürme şu şekilde idi: Allah onlarla konuşmaz, onları tezkiye etmez. Burada onlar buna da nail olamıyorlar. Kendilerine zerre kadar önem verilmi-. yor. Kendileri Allah, ile olan ahidlerini bozup onu az bir paraya satmışlar mıydı? O halde onlar ihtikara ve küçük düşürülmeğe, ihmale lâyiktirlerî

3- Üçüncü sahne, bundan önce hiç geçmiyen bir azap çeşidini tasvir etmektedir. Burada azap, ateşle değil, Zekkum ağaciyle de değil, karınlarda kaynar su gibi kaynayan erimiş madenle, irinle, susamış develerin içmesi gibi içecekleri sıcak su ile bunların hiçbirisiyle değildir. Buradaki azap başka türlüdür. Bu azap, bedenlerden ve karınlardan çok ruhların ve kalblerin duyacağı bir azaptır. Bu, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetidir.

Bu lanetlerden yalnız biri insanın bütün hayatını karartmağa ve onu işkenceye boğmaya yeter. Hattâ insanlardan yalnız bir neslin laneti bir insana dökülse onun hayatım cehennem yapmağa kafidir. Ya Allah'ın laneti, meleklerin laneti ve. bütün insanların laneti bir araya gelirse ne olur?

Bu dayanılmaz bir azaptır. Böyle bir azabı, tesiri ebedî, ertelenmez şeklinde tavsif etmek elbette münasiptir:

:Azap onlardan hafifletilmez ve onlara.mühlet de verilmez.»

4- Dörd.üncü sahnede acaip bir manzara görüyoruz. Kararmış ve ağarmış yüzler görüyoruz. Tabii

bu anda kararmış yüzler kimlerin, ağarmış yüzler kimlerin olduğunu bilmemiz icabeder. Nitekim biliyoruz. Bu, görülür, maddî bir sahnedir. Fakat ruhî bir etkilenmeden gelmektedir, içteki etki yüzlere vurmuş, kimisi ağarmış, kimisi kararmıştır. Bu hal, bunların ve onların ruhlarında kaynayıp coşan duyguyu tasvire kâfidir ama bununla bırakılmıyorlar:

Yüzleri karararanlara gelince: «inkârınıza karşılık azabı tamdın.» Yüzleri ağaranlar ise Allah'ın rahmetlidedirler. Onlar orada ebedî kalacaklardır.»

Bu sözler, azap ve nimeti arttırmaktadır. Azabın üstüne tahkir, nimetin üstüne tekrîm.

5- Beşinci sahne de çok güzel bir sahnedir. Şunlar bir millet ki Allah'ın, dünyada lûtfiyle kendilerine verdiği nzık, mal ve eşyada cimrilik göstermişler, kendilerini kurtulur sanmışlar. Sonra kıyamet gününe gelmişler, bir de bakmışlar ki ne baksınlar, cimrilik ettikleri şey karşılarında cisimlenmiş duruyor. Demir halkalar olmuş, boyunlarına vuruluyor. Korkudan insanın soluğunu tıkayan demir halkalar. Artık başka halkalara lüzum yok. Bunlar halkalarını kendi evlerinden, kendi mallarından, cimrilik edip tuttu klan şeylerden

getirmişler. Şüphesiz bu yeni bir ikap, korkunç bir sahnedir!

6- Altıncı sahne, azabın kuvvetini çizmektedir. Doğrudan doğruya ve açıktan azabı tasvir etmiyor, fakat kullandığı kelimelerin attığı belirli gölgeler, içte korkunç bir duygu meydana getiriyor:

«Kim ateşten uzakla§tınliir ve cennete sokulursa o kurtulmuştur.» Demek ki her fert, ateşe düşme tehlikesi içindedir. Ondan, biraz öteye geçebilmek için şiddetli bir çalışma zorundadır. Zuhzih çalışması. Zuhzih, ağır ve zorlu bir harekettir. «Zuhziha» kelimesinin sesi, manasını çizmektedir. Kimin bu ağır, zorlu çalışmadan sonra kurtuluşu tamamlanırsa o kurtulmuştur, insanı kendine cezbeden tehlike mıntıkasından kurtulmak için insan, şiddetli bir çalışmaya muhtaç bulunduğu vahim tehlikeden kurtulur, cennete girer. Ateşin çekim kuvvetinden kurtulunca cennetin çekimine girer, oraya dahil olur! Cennetten uzaklaşmanın, cennete girmenin ağır bir hareket olduğunu çizen bir-sahne. İnsan hissinde bunun tehlikeli ve zorlu bir çahgma olduğu, cehennemin herkesi gözetleyip durduğu, bundan ancak kuvvetli bir cehd üe, mücadele ve-mü-cahede

ile, insana yardım eden kendi gücünün üstünde bir kuvvetin yardımiyle kurtulmanın mümkün olabileceği düşüncesi yerleşiyor. [75]

Ahzâb Suresi [76]

«O gün yüzleri eehennemde çevrilir, derler İd: «Keski biz Allah'a itaat etseydik ve Resule itaat etseydik!» ve dediler: «Rabbımiz, biz ululanınız ve büyüklerimize itaat ettik de bizi yoldan sapıttılar. Rabbımız onlara iki kat azap ver ve onlara çok büyük lanet et.»

Daha önce yüzlerin ateşe kapatılmasını, suçluların cehenneme yuvarlanıp yüz üstü atege düğmelerini görmüştük. Burada da. başka bir manzara görüyoruz: Yüzlerin ateşte çevrilmesi manzarası. Çevirmeğe hacet yok, zaten ateş yüzü her taraftan sarmıştır. Ama bu daha korkunç bir haldir. Yüzün her tarafına ateşin ulaşmasına, nüfuz etmesine dikkat edildiğini gösterir bu ifade. Bu hale maruz kalan kâfirlerin hasret ve nedametle hor ve zelîl, yalvararak: «Keski Allah'a itaat etseydik, Keski Resule itaat etseydik» demelerini duymamız gayet tabiidir. Elbette böyle sızlanacaklardır. Sonra kendilerini bu hale sokan

kimselere karşı acı bir kin ve nefret saçan bir yakarış yükseliyor bunlardan:

Dediler: Rabbimiz, biz ulularımıza ve büyüklerimize itaat ettik, bizi yoldan sapıttılar. Kabbimiz onlara ilâ kat azap ver ve onlara çok büyük lanet et.» [77]

Nisa Sukesı [78]

1- «Her ümmetten bir sahid ve seni de bunlara şahîd getirdiğimiz zaman nasıl, O gün küfredenler ve Resule isyan edenler isterler ki yer üzerlerine örtülse, dümdüz belirsiz olsa. Ve Allah'tan bir söz gizliyemezler.

2 - «Bizim âyetlerimizi inkâr edenleri yakında bir ateşe yashyacağız, derileri pişip olgunlaştıkça onlara azabı «îman edip saüh ameller işliyenleri altlarından nehirler^ akan cennetlere sokacağız. Orada ebedî kalacaklardır. Onları için orada temiz zevceler vardır. Ve onları en koyu bu gölgeye' sokacağız.

3- «Kim Allah'a ve Resule itaat ederse onlar, Allah'ın nimetine m&zhar kıldığı peygamberler, sıddîkler, şehîdler salihlerle beraberdir. Onlar ne iyi arkadaştırlar!»

4 - «Münafıklar, ateşin en aşağı tabakasındadirlar. Onlar için bir yardımcı bulamazsın.»

1- Birinci sahnede kahredici yüzüstü kalma, Öldürücü bir utanç duygusu gayet derin çizgilerle çizilmektedir. Bütün sanıklar getirilmişler-, şahidler hazır, her resul kalkmış kavminin ne yaptığma şehadet ediyor. Büyük mahkeme kurulmuş Bu anda «inkâr edip Kesule isyan edenler yerin dibine geçmek isterler.» Yerin dibine geçmeyi istemek tabiri, utanç ve haca-lctin on beliğ ifadesidir. Başka hiçbir tabir, bu hali bunun kadar güzel anlatamaz. İfadenin güzelliği ve onun saldığı nefsî ve şuurî gölgelerin derinliği, bu halde insanın içindeki utanma duygusunu düşündürmesi... Evet sadece iki kelimenin anlattı ğı derin manayı terceme edebilmek için başka ta'bir bulami yorum. Bu kadar gölgesiyle bu kısa tabir bana:

O gün herkesin kendini (başkasından) alıkoyan bir işi var ılır.» Kavli kerimindeki tabloyu hatırlatıyor. Her ikisi de o korkunç günde duyulan katıksız ruhî korkuyu tasvir etmekte eşsizdir. Bu, o günün korkusunu tasvir eden gökün yarılması, Arzın sarsılması, yıldızların dağılması, güneşlerin paralanması gibi büyük tabiat âleminde cereyan eden olayların dahi üstüne çıkar o korkuyu tasvir etmekte. Buradaki korku, ruh âleminde yayılan

bir korkudur. Büyük tabiat korkusu ne kadar derin olursa olsun ruh âlemini içten saran korku ondan daha derindir, daha beliğdir. Zira biri dışarıdan içeriye tesir edecektir. Halbuki öbürü zaten içten doğmaktadır, ruhu sarmıştır. Bütün bunlar sadece üç veya dört kelimenin içindedir. Bu üç dört kelime, bir yığın tablolar gölgeler yaym aktadır.

2- İkinci sahne, maddî azabı anlatan uzun bir sahnedir. Kelimeleri çok değil, fakat uzunluğu tekrardan alır:»

Derileri piştikçe azabı tadsmlar diye onlara ı>a5w ileriler verirk.» Bu Kur'an'da gösterilen manzaraların uzatılması için

kullanılan bir usuldür. i^ :Ne zaman» kelimesi burada hayale korkunç sahnenin tekrar edildiğini düşündürür. Hayal sahnenin tekrarını ister. Korku ve dehşet arttıkça hayal daha çok tekrarım arzu eder. Dehşetli korku da hissi, muhayyel manzaraya şiddetle bağlar ve onu sahne önünde hareketsiz bir şekilde durdurur. Ta siyak onu oradan alıp altlarından nehirler akan cennetlerde, gölgelik altında bulunan mü'minlerin sahnesine getirinceye kadar. Derilerin pişip

kavrulmasına alevlerin coşup tasmasına mukabil burada altlarından nehirler akan cennetler, gölgeler var. Şiddetli azaptan, kavurma ve yakma sahnelerinden sonra hisse serinlik, selâmet, rahatlık sahnesi gösteriyor.

3 - Üçüncü sahne de yepyeni bir nimet sahnesidir. Bu nimette halis ikram vardır. îkram burada peygamberlere, şehidlere, salihlere arkadaş olmaktır. însanın bunlarla beraber olması kâfidir «Onlar, arkadaşlık bakımından ne iyidir.» Bu da güzel ruh, yüksek duygu sahiplerine yaraşan bir nimettir. Yüksek duygu sahipleri, edebî manevî-nimeti tercih ederler. Maddî nimetlerin en üstününü dahi manevi nimete eş tutmazlar, işte bu sahnede böyle bir manevi nimet vardır.

4- Dördüncü sahne, ilk defa münafıkları gösteren bir sahnedir. Münafıkları «Ateşin en aşağı tabakasında» gösteriyor. Maddî veya manevî ateşin en aşağı tabakasında. Ta'bir, yüce tabakaların altında, ateşin en aşağı derecesinde gizli bulunan azabın verdiği acı, ağır duygu yanında ruhta ihtikar ve aşağılık duygusunu da uyandırmaktadır!!! [79]

Zelzele Süresi [80]

«Yer sarsıldıkça sarsıldığı ve yer ağırlıklarını dışarıya çi" kardığı ve insan «buna ne oluyor.9» dediği zaman, işte o gün (yer) haberlerini söyler. Çünkü Kabbm ona vahyetraiştir. O gün amelleri kendilerine gösterilsin diye ayn ayrı çıkarlar: Kim zerrece hayır yapmışsa onu görür ve kim zerrece şer yapmışsa onu görür.»

Bu sûre gerek düzeni, gerek sahneleri itibariyle Mekkî surelere benzemektedir. Bu, Tekvîr, Infitar inşikak ilh. Surelerindeki kıyamet sahneleri arasında mütalâa edilebilir. Burada korku, tabiat olaylarında maddi, insanın içinde hissidir.

Arz sarsıldıkça sarsılıyor ve içindeki ağırlıkları dışarı çıkarıyor: İçinde gömülü cesedleri, madenleri, gizlenmiş hazineleri dışarı atıyor. İnsan bu alışılmadık olay karşısında şaşalıyor, soruyor: Ona ne oluyor diye. Neden sarsılıyor, çalkanıyor ve içindeki defineleri dışarı atıyor?

Burada Arz, insana kendisinin sarsılmasından, ağırlıklarını dışarı atmasından daha acaip bir sahne gösteriyor. İşte şu bildiğimiz camid arz «Rabbının vahyetmesîyle haberlerini söylüyor.» Bu arz değişmiş,

soru sorulan, cevap veren, herşeyi tedbir eden Halikine itaat eden canlı bir şahsiyet olmuştur:

O gün amellerine gösterilsinler diye insanlar ayrı ayrı çıkar" lar.» Fert fert dirilir, kalkarlar. Kendilerini saran büyük korku, o büyük iş, birbirinden ayırmış onları. Çıkmışlar ki: «Amel" lerine gösterilsinler.» İsteyerek amellerini görsünler diye değil, zorla amellerini görsünler onu görmek külfetini yüklensinler diye: Sonra o ince tartı ameliyesi başlıyor. O ince mizan ki gerek hayrın, gerek şerrin zerresi dahi onun kefelerini eğiyor:»

Kim zerrece hayır yapmışsa onu görüyor ve kim ^zerrece şer yapmışsa onu görüyor.» [81]

Hadid Suresi [82]

1- «O gün mü'minleri görürsün ki nurları önlerinden ve yanlarından koşuyor. «Bugün size müjdeniz, altlarından ne" birler akan cennetlerdir. Orada ebedi kalacaksınız.» Budur işte büyük kurtuluş. O gün münafık erkekler ve münafık kadınlar, inananlara şöyle derler: «Bize bakra da nurunuzdan iktibas edelim.» (onlara^ denir: «Arkanıza dönün de bir nur arayın.»'Onların (münafıklarla mü'minlerin) aralarına kapılı bîr sur vurulur. O surun içinde rahmet vardır, dışında onun

tarafından azap. Onlara seslenirler: «Biz de sizinle beraber değû-miydik?» Derler id: «Evet! Ama siz kendi nefislerinizi aldattınız. Beklediniz, şüphe ettiniz. Kuruntular sizi aldattı, nihayet Allah'ın emri geldi ve gurur sizi Allah'a karşı mağrur etti. Ba" gün artık ne sîzden, ne de küfredenlerden fidye alınmaz. Yeriniz ateştir. Odur sizin dostunuz. Ne kötü gidilecek yerdir o!»
2 - «Rabbinizden bir bağışlanmaya ve gökle yer genişliği gibi olan, Allah'a ve Resulüne inananlar için hazırlanmış bulunan bir cennete koşunuz.»

1- Burada birinci sahne özetiyle, tafsilâtiyle tamamen yenidir. Bu sahne, muhteviyatı önce kuvvetli resimlerle çizildikten, sonra canlı konuşmaların ihya ettiği sahnelerdendir. Burada biz, harika bir manzara görüyoruz: işte nıii'min erkek ve kadınlar. Görüyoruz onları. Önlerinde ve yanlarında da güzel bir aydınlık var. Bu, kendilerinden çıkıp önlerine ve yanlarına vuran kedi urlarıdır. Bu sahne, cidden harika bir sahnedir; Işıksız insan cisimleri ışık neşretmiş, aydınlatmış, nur yapmış. Bu nur onlardan çıkıp uzanıyor, ve o insan kendinden çıkan bu ışıkla önünü ve yanını görüyor. Arz sahası da biz seyirciler de o nuru görüyoruz, bunun

yanında onlara yöneltilen şu mübarek tekrim ve tebşiri de duyuyoruz:

Bugün size müjdeniz, altlarından nehirler akan ebedî kal; ğınız cennetlerdir. İşte büyük kurtuluş budur bu.»

Fakat sahne, bu güzel, lâtif manzara ile bitmiyor. O münafıklardan bir topluluk da var. Onlar da dünyadaki âler gibi dalkavukluk ve gösteriş yapan kimselerdir. Belki burada isteklerinde hareketlerinde sadıktırlar:

Münafik erkek ye kadınlar o gün inananlara der (ler) ki: ze bakm da nurunuzdan iktibas edelim.» Mü'min ve mü'mi

lerin gözleri o tarafa çevrildikçe o lâtif, şeffaf nur ışıldar. A münafıklar nasıl o nurdan iktibas edebilirler? Onlar bü hayatlarını karanlık içinde geçirmiş insanlardır. Şimdi bun* istifade edebilirler mi? Meçhul bir ses, onlara şöyle diyor:

Arkamzâ dönün de nur arayın.» Anlaşılan bu ses, onların d yada yaptıkları nifak, karanlıkta tuzak kurma gibi şeyleri : tırlatarak onlarla alay eden bir sestir.: Arkada bıraktığınız d yada yaptıklarınıza dönün.

Dönün, zira nur oradan ara Nurun kaynağı dünyada yapılan işlerdir. Onun da zamanı g mistir artık. Dönün, zira bugün nur aranacak gün değilc Herhalde onlar, kendileriyle alay edildiğini anlamıyorlar bi: geriye dönüyorlar; Ya da anlıyorlar, pişmanlık ve üzüntü yuyorlar, her ne ise. İki zümre arasına ayırıcı bir sur çekiliy Bu sur, onları birbirinden ayırıyor. Surun bir tarafında nin içindekilerin nimeti, bir tarafında da azabedilenlerin Anlaşıldığına göre bu sur, görmeğe mani ise de sesin geçme ne mani değildir. Münafıklar, o taraftan mü'minlere yorlar:

Biz de sizinle beraber değihniydik?» Peki niçin biz sizden ayrılıyoruz? Biz de dünyada sizinle beraber aynı toprakta yaşanmadık mı, burada da yine beraber aynı toprak üzerinde diriltilmedik mi?

Dediler M: Evet öyle idi, fakat siz kendi nefislerinizi aldattınız», onları hidayetten çevirdiniz, «beklediniz», inanmaya azmetmediniz, son. hayrı seçmediniz. Çünkü kesin olarak sizi âbi-reti seçmeğe sevk edecek yakîne sahip değildiniz. İnanmıyordunuz «Şüphe ettiniz, batıl kuruntular sizi aldattı.» Bu tereddütle kurtulacağınızı sandınız, değneği iki uiundan

tuttuğunuz takdirde kat kat fayda toplıyacağınızı umdunuz. Bu kuruntular içinde bocalarken «nihayet Allah'ın emri geldi», iş bitti. «Ve gurur sizi, Allah'a karşı mağrur etti.» Gurur, büyük ihtimalle şeytandır. Yani sizi tuttuğunuz yoİda giderseniz kurtulursunuz düşüncesine teşvik eden şeytandır. Bilmeden ona uydunuz ve bu. hale düştünüz. Sonra mü'minler, hatırlatmağa hüküm vermeğe devam ediyor. Sanki oranın hakimleri kendileri imiş gibi söz söylüyorlar:

Bugün ne sizden, ne de kâfirlerden fidye alınmaz. Yeriniz ateştir. Odur sizin dostunuz.» Ama da dost ha! «Ne kötü gidilecek yer, ne kötü âkibet!»

Surede nurun zikri tekerrür ediyor:

Allah'a ve Resulüne inananlar, işte Bableri indinde sıddîkler, şahidler onlardır. Ecirleri ve nurları kendilerinindir.» ve Ey iman edenler, Allah'tan korkun ve O'nun Resulüne inanın İd size rahmetinden iki nasip versin ve sizin için ışığında yürüyeceğiniz bir nur yaratsın.»

Bakıyoruz, nurun özel bir hikmetini buluyoruz. Bütün sahnenin âhengine yayılan bir hikmet: Burada münafıklardan söz edilmektedir. Münafıklar,

iclerindekini gizlerler, içlerinde gizli olanı değil, içlerinde olmuyan gösterirler. Nifak, hile ve tuzaktan müteşekkil bir karanlık içinde yaşarlar. Kafaları bu nunla doludur. Nur ise gizli olanı açar, örtülü olanı gösterir. O halde bu büyük gizli sahnenin üstüne nur şualarının düşmesi, nıü'minlerin ve mü'minelerin Önlerinde bulunanı aydınlatması çok münasiptir! Önce öğrendiğimiz gibi münafıklar ateşin en aşağı dere kesindedirler. Yani içlerindeki karanlıkla mütenasib olarak karanlıkların kucağında, gizli örtülü karanlıklarıa gayyasmdadırlar. Onların bulunduğu karanlıklara muı kabil nurun mü'minleri aydınlatması ne kadar güzel düşmektedir!

2 - Surenin akışında ikinci sahne genişlik ölçme sahne-sidir. Cennetin genişliği ölçüye vuruluyor:

Genişliği, gök ve yer genişliği gibidir.» Bu çok geniş bir m.e| sahadır. Bu mukayese, zihnin bu genişliği dolduran nimet saho nelerini kavrayabilmesine yardım eder. Burada sahnenin vazifesi, cennetteki muazzam nimeti insan şuuruna anlatmak

Biz de sizinle beraber değilmiydîk?» Peki niçin biz sizden ayrılıyoruz? Biz de dünyada sizinle beraber aynı

toprakta yaşanmadık mı, burada da yine beraber aynı toprak üzerinde diriltilmedik mi?

Dediler İd: Evet Öyle idi, fakat siz kendi nefislerinizi aldattınız», onları hidayetten çevirdiniz, «beklediniz», inanmaya azmetmediniz, son hayrı seçmediniz. Çünkü kesin olarak sizi âhireti seçmeğe sevk edecek yakîne sahip değildiniz. İnanmıyordunuz «Şüphe ettiniz, batıl kuruntular sîzi aldattı.» Bu tereddütle kurtulacağınızı sandınız, değneği iki uiundan tuttuğunuz takdirde kat kat fayda toplıyacağınızı umdunuz. Bu kuruntular içinde bocalarken «nihayet Allah'ın emri geldi», iş bitti. «Ve gurur sizi, Allah'a karşı mağrur etti.» Gurur, büyük ihtimalle şeytândır. Yani sizi tuttuğunuz yoİda giderseniz kurtulursunuz düşüncesine teşvik eden şeytandır. Bilmeden ona uydunuz ve bu. hale düştünüz. Sonra mü'minler, hatırlatmağa hüküm vermeğe devam ediyor. Sanki oranın hakimleri kendileri imiş gibi söz söylüyorlar:

Bugün ne sizden, ne de kâfirlerden fidye alınmaz. Yeriniz ateştir. Odur sizin dostunuz.» Ama da dost ha i «Ne kötü gidilecek yer, ne kötü âkibet!»

Surede nurun zikri tekerrür ediyor:

Allah'a ve Resulüne inananlar, işte Rableri indinde siddîkler, şahidler onlardır. Ecirleri ve nurları kendilerinindir.» ve:

Ey iman edenler, Allah'tan korkun ve O'nun Resulüne İnanın İd size rahmetinden iki nasip versin ve sizin için ışığında yürüyeceğiniz bir nur yaratsın.»

Bakıyoruz, nurun özel bir hikmetini buluyoruz. Bütün sahnenin âhengine yayılan bir hikmet: Burada münafıklardan söz edilmektedir. Münafıklar, içlerindekini gizlerler, içlerinde gizli olanı değil, içlerinde olmıyanı gösterirler. Nifak, hile ve tuzaktan müteşekkil bir karanlık içinde yaşarlar. Kafaları bu nunla doludur. Nur ise gizli olanı açar, örtülü olanı gösterir. O halde bu büyük gizli sahnenin üstüne nur şualarının düşmesi, nıü'minîerin ve mü'mi nelerin önlerinde bulunanı aydın-latması çok münasiptir! Önce öğrendiğimiz gibi münafıklar ateşin en aşağı derekesindedirler. Yani içlerindeki karanlıkla mütenasib olarak karanlıkların kucağında, gizli Örtülü karanlıklarla gayyasmdadırlar. Onların bulunduğu karanlıklara mukabil nurun mü'minleri aydınlatması ne kadar güzel düşmektedir !

2 - Surenin akışında ikinci sahne genişlik ölçme sahne-sidir. Cennetin genişliği ölçüye vuruluyor:

Genişliği, gök ve yer genişliği gibidir.» Bu çok geniş bir mesahadır. Bu mukayese, zihnin bu genişliği dolduran nimet sahnelerini kavrayabilmesine yardım eder. Burada sahnenin vazifesi, cennetteki muazzam nimeti insan şuuruna anlatmaktır. Dünya znetamı, bunun değersiz ve kısa olduğunu söyledikten sonra cennetin genişliğini söylüyor:

Bil inid dünya hayatı bir oyun, eğlence, bir süslenme, aranızda övünme ve daha çok mal ve çocuk sahibi olma yarışından ibarettir. Bu, tıpkı şu yağmura benzer İd bitirdiği ot çiftçilerin hoşuna gider, sonra kabanr, bir de bakarsın İd sararmıştır, sonra çerçöp olur. Âhirette ise şiddetli bir azap ve Allah'ın bir bağışlaması ve razı olması vardır. Dünya hayatı, aldatıcı bir geçinmeden başka bir şey değildir..» "Sonra cenneti zikrediyor ve onun genişliğini anlatıyor ve bu suretle zihne bu dar ve kısa geçimle o geniş ve bol nimeti mukayese etme fırsatını veriyor. [83]

Muhammeo Suresi [84]

«Müttekilere va'dedilen cennet şöyledir: Orada bozulmi-yan su ırmakları, tadı değişmez süt ırmakları, içenlere lezzet veren şarap ırmakları ve safi süzme bal ırmakları var. Onlar için orada her türlü meyva, ilahlarından mağfiret var. Hiç bunların durumu, ateşte ebedi kalan ve barsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olar mu?»

Bu da nimet çeşitlerinden bir çeşit: Sudan ırmaklar, sütırmaklar, şaraptan ırmaklar, baldan ırmaklar... Burada herşey hesapsız, sınırsız. însanın dünyada en çok sevdiği fakat az miktarda bulabildiği şeylerden nehirler dolusu var burada, Hem de en güzel cinsinden, en lezzetlisinden. Bunların yanında meyvaların her çeşidi, yemek, içmek ve «Kablerinden mağfiret.»

Bunlar bir tarafta. Diğer tarafta da ateşte ebedi kalmak, barsakları parça paçra eden, karınları haşlıyan kaynar su. Bu ve o. Her İkisi de nimet ve azabın en son uçları!

Burada tabloyu güzelleştiren başka bir uyum çeşidine daha rastlıyoruz. Bütün sahne, meşrubat

sahnesidir. Cennetteki meşrubat, ateşteki meşrubat. Su, süt, şarap ve bal. Bunların karşısında da barsakları parça parça kesen kaynar su var. Ama ne olursa olsun, o da içilecek bir şeydir. Yani sahnelerin ve tabloların çizimindeki esas birdir, nevi ayrıdır. [85]

Ra'd Suresi [86]

1- «Eğer şaşacaksan, şaşılacak şey onların: «Biz toprak olduktan sonra mı? Biz mi yeniden yaratılacağız?» deme" leridir. Onlar Rablerini inkâr eden kimselerdir. Onlar o kimselerdir ki boyunlarında demir halkalar vardır, ve onlar ateş sahibleridir. Onlar orada ebedî kalacaklardır.»

2 - «Adn cennetlerine girerler. Babaları, eşleri ve çocukları arasında iyi olanlar da (onlarla beraber o cennetlere girerler.) Melekler de her kapıdan yanlarına girerler: «Sabretmenize kargılık size selâm olsan; bu evin akıbeti ne güzeldir!»

3 - «Müttekûere va'edilen cennet şöyledir: Altından ırmaklar akar. Ürünü ve gölgesi daimdir. Bu, ittika edenlerin akıbetidir. Kâfirlerin âkibeti de ateştir!»

1- Birinci sahnenin fevkalâdeliği, kâfirlerden bir milleti «Biz toprak olduktan sonra mı, sahiden biz mî

yaratılacağız?» derken göstermesidir. Bu sözü söyliyenleri bir de «Boyunlarında demir halkalar» varken tesbit etmiştir. Bu halkalarla âhirette karşılaşacaklar, fakat buradaki güzellik, onü acele getirmekte ve onu şimdiki hale karıştırmaktadır. Öyle karıştırmış ki sanki halkalar, bu sözü söylerken boyunlarına geçmiştir. Bu sür'atli bir'' canlandırmadır. Fevkalâde güzel düşmüştür.

2- Önce meleklerin mü'minleri selâm ile karşılamalarını, onları cennetle müjdelemelerini, ya da onların canlarını güzellikle almalarını görmüştük. Şimdi ise cennette her kapi dan mü'nünlerin yanlarına girdiklerini görüyoruz. Mü'minler, zevceieriyle, çocuklariyle beraber bulunurken melekler her kapıdan onların yanma selânf ve tekrim ile giriyorlar:

Sabretmenize karşılık selâm oisnn size, bu evin akıbeti ne güzeldir!» «Onlar üzerine her kapıdan girerler» tabiri, gözde birçok yönlerden pekçok meleklerin girişini canlandırmaktadır. Histe de «hoş geldiniz, safa geldiniz» sözünün çokluğunu, selâm ve tekrimin devam ettiği fikrini uyandırmaktadır.

3- Üçüncü sahne akan ırmaklar, devamlı ürün, gitmi-yen gölge sahnesidir. Bu zevk, güzellik ve istirahat sahnesidir. İşte ittika edenlerin âkibeti budur. Bunun kargısında kâfirlerin âkibeti de ateştir! [87]

Rahman Suresi [88]

«Gök yarılıp da yağ gibi (eriyen, yanan,) bir gül olduğu zaman, öyle ise Katibinizin hangi nimetini yalanlarsınız? O gön na bîr insana, ne de bir cinne suçundan sorulmaz, (buna ihtiyaç yoktur.) öyle ise Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız? Mücrimler sunalarından tanınırlar da perçemlerinden ve alınlarından yakalanırlar, öyle ise Babbinİzİn hangi nimetini yalanlarsınız? îste mücrimlerin yalanladığı cehennem budur. Onlar, onunla kaynar su arasında dolaşır dururlar, öyle ise Rabbisizfcı hangi nimetini yalanlarsınız?

«ftabbinin makamından korkan için iki cennet vardır, öyle ise Rabbinizhı hangi nimetini yalanlarsınız? İkisi de türlü tiiı̂ü bostanlara, ağaçlara sahiptir. Öyle ise Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız? İkisinde de akan iki kaynak vardır, öyle ise Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız? İkisinde de her türlü meyvadan

çifter çifter vardır, öyle Ue RabbiBizin hangi nimetini yalanlarsınız? Orada örtüleri parlak atlastan yataklara yaslanırlar; iki cennetin devşirilmesi de yakındır (yani meyvaları yakındır, elle hemen tutulup devgirilir.) öyle iss Rabbmizin hangi nimetini yalanlarsınız? Onlar da bakışlarını kısmış (yalnız kocalarına hasretmiş), kocalarında önce kendilerine ne bir insanın, ne de cinnin dokunmadığı güzeller vardır, öyle ise Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız? yakut ve mercan gibidir. Öyle ise Ilabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız? îyiliğin karşılığı yalnız iyilik değil, midir? öyle ise Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız? Bu ikisinden başka iki cennet daha vardır, öyle ise Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız? Yemyeşil renkte. Öyle ise Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız? İkisinde de fışkıran, iki kaynak vardır, öyle ise Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız? Onlarda meyva, hurma ve nar vardır. Öyle se Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız? Onların içinde hayırlı güzeller vardır. Öyle ise Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız? Kaymelere kapanmış huriler vardır, öyle ise Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız? Kendilerinden önce o güzellere ne bir İnsan, ne de bir

cin dokonmamışür. öyle ise Kalbinizin hangi nimetini yalanlarsınız? Orada yesü yastıklara ve harikulade islemeli döşeklere yaslanırlar. Öyle ise Kabbinizin hangi nimetini ya-' tanlarsınız?

«Celâl ve ikram sahibi Rabbinin femi ne yücedir!»

Bu surenin teması, Murselât, Kamer surelerinde olduğu gibi uyum üzerinde cereyan etmektedir: Halikin, mahlûkatina verdiği nimetleri sayıyor. Her nimetten sonra da soruyor:

Öyle ise Eabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız?» Burada hitap insanlara ve cinleredir. Halikın dünyada verdiği nimetleri saydıktan sonra'âhirette verdiği nimetlere geçiyor. Hayır ve şerrin nimet ve azap ile cezalandırılmasını da uhrevi nimetler arasında sayıyor. Gerçekten öyledir. Cezada adalet, Öyİe büyük ilâhî bir nimettir ki insan bunu tanı manasiylse yerine , getirmekten âcizdir. Bunu ancak Allah yapabilir. i Burada kıyamet sahneleri, gökün yanlmasiylc başlıyor. Hk defa burada gökü gül gibi kırmızı, yağ gibi akıcı görüyoruz. Burada kıyamet sahneleri arasında bize biraz garip gelen bir sahne vardır. Bilhassa yüzlerin arz ettiği manzaralar ve mücrimlerin simalarından

tanınması ve selâmsız kelâmsiz bunların perçemlerinden ve alınlarından tutulup atılmaları. «Ne insandan ne de cinden günahı sorulmuyor.» Zaten: yüzler konuşuyor, iki zümre de tanınıyor, sormaya ne hacet?

Perçemlerden ve ayaklardan tutulup cehenneme fırlatılması olayı, akılları şaşırtıp kalbleri hoplattığı sırada gözlerimiz onların atıldığı cehennemin gerçek durumuna çevriliyor: «İşte mücrimlerin yalanladığı cehennem sudur.» Şu. Ve işte o suçlular:

Cehennemle kaynar sn arasında dolaşıyorlar.» Hararetten kavrulmuş. Onlar, cehennemle bu kaynar su arasında gidip geliyorlar, kâh onda, kâh onda duruyorlar. İkisi de ne azap ne fecaat ol Babbînin makammdan korkan için iki cennet vardır.» İlk defa burada iki cennet zikrediliyor. Bunlar, bilinen büyük cennetin içindedirler. Fakat Özellikle bunların zikredilmesi, çeşitlerinden veya mertebelerinden dolayıdır. Vakıa suresinde cennetin birçok mertebeleri olduğunu Öğrenmiştik. Orada as-Sa-bikune'l-mukarrebun ve orada Ashabu'l-Yemîn vardı. Bunların her birinin de kendine mahsus bir cenneti bulumakta

idi. Buradan da anlıyoruz ki bu iki cennet, yüksek mertebe sahibi bir zümrenindir. Sonra bu ikisine benzer fakat derecesi biraz daha düşük olan iki cennet daha vardır. Bu iki cennetin de bu yüksek fırkadan sonra gelen bir fırkaya aidolduğunu öğreniyoruz.

Şimdi ilk iki cenneti gösterelim; şunlar:

Türlü bostan ağaçlarına sahiptirler. îkisinde de akan gözeler vardır. İkisinde de her türlü meyvadan çifter çifter vardır»

Peki ya bu cennetlerin sahipleri ne halde? Bak görürsün:

Astarları beyaz atlastan olan yataklara yaslanırlar.» Bu yataktaki istirahat, refah başkadır. İki cennetin devşirmesi de yakın.

Toplamada hiçbir güçlük yok. Bu da ayrı bir refahtır. Fakat bu cennetlerde ne gibi meyva olduğu sayılmıyor:

Onlarda bakışları yalnız eslerine münhasır, eşlerinden önce ne insan ne de cin eli dokunmamış güzeller var.» Gözleri namuslu, gözlerini başkalarına dikmiyen, insanlarm ve cinlerin dokunmadığı dilberler. Yalnız bu kadar da değil, yetişkin, parlak semiz «Yakut

ve mercan gibi.» Bütün bunlar Rabbinin makamından korkan,, âhireti gözetliyen ve onda Allah'tan korkanlar içindir.»

İyiliğin karşılığı yalnız iyilik değil midir?»

Bunların altmda da iki cennet var.» Bu iki cennetin evsafı yukarıdaki ikisinden biraz aşağı, Bunlar

Cehennemle kaynar su arasında dolaşıyorlar.» Hararetten kavrulmuş. Onlar, cehennemle bu kaynar su arasında gidip geliyorlar, kâh onda, kâh onda duruyorlar, ikisi de ne azap ne fecaat!

:Rabbinm makamından korkan iğin iki cennet vardır.» tik defa burada iki cennet zikrediliyor. Bunlar, bilinen büyük cennetin içindedirler. Fakat Özellikle bunların zikredilmesi, çeşitlerinden veya mertebelerinden dolayıdır. Vakıa suresinde cennetin birçok mertebeleri olduğunu Öğrenmiştik. Orada as-Sa-bikune'l-mukarrebun ve orada Ashabu'l-Yemîn vardı. Bunların her birinin de kendine mahsus bir cenneti bulumakta idi. Buradan da anlıyoruz ki bu iki cennet, yüksek mertebe sahibi bir zümrenindir. Sonra bu ikisine benzer fakat derecesi biraz daha düşük

olanı iki cennet daha vardır. Bu iki cennetin de bu yüksek fırkadan sonra gelen bir fırkaya öğreniyoruz.

Şimdi ilk iki cenneti gösterelim; şunlar:

Türlü bostan ağaçlarına sahiptirler.de akan gözeler vardır, tkisinde de hep türlü meyvadan çifter çifter vardır»

Peki ya bu cennetlerin sahipleri ne halde? Bak görürsün:

Astarları beyaz atlastan olan yataklara yaslanırlar.» Bu yataktaki istirahat, refah başkadır. cennet devşirmesi de yakın.,»

Toplamada hiçbir güçlük yok. Bu da ayrı bir refahtır. Fakat bu cennetlerde ne gibi meyva olduğu sayılmıyor:

Onlarda bakışları yalnız eşlerine münhasır, eşlerinden önce ne insan ne de cin eli dokunmamış güzeller var.» Gözleri namuslu, gözlerini başkalarına dikmiyen, insanların ve cinlerin dokunmadığı dilberler. Yalnız bu kadar da değil, yetişkin, parlak semiz «Yakut ve mercan gibi.» Bütün bunlar Rabbinin makamından korkan,, âhireti gözetliyen ve onda Allah'tan korkanlar içindir. İyiliğin karşılığı yalnız iyilik değil midir?»

BunlaJin altında da iki cennet var.» Bu iki cennetin evsafı yukarıdaki ikisinden biraz aşağı, Bunlar.

Yani yemyeşildirler.» içinde bulunan a'şaptan dolayı siyaha çalar bir yeşilliktedirler.

Bunlarda kaynayan iki göze vardır.»

Bu çeşmelerin suyu akmıyor, kaynıyor. Kaynamak, akmaktan aşağıdır.

Onlarda meyva, hurma ve nar var.»

Halbuki yukarıdaki cennetlerde her meyvadan çifter çifter vardı:

Onlarda hayırlı güzeller var.» Kimdir bu hayırlı güzeller? Bunlar.

Haymelere kapanmış hurilerdir.»

Haymeler kelimesinden, bu güzellerin çöl güzellerine benzediklerini, öteki iki cennetin nimetlerinin medenilere mahsus iken bu iki cennetin nimetlerinim bedevilere mahsus nimetler olduğunu anlıyoruz.

Kendilerinden Önce onlara ne

insan, ne de cin eli dokunmamışlar.» Bu kızlar da Öteki cennetlerdeki kızlar gibi iffet ve namus erbabı. Yalnız bunların «Yakut ve merian gibi» olnuklan

söylenmiyor. Peki ya bu iki cennetin sahipleri? Bak, görürsün:

Abkar yapısı gibi yeşil güzel sergilere dayanırlar.» Halbuki

öteki cennetlerde dayanılan sergilerin astarları parlak atlastan idi, ve orada «tki cennetin devşirmesi yakın» di... Bunlar, nimetin (Cennetin1) iki derecesidir. Birisi şehirdeki refah ve konforu temsil ederken diğeri köydeki refah ve konforu temsil etmektedir. Bu suret ve şekillerin, cennet nimetlerinin mücerred misalleri olduğunu, bunlar ile naîmin insan duyusuna yaklaştırıldığını, insanm anlaması için bu temsiller içinde söylendiğini görüyor musun? (Bunlar aslında cennetin asıl kendi nimeti değil, onun sembolik ifadeleridir. Yoksa cennetin asıl nimetlerini bu akıl ve duyularla idrak etmemize imkân yoktur.) Ben bu kanaatteyim, fakat kesin söylemiyorum. Çünkü elimde delil yoktur. [89]

İnsan Suresi [90]

1- «Doğrusu biz ona yol gösterdik: Ya şükreder veya inkâr eder. Biz kâfir için zincirler, demir halkalar ve çılgın alev hazırladık. Şüphesiz iyiler, kâfur karışık bir

kadehten içerler. Allah'ın kullarının içtiği çeşme(den). Onu istedikleri yere akıtırlar (veya kana kana içerler,). Adaklarını yerine getirirler ve şerri salgın olan bir günden korkarlar. Allah'ın rızası için yoksula, yetime ve esire yemek yedirirler: «Biz size sırf Allah rızası için yediriyoruz, sizden asla bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz. Çünkü biz Rabbimizden korkarız bir suratsız kara günde.» Allah da onları o günün şerrinden korur ve kendilerini bir parlaklık ve sevince erdirir. Sabırlarına karşılık mükâfatlan da cennet ve ipektir. Orada koltuklara yaslanırlar. Orada ne bir güneş görürler, ne de soğuk. Üzerlerine cennet gölgeleri sarkmış ve meyvalari üzerlerine eğdirilmiştir. Yanlarında gümüş kablar ve billur kadehler dolaştırılır. Gümüşten billurlar, onları türlü türlü biçime koymuşlardır. Orada zencebîl karıştırılmış bir kadehten içirilirler. (Bu), orada bir çeşmedir ki adına Selsebîl denir. Çevrelerinde de ölümsüz gençler dolaşır. Onları görsen, saçılmış birer inci sanırsın. Gördüğün zaman, nereye baksan nimet ve büyük bir mülk görürsün, üzerlerinde ince yeşil ipekli, parlak atlastan elbiseler vardır. Gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onları tertemiz bir içecekle

sulamiştır. «îşte bu, sizin karşıhğınızdı ve sizin çalışmanıza teşekkür edildi.»

2 - «Bunlar acele olanı seviyorlar ve önlerindeki ağır günü bırakıyorlardı.»

Bu sahneler, önce insan hakkında bir mukaddime ile başlar. O insan ki Allah onu yaratmış, «onu isitici, görücü yapmış», ona yolu göstermiş, seçme hürriyetini eline vermiştir «Ya şükredicidir veya inkarcıdır.» Ve mukaddime, bu iki yolun, şükür ve küfür yollarının sonucuna geliyor. Kur'ân'uı kullandığı inetot, üslûb sayesinde biz, iki yolun sonucunu da şimdi görür gibiyiz!

Kâfirlere «zincirler, demir halkalar ve çılgın alev» hazırlanmıştır. Bunlar azabm vasıtalarıdır. Bu hususta daha fazla bir şey söylemiyor. Hemen nimet tablolarına geçiyor, onları uzun uzun izah ediyor. Bu nimet sahnelerinin çoğu önce geçmişti. Yalnız arzındaki değişiklik, cüziyatındaki tafsilât, metlerin isimlerini ayrı ayrı açıklamak, sanat bakımından bu sahneye bir yenilik vermektedir.

İyilerin içtiği içki, önce şöyle tavsif edilmiştir «Onda ne saçmalama, ne de günaha sokma yoktur». Ya da

«İçenler ondan bakmazlar ve başlan dönmez». Sunulan o içkinin bu vasıflarını biliyorduk, ama mahiyetini ve nev'ini bilmiyorduk. Bir defa onun «Tesnîm»den olduğunu öğrenmiştik. ŞimrH de başka bir içki tanıyoruz. Bu kadehin katkısı da bir kere «kâfurdan», bir kere de «Zencebîldendir». Demek ki bu içki kaynaklan mü-teaddiddir. içenler üzerindeki tesir bakımından genel özellikleri birse de kaynakları ayrı ayrıdır.

Söz esnasında bu kadehten içen Allah'ın kullarından bahsedilince durup onların vasıflarını sayıyor. Bunlar Allah sevgisi için yoksula, yetime ve esire yemek yedirirler, bunlar Allah rızası için hayır işlerler, insanlardan bir karşılık bir teşekkür beklemezler. Bunlar Allah'tan korkarlar, suratsız kara bir günden korkarlar -ki şimdi biz o gündeyiz, onu seyrediyoruz- Allah da onları o günün şerrinden korumuştur. Ve «Onları cennete ve sevince erdirmiştir.» 'Şimdi onların cennetteki o tatlı oturmalarını, sohpetlerini seyredelim: «Orada koltuklara dayanırlar». Yalnız bundan önce hiç gösterilmiyen ya da gösterilmiş olsa da bu ifade ile gösterilmiyen bir haîi seyredelim:

Orada ne bir güneş, ne de bir soğuk görmezler.» Daha ö önce orada Zilli Zalîl olduğunu, bir defa da «Ürününün ve gölgesinin daim! olduğunu» Öğrenmiştik. Şimdi de şu yegane sahneyi seyredelim: «Orada ne Ur güneş, ne de bir soğuk görmezlen» Ve sahne şöyle kemale eriyor: «Gölgeleri üzerlerine yaklaşmış, devşirmeleri (meyvakun) da aşağı eğdirildikçe eğdîrilmiştir.»

Sonra bunların çevrelerinde küplerle dolaşılmasını seyredelim. Yalnız bu gördüğümüz küpler, gümüş billurdan kadehlerdir. Demek ki bu, adî gümüş değil, şeffaf gümüştür. Öyle ise içindekini gösterir. Muhtevasının görünmesine engel olmaz. Bu hem sanat, hem de nimetteki zevk ve refah bakımından harikulade güzeldir. Bak bak, civanlara bak. ölümsüz bunlar. Bunlara zamanın ve yaşın tesiri yok. O kadar güzeller ki «Baktığın zaman onları Ürer saçılmış İnci sanırsın». Sonra siyak, gözlerimizi sahnenin bütün cüzlerinde gezdiriyor. Nereye baksak büyük bir nimet ve büyük bir mülk görüyoruz. Bu nimetin sahipleri de sündüs ve istebrâk'ten elbiseler, gümüşten bilezikler ve süsler içinde, tertemiz bir içki içiyorlar. Hele o içkiyi

kendilerine Rablerinin içirmesi, onun kıymetini daha da* artırıyor.

Biz dalmış bu manzaraları seyrederken birden şu umumî hüküm kulaklarımızı okşuyor:

Bu, sizin karşılığınız idi ve sizin çalışmanıza teşekkür edilmiş olda.»

İkinci âyette bizi ilgilendiren taraf o günün ağır diye vasfedilmesidir. Bu, günü cisimlendiren bir vasıftır. Azabın galîz (kaba) olarak vaafedilmesi gibi. Bunun karşısında onların şu aceleyi sevmeleri vardır. Sanki onlar bunu hafif görüyorlar ve önlerindeki ağır günü bırakıyorlar. Bu hafifle ilgileniyorlar da o ağır günle ilgilenmiyorlar. Halbuki asıl onunla ilgilenmeleri gerekir. Çünkü o ağırdır, onların bacaklarını birbirine dolaştırır, kenclitarini yorar. O halde o ağır günle ilgilenip onu hafifletmeleri icabeder. [91]

Nur Suresi [92]

«Namuslu, bir şeyden habersiz nıü'mine hanımlara iftira atanlar, dünyada da âhirette de lanetlenmişlerdir. Onlar için büyük bir azab vardır. O gün dilleri, elleri ve ayaklan aleyhlerine şehadet edip yaptıklarım söyler. O günde Allah onlara hak ettikleri

cezalarını verir. Ve bilirler İd ap açık gerçek olan ancak Allah'tır.»

Bundan önce o acaip sahneyi görmüştük, hani orada mücrimler duruyor, kulakları, gözleri, derileri şahitlik edip yaptıklarını söylüyorlardı. Onlarla derileri arasında geçen o acaip münakaşayı ve derilerin onları nasıl kesin bir şekilde reddettiklerini görmüştük ya! İşte şimdi de sahipleri aleyhinde şa-: hitlik eden başka uzuvlar görüyoruz. Diller, eller ayaklar şahitlik ediyor. Burada dillerin ayrı bir önemi var. Çünkü onlar; dünyada dillerinde geveliyerek namuslu, bir geyden habersiz; kadınlara iftira etmişlerdi. Şimdi bu iftirayı yapan diller burada doğruyu söyleyip aleyhlerine gehadet ediyor, Ve o gün Allah onlara hak ettikleri cezalan, gerçek kargılıklarını veriyor. O zaman anlıyorlar ki hak Allah'tır. Burada hak kelimesi tekerrür ediyor, pekiştiriliyor. Zira biz, dünyada yapılan bir iftira ve yalan sahnesi önündeyiz. Bunun karşısında âhiretteki doğruluk ve gerçeklik sahnesi bulunuyor. Öyle bir doğruluk ve gerçeklik sahnesi ki yalanla hareket eden diller bile iradesiz olarak bu gerçeği söylüyor, eller ve ayaklar da dilin söylediğini tasdik ve

teyidediyor. O iftiracıların cüzleri olan bu uzuvlar, iftiracıları ap açık gerçekle yanp biçiyor. [93]

Hacc Suresi [94]

1- «Ey insanlar, Rabbinizden korkun, zira o saatin sarsması çok büyük bir şeydir. Bir gün ki onu görürsünüz: Her emzikli emzirdiğinden geçer, her gebe yükünü düşürür ve insanları hep sarhoş görürsünüz; halbuki sarhoş değillerdir ama Allah'ın azabı şiddetlidir.

2 - «îşte Rableri hakkında tartışmaya giren iki hasım:

İnkâr edenler için ateşten elbiseler biçilmiştir. Başlarının üstünden de kaynar su dökülür. Onanla kannlanndaki ve derileri eritilir. Onlar için demirden kamçılar da vardır. Oradan» gamdan her çıkmak istediklerinde oraya geri çevrilirler ve: Yangın azabını tadın! (denir).»

3- «Allah inananları ve salih ameller işliyenleri, altlarından nehirler akan cennetlere sokar. Orada, alton bilezikler ve İnci (Orada elbiseleri de ipektir. Ve sözün hoşuna iletilmişlerdir ve övülen Allah'ın yoluna sevk edilmişlerdir.»

1- Birinci sahne, emzirdiğinden habersiz, bakan fakat göremiyen, hareket eden fakat anlamıyan her türlü emziklilerle; korkudan çocuğunu düşüren her türlü gebelerle aslında sarhoş olmıyan, fakat afallamış bakışlariyle, birbirine dolaşan adımlariyle sarhoşa dönen insanlarla doludur. Dalga dalga birbiri üzerine yığılan kalabalıkla dolu bîr sahne. Az daha bu kalabalığı göz görüyor, fakat müthiş korkudan afallayıp sonuna varamıyor. Öyle canlı bir korku ki hacim ve büyüklükle değil, insan ruhundaki etkileriyle ölçülüyor: Emzirdiklerinden geçen emziklilerle, yavrularını bırakan gebelerle, sarhoş olmadıkları halde «Allah'ın azabının şiddetinden» dolayı sarhoşa dönen insanlarla ölçülüyor. Sahne özet olarak bir korkulma ile başlıyor:

O günün sarsması» elbette büyük bir şeydir.» Ve mufassal bir korku ile sona eriyor. Bakıyoruz ki bu mufassal son, o icmalin bir izahıdır.

2- ikinci sahne şiddetli, acıklı, tekerrür eden hareketlerle dolu bir sahnedir. Sahne, uyumun yarattığı tahy ile uza tümıştır. Hayal, bu hareketlerin daima yenilenmesini, tekerrürünü ister:

İşte ateşten elbiseler kesiliyor, biçiliyor. Ve işte kaynar su, başların üstünden dökülüyor, onunla karınlar ve deriler eritiliyor. Ve işte demir topuzlar ve işte azap şiddetlendikçe şiddetleniyor, dayanılmaz bir hal alıyor. Alevden, kaynar sudan, şiddetli vurmalardan bitkin düşen «kafirler» bu «gamdan kurtulmak için çıkmağa teşebbüs ediyorlar ve işte onlar şiddetle gerisin geriye itiliyorlar: «Tadın yangın azabını!» diye. Hayal, bu tabloyu ta başından tekrar edip çıkmaya teşebbüs ve şiddetli geri çevrilme halkasına kadar geliyor, oradan dönüp olayı yeni baştan seyretmek istiyor.

Hayal bu sahne ile uğraşırken, siyakın, önüne getirdiği başka bir tarafa bakıyor. Kıssanın aslı şu: Rableri hakkında tartışan iki hasım grup var orada: înkâr edenlerin feci sonuçları bir saniye önce görüldü. İman edenlere gelince onlar da orada altlarından nehirler akan cennetlerdedirler. Elbiseleri de ateşten kesilmemiş, ipekten biçilmiştir. Bunun üstünde de. ^altundan, inciden süsleri var. Allah onları sözün güzeline ve Hamîd (Allah) m yoluna iletmiştir. İşte Allah

hakkında tartışan iki hasım grupun sonu. Bu bir fırka, o bir fırka!

Şimdi başka bir sahneye dönüyoruz. Secde suresinde bundan bahsetmiş ve demiştik ki: «Bu sahneyi sunan âyetler Medenîdir. Bunların, Hacc süresindeki kıyamet sahnesini bildiren âyetlerin indiği tarihe yakın bir zamanda indiği kanaatindeyiz. Çünkü bunların sunduğu sahne, Hacc süresindeki sahnelere çok benzemektedir.» O sahne şudur :

Fısk edenlere gelince onların yeri ateştir. Ne zaman ki oradan çıkmak isteseler, oraya geri çevrilirler ve onlara: «yalanlayıp durduğunuz ateşin azabını tadm!» denilir.»

Bu, basa bakımlardan burada biraz önce arz ettiğimiz sahneye çok benzer. Binaenaleyh onun hakkmda ne söylediysek o sözlerimiz, bunun için de variddir. Tekrar etmemize lüzum yoktur. [95]

Mücadele Suresi [96]

«Allah onları hep beraber diriltliği zaman size nasıl yemin ediyorlarsa, O'na da öyle yemin ederler ve kendilerini bir şey üzerinde sanırlar, iyi bilin ki onlar, evet onlar yalancılardır.»

Daha önce bu gülünç, ümitsiz sahneyi seyretmiştik. Diriltilince: «Vallahi Rabbimiz, biz müşrik değildik» diyerek hâlâ kendilerini dünyada sanan, yahut yalanan âhirette de sökeceğini zanneden zavallı müşriklerin sahnesi. Orada bu gafillerin hallerine gülebildiğimiz kadar gülmüştük. Şimdi burada da onların kardeşleri var. Bunlar dünyada yalan söylemişler, yalan yere yemin etmişler mü'minlere, ve böylece ömürlerini tüketmişlerdi. Sonunda Allah onları hep diriltiyor «Size yemin ettikleri gibt O'na da öyle yemin ediyorlar ve kendilerini bir şey üzerinde sanıyorlar!» Gelin, onlarla nasıl alay edip güldükse bunlarla da Öyle alay edip eğlenelim. Zira bu, alay edenlere lezzet veren bir gaflettir! [97]

Tahrim Suresi [98]

«Ey iman edenler, kendinizi ve çoluk çocuğunuzu sa ateşten koruyun ki onun yakıtı insanlar ve taslardır. Üzerinde kaba, şiddetli, Allah'ın emrettiğine asi olmıyan, emredildikleri şeyi yapan melekler vardu-. Ey inkâr edenler, bugün özür dilemeyin, muhakkak yaptıklarınızın cezasını göreceksiniz Ey iman edenler, Allah'a Nasuh tevbesiyle tevbe edin, umulur ki

Rabbiniz serin kötülüklerinizi örter ve sizi Allah'ın, peygamberi ve onunla beraber iman edenleri yüz üstü bıraknuyacağı günde altlarından nehirler akan cennetlere sokar. O gün onların nuru, önlerinden ve yanlarından koşar. Derler İd: «Rabbi-miz, nurumuzu tamamla, bizi bağışla, çünkü sen her şeye kadirsin.»

Bundan önce cehennemin taşları yediği gibi insanları da yediğini, aşağılık, değersizlik bakımından insanların taşlarla bir olduğunu görmüştük. Şimdi aynı sahneyi tekrar görüyo-rus. Fakat üzerinde duramıyoruz, çünkü burada bizi ürküten, korkutan bir şey var. Onu görünce hemen başımızı başka yöne çeviriyoruz: Baksana cehennemin bekçilerine. Bunlar «kaba şiddetli» aynı zamanda emirleri sür'atle yerine getiren, «Allah'ın kendilerine emrettiğine karşı koymayan ve emredildikleri şeyleri derhal yapan» kimselerdir. Sözün başında biz dünyadayız. Allah'ın, müminleri kaçındırdığı, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşi düşünüyoruz. Bir de bakıyoruz ki göz açıp yumuncaya kadar bir zaman içinde âhirete gelivermişiz. Orada kâfirlere tevcih edilen şu hitabı dinliyoruz:

Ey kâfirler, bugün özür dilemeyin, muhakkak yaptıklarınızın cezasını çekeceksiniz.»

Ve aynı sür'atîe tekrar dünyaya dönüyoruz, ta ki mü'min-lere Nasuh tevbesiyle tevbe etmeleri, bu suretle Allah'ın günahlarını örteceği ve «Peygamberi ve onanla beraber iman edenleri yüz üstü bıraknuyacağı günde» onları cennete sokaca-ğı hususundaki hitabı duyalım.

Tekrar âhirete gidiyoruz ki Peygamberi ve onunla beraber iman etmiş olanları, nurları önlerinde ve yanlan arasında koşan «kimseleri görelini. Biz bu nurn daha önce de görmüştük. Şimdi de mü'minler, her zamanki âdetleri veçhile Bableri-ne tazarru ve niyazda bulunuyorlar: «Diyorlar ki: Rabbimiz, bizim nurumuza fannîtml^ bizi bağışla, çünkü sen her şeye kadirsin.» Zaten Rableri onları bağışlamıştır. Fakat Rablerine karşı duydukları haşyetten dolayı O'na dua ediyorlar, yalvarıyorlar. Zira her nimet, her ihsan hep O'nun gufranına bağlıdır. O'nun gufranına mazhar olmadan hiçbir nimete erilemez. [99]

Teğabün Suresi [100]

« O gün, toplanma günü için sizi toplar. İşte o teğâbün günüdür. Kim Allah'a inanır ve İyi amel işlerse Allah onun günahlarını örter ve onu, altından ırmaklar akan, ebedî kalacakları cennetlere sokar. İşte bu, büyük kurtuluştur. İnkâr edip âyetlerimizi yalanlıyanlar ise onlar ateş sahipleridirler, orada ebedi kalacaklardır. Ne kötü sondur o.»

Burada yeni olan, teğâbündür. Teğâbün', alışveriş, yapanların, birbirlerini aldatmaları anlamına gelir. Peki «ne alışverişin, ne de dostluğun olmadığı» o günde teğâbün nedir? Bu kelime, dikkati çekmek için kullanılmıştır. Âhirette satılığa çıkarılan şey cennet ve ateştir. E, bu da insanların birbirlerini aldatmalarına ve onu almak için cehd sarfetmelerine en çok değer şeydir. Bu cennet, dünyada yapılan salih amelle alınır. işte müsabakaya, mücadeleye değer gerçek teğâbün maddesi budur. Bu, âhirette olacak ve mü'minler orada en kıymetli me-ta'ı alırlarken kâfirler en bayağı geyi alıp aldatacaklardır! [101]

Maîde Suresi [102]

1- «O küfredenler, bütün Arzdaki ve daha bir o kadarı onların olsa ve kıyamet gününün azabından kurtulmak için bunları tamamen fidye verseler; onlardan kabul edilmez. Onlar için elim bir azap vardır. Ateşten çıkmak isterler, ama ondan çıkacak değillerdir. Onlar için sürekli bir azap vardır.»

2- «O gün Allah, peygamberleri toplar da onlara: «Size ne cevap verildi?» der. «Bizde ilim yok, gizlileri bilen sensin derler.»

3- «Hani Allah demişti: «Ey Meryem oğlu Isa, sen mi insanlara: Beni ve annemi Allah'tan başka ild tanrı edinin dedin?» Dedi ki: «Seni teşbih ve tenzih ederim. Benim için gerçek olmıyan tir şeyi söylemem bana düşmez.. Eğer onu demişsem muhakkak sen bilmişindir. Sen benîm içimde-olanı bitirsin, ben ise senin zatında olanı bilmem. Şüphesiz sen, gizlileri bilensin. Ben onlara sadece senin bana emrettiğini söyledim; benim ve sizin Sabbîniz olan Allah'a kulluk edin dedim. Ben onların arasında bulundukça onlara şahid idim. Fakat sen beni vefat ettirince onları gözetliyen sen oldun. Ve sen herşeye şahidsin. Eğer

onlara, azabedersen, onlar senin kullarındır; şayet onları bağışlarsan, şüphesiz sen güçlü ve hakimsin.»

«Allah dedi: Bu, doğrulara doğruluklarının fayda vereceği gündür, altlarından ırmaklar akan cennetler onlarındır. Orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş budur.»

1- Birinci sahne, kıyamet sahneleri arasında tekerrür eder. Kıyamet azabından kurtulmak için yer dolusu altım veya yerde bulunanları ve daha bir o kadarını fidye vermeğe çalışma ve nevi ve değeri ne olursa olsun fidyenin hiçbir suretle kabul edilmemesi sahnesi. Keza ateşten çıkmağa gayret ve bu gayrette başarısızlık da tekerrür eder. Buradaki çıkma teşebbtisü sakindir, zorlu olmıyan bir teşebbüstür. Halbuki Önce sunduğumuz Hacc ve Secde ve benzeri surelerde bu sahne pek çetin bir mücadele ile geçerdi. Cüzlerde biraz değişiklik varsa da hep aynı vadidendir.

Yer yüzü dolusu ve daha bir o kadarı fidyenin reddedilmesi... Bu kadar fidye insanın toplayabilme gücünün çok üstünde bir fidyedir. Bu kadar çok şeyin reddedilmesi, ne kadar olursa olsun fidyenin

kabulünün muhal olduğunu göstermektedir. Orada asla fidye kabul edilmez. Bunu demek istiyor ama Kur'an'daki tasvir Üslûbu o manayı böyle hayali bir teosîm içinde ifade ediyor. Bu suretle muhal olma manası zaman ve mekânda yer almış oluyor, ruhu dolduruyor. Yerde bulunanların ve bir o kadarının kapladığı mekân alanını görüyor ve düşünüyoruz. Zaman mesafesini de gözümüzün önünde canlandırıyoruz. Bu ifade hem duyulan, hem ruhu uğraştırıyor, sonunda zihnî mânâsını gayet güzel açıklıyor: Fidye mümkün değildir, muhaldir. Bu mâna, soyut bir şekilde değil, somut, müşahhas bir şekilde, bir tablo halinde anlatılmış oluyor.

2- İkinci sahne bize peygamberlerin, Rableri önünde toplanmalarını açıklıyor. Rab onlara soruyor: insanlar size ne cevap verdiler? Halbuki insanların onlara ne cevap verdiklerini kendisi gayet iyi biliyor, fakat bu soru, tescil için, ya da beklenen mahkemede yapılması gerekli bütün icrââtı yerine getirmek için sorulmuştur!

Peygamberlerin, insanların kendilerine ne cevap verdiklerini, onların iman ve küfürlerinin haberlerini

anlatmalarını, güç davet görevlerinde karşılaştıkları zorlukları arz etmeleri beklenirken, anlaşıldığına göre durumun korkunçluğu onlara herşeyi unutturuyor. Bir şey söylemiyorlar: «Bizim ilmimiz yok, gizlileri bilen sensin sen dediler.» Ve bunun arkasından, en çok emin olması gereken peygamberleri, resulleri dahi şaşırtan o günün dehşetini tahmin ve tasavvur edebiliriz. İşte birkaç kelime, bu kadar gölge salmaktadır. Satırlar arasında

bulunan mâna, bizzat satırların ve kelimelerin ifade ettiğinden çok daha fazladır.

3- Üçüncü sahneye gelince Allah ile îsa arasında geçen özel bir sahnedir. Allah bu heybetli durumda îsa'ya sesleniyor: «Ey Meryem oğlu îsa», böyle hitabediyor, çünkü bur-daki nisbetin kıymeti vardır. Zira orada beşer olan İsa'yı tan-rılastıran bir cemaat vardır-. İsa onları, hem kendisinin, hem de onların Rabbi olan Allah'a davet etmişken onlar onu tanrı yapmışlardır. (Gerçekten elimizde bulunan indilerde Allah'a davet gayet açıktır. Eğer şüphe. İsa'nın, Allah'tan bahseder-ken «Göklerdeki babam» demesinden geliyorsa, havariler de aynı sözü söylemişlerdi, «Göklerdeki

babanız» demişlerdi. Bunun mecazî bir tabir olduğu açıktır).

İşte îsa, Rabbinin önünde sorguya çekiliyor: insanları kendine, ya da annesine ibadet etmeğe çağırıp çağırmadığı soruluyor kendisine. Cevap, bu ağır töhmetten uzaklaşma şeklindedir. Suçsuz olduğunu isbat için Hz. îsa, uzun uzadıya cevap veriyor, ve netiiede onların işlerini Allah'a bırakıyor. Allah dilediği hakkında dilediğini yapsın diye. Tam bu sırada redde-dilmiyeu hüküm sadir oluyor ve hükümde bu yalan dâva münasebetiyle doğruluğa işaret ediliyor. Mü'minlerden de «Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır» şeklinde bahsediliyor. Yani rıza karşılıklı ve umumîdir. Bu büyük günde onlar, Rablerine yakındırlar, Elbette bu, büyük kurtuluştur. [103]

Tevbe Subesî [104]

«Onlar ki altonu ve gümüşü yığarlar ve onları Allah yolunda sarfetmezler, onları elim bir azap ile müjdele: O gün cehennem ateşinde onlar yakılarak pullanır da onlarla alınları, yanlan ve sırtlan dağlanır: «îşte nefisleriniz için yığdıklarınız.

Yığdıklarınızı tadın!»

Son sahne olan bu korkunç sahne, gayet uzun ve ağır ağır arz ediliyor ki ruhun da derinliklerine nüfuz etsin. Ruh burada ayrıntıları görüyor seyretmek isteğinden kendini alamıyor,

Önce azabı şöyle özetlemiştir:

Onlan elîm bir azap ile müjdele.» Sahne iyice tanzim edilsin ve ruhlar seyre hazırlansın diye söz Hr an için kesiliyor. Sonra tafsilât başlıyor.

îcmalden sonra tafsilâta girişince yine işin ilk merhalesinden başlıyor ve yavaş yavaş yürüyor.. Altun ve gümüş, tesniye değil çoğul yapılmıştır. Birçok parçalarına delâlet etsin diye çoğul sîğasiyle getirilmiştir:

O gün onların üzerinde ateş yakılarak pullanır». O ikisinin değil, onlara. Bu ifadede çoklukla uzatma vardır. İşte onların üzerlerine ateş kondu. Bekliydim, ateşte iyice pullansınlar! Pullandılar. Şimdi korkunç işlem başlasın. İşte alınlar dağlanıyor. Tamam. Yânların dağlanması da bitti. Sırtlar çevrilsin, işte sırtlar dağlanıyor... Yavaş. Daha arz bitmedi, azarlama kaldı. Bu sıra dağlandıktan sonra bir de ayıplanıyor, azarlanı-

yorlar ki bunların peşinden gelen Öteki cemaat de dağlanmanın acısını duysun, kendine de sıra geldiğini anlasın:

İşte nefisleriniz için yığdıklarınız. Yığdıklarınızı tadm!»

His, muhtelif izlenimlerle doldu, birçok olayları, çehreleri merak ve heyecanla seyretti. Artık bunları düşünsün ve ibretler, neticeler çıkarsın! [105]

DİPNOTLAR

1.BÖLÜM

[1] Bu eseri iki yıl önce «Kur'anda Türkçeye çevirdik, (mütercim.)

[2] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 11-18.

[3] Hikmet ve ilim tanrısı

[4] ölüleri gömmeyi idare eden ve onlara âhirette kılavuz olan tanrı.

[5] Oziris ve İzis'in oğlu!

[6] Hakikat ve adalet tanrısı.

[7] Bu hikâyeyi British Museum'de bir varakta yazılı gördüm. Bunu Ressam Logy Grifth bulmuştur.

[8] Eu eve «Cehîm» denir.

[9] Ermann, L,a RĞligion des Eg;. adlı kitabının 251 inci sayfasında şöyle diyor: Yaro kelimesi, Mısır dilinde Nühatu'l-Hayzu-rân (Mızrak şakırtısı) anlamına gelir. Diğer bilginler bu tarlaya «Yalo» tarlası adının verildiğine kanidirler.

[10] Prof. Abdu'l-Kadir Hamza'nın, Alâ Hamişi't-Tarîhi'1-Mısriy-yyi'l-Kadîm adlı eserinden.

[11] Âhiret inancı tedricen değil, insanlık tarihinin başlamasiyle başlar. Bunu Hz. Âdem telkin etmiştir. Sonra insanlar hak dinden sapmış, çeşitli putlara tapınışlardır, işte hak dinden sonra çıkan ilkel dinlerde bu inanç, müellifin işaret ettiği safhaları geçirmiştir. (Mütercim-).

[12] 'Kâinatın yaratıcısı ve koruyucusu olan hayır tanrısı. Bunun Karşıtı şer tanrısı Ehriman'dir.

[13] Dr, Muhammed Gallâb"ın al-Felsefetu'ş-Şarkiyye adlı kitabından.

[14] Hidz hakkında verdiğim bilgice Prof. Drînî Ha$ebe'nin eserî Odesa'ya istinad ettim.

[15] Mısır dinindeki âhiret düşüncesinin, kendisinden iki bin yıl sonra gtelen dinden daha mükemmel bir uhrevt düşünceye sahip bulunması, bu düşüncenin hak dinlerden batıl dinlere g-eçmig bulunduğunu, ve bunun insanlığın İlk dininde mevcudiyetini gösterir kanaatindeyim. Mütercim.

[16] Dr. Ahmed Emin vo. Dr. .Zekî Necib, Kıssatul-Edeb fî'1-Âlem S. 55

[17] Dr. Hüseyin Fevri, Kttabu Slndâbad. Bunların sekiz değil, yadi oldu£u anlatılıyor.

[18] Merhum Abdulkadir Hamza'mn Mori'den çevirisi.

[19] Dr. Ahmed Emtin ve Dr. Zekî NecSb, Kıssatu'1-Edeb fî'1-Âlem kitabından ve Üstad Drînî Hagebe'nin Esâtînı'l-Hubbi wa'l -Cemal inde'l-Igrîk adlı eserinden.

[20] İkinci kitapları jTalmud'dur.

[21] Ahdi Kadimden ve İncil'den alınan parçalar, Kitabı Mukaddesin Türkçe tercemesiyle karşılaştırılmak suretiyle dilimize çevrilmiştir. Mütercim

[22] Bu metin,, Ahdi Cedidde varidolduğu gibi Hz. İsp'nın asılısından üç gün sonra kalkışım ifade etmek istiyor.

[23] Bu metinden, bunun kıyamet günü olduğu anlaşılıyor.

[24] Matta İncilinin on üçüncü (babında da göyle denir: «însan oğlu meleklerini gönderecektir. Ve onlar, sürçmeğe sebebo-lan bütün şeyleri ve fesad işliyenleri onun melekûtundan top-hyacaklar ve onları fırın ateşine atacaklar. Oraca ağlayış ve diş gıcırtısı olacaktır.» Matta incili, Bab 13, 3. 15, istanbul, 1949. (Mütercim).

[25] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 19-48.

[26] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 49-65.

[27] Nüzul sırasına göre ikinci suredir. AJâk suresi bundan önce nazil olmuştur. Onda kıyamete bir işaret vardır. Bu sure Mekkî'dir. Yalnız on âyet Medine'de nazil olmuştur.

[28] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 66-67.

[29] Üçüncü sûre. Üç âyet hariç Mekkîdir.

[30] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 68-70.

[31] Dördüncü sure, Mekkîdir,

[32] Boynuza benzer bir borudur. Borazan gibi. Cebrail (israfil olmalı.) (A.) Bunu ilk üfleyişinde bütün canlılar ölürler, ikinci Üfleyişinde dirilirler.

[33] Nakr: lügatte, didiklemek, kakmak, davul çalmak ve boru çalmak manalarına gelir. (Mütercim).

[34] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 71-77.

[35] Altıncı sure, Melikidir. Bundan önce Fatiha suresi inmiştir. Onda kıyamet meşhedleri yoktur. Sadece bir bir işaret vardır.

[36] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 78-79.

[37] Yedinci süre, Mekkî'dir.

[38] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 80-83.

[39] Sekizinci sûre, Mekkîdir.

[40] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 84-85.

[41] Onuncu sure, Mekkîdir. Ve'lleyl suresi bundan önce inmiştir. Onda ateşe kısacık bir işaret vardır.

[42] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 86-88.

[43] Bu sure, ondördüncü suredir, Mekkîdir. Bundan önce üç sure dahp inmiştir. Fakat onlarda kıyamet sahneleri yoktur.

[44] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 89-90.

[45] Yirmidördüncü sure, Mekkîdir. Daha önce yedi sure inmiştir. On-!arda kıyamet sahneleri yoktur. Yalnız Tekâsür Suretiyle, Necm Suresinde kıyametin sadece adı zikredilir.

[46] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 91-92.

[47] Yirnıiyedinci sure, Mekkîdtr. Bundan önce Kadr ve Şems sureleri inmiştir. Onlarda kıyamet zjkredilmemigtir.

[48] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 93-94.

[49] Otuzuncu suredir, Mekkîdir. Bundan önce Tîn ve Kureyş sureleri inmiştir. Onlarda âhiret gününün ziKri geçmez.

[50] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 95-97.

[51] Otuzbirinci sure, Mekkîdir.

[52] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 98-101.

2.BÖLÜM

[1] Otuzikmci sure, Mekkîdir.

[2] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 102-103.

[3] Bazı müfessîrler kasr'ı saray, cimale'yi de deve olarak tefsir ederler. Kur'an tablolarındaki edebî ahenk, bunları kalın ağaca ve kaim ipe hamletmeği zaruri kılmaktadır. Tutuşturulmuş ate§le kaim ağaçlar arasında bir ahenk vardır ki o da yakıttır. Küçük kıvılcımın, ategin yaktığı kalın ağaç hacminde olması ile kalın ip arasında şekil bakımından ve toplanan odunların iple sarüması bakımından bir ahenk vardır. Kur'an tasvirinde daima «resim birliği» mevcuttur. Cüzlerde uyum, külde uyum ve bunların hayalde, uyandırdığı çağrışımlarda uyum.

[4] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 104-111.

[5] 34 üncü sûre, Mekkîdlr.

[6] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 112-117.

[7] 36 inci sure. Bundan önce Beled suresi nazil olmuştur. Orada kıyamet meşhedleri yoktur.

[8] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 118-121.

[9] inci süre, Mekkîdir. Üg âyet hariç.

[10] Kur'anda Edebî tasvir

[11] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 122-126.

[12] inci sure, Mekkîdlr.

[13] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 127-131.

[14] 39 unucu sure. Mekkidir. Yeni Ayet hariç

[15] Bazı müfessirler al-Cemel'i deve diye tefsir ederler. Fakat Kur'an' dalîi edebî tasviri ve ondaki şaline cüzlerinin nasıl bir vahdet teg-kii ettiğini araştıran kimie, deve ile iğne arasında bir münaferet görecektir. Ama bu kelimenin taşıdığa kalın ip (halat) manası alınırsa bu iple iğne deliği arasında gayet ince bir ahenk görülür. al-Cemel, kaim ip manasına da gelir. Ve böyle bir tefsir, Kur'an metoduna, onun ince âhengine daha uygun düşer.

[16] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 132-143.

[17] 41 inci sure. Mekkîdir. Bunda* önce Cinn suresi nazil Orada âhirete iki igaret vardır. Biri:

«Ama kasıtlar cehenneme odun oldular» âyeti, ikincisi de:

«Allah'a ve Resulüne âsî olanlar için cehennem ateşi vardır. Orala ebedî kalacaklardır. O va'dedildikleri şeyi gördükleri zaman, kimin yardımcı bakımından daha. zayıf ve kimin sayısı daha az olduğunu bilecekler» âyetidir.

[18] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 144-148.

[19] 42 inci sure, üç âyet hariç Mekkdir.

[20] Bu hususta Kur'an'da Edebî Tasvir adlı eserimizin Tahvil.,Tec-sim bölümüne müracaat edilsin.

[21] Bu hususta Kür'anda Edebî Tasvir adlı kitabın Edebî Ahenk bölümüne bakılmalıdır.

[22] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 149-156.

[23] 43 üncü sure, Mekkîdir.

[24] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 157-160.

[25] 44 üncü sûre, Mekkidir. Yalnız ayrı ayrı yerlerde bulunan iki âyet hariç.

[26] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 161-163.

[27] 45 inci sure. İki âyet müstesna, Meldtîdir.

[28] Bazı tefsirlerde «gözleri göğermiş olarak» manası veriliyor. Çünkü Araplarda gök gözlülük, iyi telâkki edilmez. Arapların düşmanları olan Rumlar gök gözlü olduklarından, gök gözlülük Araplarda kötü sayılmıştır. Gök göz, kötü tesir eden gözlere misal olmuş, uğursuz kabul edilmiştir. Ama madem ki Kur'an burada gdklügü göze tahsis etmemiştir, o halde biz bunu yüzü gök manasına da alabaliriz. Biz,, lafzın delâlet ettiği ,ec yakın manayı almak taraftarıyız. Çünkü Kur'an, kelimeyi alır, onunla bir tablo çizer. Kur'an'da İfade tarzı, tasvirdir.

[29] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 164-169.

[30] 46 inci sure. îki âyet hariç, Mekkîdir.

[31] Be?ki de burada birinci ve ikinci fırka, gerçekte cennetteki dereceleri farklı olan bir tek fırkadır. Oralarda özetle, burada etrafiyle zütredilmiştir.

[32] Bu ahid, Kur'an-ı Kerlm'de::Ilabbın, Âdem oğullarının bellerinden zürriyetlerini almıştı ve on-lân kendi nefislerine ^ehadet ettirmişti: «Ben sizin rabbiniz değil iniyim?» Dediler: «Evet, Rabbımızsın.» âyetiyle zikrodilen ahJddir.

[33] Kur'an'da Edebî Tasvir adlı kitabın, Edebî Tasvir Bölümüne müracaat edilsin.

[34] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 170-183.

[35] 47 İnci sure, beş âyet hariç

[36] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 184-187.

[37] 48 inci sure Mekkidir

[38] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 188-194.

[39] 49 uncu sure, beş âyet müstesna, Mekkidir.

[40] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 195-200.

[41] 50 inci sure. Muhtelif yerlerinde bulunan on âyet hariç, Mekkîdir.

[42] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 201-203.

3.BÖLÜM

[1] 51 inci sure. Dört âyet hariç Mekkîdir.

[2] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları:204-208.

[3] 52 inci sure. Muhtelif yerlerinde bulunan üç âyet hariç, Mekkîdîr.

[4] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 209-212.

[5] 54 üncü sure. Bir âyet hariç, Mekkîdir. Bundan önce Yusuf suresi nazil olmugtur. Onda kıyamet sahneleri yoktur. Yalnız Dâr-ı âhiret stir'atle zikredilir, hiçbir tafsilat verilmez.

[6] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 213-214.

[7] 55 inci sure, muhtelif yerlerinde bulunan dokuz âyet hariç Mekkîdir.

[8] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 215-219.

[9] 56 inci sun1, Mekkîdir.

[10] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 220-229.

[11] 57 inci sure. Uç âyet hariç, Mekkîdir.

[12] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 230-231.

[13] 58 inci sure, bir âyet hariç, Mekkîdir.

[14] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 232-237.

[15] 59 uncu sure, iki âyet hariç Mekkîdir.

[16] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 238-243.

[17] 60 inci sure. Üç âyet hariç, Mekkîdir.

[18] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 244-250.

[19] 61 nci sure, Mekkîdir.

[20] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 251-257.

[21] 62 nci sure. Dört âyet Hariç, Mekkîdlr.

[22] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 258-260.

[23] 63 üncü sure, Mekkîdir.

[24] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 261-265.

[25] 64 üncü sure, Mekkîdir.

[26] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 266-268.

[27] 65 inci sure, bir âyet hariç, Mekktdir.

[28] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 269-272.

[29] 66 ncı sure. Muhtelif yerlerinde bulunan üç âyet müstesna, Mekkîdir.

[30] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 273-274.

[31] 67 nci sure, Mekkîdir.

[32] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 275-276.

[33] 68 inci sure, Mekkîdîr.

[34] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 277-278.

[35] 69 uncu sure. Ondokuz âyet hariç, Mekkîdir.

[36] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 279-283.

[37] 70 inci sure Üç ayet hariç mekkidir

[38] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 284-288.

[39] 72 nci sure. İki âyet hariç Mekkîdir. Bundan önce Nuh suresi nazil olmuştur. Onda kıyamete işaret varsa da başlı başına kıyamet sahnesi yoktur.

[40] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 289-295-

[41] 78 üncü sure, Mekkîdir.

[42] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 296-299.

[43] 74 üncü sure, Mekkîdir.

[44] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 300-304.

[45] 75 inci sure, âyet hariç, Mekkîdir.

[46] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 305-306.

[47] 76 nci süte. Mekktdir.

[48] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 307-313.

[49] 77 nci sure. Mekkîdir.

[50] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 314-317.

[51] 78 inci sure, Mekkîdir.

[52] Cehennem ehlinin ^asaletinden ve yanan bedenlerinden akau şeyl lerden -başka yiyecek yok.

[53] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 318-327.

[54] 79' uncu sure, Mekkldlr.

[55] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 328-332.

[56] 80 inci sure, Mekkîdir.

[57] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 333-336.

[58] 81 inci aure, Mekkîdir.

[59] Sahire, düz, beyaz arazidir.

[60] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 337-341.

[61] 82 ind sure, Mekkîdir.

[62] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 342-344.

[63] 83 üncü sure, Mekkîdir.

[64] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 345-347.

[65] 84 üncü sure, bir âyet hariç Mekkîdir.

[66] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 348-349.

[67] 85 İnci sure, Mekkîdir. Bir âyet hariç.

[68] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 350-351.

[69] 86 inci sure, Mekkîdir. Bu, Mekke'de nazil olan sut-elerin sonun-cusudur.

[70] Hadisi şeriflerden saraheten anhyoruz ki mü'mlnler cennette Rab-lerini göreceklerdir. (Mütercim)

[71] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 352-355.

[72] 87 inci aure, Medenîdir. Yalnız 281 inci âyet Medenî değildir. cetu'l-Veda'da iken Mina'da nazil olmuştur.

[73] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 356-359.

[74] 88 sûre, Medenîdir.

[75] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 360-364.

[76] 90 inci sure, Medenîdir.

[77] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 365-366.

[78] 92 İnci sure. Medenîdir. Bundan önce MÜmtehine suresi nazil olmuştur. Onda kıyamete sadece -bir işaret vardır.

[79] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 367-370.

[80] 93 üncü aure, Medenîdir.

[81] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 371-372.

[82] 94 üncü sure, Medenîdir.

[83] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 373-378.

[84] 95 inci sure, Medenidir. Yalnız bir âyet Hicret esnasnida yolda 1 nazil olmuştur.

[85] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 379-380.

[86] 96 inci sure, Medenidir.

[87] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 381-382.

[88] 97 nci sureMedenidir

[89] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 383-388.

[90] 98 inci sûre, Medenidir.

[91] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 389-392.

[92] 102 inci sure, Medenîdir, Bundan Önce Talak, Beyylne ve Ha§r su-i releri nazil olmuştur. Onlarda cennet ve nann ismi geçer fakat' kiyamet sahnesi yoktur.

[93] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 393-394.

[94] 103 üncü sure, Medenîdir. Yalnız Mekke ile Modine arasında nazil olan dört âyet hariç.

[95] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 395-398.

[96] 105 Ind sure, Medenidir. Bundan tince Münafikun suresi nazil ol-mugtur. Onda kıyamet sahneleri yoktur.

[97] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 399.

[98] 107 inci sure, Medenîdir. Bundan önce Hucurat suresi naail olmuştur, fakat onda kıyamet sahneleri yoktur.

[99] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 400-401.

[100] 108 inci sure, Medenîdir.

[101] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 402.

[102] 112 İnci sure, Medenîdir. Yalnız bir âyet, Veda Hacci esnasında Arafatta nazil olmuştur. Bundan önce Saff suresi İnmlgtlr. Onda kıyamete birkaç işaret vardır. Cuma suresi de bundan öncedir. Onda kıyamet zikredilmez. Feth suresi de bundan Öncedir. Onda da igaretler var, fakat saihne yoktur.

[103] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 403-406.

[104] 113 Üncü sure, Medenîdir. Yalnız iki âyet Mekkîdir.

[105] Seyyid Kutub, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri,(Cennet-Cehennem), Hilal Yayınları: 407-408.